

**STRATEGIA DE DEZVOLTARE
INTEGRATĂ A RAIONULUI
IALOVENI 2022-2027**

CONSILIUL PARTICIPATIV LOCAL

- 1 Silistraru Mihail, președintele raionului Ialoveni;**
- 2 Eremia Andrei, vicepreședintele raionului Ialoveni;**
- 3 Marian-Bogos Victoria, vicepreședintele raionului Ialoveni;**
- 4 Tonu Galina, vicepreședintele raionului Ialoveni;**
- 5 Mereacre Nicolae, secretarul Consiliului raional Ialoveni;**
- 6 Draguțan Natalia, șef Direcția Economie;**
- 7 Plămădeală Igor, specialist principal Direcția Economie;**
- 8 Calmîc Lidia, șef, Direcția Finanțe Ialoveni;**
- 9 Scutaru Ion, șef al Direcției Generale Educație Ialoveni;**
- 10 Rusu Veronica, șef-adjunct Direcția Generală Asistență Socială și Protecție a Familiei Ialoveni;**
- 11 Meșina Ion, șef Secția Construcții, Gospodărie Comunală și Drumuri;**
- 12 Josu-Braniște Diana, șef Secția Cultură Ialoveni;**
- 13 Tonu Mihai, consilier al președintelui raionului;**
- 14 Beșliu-Basoc Ecaterina, șef Serviciul Relații Funciare și Cadastru Ialoveni;**
- 15 Balan Eleonora, șef Serviciu Resurse Umane;**
- 16 Mofluz Ana, șef Secție Administrare Publică;**
- 17 Pletosu Victor, specialist principal în domeniul politicilor de tineret, Aparatul Președintelui raionului;**
- 18 Șargu Dinu, director IMSP Spitalul raional Ialoveni;**
- 19 Vîrtosu Galina, șef-adjunct IMSP Centrul de Sănătate Ialoveni;**
- 20 Goluță Irina, șef-interimar, Casa Teritorială de Asigurări Sociale Ialoveni;**
- 21 Grubleac Zinaida, șef-interimar, Subdiviziunea Teritorială Ialoveni, Agenția pentru Ocuparea Forței de Muncă;**
- 22 Mărgineanu Tamara, șef, Direcția Statistică Ialoveni;**
- 23 Frunză Natalia, șef Direcția Deservire Fiscală Ialoveni;**
- 24 Țurcanu Vitalie, comisar-șef, șef al Inspectoratului de Poliție Ialoveni;**
- 25 Stici Marcel, arhitect-șef al raionului.**

CUPRINS:

Capitolul 1

AUDITUL SOCIO-ECONOMIC AL RAIONULUI IALOVENI

- 1.1. PREZENTAREA GENERALĂ A RAIONULUI IALOVENI /4
- 1.2. CADRUL NORMATIV, ORGANIZATORIC ȘI FUNCȚIONAL AL CONSILIULUI RAIONAL IALOVENI /8
- 1.3. FINANȚELE PUBLICE LOCALE /13
- 1.4. CAPITALUL UMAN. PROFILUL DEMOGRAFIC AL RAIONULUI IALOVENI /19
- 1.5. FORȚA DE MUNCĂ A RAIONULUI / 23
- 1.6. INFRASTRUCTURA DRUMURILOR ȘI SERVICIILE DE TRANSPORT /26
- 1.7. REȚEAUA DE FURNIZARE A APEI POTABILE ȘI SANITAȚIE /35
- 1.8. INFRASTRUCTURA ENERGETICĂ ȘI MANAGEMENTUL EFICIENȚEI ENERGETICE /51
- 1.9. SALUBRIZAREA PUBLICĂ /58
- 1.10. INFRASTRUCTURA DE PROTECȚIE SOCIALĂ /60
- 1.11. INFRASTRUCTURA DE ASISTENȚĂ MEDICALĂ/67
- 1.12. SISTEMUL EDUCAȚIONAL /74
- 1.13. DOMENIUL CULTURAL /89
- 1.14. DEZVOLTAREA POLITICILOR DE TINERET ALE RAIONULUI IALOVENI /95
- 1.15. DEZVOLTARE ECONOMICĂ /109
- 1.16. INDUSTRIA/131
- 1.17. AGRICULTURA ȘI FONDUL FUNCİAR / 139
- 1.18. CADRUL CLIMATIC ACTUAL AL RAIONULUI ȘI CEL AȘTEPTAT ÎN CONTEXTUL SCHIMBĂRILOR CLIMATICE /149
- 1.19. TURISMUL/164
- 1.20. DEZVOLTAREA CULTURII FIZICE ȘI SPORTULUI / 174.

CAPITOLUL 2.

CADRUL OPERAȚIONAL AL STRATEGIEI RAIONULUI IALOVENI PENTRU PERIOADA 2022-2027

1.1. PREZENTAREA GENERALĂ A RAIONULUI IALOVENI

Raionul Ialoveni, este situat la nord de ecuator și la est de meridianul 0(Londra), în sud-estul Europei, în partea centrală a Republicii Moldova.

Se află la o depărtare de 35 km de râul Nistru și la 12 km de municipiul Chișinău, capitala Republicii Moldova. Se învecinează la sud cu raionul Cimișlia, la sud-est cu raionul Căușeni, la est – Anenii Noi, la Vest, sud-vest cu raionul Hîncești, la nord-vest cu raionul Strășeni.

Raionul este situat pe cîmpia Europei de EST, pe Podișul Central Moldovenesc.

Raionul Ialoveni are în total 34 localități, inclusiv 1 oraș – Ialoveni și 33 sate. În structura teritorial-administrativă sînt 25 primării.

Reprezentanții administrației publice locale

Consiliul Raional este autoritatea deliberativă supremă a raionului fiind constituit din 33 consilieri.

Drapelul raionului Ialoveni

O pânză dreptunghiulară (2:3) albastră, avînd în mijloc o gură de beci de piatră, cu ușile închise, totul alb, peste care broșează un scut roșu, încărcat cu un arc oriental în bară, armat spre colțul dextru de sus al scutului, totul galben.

Stema raionului Ialoveni. *Blazonare*

În câmp albastru, o gură de beci de piatră, cu ușile închise, totul de argint: peste tot, pe roșu, un arc oriental în bară, armat spre colțul dextru de sus al scutului, totul de aur. Scutul timbrat de o coroană raională.

Relieful

Raionul s-a format după regresivitatea Mării Sarmatice, dispărute în urmă cu 5 mln. de ani. El este variat: șesuri alternînd cu coline, văi și râpe, povârnișuri și platouri. Podișul Moldovei Centrale, dealuri și câmpii, valea cea mai mare aparține râului Botna, Râul Ișnovăț traversează orașul Ialoveni în direcția de la nord-vest spre sud-est. Relieful suferă schimbări în urma proceselor exogene: eroziunea, alunecările de teren. El joacă un rol important în formarea climei.

Clima

În zona raionului Ialoveni clima este temperat- continentală, caracterizîndu-se, din punct de vedere termic, prin existența verilor calde și lungi (temperatura medie în iulie +20⁰, +22⁰), cu cantități scăzute de precipitații, iernile cu temperatura medie în ianuarie -3,5⁰.

Iarna începe odată cu pătrunderea maselor de aer rece din direcția nord-est, care duc la scăderea temperaturii sub 0 grade. În perioada rece a anului au loc viscole, lapoviță, îngheț și polei, Presiunea atmosferică este instabilă și se schimbă foarte des, în dependență de factorii termici și de circulația sezonieră a curenților de aer. Ea determină direcția generală a vînturilor.

Mai des aici bîntuie vînturile din direcția nord-vest, după care urmează cele de sud-est și de nord. Vînturile sud-estice iarna aduc ceață și înghețuri, iar vara-călduri și secetă.

Flora:

Vegetația este bogată, existînd specii variate. Această varietate este condiționată de mai mulți factori: așezarea geografică, relieful, climă, ape, caracterul rocilor. Particularitățile climei și ale

ISTRATEGIA DE DEZVOLTARE INTEGRATĂ A RAIONULUI IALOVENI 2022-2027

solului favorizează dezvoltarea agriculturii, creșterea normală a plantelor, inclusiv a plantelor iubitoare de căldură. Dintre plantele care se dezvoltă cel mai bine în raion sunt cerealele, anume păioasele, cu perioada de vegetație scurtă și puțin pretențioase la umiditate. Gospodarii cultivă legume: cartofi, ceapă, fasole, mazăre, vinete, roșii, usturoi, castraveți, ardei dulci și iuți, varză. Aici se cultivă pomi fructiferi de tot soiul: meri, peri, caiși, cireși, vișini, nuci și în special vița de vie. În ultimii ani vegetația naturală s-a redus din cauza valorificării intense a terenurilor și a poluării mediului ambiant. Pe marginea drumurilor se întâlnesc pelinul, macul sălbatic, negara, păpădia, curcubățica, pălămida, chirăul, cimbrul, susaiul.

Fauna:

Fauna este săracă, fiind reprezentată de iepuri, arici, dihori, țistari, cârțițe; iar dintre păsări – de ciori, coțofene, vrăbii, hulubi, ciocănitari, prepelițe, dropii, grauri, ciocârlii, rândunici, pupeze, cocostârci, rațe sălbatice. Dintre reptile se întâlnesc șopârta verde, și cea cenușie, broasca de iarbă, de baltă și țestoasă.

Solul:

Solul este suportul mediului de viață pentru lumea vegetală și animală, acumulator de substanțe materiale nutritive și de apă, depozitar de resurse energetice. Deși solul este principala bogăție naturală a Republicii Moldova și cel mai important mijloc de producție în agricultură, totuși pe parcursul anilor, suprafața terenurilor agricole în raion s-a micșorat, ca rezultat al degradării solurilor și folosirii neregulamentare a terenurilor pentru necesitățile sociale. Pe întinsul raionului se află zăcăminte de argilă, nisip, pietriș. Predomină însă solul fertil (cernoziomul), care conține humus, azot, fosfor, potasiu. Cernoziomul din pământurile raionului constituia în trecut 3-4,5%, dar în prezent o parte a solului a degradat. Fertilitatea multor terenuri este mică. Din punct de vedere geologic, rocile sedimentare sunt prezentate prin gresie și calcar.

Suprafața:

Suprafața totală (fondul funciar) a raionului este de **78349,77** ha, din care:

- 1 Teren arabil – 33161,2324 ha;
- 2 Pârloagă – 131,9226 ha;
- 3 Plantații multianuale – 12417,7371 ha, inclusiv:
  - livezi - 3824,046 ha;
  - vii – 7992,8611 ha;
  - plantații de nuci – 542,9 ha;
  - plantații de dud – 33,12 ha;
  - arbuști fructiferi – 10,93 ha.
- 4 Pășuni și fânețe – 6541,1345 ha;
- 5 Păduri – 14962,9714 ha;
- 6 Ape – 254509 ha;
- 7 Drumuri- 3018,78 ha;
- 8 Străzi și piețe – 980,3202 ha;
- 9 Construcții și curți – 2570,5013 ha;
- 10 Alte terenuri – 2019,991 ha.

ISTRATEGIA DE DEZVOLTARE INTEGRATĂ A RAIONULUI IALOVENI 2022-2027

Populația totală a raionului, conform recensământului din anul 2014, a constituit 93154 locuitori, inclusiv –urbană 12515,0 și cea rurală 80639 locuitori. În anul 2020, populația raionului a constituit 96 476,0 locuitori.

Structura etnică a populației, în profil teritorial, după populația care a declarat etnia în 2014, inclusiv în %, este următoarea: moldoveni-85,9; români-11,0; ucraineni-0,9; ruși-0,8; găgăuzi-0,1; bulgari-0,8; romi-0,1; alte etnii- 0,2.

După limba maternă în profil teritorial în 2014, structura populației inclusiv în %, constituie: care au declarat limba maternă moldovenească-60,4 % ; română-36,6 %; ucraineană-0,5%; rusă-1,6%; găgăuză-0,0 %; bulgară-0,7%; romani-0,1%; alte limbi-0,1%.

Conform datelor furnizate de către Registrul de Stat al Populației, în primele 12 luni ale anului 2020 în raion au sosit 664 persoane și au plecat 606 persoane, prin urmare sporul migratoriu a constituit 58 persoane.

Migrația internă

	Numărul de sosiri:		Numărul de plecări:		Sporul migratoriu:	
	localități urbane	localități rurale	din localități urbane	din localități rurale	urban	rural
Total, persoane	287	377	118	488	169	-111
inclusiv:						
Sub vârsta aptă de muncă (0-15 ani)	0	0	0	0	0	0
În vârsta aptă de muncă						
(femei 16-56, bărbați 16-61)	257	233	16	458	241	-125
Peste vârsta aptă de muncă						
(femei 57+, bărbați 62+)	30	44	24	30	6	14

Sursa: Datele Biroului Național de Statistică

Relațiile externe

Raionul Ialoveni este membru al Euroregiunii Siret-Prut-Nistru ce reprezintă o asociație a 18 raioane din Republica Moldova și 3 județe –România.

Euroregiunea Siret – Prut - Nistru are ca scop extinderea și îmbunătățirea relațiilor dintre colectivitățile și autoritățile locale în domeniile economic, educațional, cultural, științific și sportiv, asigurarea unei dezvoltări durabile a regiunii în contextul alinierii la standardele în domeniu în plan european, urmărește, de asemenea, respectarea, apărarea și garantarea drepturilor și intereselor unităților administrativ teritoriale membre ale Euroregiunii Siret – Prut – Nistru.

1.2. CADRUL NORMATIV, ORGANIZATORIC ȘI FUNCȚIONAL

AL CONSILIULUI RAIONAL IALOVENI

Cadrul normativ, organizatoric și funcțional

Scopul general al evaluării capacităților APL se circumscriu prevederilor *art.11 din Legea privind descentralizarea administrativă nr. 435 din 28.12.2006* și vizează determinarea măsurii în care capacitățile APL corespund cu statutul legal al unității administrativ-teritoriale respective.

Obiectivele evaluării constau în:

- 1 Stabilirea direcțiilor și priorităților privind dezvoltarea capacităților instituționale și funcționale ale APL .
- 2 Verificarea corespunderii organizării și funcționării APL cu sarcinile stabilite de legislația în vigoare;
- 3 Identificarea domeniilor de dezvoltare a capacităților instituționale adecvate pentru asigurarea rezultatelor așteptate de beneficiari;

La baza evaluării capacității administrative a APL a stat ”*Metodologia evaluării capacității autorităților publice locale*” elaborat cu suportul UNDP, 2010 și HG din 2012 cu privire la aprobarea Metodologiei de evaluare a capacității administrative a autorităților publice locale.

Evaluarea capacității administrative reprezintă analiza capacităților dorite în raport cu capacitățile existente, ceea ce asigură o înțelegere a competențelor actuale și a necesităților de capacitate, care pot servi drept temelie pentru formularea de acțiuni și măsuri de dezvoltare a capacității.

Evaluarea capacității administrative a autorităților administrației publice locale se realizează pe baza următoarelor criterii:

- Capacitatea funcțională de realizare a competențelor și prestare a serviciilor publice;
- Capacitatea organizatorică și de a planifica strategic;
- Capacitatea de management financiar;
- Capacitatea de management a resurselor umane;
- Capacitatea de management al proiectelor;
- Capacitatea de relaționare și asigurare a transparenței;
- Legalitatea activității.

STRATEGIA DE DEZVOLTARE INTEGRATĂ A RAIONULUI IALOVENI 2022-2027

Analiza *cadrlui regulatoriu* pune accentul pe următoarele aspecte importante:

- Majoritatea localităților dispun de un statut al localității aprobat prin actualul mandat al consiliilor locale;
- Existența regulamentului consiliului aprobat de Consiliul raional actual;
- Existența registrelor de evidență a corespondenței și a altor tipuri de registre;
- Majoritatea localităților nu dispun de planuri de dezvoltare pe un termen mediu. Ceea ce se elaborează și se face, sunt acțiuni pentru perioada unui an calendaristic.

Analiza *condițiilor de desfășurare a activității*. Acesta își desfășoară activitatea în spațiul propriu și totodată dă în arendă anumite spații altor instituții din afara aparatului Consiliului raional. Inventarierea tehnică și a echipamentelor ne permite să constatăm că nu se resimte necesitate pentru aceasta. Doar în anumite cazuri, unele secții necesită implementarea softurilor care să le permită optimizarea și îmbunătățirea activităților.

În cadrul Consiliului Raional funcționează cinci comisii de specialitate:

- Comisia activități economico-financiare și atragerea investițiilor;
- Comisia protecție socială, sănătate, sport și tineret;
- Comisia învățământ, cultură, culte, turism;
- Comisia agricultură, industrie, ecologie, patrimoniu, amenajarea teritoriului, infrastructură, cadastru;
- Comisia drept, disciplină, administrație publică.

Prin decizia Consiliului raional Ialoveni nr. 01/24 din 27.02.2020 au fost aprobate statele de personal ale subdiviziunilor din subordinea Consiliului raional precum și Organigrama Consiliului raional, după cum urmează:

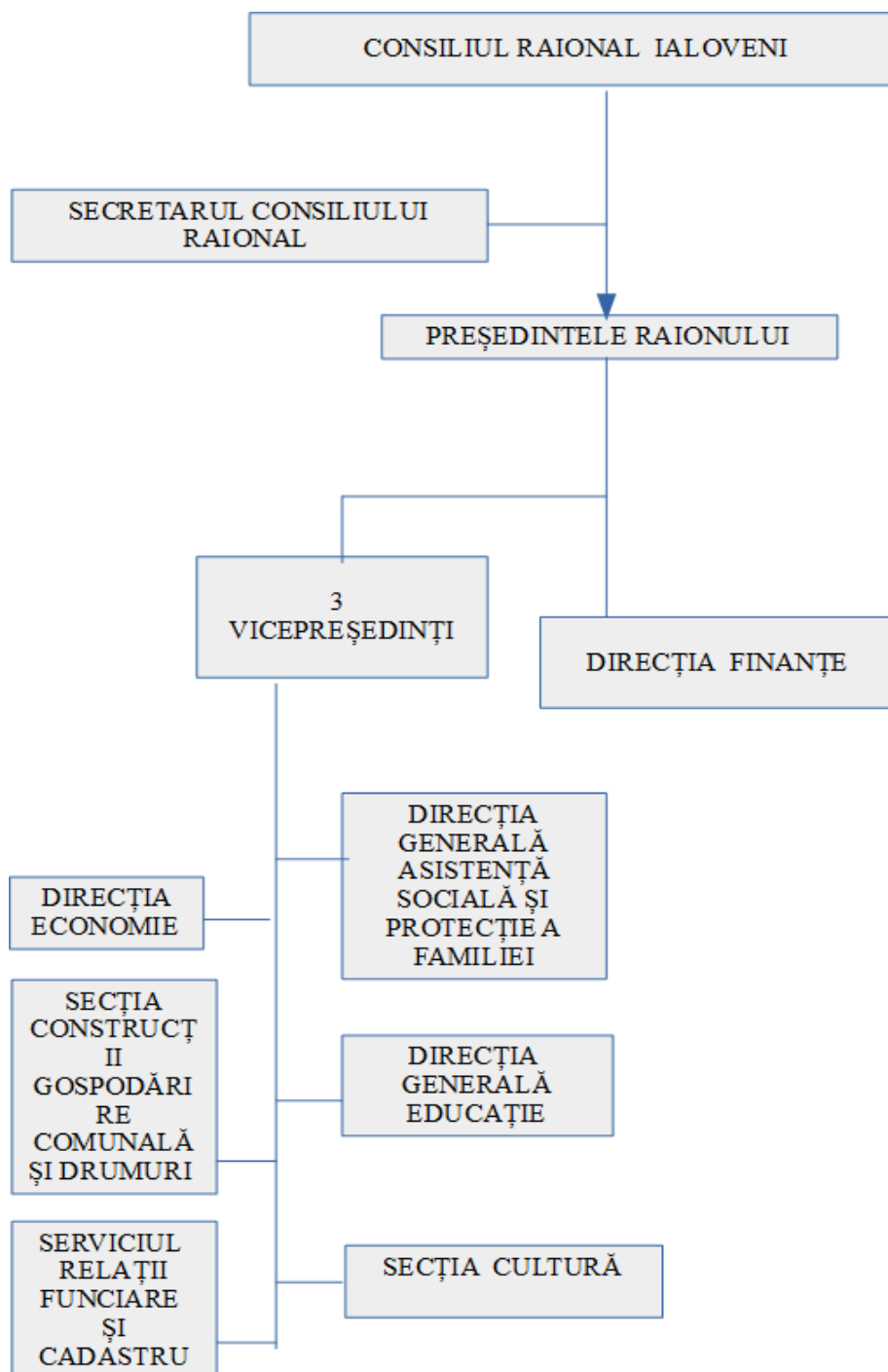

Denumirea subdiviziunii	Nr. de unități
Aparatul președintelui raionului	23
Direcția Economie	7
Secția Construcții, Gospodărie Comunală și Drumuri	4
Serviciul Relații Funciare și Cadastru	2
Direcția Generală Educație	23
Direcția Generală Asistență Socială și Protecția Familiei	23
Direcția Finanțe	15
Secția Cultură	7

**ORGANIGRAMA APARATULUI PREȘEDINTELUI
ȘI SUBDIVIZIUNILOR CONSILIULUI RAIONAL IALOVENI**

Aparatul Președintelui – 24 persoane: 4 fdp+4 fpc+13 fpe+3 ps; Serviciul de deservire a Consiliului raional – 23 persoane: 1 pdtafp+22 pa; Direcția Economie – 7 persoane: 1 fpc+6 fpe; Secția Construcții, Gospodărire Comunală și Drumuri - 4 per: 1 fpc + 3 fpe; Serviciul Relații Funciare și Cadastru – 2 pers: 1 fpc + 1 fpe; Direcția Generală Educație – 23 persoane: 5 fpc +15 fpe + 1 pa + 1 ps + 1 pdtafp; Direcția Generală Asistență Socială și Protecție a Familiei – 26 persoane: 5 fpc + 5 fpe + 11 ps + 2 pdtafp + 3 pa; Secția Cultură – 7 persoane: 1 fpc + 5 fpe + 1 pa

Managementul resurselor umane

Resursele umane prezintă avantajul major și factorul funcțional al oricărei instituții publice. Statul de personal al Aparatului Președintelui raionului Ialoveni și al subdiviziunilor structurale sunt aprobate prin Decizia Consiliului raional.

Efectuând o analiză a ponderii ocupării funcțiilor publice la nivelul întregului raion se atestă o lipsă de cadre calificate în toate domeniile serviciilor publice. Totodată, vârsta medie a funcționarilor publici încadrați în APL II este de 46,9 ani. Ponderea pensionarilor în raport cu numărul total al funcționarilor este de 20%. Dacă la nivel de APL II, consiliul raional face față provocărilor privind insuficiența personalului calificat, atunci la nivelul APL I – lipsa de cadre acționează într-un mod efectiv asupra calității serviciilor publice prestate.

Lipsa personalului calificat se datorează în primul rând unui sistem defectuos de salarizare a funcționarilor publici, inclusiv a funcționarilor publici debutanți. Salarizarea funcționarilor publici din Aparatul președintelui, subdiviziuni structurale ale Consiliului raional, se face în baza schemelor de încadrare, elaborate în conformitate cu Legea Nr.270/2018 privind sistemul unitar de salarizare în sectorul bugetar.

Evaluarea performanțelor funcționarilor publici în cadrul instituțiilor publice din raion se desfășoară trimestrial, respectiv anual prin procedura de evaluare a performanțelor profesionale ale funcționarilor publici sub două aspecte:

- În conformitate cu HG 1231/2018 în scop de a crea a unui sistem motivațional prin stimularea individuală a funcționarii publice în rezultatul evaluării performanțelor profesionale individuale ale fiecărui funcționar public în raport cu cerințele fișelor de post și stabilirea unui spor pentru performanța personalului din unitățile bugetare în limita de 10 % din suma anuală a salariilor de bază la nivel de unitate bugetară;
- Evaluarea performanțelor profesionale ale funcționarului public la finele fiecărui an calendaristic, cu respectarea prevederilor Regulamentului cu privire la evaluarea performanțelor profesionale ale funcționarilor publici, aprobat prin HG nr. 201/2009 prin care se determină nivelul de îndeplinire a obiectivelor individuale a funcționarului public în scop de a identifica progresul înregistrat. Procedura dată constituie un instrument managerial de monitorizare a resurselor umane și planificării activității autorității publice.

În scop de a spori nivelul calificărilor profesionale, cât și pentru a dezvolta competențe noi, atât funcționarii publici debutanți, cât și ceilalți funcționari publici sunt instruiți conform minimului necesar, prin delegarea la cursuri în cadrul AAP, ori organizarea de seminare și instruiți interne.

Analiza SWOT

Puncte forte	Puncte slabe
<ul style="list-style-type: none"> ✓ Dezvoltarea economică sporită ✓ Capacitatea instituțională înaltă ✓ Mecanism funcțional de asigurare a transparenței procesului decizional ✓ Existența procedurilor clare de relaționare cu mediul extern ✓ Specialiști calificați conform domeniului de competență	<ul style="list-style-type: none"> ✓ Lipsa unor indicatori-cheie în evaluarea performanțelor ✓ Lipsa unui număr suficient de specialiști conform domeniului de competențe ✓ Insuficiența sistemului motivațional în atragerea tinerilor specialiști ✓ Birocratizarea excesivă a serviciilor publice ✓ Fluctuația mare a funcționarilor publici ✓ Dotarea tehnico-materială insuficientă a autorităților publice de nivelul II
Oportunități	Amenințări
<ul style="list-style-type: none"> ✓ Existența fondurilor de dezvoltare profesională ✓ Existența posibilităților de instruire și perfecționare externă ✓ Atragerea specialiștilor cu calificări înalte și studii în domeniul AP.	<ul style="list-style-type: none"> ✓ Grad redus de încredere a cetățenilor în instituțiile statului ✓ Lipsa interesului din partea cetățenilor pentru implicare în domeniul public ✓ Lipsa unui mecanism clar de apreciere bazat pe meritocrație

Recomandări:

- Evaluarea și planificarea necesităților asigurării resurselor umane în sistemul public.
- Crearea unui corp de funcționari publici stabili și competenți prin micșorarea ratei de fluctuație a funcționarilor publici.
- Managementul eficient al resurselor umane prin utilizarea rațională a cadrelor existente și formarea profesională strategică a cadrelor.
- Evaluarea performanțelor și stabilirea sporului pentru performanța profesională a personalului din unități bugetare pe criteriu de diferențiere a performanțelor.

1. 3. FINANȚELE PUBLICE LOCALE

Elaborarea proiectului de buget este în conformitate cu prevederile Legii nr. 181 din 25.07.2014 finanțelor publice și responsabilității bugetar-fiscale, Legea nr.397-XV din 16.10.2003 privind finanțele publice locale, politica statului în domeniul veniturilor și cheltuielilor bugetare, prognozele macroeconomice, datele Biroului Național de Statistică privind numărul de locuitori și structura demografică pe fiecare UAT, acte legislative și normative care reglementează aspectele referitoare la remunerarea muncii.

Bugetul este un document prin care sunt prevăzute și aprobate în fiecare an veniturile și cheltuielile sau, după caz, numai cheltuielile, în funcție de sistemul de finanțare a instituției bugetare respective. Bugetul local este un instrument de planificare și de conducere a activității financiare și reflectă fluxurile formării veniturilor și efectuării cheltuielilor, modalitatea de finanțare a cheltuielilor pe destinații și de acoperire a deficitelor, respectiv, gradul de autonomie a administrației locale față de administrația centrală.

Bugetul trebuie votat o singură dată pe an și rectificat ori de câte ori apar modificări în volumul și structura veniturilor și/sau a cheltuielilor, dar nu mai devreme de 30 de zile de la intrarea în vigoare a rectificării bugetului de stat și ca urmare a unor propuneri fundamentale ale ordonatorilor principali de credite.

Procesul bugetar presupune existența unor resurse financiare, precum și alocarea lor în scopul furnizării către cetățeni a bunurilor și serviciilor publice. Instrumentul în care își găsește reflectarea toate resursele financiare și cheltuielile publice ale unității administrativ-teritoriale îl constituie bugetul local. Raionul Ialoveni este un raion care beneficiază de pe urma așezării geografice (teritoriale) față de capitală. Astfel, transparența bugetului public al localității oferă posibilitate locuitorilor de a cunoaște exact serviciile de care vor beneficia din partea administrației publice locale pe parcursul perioadei următoare: educație, cultură, asistență socială, transportul public etc.

Locuitorii raionului Ialoveni trebuie să fie interesați de modul cum se formează și cum se execută bugetul public, deoarece anume ei sunt cei care participă la acumularea mijloacelor financiare în buget prin achitarea impozitelor și taxelor locale. De aceea, locuitorii raionului ar trebui să manifeste interes pentru modul cum se acumulează mijloacele financiare, cum se distribuie și cum se utilizează banii publici.

Veniturile bugetului local

În analiza veniturilor bugetului raionului Ialoveni, vom porni de la analiza de ansamblu a veniturilor în perioada **2017-2020**, iar apoi vom efectua o analiză a structurii veniturilor bugetului local, a componentelor, a dinamicii acestora, a unora din cauzele care au determinat evoluția respectivă.

Evoluția veniturilor bugetului raionului Ialoveni, în perioada 2017-2019 se înscrie într-un trend ascendent, de la 350,4 mil. MDL la 443,4 mil. MDL. În anul 2019, veniturile au crescut cu 17,77 % față de anul 2018. Această situație se datorează atât situației generale ale economiei

STRATEGIA DE DEZVOLTARE INTEGRATĂ A RAIONULUI IALOVENI 2022-2027

naționale, cât și politicii de consolidare bugetară la nivel central - transferurile s-au majorat, cu 19,94 % față de anul 2018.

Tabelul 2. Evoluția bugetului raionului Ialoveni și a componentelor sale

COMPONENTELE BUGETULUI	Mii. MDL				RITM DE CREȘTERE, %
	2016	2017	2018	2019	2018-2019
Veniturile totale ale bugetului raionului	333002,8	350415,4	376448,2	443377,4	17,77
Venituri proprii	72079,2	62351,9	65571,2	70501,9	7,5
Transferuri	260923,6	288063,5	310877	372875,5	19,94

Sursa: elaborat de Direcția Finanțe Ialoveni

În perioada 2017-2019, Componentele bugetului denotă dinamici diferite:

- ➔ veniturile curente au cunoscut o continuă tendință de creștere –acestea s-au majorat de la 62351,9 mii MDL la 70501,9 mii MDL ;
- ➔ creșterea veniturilor fiscale în anul 2019 cu 1177,6 mii MDL față de anul 2016 ;
- ➔ transferurile de la bugetul de stat în 2016 au constituit 111,9 mii MDL, înregistrând o creștere de 43 % comparativ cu 2019;
- ➔ mijloacele speciale au crescut în anul 2019 cu 563,53 mii MDL, față de 2016.

Dinamica veniturilor totale pe componenta („fără transferuri”) indică un trend ușor ascendent, în special pentru anul 2019. Anume în acest an colectarea taxelor și impozitelor locale a crescut cu circa 7,5 % în comparație cu anul precedent, ceea ce a permis creșterea veniturilor totale fără transferuri 7,5%, constituind suma de 70 501,9 lei.

Tabelul 3. Dinamica structurii veniturilor bugetului raionului Ialoveni

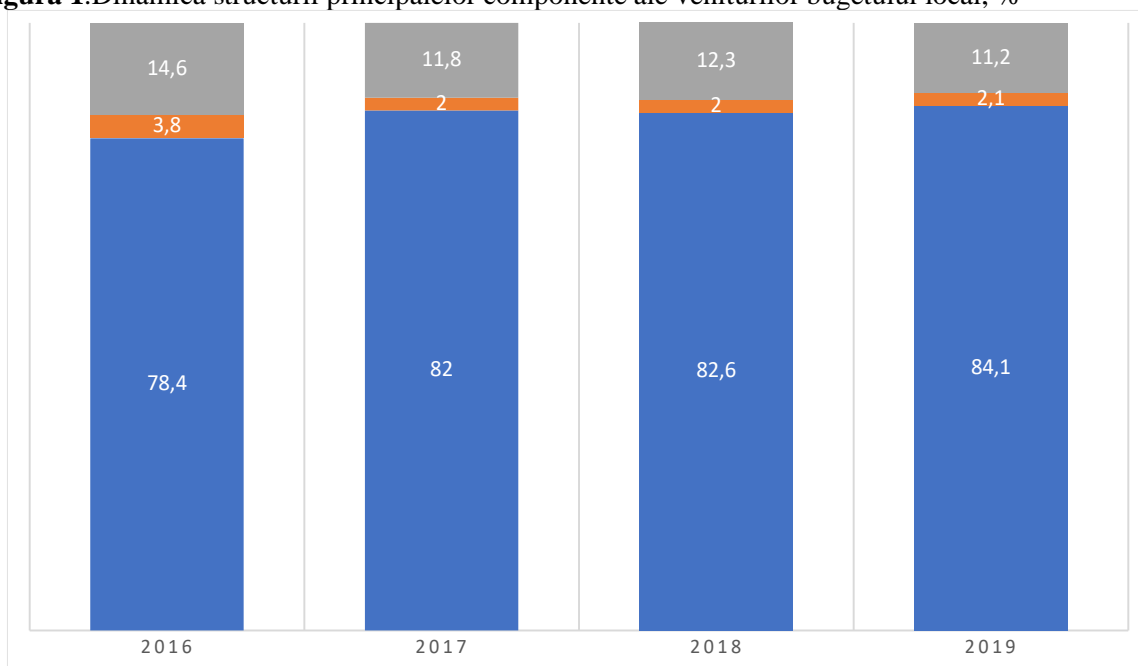
Structura, %	2016	2017	2018	2019
Ponderea veniturilor totale (fără transferuri)	21,6	17,8	17,4	15,9
Ponderea veniturilor fiscale	14,6	11,8	12,3	11,2
Ponderea veniturilor nefiscale	3,8	2	2	2,1
Ponderea transferurilor	78,4	82,2	82,6	84,1
Ponderea mijloacelor speciale	3,2	3	2,8	2,5
Total veniturile bugetului raional	100	100	100	100

Sursa: elaborat de Direcția Finanțe Ialoveni

ISTRATEGIA DE DEZVOLTARE INTEGRATĂ A RAIONULUI IALOVENI 2022-2027

Analizând ponderea veniturilor proprii în veniturile totale ale bugetului local, se poate observa că capacitatea de autofinanțare de-a lungul intervalului analizat a avut fluctuații: a înregistrat un nivel maxim de 21,6% în 2016 și un nivel minim, la procentul de 17,4% în anul 2018 din veniturile totale. Scăderea ponderii veniturilor proprii în venituri totale este un semnal al scăderii autonomiei financiare locale. Ca rezultat al acestor evoluții s-a produs o ușoară schimbare în structura bugetului la compartimentul venituri. Ponderea veniturilor proprii a cunoscut o ușoară scădere de la 17,8% în 2017, la 15,9% în 2019. Aceasta denotă necesitatea sporirii posibilităților de colectare a veniturilor din partea APL. Pe de altă parte, în aceeași perioadă 2016-2019 ponderea transferurilor a crescut de la 78,4% la 84,1%. Ponderea mijloacelor speciale a scăzut de la 3,2 % în anul 2016 la 2,5% în anul 2019.

Figura 1. Dinamica structurii principalelor componente ale veniturilor bugetului local, %

Sursa: elaborat de Direcția Finanțe Ialoveni

Dinamica componentelor de venituri ale bugetului pentru perioada 2016-2019 a determinat consolidarea autonomiei financiare a raionului. Pe termen lung, sporirea veniturilor proprii nu poate fi axată pe circumstanțe de ordin extern, cum ar fi modificările cadrului normativ. Unica soluție pentru creșterea veniturilor proprii și, în acest sens, consolidarea autonomiei financiare este crearea condițiilor necesare pentru sporirea activității economice în raion. La fel, sunt largi posibilități ce ar permite o mai mare atragere a finanțărilor sub formă de granturi, oportunitate care ar trebui utilizată la maximum la nivel de raion.

Făcând o analiză a veniturilor proprii ale bugetului local al raionului Ialoveni, observăm că marea majoritate sunt venituri curente, iar în cadrul acestora, după cum era de așteptat, cea mai mare parte au natură fiscală. Orice raion din Republica Moldova se confruntă cu finanțarea unor numeroase și substanțiale cheltuieli, este pusă în situația de ași analiza politica de venituri pe care o duce, astfel încât impozitele locale (care constituie sursa principală) să îndeplinească cel puțin următoarele condiții: să genereze un venit semnificativ; să respecte principiul

ISTRATEGIA DE DEZVOLTARE INTEGRATĂ A RAIONULUI IALOVENI 2022-2027

echității; să nu distorsioneze activitatea economică; să fie corelate cu capacitatea de plată a contribuabilului etc. În acest scop autoritățile locale trebuie să adune periodic informații privind veniturile și utilizarea lor, veniturile obținute de alte administrații locale, să stabilească un program specializat și efectiv de recuperare a sumelor datorate și să efectueze o analiză atentă a taxelor și tarifelor pentru a determina gradul în care costurile fiecărui serviciu sunt acoperite din venituri.

Resursele bugetelor locale sunt limitate, sursa lor principală fiind reprezentată de taxele și impozitele percepute de la persoanele fizice și juridice. Depășirea gradului de suportabilitate specific acestora descurajează plata contribuțiilor bugetare și încurajează fraudă și evaziunea fiscală, ca urmare este necesară folosirea eficientă a resurselor bugetare alocate pentru a se putea acoperi cât mai multe nevoi sociale.

Cheltuielile bugetului local

Pentru anul 2021 s-au aprobat cheltuielile bugetelor UAT (cu excepția celor efectuate din contul transferurilor cu destinație specială) să fie în dependență directă de suma veniturilor obținute pe fiecare UAT, și nu de valoarea estimată la nivel central sau de autoritățile APL de nivelul al doilea. Colectarea mai bună a veniturilor bugetelor UAT nu influențează sumele de echilibrare de la bugetul de stat. Fiecare autoritate APL urmează să fie direct interesată de a colecta cât mai multe venituri pentru a putea cheltui mai mult, potrivit competențelor sale specifice.

Analiza evoluției executării cheltuielilor bugetului raionului au cunoscut o creștere continuă pe parcursul perioadei 2016-2019, avansând de la 309,55 mil MDL la 447,78 mil MDL. Astfel, cheltuielile totale în anul 2019 au constituit 447,7 mil. lei (veniturile fiind de 447,7 mil. lei), cu 18,9% mai mult decât în anul precedent și cu 16% mai mult decât indicatorul planificat și mai puțin cu 11,2% decât cel precizat.

Tabelul 4. Evoluția cheltuielilor bugetului raionului Ialoveni, în perioada 2016-2019

	2016	2017	2018	2019	Ritmul de creștere în 2018-2019, %
Cheltuieli, total, mii lei, inclusiv:	309550,6	362433,8	376294,5	447778,5	18,9
Servicii de stat	31386,1	35573,7	39797,7	40304,8	1,2
Apărare națională	296,2	284,6	423,9	317,9	-25
Ordine publica si securitate nationala	337	199,4	236,6	254,8	7,7
Serviciul în domeniul economiei	12459,2	27348,1	21802,8	35465,4	62.6

[STRATEGIA DE DEZVOLTARE INTEGRATĂ A RAIONULUI IALOVENI 2022-2027]

Protecția mediului	62,6	-	-	-	-
Gospodăria de locuințe și gospodăria serviciilor comunale	29863,1	32608,1	36163,6	33120,8	-8,4
Ocrotirea sănătății	1779,7	2557,1	1683,1	270,3	-83,9
Cultura, sport, tineret, culte și odihnă	18905,7	23197,1	22270,4	32588	46,3
Învățământ	194875,5	218391,5	232778,9	278765,8	19,7
Protecție socială	19585,2	25893,9	21137,3	26690,5	26,2

Sursa: elaborat de Direcția Finanțe Ialoveni

În anul 2019, cheltuielile au cunoscut un ritm de creștere mai lent, iar pe unele componente se atestă și descreșteri majore (de ex. Ocrotirea sănătății, apărarea națională, servicii de stat, etc). Acest lucru poate fi explicat prin faptul că în perioada analizată eforturile au fost focusate asupra atingerii eficienței maxime a cheltuielilor publice prin prioritizarea programelor de cheltuieli, iar Consiliile locale a fost obligat să întreprindă măsuri de economisire și reducere a cheltuielilor întru încadrarea în limitele de resurse limitate și întru evitarea datoriilor creditoare.

Tabelul . Evoluția cheltuielilor bugetului raionului, mil. MDL

Gr.	GRUPE DE CHELTUIELI	2019	2020
1	Servicii de stat	40,3	46
2	Apărare națională	0,1	0,1
3	Menținere a ordinii publice	0,1	2,1
4	Gospodăria drumurilor	35,4	34,2
6	Gospodăria comunală	33,2	50,5
7	Ocrotire a sănătății	0,2	2,7
8	Cultură, artă și sport	32,6	26,2
9	Învățământ	278,7	304,5
10	Asistență socială	26,7	30,9
	Coefficientul de concentrare, puncte	4477	4973

Sursa: elaborat de Direcția Finanțe Ialoveni

În 2019, comparativ cu 2018, s-au produs anumite schimbări structurale pe componenta de cheltuieli a bugetului raionului. Acest fapt denotă că Consiliul Raional are destulă flexibilitate

ISTRATEGIA DE DEZVOLTARE INTEGRATĂ A RAIONULUI IALOVENI 2022-2027

în reorientarea cheltuielilor sale. Se atestă creșterea ponderii cheltuielilor pentru protecția mediului și ocrotirea sănătății. Pe de altă parte, se înregistrează o creștere a cheltuielilor pentru asistența socială (de menționat că cheltuielile pentru asistența socială s-a mărit atât ca pondere cât și ca volum). Partea preponderentă a cheltuielilor publice au fost direcționate pentru învățământ (în anul 2020 ponderea cheltuielilor pentru învățământ în totalul de cheltuieli a constituit 61,2%, în anul 2019 – acest indicator s-a micșorat, atingând cota de 62,2%). În anul 2019 s-au cheltuit pentru domeniul cultură, artă și sport – 7,3 %, menținerea ordinii publice – 0,05 %, drumuri – 7,9% și ocrotirea sănătății – 0,6%.

În același timp, bugetul raionului pe compartimentul de cheltuieli este înalt concentrat: atât în 2018 cât și în 2019 peste 75% din cheltuieli au fost orientate spre 3 domenii, în jur de 60% din cheltuieli spre finanțarea educației. În pofida schimbărilor de structură în cheltuieli, bugetul raionului este unul social. Cheltuielile de ordin economic și cele pentru infrastructură au o pondere redusă – fapt cauzat de posedarea unor resurse financiare reduse de către consiliul local. Atare situație indică asupra capacităților reduse ale consiliului local de a contribui la intensificarea activității economice în raion prin cheltuielile sale.

Analiza SWOT a finanțelor publice locale

PUNCTE FORTE	PUNCTE SLABE
<ul style="list-style-type: none"> Estimarea veridică și economic argumentată a veniturilor și cheltuielilor bugetelor entităților publice.	<ul style="list-style-type: none"> Dependența excesivă de transferurile de la bugetul de stat.
OPORTUNITĂȚI	AMENINȚĂRI
<ul style="list-style-type: none"> Implementarea sistemului de control intern managerial, autoevaluarea și raportarea	<ul style="list-style-type: none"> Agravarea situației economice la nivel de republică

Recomandări

- Orientarea eforturilor spre dinamizarea activității economice la nivel de raion, ce ar permite lărgirea bazei impozabile și ar spori ponderea încasărilor proprii în total venituri;
- Organizarea discuțiilor și consultărilor publice în faza de elaborare a proiectului bugetului raional cu implicarea unui număr mai mare de persoane din comunitate (reprezentanți ai societății civile, a mediului de afaceri, a altor persoane interesate);
- Autoritățile publice locale trebuie să facă publice informațiile despre distribuirea mijloacelor financiare pentru a nu provoca discuții controversate între instituțiile publice, regiuni, categorii de cetățeni etc.;

STRATEGIA DE DEZVOLTARE INTEGRATĂ A RAIONULUI IALOVENI 2022-2027

- Consolidarea capacităților de analiză și prognoză a reprezentanților APL.

Obiective

- ✓ Obiectivul de bază al Direcției finanțe constă în asigurarea implementării politicii bugetar-fiscale a statului, organizarea și asigurarea elaborării aprobării și efectuării bugetului raionului;

1.4. CAPITALUL UMAN**PROFILUL DEMOGRAFIC AL RAIONULUI**

Evoluția proceselor demografice în ianuarie-decembrie 2020 se caracterizează prin următorii indicatori principali ai mișcării naturale a populației:

	Ianuarie-decembrie		Ianuarie-septembrie 2020 în % față de ianuarie-decembrie 2019
	2020	2019	
Născuți-vii, persoane	1050	1082	97
Decedați, persoane	1034	1001	103,3
din care, copii sub 1 an	6	11	54,5
Sporul natural	16	81	19,8
Numărul căsătoriilor	478	747	63,9
Numărul divorțurilor	166	312	53,2

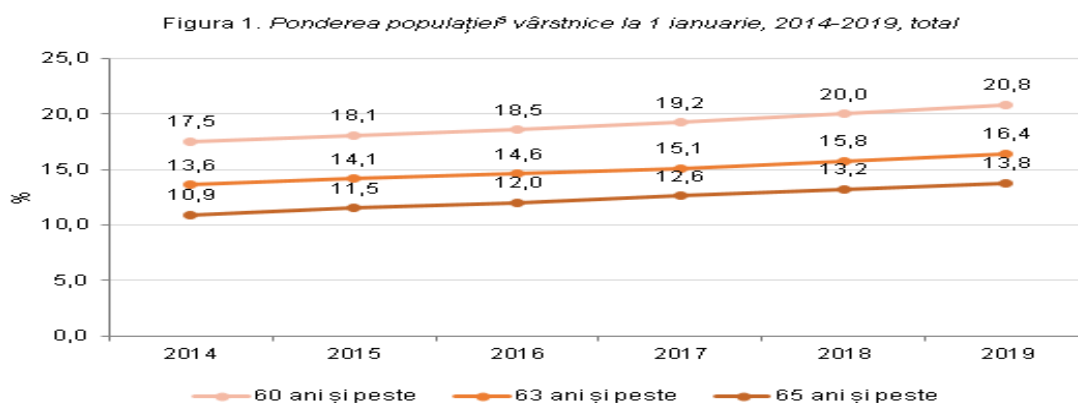
Sursa: Datele Biroului Național de Statistică

Conform datelor preliminare, în ianuarie-decembrie 2020 au fost înregistrați 1050 născuți-vii, cu 3,0% mai mulți la sută comparativ cu perioada similară din anul precedent.

Numărul persoanelor decedate a fost 1034 cu 3,3% mai multe, în perioada ianuarie-decembrie 2019. Numărul copiilor decedați în vârstă sub 1 an în această perioadă, este de 6 persoane.

În ianuarie-decembrie 2020 au fost înregistrate 478 căsătorii, numărul acestora micșorându-se cu 36,1% în comparație cu ianuarie-decembrie 2019. Conform Hotărârilor Judecătorești numărul divorțurilor oficial înregistrate în ianuarie –decembrie 2020 a fost 166 divorțuri cu 46,8% la sută mai puțin față de perioada corespunzătoare din anul trecut.

Ponderea persoanelor vârstnice din total populație în profil teritorial:

La Recensământul Populației și al Locuințelor din anul 2014, ponderea persoanelor de 60 ani și peste, constituia-17,4% din totalul populației țării, iar în raionul Ialoveni, s-a înregistrat cea mai mica cotă, de -13,5%, conform datelor BNS din 01 ianuarie 2019 (figura de mai sus).

<i>Principali indicatori ai situației social-economice a raionului Ialoveni în ianuarie-decembrie 2020</i>	Ianuarie-decembrie 2020	
	valoarea absolută	în % față de ianuarie-decembrie 2019
Numărul populației stabile, la începutul anului, persoane	96476	96,5
Rata natalității, ‰	3,0	97,0
Rata mortalității, ‰	3,3	103,3
Rata nupțialității, ‰	36,1	53,2
Rata divorțialității, ‰	53,2	44,2
Câștigul salarial mediu lunar, lei	7330,0 ¹	118,6 ²
Numărul șomerilor oficial înregistrați (la 01.01.2021), persoane	388	65,7
Valoarea producției industriale, mil. lei (în prețuri curente)		
Investiții în active imobilizate din contul tuturor surselor de finanțare, mii. lei	279864,2	110,2
Parcursul mărfurilor realizat de întreprinderile de transport rutier, mii. tone-km	285192,7	108,2
Mărfuri transportate de întreprinderile de transport rutier, mii tone	503,4	100,0
Parcursul pasagerilor cu autobuze și microbuze, mii. pasageri-km	38828,7	37,3
Pasageri transportați cu autobuze și microbuze, mii pasageri:	1057,1	48,9

ISTRATEGIA DE DEZVOLTARE INTEGRATĂ A RAIONULUI IALOVENI 2022-2027

Câștigul salarial mediu lunar nominal brut al unui angajat în trimestrul IV 2020 a fost de 7330,0 lei, sporind față de aceeași perioadă a anului precedent cu 11,8 %, și micșorându-se media pe țară cu 9,6%.

Numărul șomerilor oficial înregistrați, conform datelor Agenției Naționale pentru Ocuparea Forței de Muncă, la 1ianuarie 2021 a constituit 388 persoane micșorându-se 34,3 la sută comparativ cu 1ianuarie 2019. Numărul șomerilor aflați la evidență la 1octombrie 2020 a fost de 674 persoane.

Investițiile în active imobilizate din contul tuturor surselor de finanțare realizate în perioada de raport au însumat 279864,2 mii. lei, s-a majorat cu 10,2 % față de ianuarie-decembrie 2019. Sursa principală de finanțare a investițiilor a fost mijloacele proprii ale investitorului, ponderea căroră a constituit 68,2 %.

Parcursul mărfurilor, realizat de întreprinderile de transport rutier în ianuarie-decembrie 2020 a însumat 285192,7 mii. tone-km, cu 8,2% mai mult decât cel înregistrat în aceeași perioadă a anului precedent.

Volumul mărfurilor transportate de către întreprinderile de transport rutier a constituit 503,4 mii tone, 0,1% comparativ cu ianuarie- decembrie 2019.

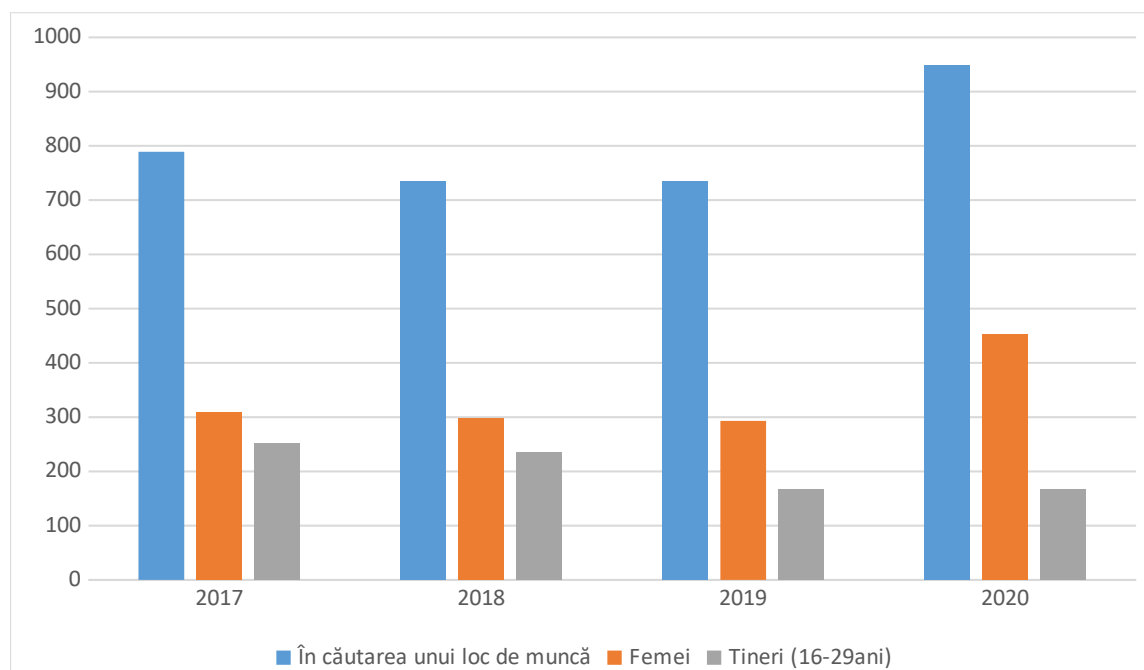
Numărul pasagerilor transportați cu autobuzele și microbuzele de folosință generală a fost de 1057,1 mii, micșorându-se cu 51,1% față de aceeași perioadă a anului trecut.

1.5. FORȚA DE MUNCĂ A RAIONULUI

Date statistice privind Ocuparea Forței de Muncă în raionul Ialoveni în perioada anilor 2017-2020

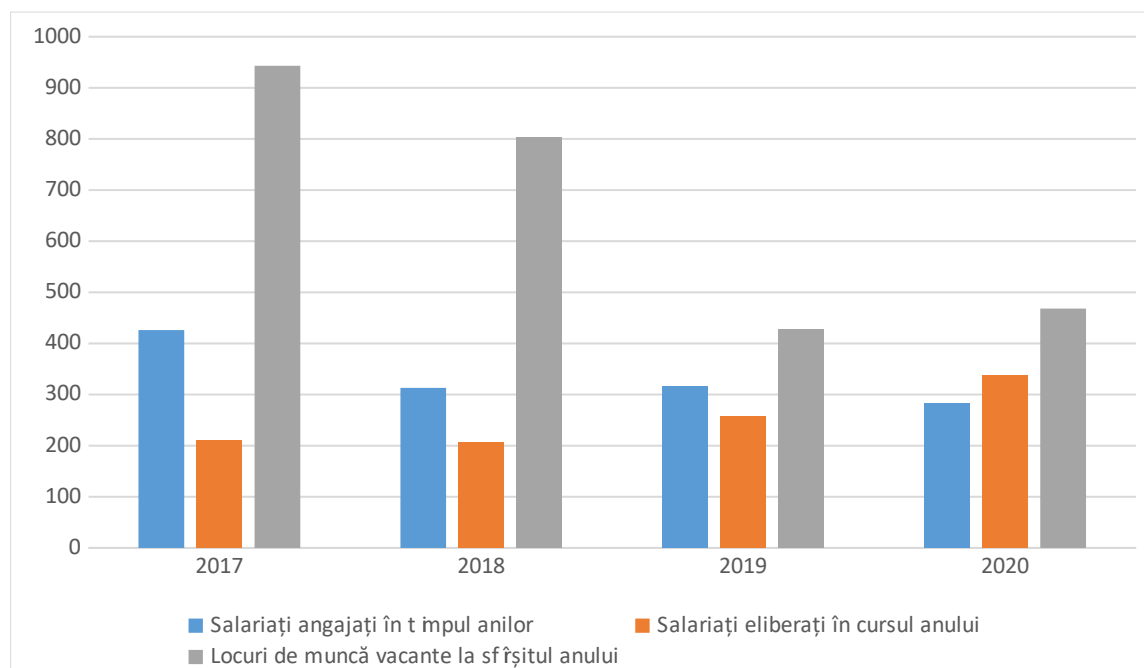
Conform datelor Direcției pentru Ocuparea Forței de Muncă Ialoveni, la finele anului 2020 din numărul total de șomeri au activat: în agricultură-62 persoane; industrie-186 persoane; construcții – 59 persoane; comerț – 183 persoane; transporturi, depozitare și comunicații-37 persoane; administrație publică – 57 persoane; învățământ – 54 persoane; asistență socială - 47 persoane; alte activități de servicii colective, sociale și personale -120 persoane și în alte activități – 29 persoane. De ajutor de șomaj au beneficiat 175 persoane, din care 96 femei. Pe parcursul anului 2020 au fost plasați în câmpul muncii 283 șomeri.

Figura . Persoane în căutarea unui loc de muncă înregistrate la Direcția Ocupării Forței de Muncă Ialoveni

Prezența șomajului în raion este cauzată de mai mulți factori: lipsa locurilor de muncă atractive, insuficiența aptitudinilor șomerilor și necorespunderea cererii cu oferta forței de muncă. O problemă importantă ar fi: cerințe exagerate din partea unor angajatori la declararea locurilor de muncă vacante, înaintând restricții la calificare, vârstă, gen, care limitează posibilitatea de angajare. Pentru ameliorarea situației, specialiștii DOFM Ialoveni efectuează vizite pentru a crea relații de colaborare cu angajatorii.

Figura . Mobilitatea salariaților și locurile de muncă vacante în raionul Ialoveni 2017-2020

În ultimii doi ani observăm o scădere semnificativă a numărului de locuri vacante înregistrate de către DOFM Ialoveni. Un factor esențial care a dus la micșorarea locurilor de muncă vacante a constituit instaurarea stării de urgență în Republica Moldova cauzată de virusul COVID-19.

Până în anul 2018 salariați angajați erau în număr mai mare decât cei eliberați, cu excepția ultimului an 2020, în care s-au angajat 283 de persoane, iar persoane eliberate fiind mai multe, respectiv 337. Dacă în anul 2017 numărul salariaților angajați a constituit 426 de persoane, în anul 2020 acest indicator a constituit cu 34% mai puțin față de 2017. Cu majorarea numărului de persoane în căutarea unui loc de muncă, a crescut și numărul salariaților eliberați în cursul anului cu 24% față de anul precedent.

La finele anului 2020, șomerii înregistrați în raionul Ialoveni sunt persoane cu studii gimnaziale și primare – 426 persoane (44,9% din numărul total de șomeri), urmat de persoane cu studii liceale și medii de cultură generală – 178 persoane (18,8%) și persoane cu studii secundare profesionale – 173 (18,23%). Sunt înregistrați mai puțini șomeri cu studii superioare – 114 persoane (12%) și cu studii medii de specialitate – 58 persoane (6%). O situație tristă este că o mare parte din șomerii tineri din raion solicită de la DOFM Ialoveni să fie familiarizați cu metode de angajare peste hotarele țării, dar nu cu tehnici de căutare a unui loc de muncă la locul de trai.

Formarea profesională a șomerilor este una din măsurile active gratuite pe piața forței de muncă, care orientează șomerii spre domenii ce sunt solicitate pe piața muncii, menită să sporească șansele de integrare sau reintegrare pe piața forței de muncă a persoanelor aflate în căutarea unui loc de muncă. În anul 2017 la DOFM Ialoveni au absolvit cursurile de formare profesională 65 de șomeri, cu 40 mai mulți decât la finele anului 2020, înregistrându-se un

indice în continuă scădere al solicitanților de cursuri. Colaboratorii AOFM pun un accent deosebit pe angajarea șomerilor după absolvirea cursului de formare profesională. O problemă esențială ar fi, că o mare parte din șomeri care solicită cursuri de orientare profesională nu preferă profesii conform cerinței pieței. DOFM Ialoveni prestează servicii persoanelor din grupurile vulnerabile (persoane eliberate din detenție, persoane cu dizabilități, victime ale traficului de ființe umane).

Concluzii generale

În urma analizei efectuate au fost identificate următoarele probleme:

- ❖ Micșorarea ponderii grupelor de vârstă tânără și, respectiv creșterea indicatorilor grupelor de vârstă de peste 60 ani;
- ❖ Procesele intense ale migrațiunii, inclusiv munca în străinătate, care generează depopularea mecanică;
- ❖ Agravarea stării de sănătate și problema accesului la serviciile de asistență medicală;
- ❖ Necorespunderea dintre profesiile solicitate pe piața forței de muncă în raion și oferta forței de muncă, atât sub aspectul domeniului de pregătire, precum și al nivelului de instruire, fapt ce creează o insuficiență de capital uman în multe domenii de activitate;
- ❖ Agenții economici sunt nevoiți să recurgă la angajarea cadrelor mai puțin calificate din motivul insuficienței cadrelor calificate, drept urmare a migrării masive a specialiștilor;
- ❖ Interesul scăzut al șomerilor, care beneficiază de ajutor social, față de angajarea în câmpul muncii;
- ❖ Migrația masivă a forței de muncă, inclusiv a tinerilor, peste hotarele țării, în căutarea unui loc de muncă mai bine plătit;
- ❖ Dezechilibru pe piața muncii în aspect de mediu rural și urban. Lipsa oportunităților în mediul rural rămâne a fi o problemă majoră;
- ❖ Problema angajării ”la negru” și achitarea salariilor ”în plic”. Aceasta duce la neplata impozitului, la încălcarea dreptului cetățeanului la protecție socială și medicală;
- ❖ Lichidarea agenților economici și scăderea volumului de producție a influențat și asupra reducerilor locurilor de muncă în raion.

Recomandări

- ❖ Crearea unui climat favorabil de dezvoltare a serviciilor de către ANOFM prin combaterea șomajului în rândul tinerilor și prevenirea șomajului de lungă durată;
- ❖ Promovarea imaginii și acordarea serviciilor de mediere a muncii pentru persoanele din raion, ceea ce ar asigura apariția unor noi oportunități de încadrare în câmpul muncii a forței de muncă disponibile;
- ❖ Oferirea suportului special de integrare pe piața muncii a absolvenților;
- ❖ Crearea locurilor de muncă stabile și atractive cu perspectivă de creștere profesională;
- ❖ Îmbunătățirea procesului de comunicare între patroni și potențialii angajați;

- ❖ Promovarea politicilor locale pentru tineret și creșterea nivelului de educație acestora.

1.6. INFRASTRUCTURA DRUMURILOR ȘI SERVICIILE DE TRANSPORT

Evaluarea infrastructurii de transport

În ianuarie- decembrie 2020 întreprinderile de transport rutier din raion au transportat 503,4 mii tone de mărfuri, cu 0,1% mai puțin față de perioada similară din anul 2019. Parcursul mărfurilor a totalizat 285192,7 mii tone-km, cu 8,2% mai mult decât în ianuarie - decembrie 2019.

Volumul de mărfuri transportate și parcursul mărfurilor realizat de întreprinderile de transport rutier				
	0	0	0	0
Mărfuri transportate – mii tone	503,4	99,9	48,2	47,7
Parcursul mărfurilor – mii. tone-km	285192,7	108,2	100,1	0
Distanța medie de transport a unei tone de marfă, pe întreprinderile de transport, km	566,50	108,3	207,7	261

Sursa: Datele Biroului Național de Statistică

Volumul mărfurilor transportate de către întreprinderile de transport rutier au constituit 3,7% din totalul volumului de mărfuri transportate de către întreprinderile de transport rutier din țară, parcursul mărfurilor fiind de 7,1%.

Numărul de pasageri transportați și parcursul pasagerilor realizat cu autobuze și microbuze, în ianuarie-decembrie 2020

	Mii pasageri	În % față de ianuarie- decembrie 2019
Pasageri transportați – total, mii pasageri	1057,1	48,9
din care cu:	0	0
autobuze și microbuze	1057,1	48,9
Parcursul pasagerilor – total, mii. pasageri-km	38828,7	37,3

ISTRATEGIA DE DEZVOLTARE INTEGRATĂ A RAIONULUI IALOVENI 2022-2027

din care pe moduri de transport:	0	0
autobuze și microbuze	38828,7	37,3

* inclusiv întreprinderile cu alte genuri de activitate, care efectuează transporturi auto de mărfuri contra plată și dispun de 10 și mai multe autovehicule de marfă proprii sau închiriate

Numărul pasagerilor transportați cu autobuze și microbuze de folosință generală în ianuarie-decembrie 2020 a constituit 1057,1 mii. pasageri, comparativ cu ianuarie-decembrie 2019 micșorându-se cu 51,1%.

Parcursul pasagerilor cu autobuze și microbuze de folosință generală a constituit 38828,7 mii pasageri la km, micșorându-se cu 62,7% față de perioada corespunzătoare a anului precedent.

Numărul pasagerilor transportați cu autobuze și microbuze de folosință generală a constituit 1,9%, din totalul pe țară; parcursul pasagerilor cu autobuze și microbuze a înregistrat 2,2% din totalul pe țară.

Infrastructura de transport

Infrastructura este unul din factorii care influențează creșterea economică și gradul de competitivitate al unui stat. Calitatea drumurilor, a căilor ferate, a transportului aerian și a furnizării de energie electrică reprezintă cei mai importanți indicatori ai infrastructurii, în lipsa dezvoltării cărora statul nu poate fi competitiv la nivel internațional. Un factor important este amplasarea sa geografică, centrul raional fiind amplasat la o distanță de aproximativ 15 km de capitala țării. Rețeaua de transport a raionului este diversificată:

- ✓ Transportul aerian: la aproximativ 18 km distanță se află Aeroportul Internațional Chișinău, care permite transportul de pasageri și de mărfuri;
- ✓ Transport feroviar: Raionul este traversat de o rețea de 29 km de cale ferată care face legătură dintre Nordul și Sudul raionului: sectoarele Bălțați – Alexandrovca - 14 km și Alexandrovca - Cărbuna – 15 km;
- ✓ Două drumuri magistrale care fac legătură dintre capitala țării și hotarul de vest al țării și cu cel de Sud:
  - M1 – Chișinău – Leușeni - frontiera cu România pe o lungime de 22,8 km
  - M3 – Chișinău – Cimișlia – Vulcănești – Giurgiulești - frontiera cu România pe o lungime de 8,6 km (tronsonul 9,4-18 km).
- ✓ Un drum republican:
  - R 3 – Chișinău – Hâncești – Cimișlia – Basarabeasca pe o distanță de 17,62 km (tronsonul 7,82 – 25,44 km);
- ✓ Opt drumuri regionale
  - G70 Strășeni – Scoreni – Dănceni – R3- 14,5 km
  - G71 R3–Ialoveni–Băcioi–Sîngera–R2- 8,00 km
  - G103 M1 – Văsieni – R3- 23,5 km

ISTRATEGIA DE DEZVOLTARE INTEGRATĂ A RAIONULUI IALOVENI 2022-2027

- G104 Ialoveni–Costești–Molești- 19,6 km
  - G105 R3 – Costești – Țipala – G106- 34,4 km
  - G106 M5 – Bălțața – Maximovca – Mereni – Chetrosu – Gangura – G110
  - G110 Gîsca – Zolotievca – Pervomaisc – Gangura – Răzeni – M3
  - G 106.1 G 106 – G 112- 6,2 km
- ✓ Drumuri locale, conform tabelului de mai jos.

Lista drumurilor locale din raionul Ialoveni

Nr. d/o	Nr. dum.	Denumirea drumului	km	Tronsonul	notă
1	2	3	4		12
1	L461	M1-Condrița-G70	2,3	5,0–7,3	
2	L469	Chișinău-Codru-Piatra Albă	2,6		
3	L492	G71 – Piatra Albă – Mileștii Mici	3,5	0,0-3,5	
4	L493	R3-Buțeni-Molești-Rezeni-M3	17,2	11,0-28,2	
4	L494	R3– drum de acces or. Ialoveni	3,45	0,0-3,45	
6	L495.1	Drum de acces spre s. Hansca	0,6	0,0-0,6	
7	L496	R3– drum de acces s. Sociteni	2,34	0,0-2,34	
8	L497	Drum de acces s. Ruseștii Vechi	2,3	0,0-2,3	
9	L498	Drum de acces spre s.Horodca	5,0	0,0-5,0	
10	L499	Drum de acces spre s. Găureni	0,7	0,0-0,7	
11	L500	Drum de acces spre s. Budăi	1,1	0,0-1,1	
12	L501	Drum de acces spre s. Bălțați	3,25	0,0-3,25	
13	L502	R3 - drum de acces s. Bardar	2,1	0,0-2,1	
14	L503	G106 – Puhoi – Varatic – G106.1	5,2	0,0-5,2	
15	L504	G106 - acces spre s. Misovca-G106	2,95	0,0-2,95	
16	L505	G110-Gangura - Homuteanovca	4,33	0,0-4,33	
17	L506	Drum de acces spre s. Cigârleni	3,1	0,0-3,1	
18	L507	Drum de acces spre s. Rezeni	1,5	0,0-1,5	
19	L508	G110 – Cărbuna - Căinari	11,6	0,0-11,6	
		Total: (pe domeniu)	75,12		

Lungimea totală a drumurilor publice în raionul Ialoveni constituie 246,32 km, dintre care drumuri naționale 171,2 km și drumuri locale 75,12 km. Conform datelor statistice disponibile 100% din drumurile republicane au acoperire rigidă în timp ce drumurile locale – doar 66%. Cu toate acestea, conform evaluărilor efectuate, calitatea drumurilor poate fi calificată ca a fi una mai cu seamă satisfăcătoare.

ISTRATEGIA DE DEZVOLTARE INTEGRATĂ A RAIONULUI IALOVENI 2022-2027

Tabelul 1. Lungimea drumurilor publice din raionul Ialoveni în 2021, km

Lungimea totală a drumurilor publice	Drumuri naționale	Drumuri locale
246,32	171,2	75,12

Sursa: Elaborat de Secția construcții, gospodărie comunală și drumuri

Tabelul 2. Situația existentă

<u>Situația existent</u>												
Unitate teritorială și tangenta cu drumul cu semnul L	Nr locuitori	Agenti economici	Activități Economice Licentiate	Activități Economice Nelicentiate	Drumul cu semnul L	Imbracamintea rutiera	Întreținerea curente a indicatoarelor rutiere și a stâlpilor de ghidare (indice de sanitate)	Întreținerea părții carosabile și a acostamentelor (indice de sanitate)	Nr. drum	Denumirea drumului	Lung km	Tronsoanel
Ialoveni	19300					Beton asfaltic	Acceptabila	Acceptabila	L494	R3- drum de acces, or. Ialoveni	3,45	0,0-3,45
Hânsca	1680	12	13	43	0,6 km	Beton asfaltic	Acceptabila	Rea				
Baltati	442	3	3	16	3,25 km	macadam	Rea	Acceptabila	L501	Drum de acces spre s. Bălțați	3,25	0,0-3,25
Bardar	5310	25	120	490	2,1 km	Beton asfaltic	Rea	Acceptabila	L502	R3 - drum de acces spre s. Bardar	2,1	0,0-2,1
Mileștii Mici	4 293	24	100	479	3,5 km	Beton asfaltic	Acceptabila	Acceptabila	L492	G71 - Piatra Albă - Mileștii Mici	3,5	0,0-3,5
Sociteni	1850	24	34	133	2,34 km	Beton asfaltic	Acceptabila	Acceptabila	L496	R3- drum de acces spre s. Sociteni	2,34	0,0-2,34
Ruseștii Vechi	430	2	1	5	2,3 km	macadam	Rea	Rea	L497	Drum de acces spre s. Ruseștii Vechi	2,3	0,0-2,3
Horodca	1450	19	4	73	5,0 km	Beton asfaltic	Acceptabila	Acceptabila	L498	Drum de acces spre s.Horodca	5,0	0,0-5,0
Găureni	534	1	2	5	0,85 km	Beton asfaltic	Acceptabila	Acceptabila	L499	Drum de acces spre s. Găureni	0,7	0,0-0,7
Budai	355	2	2	4	1,1 km	Beton asfaltic	Acceptabila	Acceptabila	L500	Drum de acces spre s. Budai	1,1	0,0-1,1
Varatic	1459	23	21	110	5,4 km	Beton asfaltic	Acceptabila	Rea	L503	G106 - Puhoi - Varatic - G106.1	5,2	0,0-5,2
Misovca	789	10	8	53	2,95 km	macadam	Acceptabila	Acceptabila	L504	G106 - acces spre s. Misovca-G106	2,95	0,0-2,95
Gangura	1398	16	9	43	4,33 km	macadam	Rea	Acceptabila				
Homuteanovca	240	2	2	5	4,33 km	macadam	Rea	Acceptabila	L505	G110-Gangura - Homuteanovca	4,33	0,0-4,33
Cigăreni	2704	11	9	50	3,1 km	macadam	Acceptabila	Acceptabila	L506	Drum de acces spre s. Cigăreni	3,1	0,0-3,1
Rezeni	7580	23	74	334	1,5 km	macadam	Acceptabila	Acceptabila	L507	Drum de acces spre s. Rezeni	1,5	0,0-1,5
Mileștii Noi	648	3	3	25	11,58 km	macadam	Rea	Rea	L508	G110 - Cărbuna - Căinari	11,6	0,0-11,6
Carbuna	2560	24	14	105	11,58 km	macadam	Rea	Rea				
									L469	Chișinău-Codru-Piatra Albă	2,6	
									L461	M1-Condrița-G70	2,3	5,0-7,3
									L493	R3-Buteni-Molești-Rezeni-M3 - prin s. Molești - prin s. Rezeni	17,2	

Tabelul.3 Statistica generală a infrastructurii

Statistica generală a infrastructurii și amenajării drumurilor locale

Imbracamintea rutiera	Total				
	Macam	Beton asfaltic			
	36,2 km (48,10%)	38,9 (51,90%)			
Întreținerea curente a indicatoarelor rutiere și a stâlpilor de ghidare (Indice de sanitate)	Foarte buna	Buna	Acceptabila	Rea	Foarte rea
	0%	0%	72,22%	27,77%	0%
Întreținerea părții carosabile și a acostamentelor (indice de sanitate)	Foarte buna	Buna	Acceptabila	Rea	Foarte rea
	0%	0%	66,66%	33,33%	0%

ISTRATEGIA DE DEZVOLTARE INTEGRATĂ A RAIONULUI IALOVENI 2022-2027

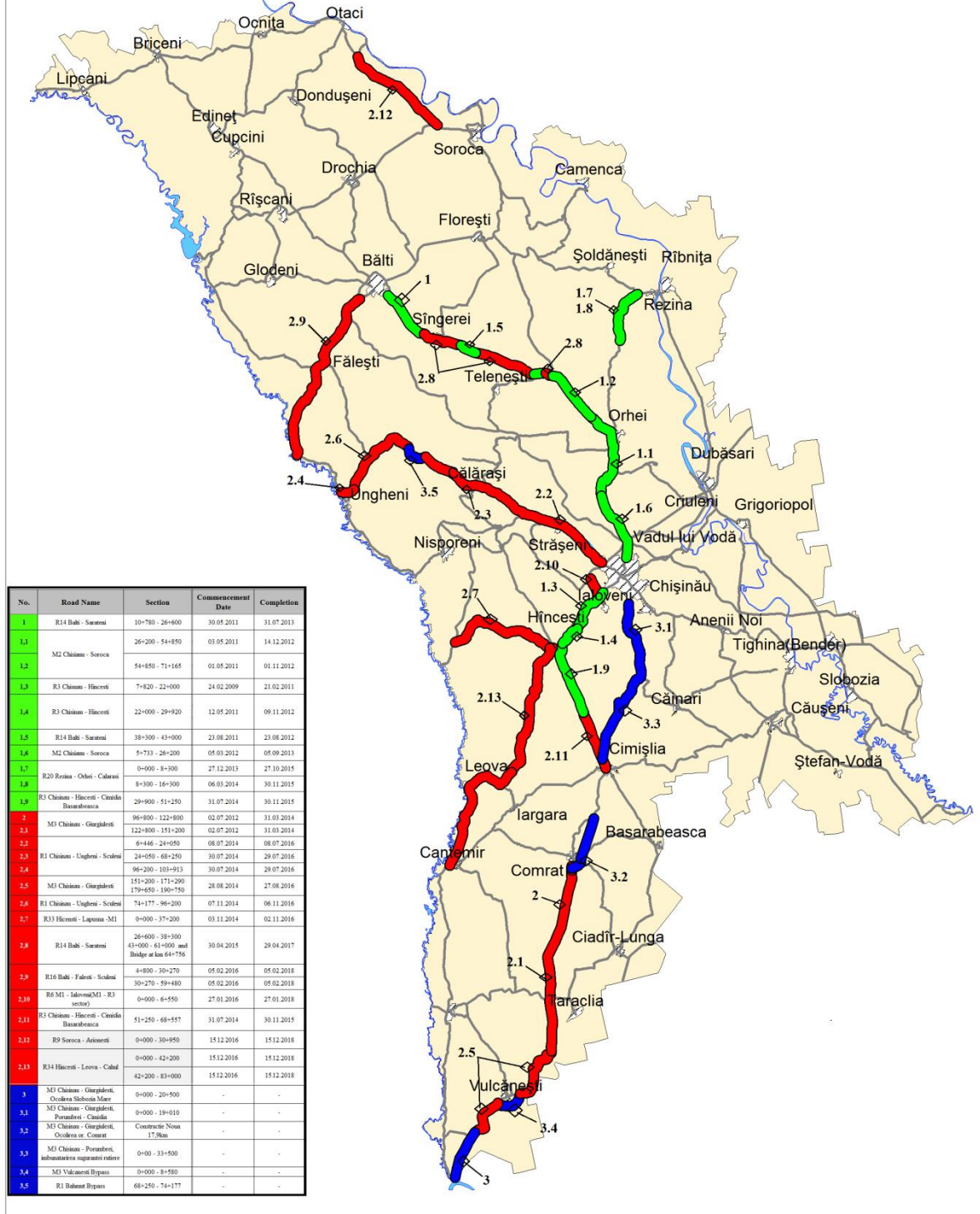
Tabelul 4. Principalele proiecte investiționale în raion în perioada ultimilor 5 ani

Nr.	Titlul proiectului	Aplicant	Perioada	Suma totală
1.	Reconstrucția unei porțiuni de drum R3	Administrația de Stat a Drumurilor	2014-2015	
2.	Repararea drum 508	CR Ialoveni	2020	
3.	Reparare drum 506	CR Ialoveni	2020	
4.	Reparare drum 497	CR Ialoveni	2020	

Sursa: Elaborat conform datelor publicate de Administrația de Stat a Drumurilor și CR Ialoveni

Harta drumurilor ce s-au reabilitat în perioada 2011-2019

Road rehabilitation projects implemented with the support of IFIs in the period 2011-2019

Principalele probleme ale infrastructurii de transport

Raionul Ialoveni se plasează printre raioanele cu un nivel înalt al parcursului de mărfuri și pasageri. În mediu, anual, în perioada 2010-2012 parcursul de mărfuri a constituit 116888 mii tone la un km, iar de pasageri 42631,4 mii persoane la un km. Astfel ținând cont că un parcurs mai mare al mărfurilor ține direct de uzarea mai rapidă a drumurilor, iar prin urmare costuri suplimentare de timp și de menținere a transporturilor și un risc mai mare pentru transportarea pasagerilor, cu precădere în condițiile în care parcursul de pasageri la un km este unul mare. Un factor pozitiv ce ține de infrastructura transporturilor și nemijlocit de dezvoltarea serviciilor de transport și de turism este disponibilitatea unei rețele diversificate de transport în raion.

Totodată, există câteva probleme critice. Situația caracteristică la nivel de republică este calitatea, în general, nesatisfăcătoare a drumurilor, care necesită investiții enorme pentru renovarea acestora și menținerea lor într-o stare bună. Aceasta duce prin urmare la o uzare și mai mare a drumurilor. Iar aceasta implică o delimitare clară a responsabilităților în materie de gestiune a diverselor categorii de drumuri între instituțiile publice locale și centrale. Principalele probleme identificate în raion sunt:

- calitatea drumurilor de legătură între unele localități din raion și centrul raional care face necesară traversarea unui itinerar mai lung, fapt ce implică costuri suplimentare de transport. Aici pot fi menționate cazul comunei Gangura și a satelor Cărbuna și Vărătic;
- Porțiunile mari de drumuri locale pietruite care ar putea avea o importanță strategică, făcând legătura între drumurile republicane și reducând astfel, cel puțin densitatea traficului pe acestea și a riscului de uzare rapidă. La fel ar contribui și la reducerea costurilor de timp și de întreținere a mijloacelor de transport și, corespunzător, a serviciilor de transport, generând și alte externalități pozitive;

Pe de altă parte constrângeri majore în perfecționarea infrastructurii transporturilor este insuficiența resurselor financiare locale și cadrul imperfect de desfășurare a achizițiilor publice. La fel, în raion nu există un studiu de fezabilitate la nivel local pentru renovarea și construcția drumurilor.

Rezultate așteptate după implementare

Rezultate așteptate:

	Total				
<u>Imbracaminta rutiera</u>	<u>Macam</u>	<u>Beton asfetic</u>			
	2%	98%			
<u>Intretinerea curente a indicatoarelor rutiere și a stîlpilor de ghidare (Indice de sanitate)</u>	<u>Forte buna</u>	<u>Buna</u>	<u>Acceptabila</u>	<u>Rea</u>	<u>Foarte rea</u>
	30%	60%	10%	0%	0%
<u>Intretinerea părții carosabile și a acostamentelor (indice de sanitate)</u>	<u>Foarte buna</u>	<u>Buna</u>	<u>Acceptabila</u>	<u>Rea</u>	<u>Foarte rea</u>
	30%	60%	10%	0%	0%

ISTRATEGIA DE DEZVOLTARE INTEGRATĂ A RAIONULUI IALOVENI 2022-2027

Indice	Descrierea
Imbracamintea rutiera	Reducerea considerabila a drumurilor cu imbracaminte rutiera din piatra sparta si inlocuirea acestui tip de imbracaminte cu imbracamintea rutiera clasica din (Beton asfaltic)
Întreținerea curente a indicatoarelor rutiere și a stâlpilor de ghidare (Indice de sanitate)	Rezultatul scontat: - Indicatoarele rutiere și stâlpi de ghidare vor fi vizibile, curate și lizibile. - Drumuri amenajate și sigure.
Întreținerea părții carosabile și a acostamentelor (indice de sanitate)	Rezultatul scontat: - O parte carosabilă care să asigure călătoria confortabilă a utilizatorilor, cu menținerea valorii activelor. - Infrastructura calitativa a drumurilor locale.

Analiza SWOT a infrastructurii de transport

PUNCTE FORTE	PUNCTE SLABE
<ul style="list-style-type: none"> • Rețea de transport diversificată; • Existența magistrelor și drumurilor regionale care fac legătură cu capitala țării și punctele vamale de la hotar; • Existența cererii pentru serviciile de transport.	<ul style="list-style-type: none"> • Calitatea joasă a drumurilor; • Existența drumurilor locale de importanță economică strategică care se afla într-o stare tehnica rea; • Lipsa accesului direct din unele sate și comune în centrul raional; • Lipsa unui studiu de fezabilitate la nivel local pentru renovarea/construcția drumurilor raionale.
OPORTUNITĂȚI	AMENINȚĂRI
<ul style="list-style-type: none"> • Existența programelor de finanțare a proiectelor de infrastructură fizică; • Posibilitatea inițierii unor parteneriate public - private privind construcția drumurilor locale; • Majorarea tarifului pentru transportul interurban cu 20 bani per km; • Posibilitatea semnării Acordului de asociere cu UE.	<ul style="list-style-type: none"> • Insuficiența resurselor financiare pentru repararea drumurilor; • Coordonarea slabă între autoritățile publice centrale și locale în ceea ce vizează construcția, modernizarea și menținerea drumurilor; • Parcursul mare al pasagerilor și al mărfurilor la 1 km contribuie la o uzare mai rapidă a drumurilor; • Majorarea tarifului pentru transportul interurban cu 20 bani per km; • Lacunele cadrului legal în domeniul achizițiilor publice.

Recomandări pentru infrastructura de transport

- ➔ Ținând cont de problemele sus menționate, în vederea restabilirii infrastructurii transporturilor sunt importante realizarea următoarelor acțiuni:
- ➔ Evaluarea calității drumurilor de conexiune între localitățile în care sunt amplasate cele mai mari companii cu activitate industrială și agricolă și centrul raional sau alte drumuri principale locale, republicane și magistrale;

STRATEGIA DE DEZVOLTARE INTEGRATĂ A RAIONULUI IALOVENI 2022-2027

- ➔ Efectuarea studiilor de fezabilitate pentru renovarea drumurilor locale de importanță strategică economică, socială și culturală și identificarea fondurilor externe de finanțare a proiectelor respective;
- ➔ Elaborarea unui studiu privind densitatea și calitatea rețelei drumurilor în raion, în vederea stabilirii priorităților de modernizare a acesteia;
- ➔ Reabilitarea unor drumuri;
- ➔ Reparația unor sectoare de drum.

1.7. REȚEAUA DE FURNIZARE A APEI POTABILE ȘI SANITAȚIE

Strategia de Alimentare cu Apă și Sanitație 2021-2026

Obiectivul general al Strategiei este asigurarea treptată a accesului la apa sigură și sanitație adecvată pentru toate localitățile și populația raionului Ialoveni, contribuind astfel la îmbunătățirea sănătății, demnității și calității vieții și la dezvoltarea economică a raionului cât și a întregii țări. Strategia pentru Dezvoltare Integrată a Raionului prevede pentru consiliile locale sarcina de a implementa un mecanism de management eficient, orientate spre rezultate prin utilizarea contractelor de delegare. În acest sens această strategie propune concesionarea infrastructurii existente către Apă-Canal Chișinău, menționând și faptul că raionul are nevoie să promoveze un sistem cu o politică tarifară care să asigure recuperarea costurilor de producție și distribuție recunoscând în același timp conceptul de regionalizare a serviciului de alimentare cu apă. Luând în considerație calitatea neconformă a apelor subterane din adâncimi în unele localități se urmărește pentru raionul Ialoveni aplicarea alternativei de alimentare cu apă de la rețelele principale ale orașului Chișinău, în trei faze : prima etapă a unor proiecte investiționale prin care să se asigure și să se îmbunătățească sistemul de alimentare cu apă existent, urmând ca în etapa a doua și a treia să se realizeze proiecte de extindere regională a sistemului pentru a asigura accesul întregii populații a raionului Ialoveni la apă potabilă de calitate. În acest scop a fost proiectat apeductul magistral de aprovizionare cu apă de calitate pentru locuitorii a 12 sate. Apeeductul magistral se preconizează a fi construit de la priza de apă din Ialoveni S.A. Apă-Canal Chișinău până la punctul principal de distribuire a apei în fiecare localitate (rezervor sau turnul de apă). Sondele existente vor servi ca sursă de rezervă alternativă. Serviciile urmează să fie prestate de un singur operator regional comun, S.A ”Apă-Canal Chișinău”.

Proiectul apeductului magistral a fost divizat în 4 etape:

Etapa I, Construcția apeductului magistral: Ialoveni, Dănceni, Suruceni, Nimoreni, Malcoci, care fost început în anul 2014, finanțată de către Fondul Ecologic Național. În prezent s-a construit rețeaua pe o lungime de aproximativ de 3350 metri, cu diametrul de 280-400 mm, ajungând până la punctul de conectare, stația de pompare Ialoveni.

Etapa II, Construcția apeductului magistral Sociteni, Bardar, Ruseștii Noi, fiind început în anul 2017, finanțată de către ADR Centru cu suportul SlovakAid cât și contribuția Consiliului raional Ialoveni în valoare de 15 % din suma proiectului, fiind implementat cu succes.

Etapa III, construcția apeductului magistral Ruseștii Noi, Văsieni, Ulmu.

Etapa IV, construcția apeductului magistral Bardar, Pojăreni, Costești.

Menționăm că implementarea proiectului din etapele III și IV sunt în desfășurare, fiind depuse spre aprobare, către FNDR (Fondul Național de Dezvoltare Regională 2021-2023).

Totodată, pentru continuitatea proiectului magistral de apă Consiliul raional Ialoveni a efectuat licitația publică de achiziționare a Grupului de Pompe (6 unități), fiind implementat pe perioada anului 2021. Prin conectarea unui grup de pompe, se va asigura cu apă potabilă beneficiarii din etapele I și II. Valoarea contractului de achiziție este în sumă de 5 791 824 mii lei.

ISTRATEGIA DE DEZVOLTARE INTEGRATĂ A RAIONULUI IALOVENI 2022-2027

Asigurarea populației cu apă potabilă de bună calitate constituie unul din factorii primordiali ai securității naționale a țării. Un alt factor primordial al activității vitale este funcționarea stabilă a sistemelor de evacuare a apelor uzate, cu diminuarea impactului lor asupra mediului înconjurător.

Republica Moldova și-a orientat politica în direcția apropierii de Uniunea Europeană, aflându-se în proces de negociere a Acordului de Asociere, ceea ce stabilește un cadru nou pentru relațiile bilaterale în raport cu Acordul de Parteneriat și Cooperare din 1998. Obiectivul principal al Acordului de Asociere este de a orienta Republica Moldova către Uniunea Europeană prin angajamentele asumate în mai multe domenii, pe baza ajustării legislației și standardelor naționale la legislația și standardele comunitare.

1.3.1.1 Cadrul legal și instituțional

Cele mai recente schimbări sunt prezentate mai jos:

Legea apelor Nr. 272 (Monitorul Oficial Nr. 81/26.04.2012, în vigoare din 26.10.2013) conturează cadrul juridic cu privire la apă pentru anii viitori. Legea abrogă Codul Apelor și creează cadrul juridic pentru managementul, protecția și utilizarea eficientă a apei de suprafață și a apei subterane.

Conform acestei legi urmează a fi create comitete ale districtelor bazinelor hidrografice. Acestea vor reprezenta diferiți factori implicați și au un rol consultativ în elaborarea planurilor de gestionare a bazinelor acvatice, prin care va fi implementată Legea apelor. Legea încearcă să protejeze resursele acvatice împotriva poluării și stabilește standardele de calitate a mediului. Evacuările de apă uzată din zonele urbane și din zonele rurale sunt reglementate în mod distinct.

Hotărârea Guvernului RM Nr. 662/2007 Strategia privind aprovizionarea cu apă și canalizare a localităților din Republica Moldova, stabilește indicatorii țintă privind apa și sănătatea, plasează serviciile de alimentare cu apă și de canalizare în sfera activităților de interes economic general și încearcă să alinieze aceste servicii la conceptul european, având ca bază următoarele obiective fundamentale:

- descentralizarea serviciului de alimentare cu apă și canalizare și creșterea responsabilităților autorităților locale cu privire la calitatea serviciilor acordate populației;
- extinderea sistemelor de alimentare cu apă și canalizare și creșterea gradului de acces al populației la aceste servicii;
- promovarea principiilor economice de piață.

În același timp necesită de menționat că legislația nu s-a dezvoltat în următoarele direcții, cum ar fi:

- redefinirea conceptelor și mecanismelor de protecție socială a segmentelor defavorizate ale populației și reconsiderarea raportului preț/calitate;

ISTRATEGIA DE DEZVOLTARE INTEGRATĂ A RAIONULUI IALOVENI 2022-2027

- atragerea capitalului privat în finanțarea investițiilor din domeniul infrastructurii sistemelor de alimentare cu apă și canalizare;
- instituționalizarea creditului local și extinderea contribuției acestuia la finanțarea serviciilor de alimentare cu apă și canalizare.

Cadrul instituțional

Instituțiile actuale care activează în sectorul AAC sunt fragmentate, au politici și personal insuficient calificat, în general, fiind de multe ori incapabile să administreze problemele curente ale sectorului.

Principalele probleme care trebuie redresate sunt:

- ✘ Politicile slabe de supraveghere, gestionare și monitorizare a sectorului AAC;
- ✘ Responsabilitatea fragmentată, inadecvat definită sau suprapuneri ale responsabilităților instituțiilor existente la nivel național (MMe, MS, MDRC și instituțiile subordonate);
- ✘ Personal insuficient și fără experiență în domeniul elaborării politicilor, monitorizării sectorului și planificării investițiilor;
- ✘ Comunicare și coordonare slabă între structurile existente, în special referitor la programarea și monitorizarea investițiilor în AAC (MF, MMe și MDRC);
- ✘ Dezvoltarea necoordonată a infrastructurii AAC la nivel local, deseori condusă de donatori, fără supravegherea sau monitorizarea coerentă la nivel național;
- ✘ Lipsa capacității de laborator pentru monitorizarea calității apei potabile și a apei uzate în conformitate cu cerințele HG 934/2007 și HG 1141/2008.
- ✘ Provocarea principală a sectorului AAC este îmbunătățirea cadrului legislativ și întărirea capacității existente la nivelul instituțiilor guvernamentale cheie pentru:
- ✘ Planificarea și programarea în mod coerent și etapizat a dezvoltării unei infrastructuri AAC îmbunătățite pentru toate comunitățile, pe baza unor criterii de selectare bine definite și transparente, incluzând implicarea comunităților beneficiare;
- ✘ Mobilizarea resurselor de finanțare naționale și internaționale corespunzătoare pentru investițiile în infrastructura AAC, o bună coordonare între instituțiile guvernamentale (MMe; MDRC) și instituțiile subordonate, agențiile de dezvoltare regională (ADR) și autoritățile publice locale (raioane și localități);
- ✘ Întărirea capacității operatorilor sistemelor de apă, prin consolidarea numărului și eficienței acestora pentru a presta servicii de aprovizionare cu apă și canalizare de calitate adecvată, la prețuri acceptabile, asigurând recuperarea costurilor care să permită continuarea activității lor operaționale.

Retrospectivă

Situația sistemelor de canalizare în raionul Ialoveni este nesatisfăcătoare. Sisteme de canalizare parțială există în satele Bardar (5,5 km) și satul Țipala (4,5 km). Populația orașului Ialoveni este conectată în proporție de 50 la sută la sistemul de canalizare centralizat.

Până în 2020, sectorul particular din or. Ialoveni, este conectat la sistemul centralizat de canalizare în proporție de 57 %, în număr 1500 gospodării și include integral sectoarele: Albeni, Bozu și Huțuleuca. La rețeaua de canalizare sunt conectate toate obiectele de menire social-culturală din or. Ialoveni, precum și unii agenți economici.

Resursele de apă disponibile. Calitatea apei.

Sursele de apă ale Republicii Moldova sunt reprezentate de apele de suprafață și apele subterane (4 810 fântâni arteziene , precum și 166 542 de fântâni de mică adâncime).

Apele de suprafață.

Volumul apelor de suprafață din Moldova este estimat la aproximativ 1,32 mlrd m³, ceea ce plasează Moldova în categoria țărilor în care se atestă insuficiență de apă, care la rândul ei va fi afectată în viitor de schimbările climatice.

Pragurile recomandate la nivel internațional definesc volumul de 1700 m³/locuitor/an drept nivelul sigur de disponibilitate a apei dulci regenerabile. Dacă volumul de apă disponibilă este mai mic de 1.000 m³/locuitor/an, lipsa apei poate împiedica dezvoltarea economică și poate afecta sănătatea și standardul de viață al populației.

În prezent în Moldova, disponibilitatea resurselor de apă reprezintă un aspect critic care afectează capacitatea de dezvoltare economică a țării.

Râul Nistru este un fluviu transfrontalier cu 1 380 km lungime , care începe în Carpații ucraineni, curge prin Moldova și Ucraina vărsându-și apele sale în Marea Neagră, fiind sursa principală de apă potabilă pentru Republica Moldova, oferind 83 % din cantitatea de apă captată în scopuri potabile.

Râul Prut este ultimul afluent major al Dunării, apa captată din râul Prut constituie doar 2 % din totalul de apă captată pentru scopuri potabile.

În prezent, localitățile din Regiunea Centru sunt alimentate cu apă de suprafață din următoarele prize principale:

- Râul Nistru:
- Vadul lui Vodă: cel mai mare suport de apă de suprafață din Republica Moldova, conceput pentru a furniza apa pentru municipiul Chișinău, cu posibila extindere spre raioanele vecine, de exemplu, Strășeni Călărași și Ialoveni;

Or. IALOVENI : consumul de apă de suprafață conceput pentru a oferi apă atât populației din raionul respectiv și instalațiilor industriale din or. IALOVENI și către raioanele învecinate.

- Râul Prut : 3 prize principale din: Ungheni, Nisporeni (Grozești) și Hâncești (Cotul Morii) , conceput pentru a furniza apa pentru localitățile din raioanele respective.

Apele subterane

Geologia teritoriului Republicii Moldova este formată aproape în întregime din roci sedimentare direcționate de la nord-est la sud-vest. Cele mai multe straturi de acvifere sunt compuse din calcar și gresie.

Acviferul Baden-Sarmatic este principala sursă de apă subterană în partea centrală a Republicii Moldova. În timpul epocii sovietice, un număr mare de studii hidrogeologice au fost efectuate în Republica Moldova, care au dovedit că există cantități semnificative de apă subterană disponibile în Republica Moldova. Datele de monitorizare a apelor subterane disponibile arată că nivelul apelor subterane este constant în cele mai multe părți ale Moldovei. Acest lucru indică faptul că apele subterane se completează/regenerează în mod activ, din contul precipitațiilor și pot deveni o sursă durabilă.

Principalele rezerve ale apelor subterane explorate și aprobate pentru Regiunea Centru, inclusiv ale raionului Ialoveni, sunt afișate în tabelul de mai jos.

Tabel. Rezervele de apa ale Regiunii Centru

Regiunea	Raionul	Total rezerve de apa (m³/zi)
Centru	Anenii Noi	338 700
	Călărași	7 100
	Criuleni	215 500
	Dubăsari	200 200
	Hincești	37 700
	Ialoveni	63 800
	Nisporeni	3 000
	Orhei	80 560
	IALOVENI	25 500
	Strășeni	16 500
	Șoldănești	8 400
	Telenești	11 500
	Ungheni	0
Total Regiunea Centru		1 008 460

De asemenea, un număr considerabil de puțuri de mare adâncime cu capacitatea de producție limitată (până la 10 m³/zi) au fost forate în perioada sovietică și pot fi găsite aproape în fiecare localitate.

Cererea de apă

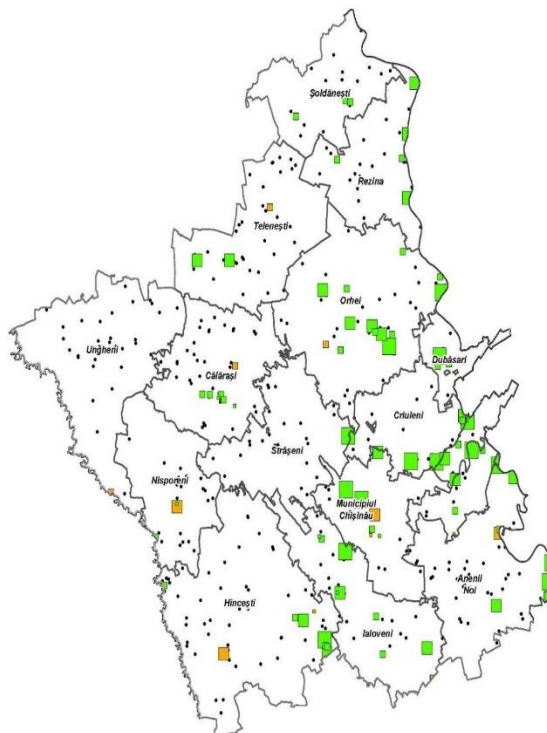
Conform numărului populației din localitățile raionului și conform normativelor de consum în vigoare, cererea de apă a raionului Ialoveni constituie 9924,0 m³/zi.

Calitatea apelor subterane

Acviferul superficial, de unde se alimentează fântânile de mică adâncime, este cel mai contaminat cu poluanți de proveniență antropică, cum ar fi deșeuri umane și animaliere, utilizarea de îngrășăminte minerale și pesticide.

Acviferele de profunzime dețin calități variabile, în special în vestul Moldovei. În mod natural nivelurile excesive de fluor (F), bor (B), fier (Fe), hidrogen sulfurat (H₂S), amoniu (NH₄) și sulfati (SO₄) se regasesc în apele de profunzime. Acești poluanți sunt de origine naturală și pot fi tratați printr-o varietate de metode. Cu toate acestea, această opțiune nu a fost explorată cu succes până în prezent în Republica Moldova. Există necesitatea de a pune în aplicare consolidarea tehnică instituțională, precum și explorarea altor opțiuni de tratamente tehnice. Harta resurselor de apă subterană explorate și aprobate spre exploatare, precum și calitatea apei din Regiunea Centru este prezentată în figura de mai jos :

Figura. Harta resurselor de apă:

Inventarierea resurselor de apă potabilă a raionului

Potrivit datelor oficiale, prezentate de către Centrul de Sănătate Publică, în raionul Ialoveni situația nu diferă de restul țării. Astfel, 52,3% din populația raionului este aprovizionată cu apă potabilă, dintre care, în mediul urban 92% și în cel rural 74,5%. Pe teritoriul raionului există 4475 de fântâni de mină, însă, acestea nu se încadrează în normele de calitate a apei pentru consumul uman. În fântânile din localități precum: satele Malcoci, Nimoreni, Ruseștii Vechi și Ulmu a fost depistată apă tehnică, ce nu poate fi folosită în alimentație. Însă, aceste localități încă mai folosesc apă din fântânile de mină.

Din datele prezentate de Centrul de Sănătate Publică putem constata, că o bună parte din probele de apă, prelevate din localitățile rurale și supuse analizelor de laborator nu corespund cerințelor fizico-chimice și bacteriologice.

Inventarierea infrastructurii de aprovizionare cu apă și de canalizare - existența rețelelor și altor obiective ce țin de serviciile de alimentare cu apă și canalizare.

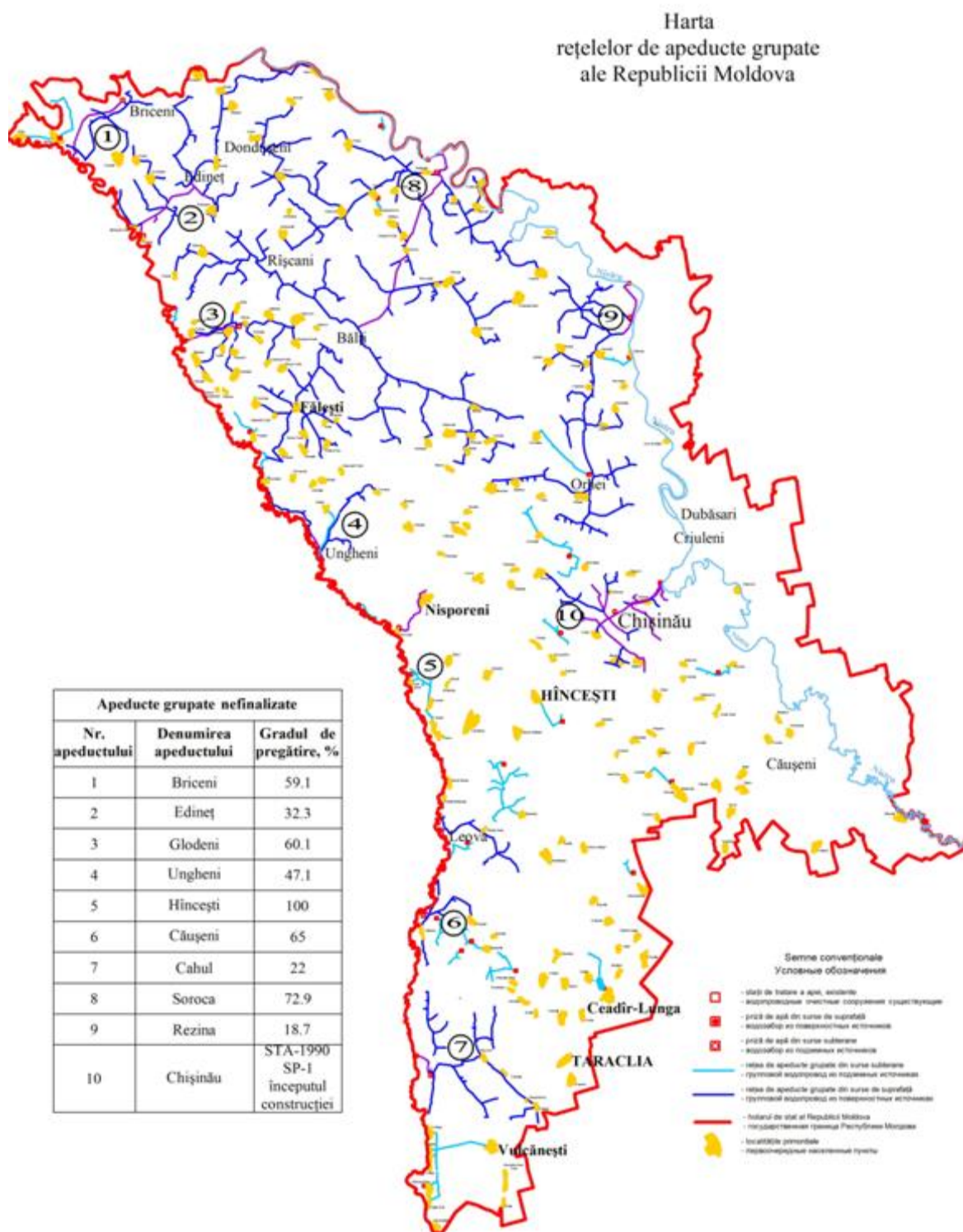
Actualmente în orașul Ialoveni există un sistem de alimentare cu apă de o lungime totală de 87,43 km de rețele, inclusiv 1 stații de pompare, 21 sonde de adâncime, având o capacitate de 45,92 m³/h. În raionul Ialoveni sunt și sate în care apeductele sunt accesibile pentru mai mult de jumătate din gospodării: Bardar, Puhoi, Gangura, Horodca, Molești, Văratic, Mileștii Mici, Dănceni, Sociteni, Zîmbreni, Cigîrleni, Costești, Horești, Răzeni, Țipala, Puhoi, Ruseștii Noi, unde cu contribuția sătenilor, au fost extinse rețele interne de alimentare, din care la moment se alimentează cu apă 95% din locuitorii localităților menționate.

Lungimea totală a rețelelor de apeduct în mediul rural al raionului Ialoveni constituie peste 500 km. Pentru orașul Ialoveni serviciile de aprovizionare cu apă și de canalizare sunt prestate de către S.A. „Apă-Canal Chișinău”.

Cât privește existența sistemelor de canalizare în localitățile din raion, situația este nesatisfăcătoare. Lungimea totală a rețelelor de canalizare constituie 46,32 km. Dispune de un sistem de canalizare dezvoltat orașul Ialoveni(31,82 km) și parțial satele Bardar, Mileștii Mici, însă aceste sisteme necesită reabilitare. La Sociteni se lucrează la un proiect de dezvoltare a sistemului de canalizare. Stații de epurare în localitățile rurale există doar 4 unități și toate sunt functionale, la capacitatea de 50 % (s. Costești, Gangura, Mileștii Mici și Bardar). Prognozele sunt și mai sumbre. Dacă în cazul apeductelor autoritățile nu pot acoperi toate cheltuielile, atunci pentru canalizare costurile sunt și mai mari, fiind necesară și construcția unor stații de epurare etc. potrivit surselor de la Consiliul raional Ialoveni, se dorește ca în perspectivă, proiectul inițiat cu S.A. „Apă Canal Chișinău” să fie extins pentru a fi construite și sisteme de canalizare. Cu toate că, ideal ar fi ca sistemele de alimentare cu apă și canalizare să fie construite în paralel, doar așa fiind posibil de stopat procesul de poluare a apelor de suprafață și a mediului ambiant în întregime. În condițiile în care, de mai mulți ani, localități întregi consumă apă poluată, consecințele se vor simți prin efectul acesteia asupra sănătății mai multor generații.

Dacă vorbim despre proiectele implementate, în s. Dănceni s-a modernizat stația de epurare a apelor uzate cât și rețelele exterioare, în proporție de 60 la sută.

Schema de alimentare cu apă a localităților raionului

Conform Strategiei de alimentare cu apă HGRM nr 662/2007, Harta Apeducte grupate, o parte a localităților raionului Ialoveni urmează a fi alimentate cu apa din rețelele or. Ialoveni, adică ale S.A. Apă-Canal Chișinău. Apa provine de la Stația de tratare a apei din mun. Chișinău (flv. Nistru).

ISTRATEGIA DE DEZVOLTARE INTEGRATĂ A RAIONULUI IALOVENI 2022-2027

Perspectivile de dezvoltare sunt asociate cu îmbunătățirea calității serviciilor AAC în or. Ialoveni și extinderea serviciilor durabile și suportabile spre localitățile învecinate. Localitățile cu un potențial sporit de grupare vor dezvolta sisteme AAC grupate, pe când localitățile marginalizate vor beneficia de soluții locale. Sursele de apă subterană și de suprafață disponibile în raion pot fi combinate pentru sporirea eficienței și fiabilității serviciilor.

Operatori ai sistemelor de apă și canalizare

În raionul Ialoveni activează un singur operator al sistemelor centralizate de servicii de alimentare cu apă și canalizare - S.A. "Apă-Canal Chișinău" (ACC), care în prezent este unicul operator regional din Republica Moldova.

În localitățile raionului, unde există apeducte centralizate, de operare a sistemelor, de prestarea serviciilor, facturarea consumului și colectarea plăților se ocupă departamente ale primăriilor locale, 7 Întreprinderi Municipale sau Asociațiile locale ale utilizatorilor de apă.

Accesul la serviciile de aprovizionare cu apă și canalizare

În raionul Ialoveni există rețele de alimentare cu apă în majoritatea localităților, însă rata de acoperire cu servicii este foarte diferită, care a fost elucidată mai sus. Astfel doar în satele Bardar, Hansca, Horodca, Malcoci, Sociteni, Răzeni și Țîpala au o acoperire bună cu servicii de alimentare cu apă, celelalte localități necesită mici extinderi.

Cât privește serviciile de evacuare și epurare a apelor uzate, rețelele sunt cu mult mai slab dezvoltate. Rețele de canalizare există doar în șapte localități rurale și în or. Ialoveni. Or. Ialoveni nu dispune de o stație de epurare a apelor uzate, acestea sunt pompate pentru epurare la Stația de epurare municipală Chișinău. În localitățile rurale există patru stații de epurare a apelor uzate, dar cu greu mai fac fața procesului de epurare necesitând reabilitare.

Concluzii: Sistemul de canalizare, magistral și local necesită mari investiții, în acest scop de către Consiliul raional Ialoveni a fost depusă Nota Conceptuală privind **Construcția rețelei magistrale de canalizare spre satele Sociteni, Dănceni, Suruceni, Nimoreni și Malcoci**, la **PROGRAMUL 3 INFRASTRUCTURĂ REGIONALĂ**, Domeniul de intervenție **3.1 Aprovizionare cu Apă și Sanitație**.

Bugetul total al Proiectului este de 28 500000,00 MDL, dintre care s-a solicitat de la FNDR suma de 25 650000,00 MDL, ceea ce constituie 90 %, iar alte surse de finanțare, constituie circa 2 850 000,00 MDL.

STRATEGIA DE DEZVOLTARE INTEGRATĂ A RAIONULUI IALOVENI 2022-2027

Analiza SWOT

PUNCTE TARI	PUNCTE SLABE
<ul style="list-style-type: none"> • Includerea domeniului Alimentarea cu apa și canalizare în prioritățile de bază. Implicarea consiliului raional în pregătirea proiectelor de dezvoltare a sistemelor de apă și canalizare; • Existența unei infrastructuri aferente alimentării cu apă și canalizare care acoperă o parte din localitățile raionului; • Raionul Ialoveni dispune de surse proprii de apă potabilă.	<ul style="list-style-type: none"> • Grad scăzut de acces al populației la serviciile de alimentare cu apă și, în special, la serviciul de canalizare; • Existența unor surse de apă cu calitate neconformă cu standardele în vigoare; • Infrastructura existentă are un grad sporit de uzură; • Lipsa unei strategii de dezvoltare a serviciului pe termen mediu și lung; • Capacitatea limitată a autorității locale de a cofinanța proiectele de investiții în domeniu; • Slabă conștientizare a populației cu privire la necesitatea racordării la rețelele edilitare; • Lipsa unui operator regional pentru gestionarea serviciului de apă și canalizare în raion; • Credibilitatea scăzută în fața instituțiilor financiare locale și internaționale.
OPORTUNITĂȚI	0

-
- Extinderea rețelelor de apă ale S.A. Apă-Canal Chișinău pentru alimentarea cu apă a localităților incluse în Clusterelor A, B și la Etapa II – Clusterelor F și G;
  - Existența și pregătirea proiectelor tehnice în detaliu crește posibilitatea demarării mai rapide a proiectelor de investiții;
  - Diversificarea surselor de finanțare pentru infrastructura de apă potabilă, creșterea suportului financiar din partea donatorilor externi (BERD, BEI, Delegația UE, programe transfrontaliere);
  - Posibilitatea implementării proiectelor de investiții prin prezentarea proiectelor pentru finanțarea din sursele FNDR;
  - Existența infrastructurii de apă și canalizare poate contribui la dezvoltarea unor activități economice productive, cu impact major asupra dezvoltării de ansamblu a raionului;
  - Acces la tehnologii noi pentru modernizarea și eficientizarea sistemelor de apă potabilă;
  - Asistența tehnică acordată de Agenția de cooperare tehnică a Elveției (ApaSan).
  - Imposibilitatea suportării contravalorii serviciilor de alimentare cu apă și canalizare datorită capacității de plată foarte scăzute a populației;
  - Imposibilitatea continuării cofinanțării unor proiecte poate duce la stoparea lucrărilor de construcție;
  - Poluarea apelor de suprafață și subterane prin depozitarea necontrolată a deșeurilor menajere, dejecțiilor animaliere, folosirea foselor septice improvizate;
  - Gradul ridicat de sărăcie poate limita branșarea consumatorilor la rețelele utilitare, poate conduce la situația ca sistemele de alimentare cu apă și canalizare să fie ineficiente;
  - Dificultăți de natură organizatorică și financiară determinate de procesul regionalizării;
  - Costuri ridicate pentru conformarea cu standardele europene de calitate;
  - Dificultate în susținerea financiară a proiectelor de investiții;
  - Capacitatea de plată scăzută a populației.
-

Direcții strategice de dezvoltare a sectorului AAC

Implementarea cu succes a Strategiei de alimentare cu apă și canalizare a raionului Ialoveni presupune o abordare bazată pe participarea comunităților, ceea ce va conduce la crearea de noi locuri de muncă și la dezvoltarea afacerilor. Pentru zonele urbane, înseamnă promovarea unor servicii la un nivel de tarifare care să acopere costurile de producție și distribuție a apei, permițând companiilor să funcționeze pe principii economice și să ofere servicii de o calitate mai bună.

În zonele rurale, înseamnă introducerea unui program intensiv de promovare și de marketing social al valorilor legate de o infrastructură de alimentare cu apă și canalizare bună și de existența unor facilități adecvate de sanitație în școli. Procesul de planificare trebuie să demonstreze eficiența diverselor opțiuni tehnice disponibile. Normele și standardele clar definite trebuie să impună autorităților locale utilizarea eficientă a resurselor, astfel încât nimeni să nu rămână fără conectare la apă potabilă și canalizare și fiecare să aibă acces cel puțin la un nivel de bază al acestor servicii.

Contribuția serviciilor de alimentare cu apă și canalizare la dezvoltarea socio-economică este cu mult mai vastă decât impactul acestora asupra nivelului de trai al populației.

Criterii de prioritizare a serviciilor de AAC

Consiliul raional Ialoveni are ca scop îmbunătățirea condițiilor de trai și reducerea discrepanțelor între mediul urban și cel rural prin dezvoltarea serviciilor de alimentare cu apă și evacuarea-tratarea apelor uzate, pentru toată populația și entitățile economice. Toate eforturile autorităților publice, atât de nivelul I, cât și de nivelul II vor fi îndreptate pentru atingerea acestui scop.

Priorități în dezvoltarea sectorului

Priorizarea necesităților de investiții în raion s-a efectuat cu scopul de a avea o clasificare a localităților reieșind din nivelul de urgență a necesităților acestora și de a combina această clasificare cu principiul de eficientizare, regionalizare a serviciului AAC pentru a stabili unde trebuie de plasat mai întâi investițiile. Metoda de prioritizare reflectă atât prioritățile naționale în sector, cât și cele locale, la nivel de raion.

Reieșind din documentele de politici publice naționale, au fost luate în considerație următoarele priorități la nivel de țară:

- Reducerea morbidității cauzate de întrebuințarea apei cu parametri inadecvați;
- Extinderea serviciilor de aprovizionare centralizată cu apă a populației;
- Asigurarea neîntreruptă a furnizării apei către populație;
- Extinderea serviciilor de canalizare și reducerea poluării mediului ambiant cauzată de deversările directe ale apelor uzate în sol;
- Creșterea competențelor de operare –întreținere în scopul stopării deteriorării infrastructurii existente.

Figura . Matricea de planificare a alimentării cu apă

	Numărul populației, pers	Calitatea inițială a apei	Distanța medie de la beneficiari până la sursa de apă, km	Complexitatea reliefului și necesitatea pomparei	Starea tehnică și necesitățile de investiții în infrastructură	Faza de elaborare a conceptului
1	<2 500	poluare înaltă cu metale grele, fluor, bor, amoniac etc.	>30	teren abrupt, peste 20 stații de pompare	Investiții foarte mari în construcții noi - priza de captare de suprafață, tratarea și apeductul regional de lungime mare (>20 km)	Conceptul nedeterminat
2	2 501 - 10 000	apa subterană cu un grad de poluare moderat	15-30	teren moderat variabil, 11-20 stații de pompare	Este nevoie de renovat prize de captare existente și de construit/reparat apeductul regional de o lungime medie (10-20 km)	Conceptul definitiv, studiu de fezabilitate nu s-a efectuat
3	10 001 - 50 000	apa de suprafață - tratare convențională	6-14	teren variabil, 4-10 stații de pompare	Investiții medii - este nevoie de forat sonde (sau reparat priza de suprafață) și de construit/reparat stația de tratare și apeductul regional/local de o lungime scurtă (<10 km)	Există Studiu de fezabilitate - fezabilitatea confirmată
4	50 001 - 100 000	apa necesită tratare minimă - dezinfecție	1-5	teren slab variabil, 1-3 stații de pompare	Prizele de captare în stare bună, este nevoie de reparat stație de tratare și apeductul regional/local; sau Este nevoie de renovat sursa locală	Fezabilitatea confirmată, proiectul tehnic gata pentru implementare, surse de finanțare neidentificate
5	>100 001	apa potabilă	<1	alimentarea gravitațională, fără pompare	Investiții reduse - apeductul regional în stare funcțională există în apropierea localității; sau Sursa locală necesită doar reparații curente	Fezabilitatea confirmată, proiectul tehnic gata pentru implementare, surse de finanțare identificate

Planificarea sectorului de alimentare cu apă și canalizare

Localitățile Cigirleni și Cărbuna urmează a fi alimentate cu apa din sursele subterane locale. O dată cu dezvoltarea sistemului centralizat de alimentare cu apa din râul Nistru (S.A. Apa-Canal Chișinău) aceste localități (etapa III), pot fi branșate la aceste conducte magistrale. Iar sursele subterane vor deveni surse alternative și pot fi exploatate în cazul unei poluări masive a fluviului Nistru.

Aglomerări pentru evacuarea și tratarea apelor uzate

În vederea diminuării costurilor investiționale și facilitării alimentării cu apă a localităților raionului și conform reliefului terenurilor, în scopul utilizării curgerii gravitaționale a apelor uzate, precum și micșorării costurilor de operare, se propun următoarele clustere/aglomerații ale municipalităților raionului Ialoveni:

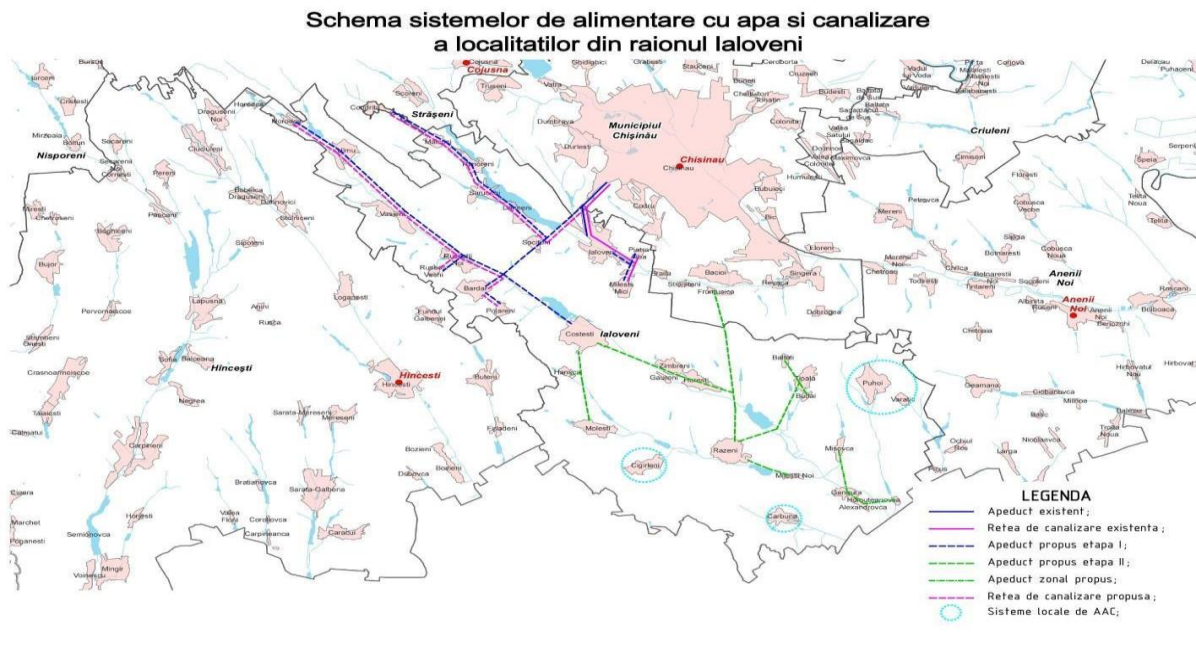
- **Clusterul A canalizare.** Localitățile Malcoci, Nimoreni, Suruceni, Dănceni și Sociteni, cu evacuarea apelor uzate spre SE municipală Chișinău. Numărul total de persoane incluse este de 9499 persoane.
- **Clusterul B canalizare.** Localitățile: Piatra Albă, Mileștii Mici, cu evacuarea apelor uzate spre SE municipală Chișinău. Numărul total al populației incluse este de 4532 persoane.
- **Clusterul C canalizare.** Localitățile Puhoi și Văratice, SE locală. Numărul total al populației incluse este de 6875 persoane.
- **Clusterul D canalizare.** Localitățile Horodca, Ulmu, Văsieni, Ruseștii Vechi, Pojoreni, Ruseștii Noi și Bardar, cu epurarea apelor uzate în SE Bardar. Numărul total de persoane incluse este de 19938 persoane.

ISTRATEGIA DE DEZVOLTARE INTEGRATĂ A RAIONULUI IALOVENI 2022-2027

- Satele Costești și Răzeni urmează să beneficieze de Stații pentru epurare locale.

Celelalte localități ale raionului, în vederea cluster-izării nu sunt posibile, deoarece au distanțe considerabile între localități și un număr mic de populație. Luând în considerație capacitatea de plată a populației locale și experiența altor localități, rata de branșare la sistemele de canalizare în primii 10 ani va constitui circa 65%. Astfel, aceste localități nu vor avea capacitate de operare și întreținere a sistemelor de canalizare proprii. Apele uzate din aceste localități urmează a fi colectate în tancuri și fose septice cu transportarea ulterioară la SE din localitățile învecinate.

Figura. Aglomerări pentru alimentarea cu apă și canalizare

Obiective pe termen mediu și lung

Sistemul de alimentare cu apă

Dezvoltarea sistemelor de alimentare cu apă și canalizare a raionului Ialoveni se planifică pe principii de management la nivel regional.

Strategia elaborată prevede alimentarea localităților cu apă potabilă din 2 surse: ACC (r. Nistru) prin construcția rețelelor de aducțiune Ialoveni-Sociteni-Dănceni-Suruceni- Nimoreni-Malcoci și la Etapa II aducțiunile Bardar- Ruseștii Noi-Ruseștii Vechi- Pojoreni- Văsieni-Ulmu–Horodca și Costesti-Molești-Zîmbreni- Găureni- Horești-Răzeni-Mileștii Noi, și surse locale pentru localitățile Cărbuna și Cigîrleni, luând în considerație că calitatea apei la sursă să corespundă normativului de Apă Potabilă. Aceasta necesită de confirmat prin studii hidrologice privind rezervele și calitatea surselor de apă existente.

Consiliile locale trebuie să asigure punerea în practică a unui mecanism de gestionare eficace, performant și durabil, orientat spre obținerea rezultatelor finale, prin transmiterea rețelelor de alimentare cu apă și canalizare către operatorul S.A. Apă-Canal Chișinău, prin contract de gestiune sau alte forme juridice.

Sistemul de canalizare și epurare a apelor uzate

Este destul de dificil de a previziona o dezvoltare a sistemelor de canalizare și epurare a apelor uzate în condițiile unui deficit de capacități financiare. În același timp este necesar de a eficientiza utilizarea resurselor financiare destinate construcției sistemelor de canalizare prin stabilirea unor priorități la nivel de raion și selectarea spre implementare a unor tehnologii care ar respecta relația cost-beneficiu.

Dezvoltarea sistemelor de canalizare și epurare a apelor uzate va include utilizarea în calitate de corpuri acvatică pentru deversarea efluentului din stațiile de epurare a apelor uzate bazinele hidrografice a râurilor mici, care traversează, sau își au începutul pe teritoriul raionului. În acest sens se propune formarea a patru cluster pentru realizarea serviciilor de canalizare și epurare a apelor uzate. Datele privind localitățile care sunt în componența acestor cluster sunt descrise în Anexa 4. În mod general aceste scheme prevăd următoarele:

- Elaborarea Studiului de oportunitate în cadrul fiecărei localități cu scopul de a determina cererea populației privind serviciile de canalizare.
- Trasarea conductelor de canalizare din interiorul localității.
- Trasarea conductelor colectoare dintre localități și a stațiilor de pompare după caz.
- Selectarea terenului pentru amplasarea stației de epurare și selectarea tehnologiei optime, pentru Clusterul C și D și satele Costești și Răzeni.

Schema optimă pentru dezvoltarea sistemelor de canalizare și epurare a apelor uzate din localitățile Clusterelor A și B ar fi de construirea a rețelelor de colectare- evacuare a acestor ape din localitățile incluse în cluster și transportarea lor spre epurare la stația de epurare din mun. Chisinau. Eficiența acestei scheme poate fi afirmată în cadrul unui studiu de oportunitate.

ISTRATEGIA DE DEZVOLTARE INTEGRATĂ A RAIONULUI IALOVENI 2022-2027

Pentru Clusterul C, schema prevede construirea rețelelor intravilan în s. Puhoi și Văratice și a stației de epurare (SE) a apelor uzate în s. Puhoi, cu transportarea apelor uzate din rețelele de canalizare a s. Văratice, spre SE Puhoi.

Pentru Clusterul D, schema prevede construirea rețelelor intravilan în satele incluse în cluster, colectarea și transportarea apelor menajere din aceste localități spre Stația de epurare din s. Bardar, care urmează a fi reabilitată.

Pentru localitățile cu un număr mare de consumatori (Costești și Răzeni) se vor prevedea construcția rețelelor de canalizare intravilan și adițional a stațiilor de epurare locale.

Celelalte localități, care nu dispun de un număr suficient de consumatori, vor organiza colectarea apelor uzate în fose și tancuri septice cu transportarea apelor uzate cu autospeciale la stațiile de epurare apropiate.

Opțiunile propuse pentru apă și canalizare

Problematica dezvoltării sistemului de alimentare cu apă și canalizare în raionul Ialoveni este legată de o zonă de operare care include orașul Ialoveni și 33 de localități rurale.

Se are în vedere ca pe termen mediu să se asigure realizarea de proiecte de investiții care să asigure realizarea țintelor stabilite pentru conformarea cu Directivele Europene și cu planurile și strategiile locale /raionale/regionale și naționale.

Principala investiție pentru orașul Ialoveni va fi orientată spre extinderea rețelei existente în hotarele intravilanului orașului pentru asigurarea accesului a întregii populații la sistemul public de apă și de canalizare.

Luând în considerație calitatea neuniformă a apelor subterane de adâncime în unele localități, se urmărește pentru raionul Ialoveni aplicarea alternativei de alimentare cu apă de la rețelele magistrale a mun. Chișinău, în primă etapă, a unor proiecte investitoriale prin care să se asigure și să se îmbunătățească sistemul de alimentare cu apă existent prin reabilitarea și modernizarea acestuia și extinderea lui în intravilanul localităților, urmand ca în etapa a două și a treia să se realizeze proiecte de extindere regională a sistemului pentru a asigura accesul întregii populații a raionului Ialoveni la apă potabilă de calitate.

1.8. INFRASTRUCTURA ENERGETICĂ ȘI MANAGEMENTUL EFICIENȚEI ENERGETICE

Moldova depinde într-o măsură foarte mare de sursele energetice importate, peste 95% din totalul de energie consumată este importat. Principala resursă de obținere a energiei în Republica Moldova o reprezintă *Gazul natural*, iar structura importurilor de surse energetice este mai mult sau mai puțin constantă.

Cu privire la domeniul gazelor naturale vom menționa că pe teritoriul RM sunt construite rețele magistrale cu o lungime de peste 1600 km, iar rețele de gaze peste 21 000 km. Prin intermediul magistrelor Federația Rusă tranzitează anual prin teritoriul moldovenesc aproximativ 20 miliarde m³ de gaz, ceea ce este de aproape 10 ori mai mult decât tot gazul consumat în țară (inclusiv cu regiunea transnistreană) 2 , care constituie în mediu 2 miliarde m³.

Este necesar de menționat că în perioada sovietică infrastructura gazieră a republicilor unionale era interconectată, astfel încât la nivelul întregii URSS exista un sistem infrastructural unic și bine încheiat. Iată de ce magistralele din Sud și din Nord reprezintă o prelungire a celor din Ucraina, care formează coridorul balcanic de export de gaze naturale.

La Sud avem trei conducte magistrale: Ananiev – Tiraspol – Ismail, Șebelevka – Donețk – Krivoi Rog – Razdelinoe – Ismail și Razdelinoe – Ismail, iar la Nord magistrala Ananiev – Drochia – Cernăuți – Bogorodceanî, care asigură interconectarea sistemului nostru gazier cu depozitul de gaze naturale de la Bogorodceanî din Ucraina.

De asemeni putem menționa și despre gazoductul Iași- Ungheni, proiect care acum este în proces de derulare. În prima fază capacitatea gazoductului va fi de cca 500 milioane m³ de gaz, iar după construcția unei stații de comprimare, se așteaptă ca gazoductul să poată transporta cca 1,5 miliarde m³ Țeava va avea o lungime de 43,2 kilometri, dintre care 11 kilometri pe teritoriul Republicii Moldova. Valoarea totală a proiectului este de cca 26,5 milioane USD, dintre care 18,2 milioane de euro costă conducta de pe teritoriul României și 8,3 milioane de euro - cea de pe teritoriul Republicii Moldova, inclusiv subtraversarea râului Prut (2 milioane de euro).

Cu referire la datele oficiale privind piața gazelor naturale din Republica Moldova, pentru anii 2018, 2019, situația este următoare:

Indicatorii	Unitatea de măsură	2018	2019
Procurări de gaze naturale, total	Mil. mc.	1129,7	1057,7
Livrări de gaze naturale consumatorilor finali, dintre care:	Mil. mc.	1069,5	1015,6
Populația	Mil. mc.	346,4	347,9
Instituțiile bugetare	Mil. mc.	51,2	45,8
Sectorul energetic	Mil. mc.	404,9	364,7
Alți agenți economici	Mil. mc.	267,1	257,4

Sursa: <http://www.anre.md/rapoarte-de-monitorizare-3-272>

ISTRATEGIA DE DEZVOLTARE INTEGRATĂ A RAIONULUI IALOVENI 2022-2027

Cu referire la datele oficiale privind piața de energie electrică din Republica Moldova, pentru anii 2018, 2019, situația este următoare:

Indicatorii	Unitatea de măsură	2018	2019
Cantitatea de energie electrică achiziționată	Mil. kw/h.	3737,6	3594,2
Cantitatea de energie electrică livrată consumatorilor finali, dintre care:	Mil. kw/h.	3737,6	3594,2
Consumatorilor casnici	Mil. kw/h.	1637,5	1663,2
Consumatorilor non casnici	Mil. kw/h.	2100,1	1931,0

Sursa: <http://www.anre.md/rapoarte-de-monitorizare-3-272>

Potențialul de eficiență energetică în Moldova este foarte mare, cu condiția dezvoltării și implementării măsurilor de eficiență energetică. La nivel local/raional, acest potențial se referă în principal la încălzirea clădirilor care nu sunt izolate, amplasarea și utilizarea panourilor de tuburi vidate pentru încălzirea apei menajere, amplasarea și utilizarea panourilor fotovoltaice pentru iluminat și sistemele de ventilare. Datorită faptului că majoritatea acestor sisteme sunt vechi, și sunt proiectate, operate și întreținute la un nivel slab, ele au devenit ineficiente. De aceea, în urma implementării măsurilor de eficiență energetică, de obicei se obțin reduceri semnificative ale cheltuielilor pentru energie.

Atunci când abordăm problema managementului eficienței energetice a raionului Ialoveni, nu facem referire doar la potențialul de resurse alternative care ar putea fi utilizat, dar ne referim și la modalitățile de optimizare a consumului de energie la diferite instituții publice, inclusiv la gospodăriile casnice.

Vectorul energetic de bază, pentru alimentarea cu energie termică a clădirilor publice din localitățile raionului, este gazul natural care, prin intermediul cazanelor individuale, asigură agentul termic, inclusiv și sub formă de apă caldă. În majoritatea clădirilor se asigură și prepararea apei calde menajere. Gazul este livrat din rețeaua SRL "Ialoveni-Gaz".

Pentru asigurarea bunei funcționări a instituțiilor publice/bugetare din raion, în perioada anilor 2016-2020 au fost realizate următoarele proiecte ce au avut ca scop sporirea gradului de eficiență energetică, pentru asigurarea unei energii durabilă, cu impact benefic asupra mediului :

Nr. d/ord	Denumirea localității	Denumirea obiectului , Denumirea Proiectului	Investiția totală
1	or. Ialoveni	Iluminat stradal	3,7 mln. lei
2	or. Ialoveni	Construcția rețelelor de canalizare în sectorul "Bozu"	4,2 mln. lei
3	or. Ialoveni	Construcția rețelelor de canalizare în sectorul "Albeni"	5 720,9 mln. lei
4	or. Ialoveni	Spitalul raional Ialoveni / Termoizolarea fațadei și schimbarea tâmplăriei.	5,8 mln. lei
5	or. Ialoveni, s. Sociteni	Îmbunătățirea sistemelor de tratare și alimentare cu apă potabilă pentru traseul Ialoveni-Sociteni.	25 119,9 lei

ISTRATEGIA DE DEZVOLTARE INTEGRATĂ A RAIONULUI IALOVENI 2022-2027

6	s. Sociteni, s. Bardar, Ruseștii Noi	Îmbunătățirea sistemelor de tratare și alimentare cu apă potabilă pentru traseul Sociteni-Bardar-Ruseștii Noi.	17 908,8 lei

Sursa: Datele din Planul General de Alimentare cu Apă și Sanitație al raionului Ialoveni

La moment sunt racordate la:

- × **Gaze naturale integral** cazangeriile instituțiilor de învățământ preșcolar și preuniversitar din localitățile: Ialoveni, Bardar, Costești, Dănceni, Horăști, Malcoci, Molești, Nimoreni, Răzeni, Suruceni, Sociteni, Țipala, Vășieni, Zîmbreni, Cărbuna, Vărătic;
- × **Gaze naturale și partial cărbune/peleți**: Puhoi, Ruseștii Noi, Cigîrleni, Mileștii Mici, Ulmu și Gangura;
- × **Cărbune** : Horodca, Hansca, Pojăreni.

Balanța energetică

Consumul total de resurse energetice de către întreprinderile și organizațiile din raionul Ialoveni, pentru anii 2017-2019, constituie aproximativ **1228** tone de cărbune, **26976** mii m³ gaze naturale și aproximativ **755** m³ de lemne.

În tabelele de mai jos este reprezentată în detaliu Balanța Energetică a raionului, pentru anii 2017-2019, conform datelor Biroului Național de Statistică,

Balanța Energetică a raionului, pentru anul 2017

Tipul de combustibil și energie	Unitatea de măsură (mii)	Consumat pe parcursul anului în sectorul public și utilitar*	Consumat pe parcursul anului de către populație**
Antracit	tone	509	
Gaze naturale	mii m3	8944	9803
Gaze (petroliere) lichefiate	tone	398	2303
Benzină auto	tone	870	3089
Motorină	tone	11632	5336
Uleiuri și unsori (lubrifianți)	tone	135	
Brichete și peleți din lemn și din alte deșeuri vegetale	tone	67	121
Lemne de foc	m3	345	353
Deșeuri combustibile agricole	tone	125	--
Energia electrică	MWh/a	28696	36876
Energia termică	Gcal.	440	--

Sursa: Datele Biroului Național de Statistică

*Datele reprezintă consumul în sectorul public și utilitar

**Datele reprezintă consumul, pe parcursul anului, de către populație

ISTRATEGIA DE DEZVOLTARE INTEGRATĂ A RAIONULUI IALOVENI 2022-2027

Balanța Energetică a raionului, pentru anul 2018

Sursa: Datele Biroului Național de Statistică

Tipul de combustibil și energie	Unitatea de măsură (mii)	Consumat pe parcursul anului în sectorul public și utilitar*	Consumat pe parcursul anului de către populație**
Antracit	tone	432	-
Gaze naturale	mii m3	8737	11298
Gaze (petroliere) lichefiate	tone	384	1842
Benzină auto	tone	961	2434
Motorină	tone	14185	5187
Uleiuri și unsori (lubrifianți)	tone	77	-
Brichete și peleți din lemn și din alte deșeuri vegetale	tone	83	160
Lemne de foc	m3	353	396
Deșeuri combustibile agricole	tone	170	-
Energia electrică	MWh/a	30255	37466
Energia termică	Gcal.	432	-

*Datele reprezintă consumul în sectorul public și utilitar

**Datele reprezintă consumul, pe parcursul anului, de către populație

Balanța Energetică a raionului, pentru anul 2019

Sursa: Datele Biroului Național de Statistică

Tipul de combustibil și energie	Unitatea de măsură (mii)	Consumat pe parcursul anului în sectorul public și utilitar*	Consumat pe parcursul anului de către populație**
Antracit	tone	287	--
Gaze naturale	mii m3	8067	10614
Gaze (petroliere) lichefiate	tone	369	1955
Benzină auto	tone	1539	3059
Motorină	tone	13647	6585
Uleiuri și unsori (lubrifianți)	tone	67	2
Brichete și peleți din lemn și din alte deșeuri vegetale	tone	44	107
Lemne de foc	m3	57	559
Deșeuri combustibile agricole	tone	120	--
Energia electrică	MWh/a	31397	38744
Energia termică	Gcal.	376	--

*Datele reprezintă consumul în sectorul public și utilitar

**Datele reprezintă consumul, pe parcursul anului, de către populație

Consumul de energie în clădirile publice

În anul 2021 în raion sunt 33 de instituții de învățământ preuniversitar și 40 de instituții de învățământ preșcolar. Suprafața încălzită a instituțiilor de învățământ este estimată la aproximativ 43.335 m².

ISTRATEGIA DE DEZVOLTARE INTEGRATĂ A RAIONULUI IALOVENI 2022-2027

Consumul anual de energie electrică al instituțiilor de învățământ preșcolar și preuniversitar este estimat la cca 1 953,934 kW/an - sau - 1953,93 MW. Consumul anual de gaze naturale, al instituțiilor de învățământ este estimat la cca 1 392,457 m.c/an.

Sumînd, consumul total de energie al instituțiilor de învățământ preșcolar și preuniversitare din raion reprezintă 15878,5 MW/an,

Spitalul Raional din Ialoveni, fiind caracterizat ca o instituție medicală de utilitate raională, are o capacitate de consum a energiei, estimat a fi de 1.731 mii kWh pe an.

Fondul total al clădirilor publice educaționale (preșcolare și secundare), medicale (spitale, centre de sănătate, ambulatorii, farmacii) și administrative (primării, biblioteci, case de cultură) este estimat la aproximativ 155.175 m² cu un consum anual de energie termică și electrică de aproximativ 29.764 MWh.

Pentru perioada anilor următori este necesară efectuarea calculului de țin de consumul energetic al edificiilor instituțiilor publice, cu determinarea strictă a indicatorilor de consum și a măsurilor necesare pentru micșorarea lor.

La finele anului 2021, cele mai stringente investiții, pentru ameliorarea consumului energetic trebuie făcute în instituțiile menționate în tabelul de mai jos:

Nr. d/o	Denumirea clădirii	Descrierea lucrărilor/măsurilor de sporire a eficienței energetice
1	LT Costești	Termoizolarea pereților exteriori și a soclului instituției.
2	Liceul Teoretic „Olimp”, Costești	Termoizolarea pereților externi ai clădirii, schimbarea rețelei electrice
3	Liceul Teoretic Ruseștii Noi (blocul A)	Termoizolarea pereților exteriori, instalarea dispozitivelor de control al temperaturii la calorifere
4	Liceul Teoretic „Ion Suruceanu” Suruceni	Izolarea termica a peretilor externi ai cladirii; instalarea dispozitivelor de control al temperaturii la calorifere
5	Grădinița-creșă ”Licurici”, s. Bardar	Termoizolarea pereților exteriori ai instituției; Schimbarea ușilor exterioare.
6	Liceul Teoretic „Dimitrie Cantemir”, Văsieni	Izolarea termică a instituției. Renovarea sistemului de iluminare.
7	Gimnaziul ”M. Eminescu” Ulmu	Termoizolarea pereților exteriori
8	Grădinița-creșă nr.1,„Andrieș”, Costești	Termoizolarea fațadei instituției și schimbarea rețelei electrice interne

ISTRATEGIA DE DEZVOLTARE INTEGRATĂ A RAIONULUI IALOVENI 2022-2027

9	Grădinița nr.5 "Regina Maria", Ialoveni	Termoizolare pereților exteriori ai instituție.
10	Gimnaziul „Mitropolit Gurie Grosu”, Nimoreni	Termoizolarea pereților exteriori și a soclului instituției.
11	ȘP „Ion Creangă”, Ialoveni	Termoizolarea pereților exteriori și a soclului instituției.
12	Gimnaziul Costești	Termoizolarea pereților exteriori, a soclului și acoperișului instituției
13	Gimnaziul Văsieni	Termoizolarea pereților exteriori, a soclului și acoperișului instituției
14	Creșa-Grădinița „Poienița”, Malcoci	Termoizolare pereților exteriori ai instituție; Schimbarea rețele electrice; Schimbarea ușilor interioare /exterioare a sălilor de grupă.
15	Gimnaziul Cărbuna	Termoizolarea pereților exteriori
16	Grădinița-creșă Nr 1, Văsieni	Termoizolarea pereților exteriori. Schimbarea rețelei electrice. Schimbarea ușilor exterioare și interioare. Schimbarea ferestrelor.
17	Casa de Cultură Costești	Termoizolarea clădirii și schimbarea geamurilor și ușilor. Instalarea rețelelor termice interne
18	Casa de Cultură Puhoi	Termoizolarea clădirii și schimbarea geamurilor și ușilor.
19	Casa de Cultură Văsieni	Termoizolarea clădirii și schimbarea geamurilor și ușilor.
20	IMSP Centrul de Sănătate Ruseștii Noi	Termoizolarea clădirii. Schimbarea acoperișului. Schimbarea rețelelor electrice.
21.	IMSP Centrul de Sănătate Văsieni	Termoizolarea clădirii. Schimbarea rețelelor electrice.
22.	IMSP Centrul de Sănătate Ruseștii Noi	Termoizolarea clădirii. Schimbarea rețelelor electrice.

Efectuarea investițiilor pentru producerea și conservarea energiei electrice, prin instalarea de panouri fotovoltaice, este un segment destul de rentabil, cu condiția ca instalațiile să fie

STRATEGIA DE DEZVOLTARE INTEGRATĂ A RAIONULUI IALOVENI 2022-2027

deservite în termen și calitativ, oferind posibilitatea de a obține economii pe întreaga perioadă de exploatare.

Utilizarea curentului electric obținut de la panourile fotovoltaice poate servi ca supliment energetic autonom capabil să reducă consumul de energie din rețeaua publică, fiind utilizat cu succes, prin contorizarea netă, în raport cu cantitatea de energie produsă și cea consumată.

Nu este de neglijat nici opțiunea de utilizare pe scară largă a panourilor pentru apă caldă menajeră (tuburile vidate), în special pentru instituțiile publice cu activitate preponderentă în sezonul estival, cu norme de consum a ACM de până la 200 l/zi.

Pentru cele menționate în alineatele de mai sus, randamentul este strict proporțional cu perioadele însorite ale anului, fiind necesare grafice speciale de monitorizare a funcționării și a nivelului de producție.

De asemenea, utilizarea panourilor cu tuburi vidate, poate fi combinată și utilizată cu succes, atât pentru apa caldă menajeră cât și pentru producerea agentului termic, cu ajutorul unui schimbător de căldură, cu randament termic înalt, pentru reducerea consumului de combustibili fosili și suplimentarea de grade termice K/zile în perioada celor 183 de zile a perioadei de încălzire, din Zona climatică II specifică regiunii Centru și raionului Ialoveni.

Ceia ce este primordial de menționat, este faptul că într-o perioadă scurtă de timp, pot fi asigurate economii pe termene mari de timp, cu 0 (zero) emisii de CO₂.

Analiza SWOT privind infrastructura energetică și managementul de eficiență energetică

PUNCTE FORTE	PUNCTE SLABE
<ul style="list-style-type: none"> <i>Existența rapoartelor de audit energetic pentru unele obiecte de utilitate publică.</i>	<ul style="list-style-type: none"> <i>Cunoașterea insuficientă a posibilităților de utilizare a surselor alternative de energie;</i> <i>Lipsa managerilor energetici calificați;</i> <i>Nevalorificarea și neprioritizarea tehnologiilor de conservare și de utilizare eficientă a energiei în cadrul raionului;</i> <i>Numărul redus de campanii de informare a comunității privind utilizarea surselor alternative de energie;</i> <i>Nu există o strategie energetică raională de dezvoltare durabilă a raionului;</i> <i>Nu există planuri locale pentru dezvoltarea sistemelor de încălzire centralizată.</i> <i>Nu în toate instituțiile publice din raion sunt întocmite rapoarte de audit energetic, nu se cunoaște situația exactă privind consumul exact de resurse energetice.</i>

OPORTUNITĂȚI	RISCURI
<ul style="list-style-type: none"> • <i>Posibilitatea utilizării surselor alternative de energie;</i> • <i>Existența fondurilor, programelor și proiectelor naționale în domeniul eficienței energetice, precum AEE;</i> • <i>Posibilitatea de sensibilizare a opiniei publice cu referire la utilizarea surselor alternative de energie;</i> • <i>Existența proiectelor de consultanță în domeniul energiei regenerabile</i> • <i>Oportunități de utilizare a energiei regenerabile: eoliene, hidroelectrice, biomasă, etc.</i>	<ul style="list-style-type: none"> • <i>Creșterea continuă a consumului de energie la nivel de raion;</i> • <i>Prețul înalt al produselor energetice</i> • <i>Prețul relativ înalt al serviciilor de desfășurare a auditurilor energetice;</i> • <i>Nu au loc implementarea programelor de certificare a performanțelor energetice a clădirilor (HOTĂRÎRE Nr. 833 din 10.11.2011 cu privire la Programul național pentru eficiență energetică 2011-2020;</i> • <i>Datorii semnificative pentru gazele naturale ale operatorilor: "Rotalin Gaz Trading" SRL, "Ialoveni Gaz" SA și "Gas Natural Fenosa" SA.</i>

1.9. SALUBRIZAREA PUBLICĂ

Problema gestionării deșeurilor în Republica Moldova se manifestă, tot mai acut, din cauza creșterii cantității și diversității acestora, precum și impactul lor asupra mediului înconjurător. În raion nu există depozite autorizate de deșeuri menajere solide. Există doar gunoiești; pseudo-autorizate; care sunt utilizate de către localnici pentru depozitarea DMS, în absența poligoanelor special amenajate, care să corespundă tuturor cerințelor naționale și internaționale. În prezent există serviciu de salubritate numai în orașul Ialoveni, însă chiar și aici serviciile în domeniu nu sunt prestate cu respectarea tuturor rigorilor, întrucât deșeurile colectate sunt depozitate la o groapă ne autorizată de gunoi. În unele localități de asemenea există un prototip al serviciului specializat de salubritate, aici deșeurile fiind de asemenea colectate și depozitate la o groapă neautorizată de gunoi. Restul localităților din raion nu dispun nici de asemenea servicii, de aceea instituirea unui sistem eficient de salubritate este absolut necesar pentru localitățile vizate.

Deșeurile de ambalaje se regăsesc în procent important, din cantitatea de deșeuri municipale și asimilabile din comerț, industrie, etc., fiind colectate selectiv. Structura ambalajelor după tipul de material este următoarea:

- × resturi alimentare 58%
- × plastic 13%
- × hârtie și carton 8%
- × sticla 8 %
- × textile 6%
- × metal 4%
- × lemn 3%

Impactul asupra mediului înconjurător

Problema degradării mediului ambiant este una foarte acută în raionul Ialoveni. Realizarea proiectului propus ar contribui esențial la ameliorarea mediului, prin următoarele:

Reducerea poluării solului. Datorită îmbunătățirii serviciului de salubritate, se va efectua o selecție calitativă a deșeurilor, prin separarea materialelor reciclabile cum sunt: sticla, plasticul, cartonul, metalele, tipurile de deșeuri enumerate mai sus sunt caracterizate printr-o perioadă de descompunere foarte mare și un efect dăunător mai sesizabil asupra solului.

Diminuarea poluării aerului prin reducerea emisiilor de gaze în rezultatul descompunerii deșeurilor. Este cunoscut faptul că la descompunerea oricărui substanțe organice se elimină gaze nocive, acestea vor fi reduse și controlate, prin construcția depozitului, care va corespunde standardelor ecologice europene.

Reducerea poluării apelor. Descompunerea deșeurilor este însoțită de elimină de lichide, ce afectează calitatea apei.

Schimbări în floră și faună prin construirea, amenajarea unui depozit DMS va afecta, în mod negativ, doar lumea vegetală și cea animală a teritoriului ocupat de acesta, și împrejurimile imediate lui. Însă sa constatat că nu vor fi afectate de poluare celelalte zone în care, la momentul actual, sunt organizate gunoiești neautorizate, aici apărând condiții prielnice pentru dezvoltarea florei și faunei locale.

În urma studierii studiului de fezabilitate și necesităților sus enumerate administrația raională propune spre realizarea investiției în crearea unui sistem de Salubritate, cu construcția a 2

ISTRATEGIA DE DEZVOLTARE INTEGRATĂ A RAIONULUI IALOVENI 2022-2027

depozite DMS amplasate în Sociteni și Răzeni prin amenajarea platformelor de colectare, transport, depozitare și sortare secundară a deșeurilor. În rezultatul studiilor efectuate s-a identificat terenurile pentru construcția Depozitelor DMS, terenurile aparținând autorităților locale. Regiunile vizate pentru realizarea acestui proiect investițional cuprinde în total localitățile raionului Ialoveni suprafața funciară fiind de 79389,39 ha populația conform datelor prezentate de primărie fiind de 96476 locuitori.

Sistem de colectare	Avantaje	Dezavantaje
<i>Colectarea deșeurilor de la fiecare gospodărie</i>	<ul style="list-style-type: none"> • Investiții mai puține în infrastructura de colectare a deșeurilor • Prestarea individual a serviciului de salubritate • Achitarea în termen a facturilor pentru serviciile acordate	<ul style="list-style-type: none"> • Accesul limitat sau uneori imposibil la containere • Costuri mai mari de colectare(timp, combustibil, etc) • Colectarea selective limitată • Număr mare de containere necesare pentru efectuarea colectării selective
<i>Punct comun de colectare(Platformă de colectare) a DMS</i>	<ul style="list-style-type: none"> • Stabilirea unui grafic exact de colectare a DMS • Costuri și timp redus la evacuarea DMS • Acces liber al operatorului la Platforma de colectare a DMS • Colectarea selectivă eficientă	<ul style="list-style-type: none"> • Distanță considerabilă până la platforma de colectare • Necesitatea de alocare de terenuri publice pentru construirea Platformelor. • Monitorizarea dificilă a deșeurilor pentru fiecare gospodărie în parte. • Posibilitatea apariției de dimensiuni în aplicarea tarifelor pentru unii cetățeni.

Evaluarea generală în domeniul salubrității

Gestionarea deșeurilor reprezintă una dintre problemele importante cu care se confruntă raionul Ialoveni. Activitatea de colectare, transportare, tratare, valorificare și eliminare a deșeurilor este organizată doar în 5 localități, inclusiv orașul Ialoveni, restul localităților nefiind acoperite de un operator în acest sens.

Suprafața rampelor de depozitare a deșeurilor în raionul Ialoveni constituie 32,1 ha. Din totalul rampelor existente, doar 6 sunt autorizate și corespund cerințelor sanitar-ecologice.

1.10. Protecția socială

ISTRATEGIA DE DEZVOLTARE INTEGRATĂ A RAIONULUI IALOVENI 2022-2027

Ajutorul social. În perioada anilor 2018 -2020 se observă o majorare a numărului de beneficiari de ajutor social de la 2744 pers. în anul 2018 până la 3410 pers. în anul 2020 sau de 1,24 ori. Conform Legii nr. 133 din 13.06.2008 de ajutor social și ajutor pentru perioada rece a anului au dreptul familiile defavorizate care au un venit global mediu lunar mai mic decât nivelul VLMG majorat de 2,2 ori conform Regulamentul cu privire la modul de stabilire și plată a ajutorului social, aprobat prin Hotărârea de Guvern nr.1167 din 16.10.2008.

Ajutor pentru perioada rece a anului este o plata fixă lunară a câte 500 lei, acordată pentru lunile noiembrie-decembrie 2019 și ianuarie-martie 2020. Dreptul la ajutor pentru perioada rece a anului se determină concomitent cu determinarea dreptului la ajutor social, în baza cererii. Este important, că în baza aceleiași cereri, Direcția Generală Asistență Socială și Protecție a Familiei (DGASPF) prin SIAAS (sistemul informațional automatizat de asistență socială) decide asupra dreptului la două prestații - ajutor social și ajutor pentru perioada rece a anului.

Numărul beneficiarilor de compensații pentru călătoria în transportul urban, suburban și interurban (invalidi de gr. I, invalidi de gr. II, copii-invalidi) s-a micșorat de la 3330 pers. în anul 2018 până la 3180 pers. în anul 2020 sau cu 4,5%. Cheltuielile anuale efectuate pentru aceste compensații s-a majorat de la 1395,61 mii lei în anul 2018 până la 1398,76 mii lei în anul 2020 sau cu 0,23%. Astfel, cheltuielile anuale efectuate pentru compensații pentru călătoria în transportul urban, suburban și interurban a invalizilor de gr. I s-a micșorat de la 174,43 mii lei în anul 2018 până la 97,26 mii lei în anul 2020 sau cu 44,2%; invalizilor de gr. II s-a majorat de la 564,7 mii lei în anul 2018 până la 630,96 mii lei în anul 2020 sau cu 11,74%; copiilor invalizi s-a micșorat de la 101,57 mii lei în anul 2018 până la 47,53 mii lei în anul 2020 sau cu 53,2%, persoane ce însoțesc un invalid de gr. I sau un copil invalid s-a majorat de la 137,98 mii lei în anul 2018 până la 337,53 mii lei în anul 2020 sau cu 59,12%.

Tabelul 1. Prestații sociale pentru beneficiari social-vulnerabile în raionul Ialoveni

INDICATORI	ANII		
	2018	2019	2020
Numărul de beneficiarilor de ajutor social.	2744	3101	3410
Numărul beneficiarilor de compensația pentru călătoria în transport, pers.	3330	3279	3180
Cheltuielile anuale efectuate pentru compensațiile pentru călătoria în transport, mii lei.	1395,61	1318,92	1398,76
Cheltuielile anuale efectuate pentru compensațiile pentru călătoria în transport a invalizilor de gr. I, pers/mii lei.	174,43	147,59	97,26
Cheltuielile anuale efectuate pentru compensațiile pentru călătoria în transport a invalizilor de gr. II, mii lei.	564,7	500,04	630,96
Cheltuielile anuale efectuate pentru compensațiile pentru călătoria în transport a invalizi, mii lei.	101,57	126,42	47,53

ISTRATEGIA DE DEZVOLTARE INTEGRATĂ A RAIONULUI IALOVENI 2022-2027

Cheltuielile anuale efectuate pentru compensațiile pentru călătoria în transport persoane/copil ce însoțesc un invalid de gr. I, mii lei.	137,98	244,07	337,53
Cheltuielile pentru plata compensațiile la transport pentru persoane cu dizabilități locomotorii, mii lei.	416,93	300,8	285,48

Sursa: Datele Direcției Generale Asistență Socială și Protecție a Familiei a raionului Ialoveni.

Infrastructura asistenței sociale.

În perioada anilor 2018-2020, numărul lucrătorilor din domeniul asistenței sociale în raionul Ialoveni s-a majorat de la 207 pers. în anul 2018 până la 321 pers. în anul 2020 sau cu 55%. După structura gender în anul 2018-2020 în sistem sunt ocupați: 702 femei și 71 bărbați. Mărimea medie al salariului asistenților sociali a crescut de la 3367,56 lei în anul 2018 până la 5100,00 lei în anul 2020 sau cu 51%.

În or. Ialoveni este creat Serviciul social specializat **Casa comunitară pentru copii în situații de risc**, care are drept scop asigurarea creșterii și dezvoltării copilului într-un mediu de viață apropiat celui familial, pentru o perioadă determinată de timp. În Casa comunitară pot fi plasați în același timp, până la 10 copii. Pentru anul 2018 de acest serviciu au beneficiat- 18 copii, 2019- 13 copii, 2020 - 9 copii.

Un alt serviciu destinat protecției copilului este **Centrul de plasament pentru copii separați de părinți Ruseștii Noi, s. Ruseștii Noi**, (finanțat de AO Concordia), care prestează servicii de plasament pentru 8 copii separați de părinți.

În satele Gangura și Misovca activează **Centrul de zi „Bunvolensia”** (finanțat de Asociația de Binefacere „Pro Umanitas”). Aici sunt luați la îngrijire 100 copii aflați în dificultate. Centrul oferă copiilor un prânz cald zilnic, formarea deprinderilor la calculator, pregătirea temelor pentru acasă mai sunt ocupați în cercuri extrașcolare.

Un astfel de centru activează și în satul Răzeni, **Centrul de zi „ Bunvolensia”** (finanțat de Asociația de binefacere Pro Humanitas). Aici sunt luați la îngrijire 40 copii aflați în dificultate. Centrul oferă copiilor un prânz cald zilnic, formarea deprinderilor la calculator, pregătirea temelor pentru acasă mai sunt ocupați în cercuri extrașcolare.

În raionul Ialoveni, începând cu anul 2008, au fost dezvoltate servicii substitutive de familie, care au drept scop de a oferi copilului îngrijire într-un mediu familial substitutiv pentru o perioadă determinată de timp.

Serviciul Asistență Parentală Profesională cu 16 APP-iști aprobați, dintre care activează - 14 APP-iști și au în plasament 24 copii. Pe parcursul anilor:

- 1 2018 – au fost aprobați solicitanți 3, create servicii 2, plasați copii 2;
- 2 2019 – au fost aprobați solicitanți 2, create servicii 2, plasați copii 7;
- 3 2020 – au fost aprobați solicitanți 2, create servicii 2, plasați copii 0.

Tabelul 2. Copii plasați în serviciul Casă de copii de tip familie

	Anii
--	------

ISTRATEGIA DE DEZVOLTARE INTEGRATĂ A RAIONULUI IALOVENI 2022-2027

Indicatori	2018	2019	2020
Numărul case de copii de tip familial	6	5	5
Numărul beneficiarilor caselor de copii de tip familial, copii.	26	23	20

Sursa: Datele Direcției Generale Asistență Socială și Protecție a Familiei a raionului Ialoveni.

În perioada anilor 2018 – 2020 se observă o majorare a numărului copiilor rămași fără ocrotirea părintească, plasați în forma de **protecție tutelă/curatelă**. Astfel, copiii cresc și se educă în mediul familial: 2018 – 386 copii; 2019 – 421 copii; 2020 – 487 copii.

Copii aflați în tutelă/curatelă au beneficiat de indemnizații: în anul 2018 – 77 copii, 2019 – 77 copii, 2020 – 64 copii. Suma indemnizațiilor pentru asistență și susținere socială pe un tutelar/copil/lunar s-a ridicat de la 800 lei în anul 2018 până la 1400 lei în anul 2020.

Au fost plasați în instituții rezidențiale: 2018 – 18 copii, 2019 – 12 copii, 2020 – 7 copii.

Serviciul Îngrijire socială la domiciliu este creat în anul 1994. Pe parcursul anilor 2018 – 2020 în cadrul serviciului Îngrijire socială la domiciliu activează 44 de lucrători sociali care prestează o gamă largă de servicii stipulate în contractul încheiat între beneficiar și DGASPF. Numărul persoanelor aflate la deservire se menține constant, fără un decalaj mare de beneficiari. În perioada anilor 2018-2020 se observă o micșorare a numărului de beneficiari ai serviciului Îngrijire socială la domiciliu de la 329 pers. în anul 2018 până la 302 pers. în anul 2020 sau 9%.

Începând cu anul 2010, funcționează Serviciul social „**Echipă Mobilă**”, destinat copiilor cu dizabilități (0-18 ani) și familiilor acestora. Echipa Mobilă prestează servicii sociale, medicale, psihologice și alte servicii la domiciliu cu scop de a preveni instituționalizarea și de a facilita integrarea lor socială. Numărul total al beneficiarilor acestui serviciu este de 67 copii (2018 -27 copii, 2019 -22 copii; 2020- 18 copii).

Numărul mediu de intervenții acordate de Echipa Mobilă lunar unui beneficiar a constituit 9 servicii specializate. Un specialist a acordat lunar în medie câte 5-6 intervenții unui beneficiar. Un beneficiar este asistat de regulă de către un număr mediu de 3-4 specialiști.

Tipologia intervențiilor realizate de către Echipa Mobilă s-a bazat pe abordarea individuală a fiecărui beneficiar, familiei acestuia și respectiv a necesităților de asistență identificate /evaluate.

Serviciul social „**Asistență Personală**” s-a format cu scopul de a oferi asistență și îngrijire copiilor și adulților cu dizabilitate severe, în vederea favorizării independenței și integrării lor în societate. Serviciul își desfășoară activitatea în raza raionului Ialoveni, începând cu 01.01.2013. În perioada anilor 2018 -2020 se observă o majorare a numărului de beneficiari de asistență personală de la 85 pers. în anul 2018 până la 182 pers. în anul 2020 sau de 53,3%. Cheltuielile anuale efectuate pentru asistență personală s-a majorat de la 3512,0 mii, lei în anul 2018 până la 7869,0 mii, lei în anul 2020 sau cu 55 %.

Serviciul social "**Plasament familial pentru adulți**", a fost creat în anul 2014 și are drept scop îmbunătățirea calității vieții persoanelor în etate și cu dizabilități care se află

ISTRATEGIA DE DEZVOLTARE INTEGRATĂ A RAIONULUI IALOVENI 2022-2027

temporar sau permanent în imposibilitate de a locui cu familia biologică/extinsă, ori de sine stătător, prin oferirea de sprijin și protecție, în vederea creșterii gradului de autonomie personală, de prevenire a instituționalizării/ dezinstituționalizării și incluziune socială a acestora.

Serviciul este prestat în 2 localități ale raionului, numărul beneficiarilor 3 (2 beneficiari încadrați în grad de dizabilitate, 1 beneficiar- pensionar pentru limita de vârstă).

Un alt serviciu destinat persoanelor cu dizabilități este **Casa comunitară pentru persoane cu dizabilități s. Hansca**, care are drept scop îngrijirea permanentă, în vederea asigurării persoanelor cu dizabilități unui mod de viață pe cât este posibil apropiat de cel obișnuit comunității, pentru a facilita creșterea capacităților lor de a se integra (reintegra) în familie și societate. Într-o locuință pot fi plasați minimum 2 și maxim 6 beneficiari, cu condiția respectării spațiului minim locativ pentru fiecare beneficiar. La momentul de serviciu beneficiază 6 persoane încadrate în grad sever și accentuat de dizabilitate.

În anul 2020, în cadrul DGASPF Ialoveni, a fost creat Serviciul social „**Sprijin Tinerilor ieșiți din servicii de plasament**” care are ca scop facilitarea incluziunii sociale și profesionale a tinerilor care ies din sistemul serviciilor sociale de plasament. Pentru anul 2021 au fost stabilite și achitate indemnizațiile lunare pentru 10 ben. sub vârsta de 18 ani cu suma de 2259,30 lei, la 16 beneficiari cu vârsta peste 18 ani cu suma de 2255,40 lei.

Serviciul social de sprijin familial se utilizează pentru acordarea de ajutor material familiilor cu copii pentru susținerea dezvoltării capacităților familiei în creșterea și educația copilului, prin consolidarea factorilor protectori din interiorul familiei și conectarea ei la resursele relevante din comunitate.

Serviciul de sprijin familial se prestează în două forme: sprijin familial primar și sprijin familial secundar. În cadrul sprijin familial secundar familiile cu copii pot beneficia de ajutor bănesc.

Sprijinul familial primar include activități variate, flexibile, orientate spre consolidarea mediului familial și a factorilor protectori din interiorul familiei: formarea capacității de a depăși situațiile dificile, crearea rețelei sociale a familiei și a capacității acesteia de a oferi suport în perioadele dificile, formarea deprinderilor privind îngrijirea și educația copilului, formarea competențelor sociale și emoționale ale copilului, identificarea factorilor care pot conduce la apariția riscului de neglijare și abuz. Beneficiari ai sprijinul familial primar sunt toate familiile cu copii din comunitate.

Sprijin familial secundar include un ansamblu de activități adresate familiilor cu copii în situații de risc, cu scopul de a diminua factorii care afectează sănătatea și dezvoltarea copilului, a preveni separarea copilului de familie sau a pregătit reintegrarea lui în familie, care sunt realizate în baza managementului de caz aprobat de Ministerul Muncii, Protecției Sociale și Familiei.

Tabel 3. Beneficiarii serviciului social de Sprijin familial pentru familii cu copii

ISTRATEGIA DE DEZVOLTARE INTEGRATĂ A RAIONULUI IALOVENI 2022-2027

Formele serviciului de sprijin familial	Numărul copii din familie/copii în situație de risc			Cheltuielile anuale, mii lei		
	2018	2019	2020	2018	2019	2020
Sprrijin familial primar	1100/2493	1350/2922	1980/4420	-	-	-
Sprrijin familial secundar	57/134	114/292	33/87	536,2	1156,0	348,0

Sursa: Datele Direcției Generale Asistență Socială și Protecție a Familiei a raionului Ialoveni.

Suport monetar – sumă bănească nerambursabilă și neimpozabilă care se acordă familiei/persoanei aflate în situație de dificultate printr-o plată unică și/sau lunară pentru o perioadă determinată, dar nu mai mare de 6 luni pentru facilitarea realizării acțiunilor stabilite în planul individualizat de asistență, confirmată prin rezultatele evaluării necesităților.

Suportul financiar se acordă beneficiarului pentru reparația locuinței și/sau reparația/construcția sobei, adaptarea locuinței la necesitățile familiei/persoanei defavorizate, pentru procurarea combustibilului necesar la prepararea hranei cât și pentru încălzire în sezonul rece, procurarea mobilierului adaptat la necesități, precum și alte necesități stabilite în planul individualizat de asistență.

Tabel 4. Beneficiarii Serviciului social de suport monetar adresat familiilor/persoanelor defavorizate.

Indicatori	Anii		
	2018	2019	2020
Suport monetar, beneficiari	82	97	49
Cheltuieli, mii lei	432,3	485,9	470,1

Sursa: Datele Direcției Generale Asistență Socială și Protecție a Familiei a raionului Ialoveni.

În scopul creării accesibilității persoanelor cu dizabilități de locomoție, care necesită ajutor protetic-ortopedic, DGASPF Ialoveni în colaborare cu Centrul Republican Experimental de Protezare și Ortopedie, asigură cetățenii raionului cu mijloace ajutătoare tehnice (scaune cu roțile, premergătoare, roloare, încălțăminte, corsete, bandaje etc.).

Tabel 5. Serviciile oferite de DGASF, prin intermediul CREPOR

Indicatori	Anii		
	2018	2019	2020
Numărul cărucioare, fotolii eliberate, unități	30	30	24
Numărul persoanelor ce au beneficiat de încălțăminte ortopedică	22	0	19

ISTRATEGIA DE DEZVOLTARE INTEGRATĂ A RAIONULUI IALOVENI 2022-2027

Numărul persoanelor ce au beneficiat de corsete	12	0	7
Numărul persoanelor ce au beneficiat de bandaje	1	0	1

Sursa: Datele Direcției Generale Asistență Socială și Protecție a Familiei a raionului Ialoveni.

Serviciile de reabilitare/recuperare balneo-sanatorială oferă îngrijire intensivă pe termen scurt în Centrul de reabilitare a persoanelor vârstnice și persoanelor cu dizabilități (adulte) „Speranța”, or. Vadul lui Vodă și Centrul de reabilitare a invalizilor și pensionarilor „Victoria” al Republicii Moldova, or. Sergheevca.

Aceste servicii sunt acordate gratuit (pensionarilor pentru limita de vârstă și persoanelor cu dizabilități, neangajate în câmpul muncii și care nu desfășoară activități de antreprenoriat) sau contra plată, cu o reducere 70% sau 30% din costul biletului de reabilitare (pentru pensionari pentru limita de vârstă, persoane încadrate în grad accentuat de dizabilitate angajate în câmpul muncii și care desfășoară activități de antreprenoriat, persoanele cu grad mediu de dizabilitate). Suplimentar pe parcursul anului, pot fi oferite bilete de reabilitare/recuperare balneo-sanatorială și sanatorii.

Tabel 6. Beneficiarii de reabilitare/recuperare balneo-sanatorială, persoane

Indicatori	Anii		
	2018	2019	2020
Centrul „Speranța”	105	103	44
Centrul „Victoria”	138	147	27
Centrul „Nistru”	0	5	0
Total	243	255	71
Din ei: - pensionari	189	153	48
4 invalizi	105	89	23

Sursa: Datele Direcției Generale Asistență Socială și Protecție a Familiei a raionului Ialoveni.

ISTRATEGIA DE DEZVOLTARE INTEGRATĂ A RAIONULUI IALOVENI 2022-2027

Recomandări- Protecția socială

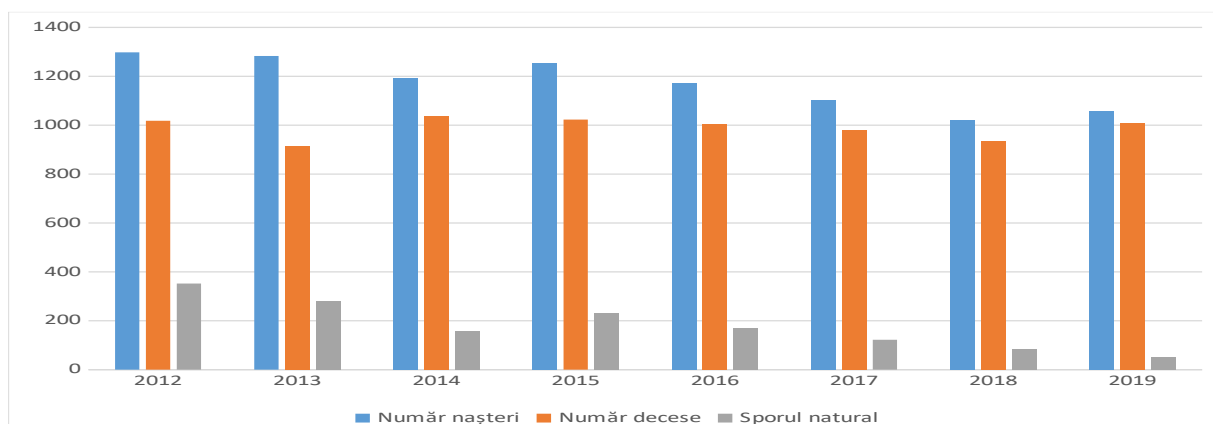
Recomandarea	Puncte slabe și/sau amenințările care trebuie soluționate prin intermediul recomandării	Resurse și puncte forte utilizate pentru generarea recomandărilor în vederea soluționării problemelor
<ul style="list-style-type: none"> - De a elabora la nivel național proiecte de modificare și completare a legislației din sfera protecției sociale în scopul diminuării situațiilor de dificultate a populației raionului	<ul style="list-style-type: none"> - Cadrul legal nu este adaptat la situația economică din țară	<ul style="list-style-type: none"> - Completarea și modificarea legislației privind protecția socială a populației (nivel național).
<ul style="list-style-type: none"> - Consolidarea activității organelor administrației publice locale de nivel I-II, în vederea atragerii de fonduri extrabugetare pentru dezvoltarea serviciilor sociale - Colaborarea cu ONG-uri naționale și internaționale, în vederea acordării ajutoarelor umanitare persoanelor nevoiașe din raion	<ul style="list-style-type: none"> - Surse insuficiente pentru dezvoltarea serviciilor sociale și majorarea prestațiilor sociale	<ul style="list-style-type: none"> - Majorarea volumului de finanțare extrabugetară a asistenței sociale pentru populația raionului - Atragerea surselor financiare ale organizațiilor naționale și internaționale prin scrierea de proiecte
<ul style="list-style-type: none"> - De a prevedea majorarea finanțării din buget a instituțiilor în vederea pregătirii și ridicării calificăției lucrătorilor din sfera socială	<ul style="list-style-type: none"> - Fluctuația cadrelor în sfera socială este mare	<ul style="list-style-type: none"> - Organizarea cursurilor de instruire inițială și continuă pentru angajații din sfera socială
<ul style="list-style-type: none"> - De a dezvolta servicii adresate persoanelor în etate	<ul style="list-style-type: none"> - Îmbătrânirea populației și migrația tinerilor duce la creșterea solicitărilor de servicii sociale din partea persoanelor în etate	<ul style="list-style-type: none"> - Redirecționarea mijloacelor financiare alocate de stat, către APL I și APL II, pentru dezvoltarea serviciilor
<ul style="list-style-type: none"> - De a dezvolta serviciul Asistență personală	<ul style="list-style-type: none"> - Se constată un număr mare de solicitări de prestare a serviciului; - Lipsește acoperirea financiară pentru dezvoltarea serviciului; - Lipsa mijlocului de transport pentru monitorizarea serviciului	<ul style="list-style-type: none"> - Serviciul este prestat către populația raionului în măsura alocării mijloacelor financiare, ponderea beneficiarilor încadrați în serviciu fiind de 40 %
<ul style="list-style-type: none"> - De a asigura suportul și informarea persoanelor cu dizabilități la angajarea în câmpul muncii	<ul style="list-style-type: none"> - Numărul mic de persoane cu dizabilități încadrate în câmpul muncii; - Neadaptarea locurilor de muncă pentru aceste categorii de persoane;	<ul style="list-style-type: none"> - Existența cadrului normativ care reglementează încadrarea persoanelor cu dizabilități în câmpul muncii;

STRATEGIA DE DEZVOLTARE INTEGRATĂ A RAIONULUI IALOVENI 2022-2027

-
- De a asigura protecția copiilor aflați în dificultate		- Monitorizarea copiilor aflați sub tutelă și custodie;
- De a dezvolta serviciile sociale, alternative formelor instituționale.	- Plecarea părinților peste hotare și lăsarea copiilor fără o formă de protecție;	- Campanii de informare privind consecințele migrării părinților peste hotare;
- Dezvoltarea serviciilor sociale în dependența de necesitățile individuale a localităților și populației.	- Echipele multidisciplinare locale nu sunt instruite privitor la cadrul legal existent	- Dezvoltarea serviciilor sociale axate pe necesitățile copiilor (Echipa mobilă, APP, CCTF, Casa comunitară, centre de zi etc.)
-

1.11. INFRASTRUCTURA DE ASISTENȚĂ MEDICALĂ

Figura 3. Dinamica numărului de nașteri, decese și sporului natural în raionul Ialoveni

Pe parcursul a mai multor decenii raionul Ialoveni se referă la unități administrativ-teritoriale cu populația relativ tânără, vârstnicii constituind mai puțin de 12% în structura populației, ceea ce este specific numai pentru mun. Chișinău și raionul Criuleni. Fiind situat în apropierea mun. Chișinău, raionul dispune de o pondere înaltă a populației adulte (apte de muncă) - 69,8%. Totodată observăm că nu s-au înregistrat discrepanțe esențiale în structura populației în funcție de profilul urban/rural.

Tabelul 6. Structura pe vârste și sexe a populației stabile, pe medii (anul 2019)

Vârsta	Total			Urban			Rural		
	Ambele sexe	Bărbați	Femei	Ambele sexe	Bărbați	Femei	Ambele sexe	Bărbați	Femei
0-14 ani	19,0	19,8	18,2	19,4	20,4	18,4	18,9	19,6	18,1
19-59 ani	61,5	62,2	60,8	60,9	60,2	61,5	61,7	62,7	60,7
60 ani și mai mult	15,5	13,8	17,1	15,8	15,3	16,3	15,4	13,4	17,3
Total locuitori	100	100	100	100	100	100	100	100	100

Structura favorabilă a populației se datorează, în primul rând, fluxului migrațional pozitiv, în special, din contul persoanelor tinere din diferite raioane ale țării. Remarcăm existența unui schimb migrațional intens cu alte unități administrativ-teritoriale, în special, refluxul populației tinere spre capitala țării–mun. Chișinău. Structura aproximativ identică a fluxurilor migraționale interne (plecări și sosiri) contribuie la menținerea unei structuri demografice favorabile a raionului.

ISTRATEGIA DE DEZVOLTARE INTEGRATĂ A RAIONULUI IALOVENI 2022-2027

Prevalența generală a populației raionului calculată la 10 mii locuitori are o tendință de reducere constituind în anul 2019 – 8327,3 cazuri față de 7123,2 cazuri în anul 2017. Sporirea morbidității în raion a avut loc pe fonul sporirii ei pentru un număr mare a formelor nozologice și anume a maladiilor aparatului circulator – cu 43%, a bolilor sistemului osteo-articular- cu 5%, a bolilor aparatului respirator cu – 13,4%, bolile aparatului genito-urinar cu -14%, bolile aparatului digestiv - cu 2,5%, bolile pielii și țesutului celular subcutanat – cu 8% ș.a. Nivelul morbidității acestor și altor forme nozologice a fost mai înalt în comparație cu nivelul mediu pe raioanele Republicii Moldova. Prevalența generală pe raion a depășit cu 10,7% nivel mediu pe raioanele țării.

Tabelul 23. Prevalența generală a populației (la 10 mii locuitori de vârstă respectivă), pers

INDICATORI	Anii			Media pe raioanele țării în a. 2019
	2017	2018	2019	
Prevalența generală a populației - TOTAL	7123,2	7811,5	8327,3	7521,4
<i>din care:</i>				
Bolile endocrine, de nutriție și metabolism	659,8	614,4	625,3	649,1
Bolile sistemului osteo-articular	402,5	411,2	422,5	346,4
Bolile aparatului genito-urinar	248,1	237,9	282,8	368,4
Bolile urechii și apofizei mastoide	56,5	55,1	50,2	168,7
Bolile aparatului circulator	1694,5	2217,5	2421,8	2057,1
boala ischemică a inimii	95,9	99,3	150,4	308,6
cardiopatii reumatismale cronice	4,9	3,7	3,8	15,4
Bolile aparatului digestiv	628,3	623,8	643,8	810,3
Bolile pielii și țesutului celular subcutanat	139,7	143,4	151	114,7
Leziuni traumatice, otrăviri și alte consecințe ale cauzelor externe	126,3	126,6	117,7	137,7
Bolile aparatului respirator	1861,5	1934,8	2110,7	1501,5

O anumită neliniște provoacă situația cu prevalența unor boli infecțioase „social determinate”. În pofida unei anumite reduceri a morbidității populației prin tuberculoză, nivelul ei în anul 2019 în raionul Ialoveni a fost 98,3 pers. la 100 mii locuitori, ce depășește mărimea medie pe raioanele țării care constituie 63,4 pers. la 100 mii locuitori. În același timp un fapt negativ este creșterea morbidității prin tuberculoză la copiii de până la 18 ani: în anii 2017-2019 ea s-a majorat de la 22,6 pers. până la 31,8 pers. calculate la 100 mii de locuitori.

ISTRATEGIA DE DEZVOLTARE INTEGRATĂ A RAIONULUI IALOVENI 2022-2027

În ceea ce privește prevalența prin narcomanie, aceasta s-a majorat esențial, constituind în anul 2019 – 294 pers. la 100 mii locuitori.

În anii 2017-2019 prevalența prin alcoolism cronic calculată la 100 mii locuitori a crescut de la 706 pers. până la 1503,2 pers.

Prevalența prin alcoolism a populației raionului Ialoveni în anul 2019 a fost cu 10,5% mai înaltă decât nivelul mediu pe țară (1360,3 pers.)

Totuși ponderea femeilor aflate la evidență din numărul total de bolnavi de alcoolism și psihoze alcoolice (14,8%) este mai mică cu 11,4 %. decât nivelul mediu pe toate raioanele Republicii Moldova.

Situația cu incidența unor boli sexual-transmisibile s-a agravat. În anii 2017-2019 calculată la 100 mii locuitori, incidența prin sifilis s-a majorat de la 42,3pers. până la 56 pers. la 100 mii locuitori. Indicatorul anului 2019 este 58,2% mai mare față de nivelul mediu pe țară (35,4 pers.). Incidența prin gonoree a crescut de la 11,7 pers. până la 27,5 pers. la 100 mii locuitori. Indicatorul anului 2019 de două ori mai înalt decât nivelul mediu pe țară (13,2 pers.). Incidența prin scabie este în creștere cu 20% față de anul 2017 și constituie 38,3 pers. la 100 mii locuitori. Indicatorul anului 2019 este cu 30% mai mic decât nivelul mediu pe țară (54,7 pers.).

Tabelul 24. Prevalența și incidența unor boli infecțioase „social determinate” (la 100 mii locuitori)

INDICATORI	Anii			Media pe raioanele țării în a. 2019
	2017	2018	2019	
Prevalența prin tuberculoză	124	108,1	98,3	63,4
<i>inclusiv</i> : copii până la 18 ani	22,6	32,8	31,8	9,8
Mortalitatea prin tuberculoză toate formele	13,8	10,8	9,8	5,9
Prevalența prin narcomanie	256,9	278,2	294	114,2
Incidența prin sifilis	42,3	48,2	56	35,4
Incidența prin gonoree	11,7	25,6	27,5	13,2
Incidența prin scabie	30,5	56	38,3	54,7
Prevalența prin alcoolism	768	1447,2	1503,2	1360,3
<i>inclusiv</i> prin psihoze alcoolice	28,5	56	64,9	20,4
Ponderea femeilor aflate la evidență din numărul total bolnavi de alcoolism și psihoze alcoolice	15,5	11,7	14,8	16,7

Tabelul 25. Rețeaua instituțiilor medico-sanitare

ISTRATEGIA DE DEZVOLTARE INTEGRATĂ A RAIONULUI IALOVENI 2022-2027

	Total instituții de stat	Instituții medico sanitare publice		Instituții medicale private
		Spitale raionale	Instituții AMP, CMF, CS, CSP	Instituții individuale de ambulator
2017	20	1	12	7
2018	20	1	12	7
2019	21	1	12	8

Menținerea sănătății populației raionului Ialoveni este asigurată de o rețea de instituții medico-sanitare, care acordă diverse servicii medicale. Această rețea este formată din: un spital raional, 11 instituții AMP, CMF, CS și întreprinderi individuale de ambulator.

Asistența medicală primară (AMP). AMP este cea mai eficientă, din punctul de vedere a costurilor, formă de îngrijire medicală, care a avut cea mai mare influență asupra indicatorilor de sănătate.

Pe parcursul anului 2019 în instituțiile de asistență medicală de ambulator au fost efectuate 331630 vizite, ceea ce este cu 4,9% mai mult decât în anul 2018. În rezultat numărul mediu de vizite într-un an la un locuitor, care locuiește în sectorul deservit a constituit 3,4 unități (față de 3,3 un. în a. 2011). În anul 2019 acest indicator a fost mai ridicat, decât nivelul mediu pe raioanele țării (3,1 unități).

Ponderea vizitelor cu scop profilactic în anul 2019 a constituit 30,7% (în anul 2018 – 28,0 %), inclusiv a adulților 13,2% (în anul 2018 – 14,7%) și a copiilor până la 18 ani - 44% (în anul 2018 – 42,4%). Ponderea vizitelor la domiciliu cu scop profilactic – 22,8% (în anul 2018 – 31,7%).

Tabelul 28. Asistența medicală primară

INDICATORI	Anii			Media pe raioanele țării în a. 2019
	2017	2018	2019	
Numărul de vizite în instituțiile de asistență medicală primară	280719	316252	331630	
Număr mediu de vizite în an la 1 locuitor, care locuiește în raionul deservit	4,9	4,9	5	4,8
Număr mediu de vizite la medic de familie în an la 1 locuitor, care locuiește în raionul deservit	2,8	3,3	3,4	3,1
Cheltuielile anuale în CMF , mii lei				
Cheltuielile anuale în CMF ,la 1 locuitori				
Cheltuielile anuale în CSP , mii lei				

ISTRATEGIA DE DEZVOLTARE INTEGRATĂ A RAIONULUI IALOVENI 2022-2027

Cheltuielile anuale în CSP ,la 1 locuitori				
--	--	--	--	--

Tabelul 29. Cadrele medicale

INDICATORI	Anii			Media pe raioanele țării în a. 2019
	2017	2018	2019	
Numărul total de medici				
<i>Inclusiv</i> numărul medicilor de familie	73	70	68	
Gradul de asigurare a populației cu medici a 10 mii locuitori				
Gradul de asigurare a populației cu medici de familie la 10 mii locuitori				
Numărul total al personalului medical mediu				
<i>Inclusiv</i> asistente ale medicilor de familie	121	119	117	
Gradul de asigurare a populației cu asistente medicale la 10 mii locuitori				
Gradul de asigurare a populației cu asistente ale medicilor de familie la 10 mii locuitori	11,9	11,7	11,5	12,7

Numărul medicilor de familie s-a micșorat de la 73 pers. în anul 2017 până la 68 pers. în anul 2019. Calculat la 10 mii locuitori gradul de asigurare a populației cu medici de familie a constituit 6,6 pers. (în anul 2017 – 7,2 pers.). Gradul de asigurare a populației cu medici de familie depășește nivelul mediu pe raioane care constituie 4,5 pers. în anul 2019. Numărul asistentelor medicale de asemenea s-a micșorat de la 121 pers., în anul 2017 la 117 pers. în anul 2019. Calculat la 10 mii locuitori gradul de asigurare a populației cu asistente medicale a constituit 11,5 pers. (în anul 2017 – 11,9 pers.).

Activitatea de staționar. Din punct de vedere teritorial în raion activează un spital de nivel raional IMSP Spitalul raional Ialoveni. IMSP SR Ialoveni este fondat la 01.01.2004 (Fondatorul – Consiliul Raional Ialoveni), cu Regulamentul de activitate aprobat și înregistrat la Camera de Înregistrări de Stat cu modificările ulterioare pe parcurs, la fel, conform Legislației în vigoare.

Situația și tendințele cu privire la infrastructura serviciilor spitalicești din raionul Ialoveni:

Necesitățile stringente ale infrastructurii de sănătate, la acordarea serviciilor spitalicești de calitate, pentru populația raionului sunt:

- * delimitarea spațiilor ocupate de Centrul de Sănătate Ialoveni de Spitalul raional

ISTRATEGIA DE DEZVOLTARE INTEGRATĂ A RAIONULUI IALOVENI 2022-2027

Ialoveni;

- ✘ Procurarea unei unități de transport pentru Spitalul raional Ialoveni;
- ✘ Construcția unei secții pentru prestarea serviciilor morfopatologice pentru populația raionului Ialoveni;
- ✘ Reamplasarea blocului alimentar al IMSP SR Ialoveni într-un spațiu nou și dotarea cu utilajul necesar pentru prepararea bucatelor pentru pacienți;
- ✘ Reamplasarea depozitului IMSP Spitalul raional Ialoveni;
- ✘ Reprofilarea secției de internare în secția primiri urgențe (UPU) și repararea capitală a spațiilor din secția internare, dotarea cu dispozitive și echipament medical corespunzător;
- ✘ Instalarea ascensorului cu brancardă pentru pacienți în Blocului A al Spitalului raional Ialoveni;
- ✘ Efectuarea lucrărilor de reparație în Sala de conferințe a Spitalului raional Ialoveni;
- ✘ Delimitarea teritoriului spitalului raional cu instalarea gardului.

Asistența medicală de urgență (AMU). Populației raionului Ialoveni i se acordă asistența medicală de urgență în regim non-stop, prin apelul telefonic la numărul național **112**.

Serviciile de asistență medicală urgentă prespitalicească sunt prestate populației raionului prin intermediul Punctelor de Asistență Medicală de Urgență din localitățile: Bardar, Văsieni, Costești și Răzeni.

Conform datelor Ministerului Sănătății, morbiditatea populației la unele boli infecțioase în ianuarie-decembrie 2020 se caracterizează prin micșorarea cazurilor de îmbolnăviri prin hepatite virale, infecții intestinale. În cazul celorlalte boli infecțioase pentru majoritatea bolilor se constată o tendință de mărire a cazurilor de îmbolnăvire.

Morbiditatea populației, pe principalele boli infecțioase

	Ianuarie-decembrie 2020		Cazuri la 100 000 locuitori	
	total, cazuri	în % față de ianuarie-decembrie 2019	ianuarie-decembrie 2019	ianuarie-decembrie 2020
Infecții intestinale				
Infecții intestinale acute	215	36,2	211,2	76,62
inclusiv dizenterie bacteriană	0	0	0	0
Hepatite virale				
Hepatite virale – total	0	0	0	0
din care:				
Hepatita A	0	0	0	0
Hepatita C	0	0	0	0

ISTRATEGIA DE DEZVOLTARE INTEGRATĂ A RAIONULUI IALOVENI 2022-2027

Infecții imunodirijabile				
Varicela	110	67,9	159,1	108,06
Parotidită epidemică	0	0	15,72	0
Infecții respiratorii acute				
Infecții acute ale căilor respiratorii cu localizări multiple	5633	63,25	8748,7	5533,56
Gripa	113	2,35 ori	47,15	111,01
Infecția cu Coronavirus de tip nou (COVID)	3827	0	0	3759,44
Boli infecțioase „social determinate”				
Tuberculoza organelor respiratorii	36	54,55	64,83	35,36
Sifilis	25	43,86	55,99	24,56
Infecție gonococică	17	60,71	27,51	16,7
Pediculoză	3	50	7,86	3,93

Analiza SWOT- Asistența medicală

PUNCTE FORTE	PUNCTE SLABE
<i>Asigurarea accesului populației la serviciile medicale prin implementarea sistemului de asigurări medicale obligatorii.</i>	<i>Un grad mai scăzut, decât în mediu pe raioanele țării, de asigurare a populației cu asistente medicale.</i>
<i>Gradul de asigurare a populației cu medici și cu medici de familie depășește nivelul mediu pe raioanele țării.</i>	<i>Baza tehnico-materială perimată a instituțiilor medicale. Inventar medical și mobilier învechit.</i>
<i>Un grad ridicat a numărului personalului medical mediu cu calificare înaltă, care depășește nivelul mediu pe raioanele țării.</i>	<i>Un nivel redus de cultură medico-sanitară a populației, mai ales sătești.</i>
<i>Creșterea numărului a asistentelor medicale.</i>	<i>Un nivel scăzut de remunerare a muncii, în special a asistentelor medicale.</i>
<i>O tendință pozitivă a indicatorilor principali a stării de sănătate a populației raionului. Majorarea speranței de viață a populației și reducerea mortalității ei.</i>	<i>Situația cu ponderea medicilor cu categorii de calificare superioară este mai scăzută, decât în mediu pe raioanele țării.</i>
<i>Prevalența generală a populației raionului are o tendință de reducere.</i>	<i>Ponderea femeilor aflate la evidență din numărul total de bolnavi de alcoolism și psihoze alcoolice este mai mare decât nivelul mediu pe toate raioanele Republicii Moldova.</i>

ISTRATEGIA DE DEZVOLTARE INTEGRATĂ A RAIONULUI IALOVENI 2022-2027

<p><i>Nivelul redus a mortalității infantile în raion comparativ cu nivelul mediu pe raioanele țării.</i></p>	<p><i>Indicatorul prevalenței prin narcomanie în raionul Ialoveni ocupă locul 3 pe Republica Moldova după mun. Bălți și raionul Basarabeasca.</i></p> <hr/> <p><i>Ridicarea a morbidității cu tuberculoză la copiii de până la 18 ani.</i></p> <hr/> <p><i>Gradul de asigurare a populației raionului cu paturi de spital nu depășește indicele mediu pe raioanele țării.</i></p> <hr/> <p><i>Aprovizionarea populației cu apă potabilă de calitate joasă.</i></p>
<p>OPORTUNITĂȚI</p>	<p>AMENINȚĂRI</p>
<p><i>Atenția crescândă a organelor administrației publice centrale și locale ale raionului față de problemele sănătății populației.</i></p>	<p><i>Păstrarea decalajului semnificativ între calitatea serviciilor medicale prestate populației urbane și rurale.</i></p>
<p><i>Majorarea acoperirii cu asigurare medicală obligatorie a populației raionului.</i></p>	<p><i>Îmbătrânirea lucrătorilor medicali, lipsa specialiștilor tineri, în special în localitățile rurale.</i></p>
<p><i>Utilizarea proiectelor investiționale pentru modernizarea infrastructurii medicale a raionului.</i></p>	<p><i>Motivarea insuficientă a lucrătorilor medicali în vederea ridicării calificării sale.</i></p> <hr/> <p><i>Sistemul ineficient de remunerare și stimulare a muncii împreună cu condițiile nesatisfăcătoare de muncă, determină plecarea personalului medical din sistemul de ocrotire a sănătății.</i></p> <hr/> <p><i>Migrație lucrătorilor medicali calificați peste hotare.</i></p> <hr/> <p><i>Instabilitatea economică și limitările legate de ea a finanțării sistemului ocrotirii sănătății din mijloacele bugetului de stat.</i></p>

1.12. SISTEMUL EDUCAȚIONAL

Sistemul de învățământ din raionul Ialoveni este structurat pe niveluri și cicluri:

- **nivelul 0- educația timpurie: educația antreprescolară; învățământul preșcolar;**
- **nivelul 1-învățământul primar;**
- **nivelul 2-învățământul secundar, ciclul I: învățământul gimnazial;**
- **nivelul 3: -învățământul secundar, ciclul II: învățământul liceal**

Infrastructura școlară a raionului în anul 2021, include: 73 instituții de învățământ: 39 instituții preșcolare, 15 gimnazii, 15 licee, o școală primară-grădiniță, două școli primare, o școală de sport și un centru de creație a elevilor. Toate instituțiile din raionul Ialoveni se află pe teritoriul a 25 de primării.

În anul de studiu 2021 activează 1174 cadre didactice, dintre care 342 în instituțiile de educație timpurie, 893 cadre didactice în învățământul secundar, ciclul I și II. Iar în anul de studiu 2019-2020 au activat 1297 cadre didactice, dintre care 383 în instituțiile preșcolare, 914 cadre didactice în învățământul gimnazial și învățământul liceal. Cu studii superioare – 787, cu studii medii de specialitate – 108, cu studii incomplete – 19. Deci în anul 2021, se observă o tendință de scădere a cadrelor didactice cu 9,40% față de anul 2019.

Tabelul 30. Optimizarea instituțiilor de învățământ în raionul Ialoveni, în perioada 2014-2020

Nr. d/o	Instituția	Anul reorganizării, lichiiării	Tipul optimizării	Localitatea unde sînt transportați elevii după optimizare	Destinația clădirii instituției de învățământ optimizate
1	0	2017	Reorganizată în Grădiniță și Școală Primară	0	0
2	ȘP Ruseștii Vechi Grădinița Ruseștii Vechi	2018	0	0	0
3	0	2016	Reorganizată în Școală Primară Grădiniță	0	0

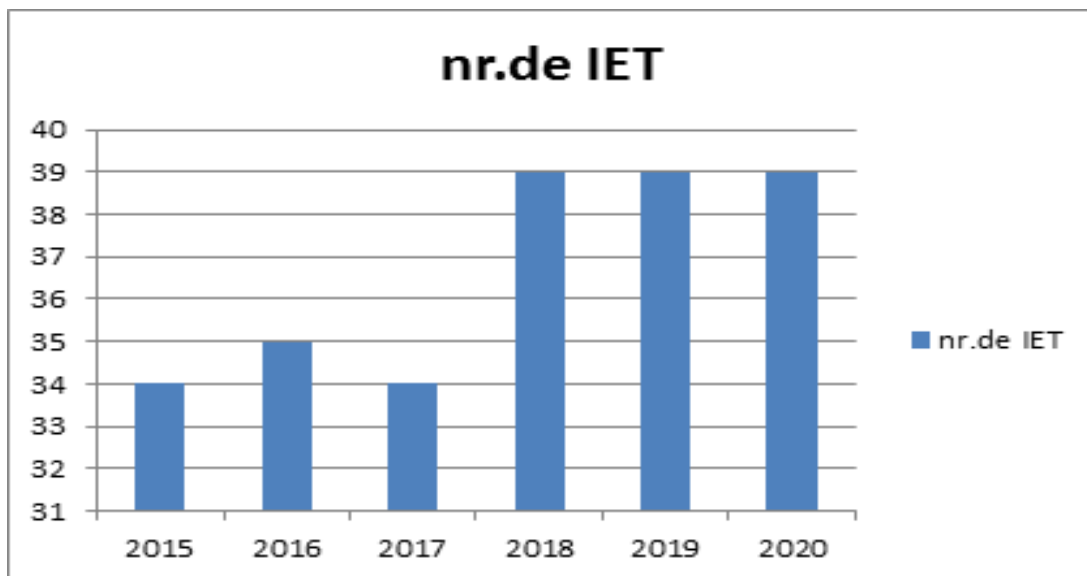
ISTRATEGIA DE DEZVOLTARE INTEGRATĂ A RAIONULUI IALOVENI 2022-2027

4	Gimnaziul Mileștii Noi	2016	Reorganizată în Școală Primară Grădiniță	Elevi transportați în LT „Ion Pelivan” Răzeni	Instituție educațională Școală Primară Grădiniță
5	Școala Primară Grădiniță Pojoreni	2017	Reorganizată în Școală Primară Pojoreni	0	Instituție educațională Școală primară
6	Școala Primară Grădiniță Mileștii Noi	2017	Reorganizată în Grădinița Mileștii Noi	Elevi transportați în LT „Ion Pelivan” Răzeni	Instituție educațională Grădiniță

Implementarea reformei structurale în educație urmărește realizarea obiectivului, asigurarea accesului pentru toți copiii la educația de calitate. Educația de calitate poate fi asigurată în instituțiile ce-și desfășoară procesul educațional în clădiri – tip, ce întrunesc regulile și normativele sanitaro – epidemiologice unice privind amenajarea, întreținerea și organizarea regimului în școli. Reorganizarea instituțiilor de învățământ se efectuează prin schimbarea statutului acestora sau prin lichidare. Reforma structurală în educație a început să fie implementată în raionul Ialoveni din anul de studii 2010-2013, în această perioadă au fost optimizate 6 instituții de învățământ, cu excepția anului 2011. Respectiv, trei școli medii au fost reorganizate, un liceu reorganizat în gimnaziu și 2 instituții lichidate la decizia Consiliului raional. Ulterior pe parcursul anilor 2014-2020 au fost optimizate alte 2 instituții de învățământ, 2 gimnazii au fost reorganizate în Școală primară și Grădiniță, elevii fiind transportați către instituțiile de circumscripție.

Învățământul preșcolar din raion

Figura .Evoluția învățământul preșcolar din raionul Ialoveni, în perioada 2015-2019

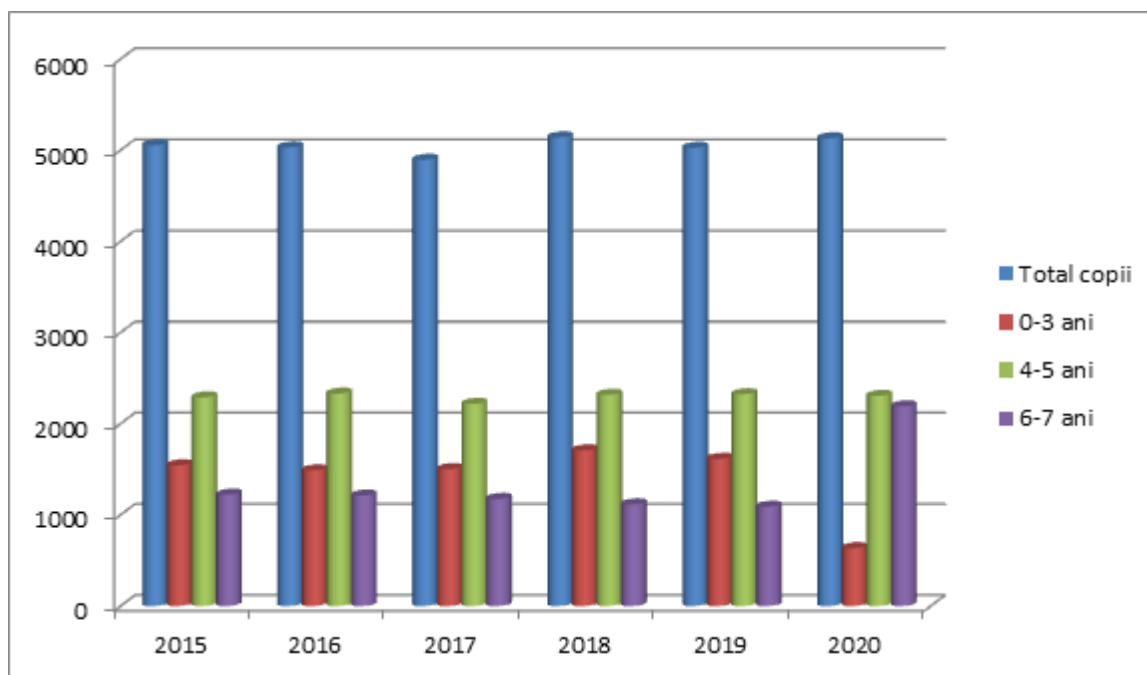
Sursa: elaborat de autor conform datelor oferite de către Direcția Generală Educație din raionul Ialoveni

Pe parcursul anilor 2015-2020, în raionul Ialoveni, la 100 de locuri în instituțiile preșcolare se atribuie 109 copii, mai mult decât nivelul înregistrat pe țară – 86 de copii, ceea ce denotă faptul că instituțiile preșcolare au potențial valorificat.

Numărul copiilor instituționalizați în perioada anilor 2015-2019 a variat de la un an la altul cu mici diferențe. Instituționalizarea medie a constituit ~ 5028 copii. Se atestă în această perioadă majorarea numărului de copii instituționalizați de 4-5 ani ce constituie 46 % din numărul total de copii.

Tabelul . Instituționalizarea copiilor în instituțiile preșcolare din raionul Ialoveni, în perioada 2015-2020

Anii	Nr. total de copii	0-3 ani	4-5 ani	6-7 ani
2015- 2016	5054	1544	2288	1222
2016-2017	5030	1489	2330	1211
2017-2018	4894	1502	2217	1175
2018-2019	5140	1708	2317	1115
2019-2020	5026	1614	2323	1089

Oferta educațională din învățământul preșcolar este asigurată doar de sectorul public. Conform datelor oferite de BNS, în localitățile raionului Ialoveni au activat 34 de instituții de educație timpurie cu 5054 copii înscriși în anul 2015, mai mult cu 188 copii față de 2013, ce reprezintă 3%,

Numărul instituțiilor de educație timpurie este în creștere de la an la an, în 2015 s-au înregistrat 34 de instituții, iar în 2020 – 39 de instituții de educație timpurie cu un contingent de copii de 5026. În anul 2016 s-a redeschis grădinița din s. Piatra Albă. În anul 2017 și-a extins spațiul prin construcția anexei pentru 3 grupe, grădinița ”Albinuța Dâmbovița” s. Ruseștii Noi. De asemenea în anul 2017 sa deschis grădinița ”Mărțișor” s. Bardar. În anul 2018 s-a reorganizat școala primară - grădinița din Mileștii Noi în grădinița ”Buburuza”; s-a deschis grădinița ”Căsuța piticilor” în s. Hansca.

În toate instituțiile limba de instruire este limba de stat. Grație AO LUMOS și administrațiilor publice locale Ialoveni, Costești, Horești, Răzeni, Ruseștii Noi, Malcoci, Nimoreni, Bardar, Cărbuna în instituțiile de educație timpurie (25% din numărul total de IET) sunt create servicii educaționale incluzive. La moment de aceste servicii se bucură 109 copii.

După statutul de funcționare este o școală primară-grădiniță în Ruseștii Vechi.

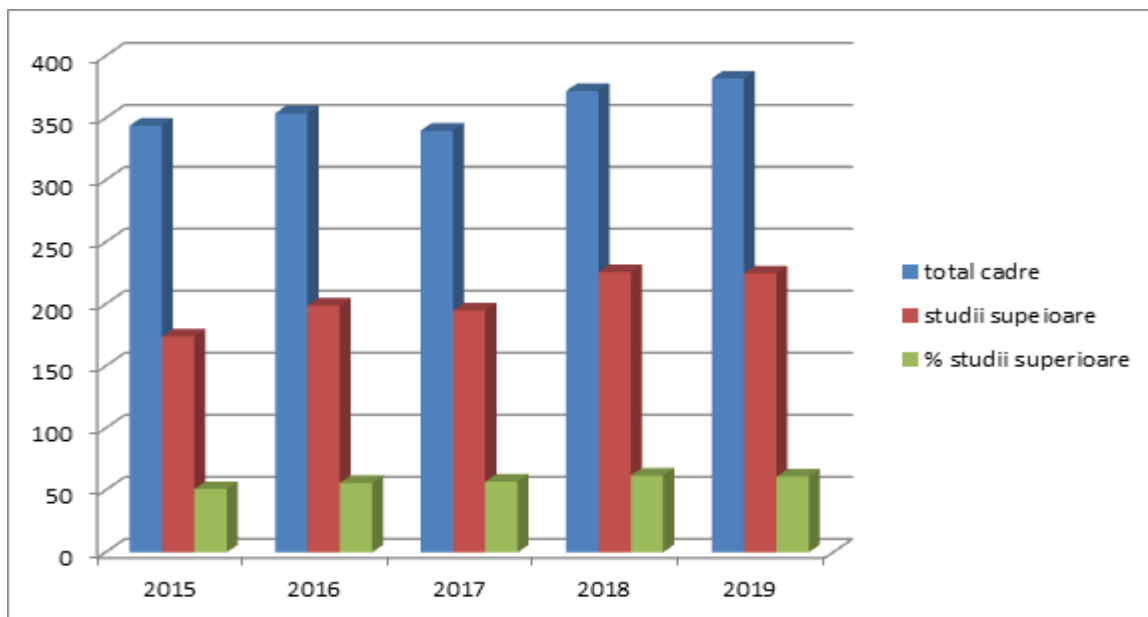
În 39 de instituții de educație timpurie, 3 din ele se desfășoară program de activitate de 12 ore IET nr.1 ”Ghiocel” Răzeni, IET nr.2 ”Alunelul” Răzeni, IET ”Buburuza” Mileștii Noi, iar la restul 35 de instituții preșcolare se desfășoară program de activitate de 10,5 ore, 1 instituție cu -program de activitate de 6 ore.

Respectiv, 26 de grădinițe din raion își desfășoară activitatea în clădiri standartizate (tip), iar 13 grădinițe activează în clădiri ajustate.

ISTRATEGIA DE DEZVOLTARE INTEGRATĂ A RAIONULUI IALOVENI 2022-2027

Numărul cadrelor didactice antrenate în procesul educațional în perioada anilor 2015-2019 a fost în creștere, 2015 - 344 cadre didactice, 2019- 2020 - 382 de cadre didactice, În anul curent de studii 2020-2021 - 355 cadre didactice, se denotă o scădere a numărului cadrelor didactice. Acest fapt a avut loc din motivul migrării cadrelor didactice peste hotare. De asemenea se atestă și creșterea numărului de cadre didactice cu studii superioare, ceea ce denotă faptul că calitatea serviciilor de îngrijire și educație în IET crește, și cadrele didactice sunt în permanentă creștere și dezvoltare profesională.

În scopul îmbunătățirii competențelor sale profesionale, cadrele didactice participă periodic la cursuri de formare continuă, demonstrează capacitatea de a-și motiva deciziile profesionale și de a-și îmbunătăți practica zilnică în urma rezultatelor profesionale obținute. De asemenea utilizează lucrul în echipă cu alți colegi și specialiști, pentru a-și îmbunătăți propriile practici educaționale și practicile familiilor în educația și dezvoltarea copiilor mici.

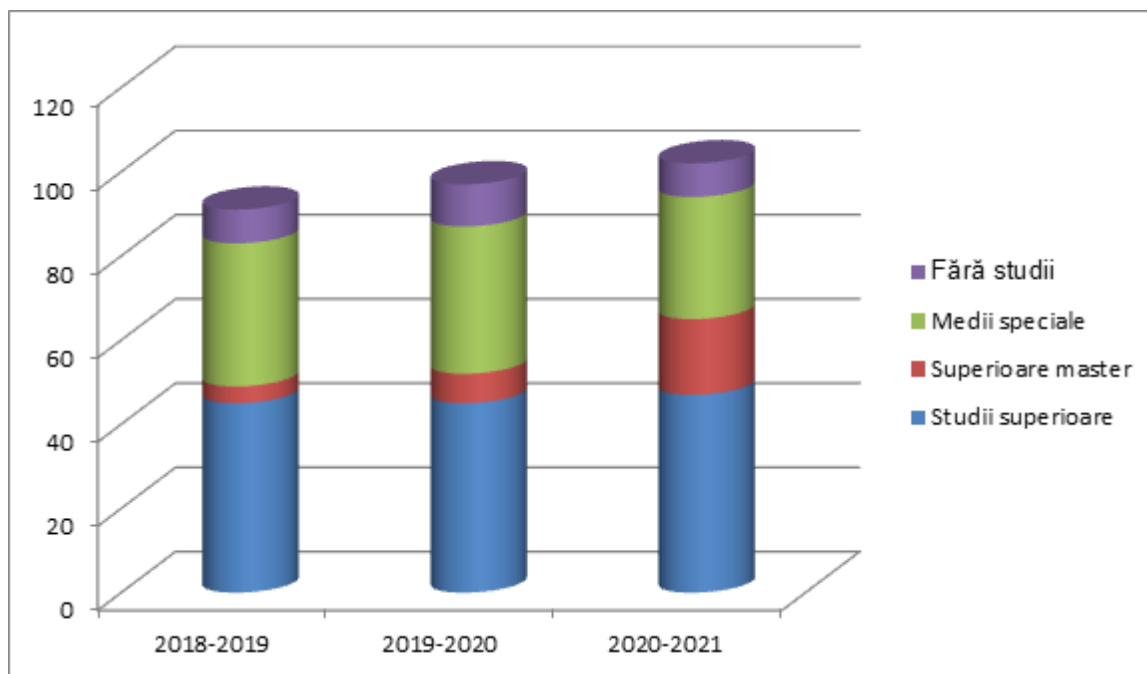
Aceste activități au contribuit la promovarea imaginii instituțiilor de educație timpurie din raion la nivel republican, internațional. Locul I - concursul "Pedagogul anului", ediția 2019-2020, Proiectul Transnațional "Ursulețul de pluș", GALA EDUCAȚIEI INCLUZIVE: „Alexandra Grajdian” pentru CURAJ ȘI INOVAȚIE în promovarea educației incluzive, Premiul mare la etapa internațională a concursului "Surprize de Crăciun 2020".

În ultimii ani se observă și o creștere a numărului cadrelor didactice care dețin grade didactice.

Anul	Total cadre	Grad didactic superior	Grad didactic I	Grad didactic II
2017-2018	340	0	2	124
2018-2019	372	0	2	135
2019-2020	382	1	6	144

În anul de studii 2020-2021 în instituțiile de învățământ preșcolar activează 355 cadre didactice: 304 educatori, 12 metodiști, 17 conducători muzicali, 8 logopezi, 2 psihologi, 11 cadre didactice de sprijin, 1 kinetoterapeut.

Figura 22. Ponderea cadrelor didactice - învățământul preșcolar din raionul Ialoveni, în perioada 2018-2021 %

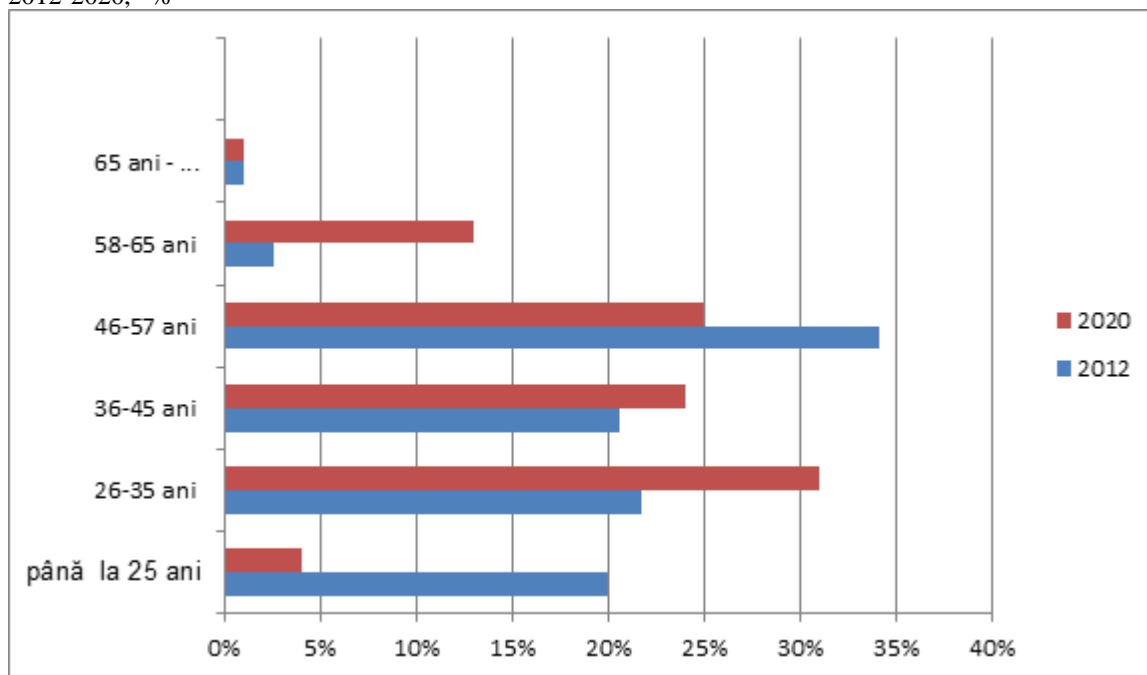

Micșorarea numărului de cadre didactice fără studii se datorează participării cadrelor didactice la programul de formare profesională prin sistem dual la Specialitatea "Educația timpurie", Calificarea "Educator", Colegiul Pedagogic "Alexei Mateevici" or. Chișinău. În perioada anilor 2018-2020 au participat la programul de formare 20 cadre didactice.

În anul de studii 2020-2021, cea mai mare pondere a cadrelor didactice după vârstă reprezintă vârsta cuprinsă între 26-35 de ani, constituind 31%. Acest fapt se explică prin inițierea în activitatea pedagogică a tinerilor în instituțiile de educație timpurie.

În comparație cu anul 2012, vârsta cuprinsă între 46-57 de ani constituie în anul de studii 2020-2021 25%, cu 9 % mai puțin decât în anul 2012, de la 131 cadre în 2012 la 91 cadre în 2020-2021.

Figura 23. Ponderea cadrelor didactice după vârstă - învățământul preșcolar din raionul Ialoveni, în perioada 2012-2020, %

Lipsa instituțiilor de educație timpurie în 5 localități ale raionului (Horodca, Găureni, Budăi, Misovca, Homuteanovca). Copiii din localitățile date sunt instituționalizați parțial în IET din localitățile Țipala, Gangura, Ulmu.

Învățământul primar, gimnazial și liceal în raion

În anul 2021, învățământul primar, gimnazial și liceal în raionul Ialoveni include 33 instituții de învățământ dintre care: 15 gimnazii, 15 licee și 2 școli primare și o școală primară grădiniță. Ca rezultat al procesului de optimizare a rețelei instituțiilor de învățământ general, numărul instituțiilor de învățământ primar și secundar general s-a redus pe parcursul ultimilor cu 5,71% (de la 35 de instituții în 2012 la 33 instituții în 2021). În acest timp procesul de reorganizare a instituțiilor din raion a continuat prin reorganizarea a 2 gimnazii în școli primare, respectiv grădiniță. În raion 32 de instituții studiază în limba de stat, o instituție în limba rusă.

În ultimii cinci ani (2015-2020), se constată oscilarea populației școlare din învățământul primar, gimnazial și liceal din raionul Ialoveni, scăderea înregistrată în anul 2019 față de 2017 fiind de 4,74%. În anul de învățământ 2019-2020 în 33 de școli ai raionului Ialoveni erau înscriși 10203 elevi, reprezentând o micșorare de 481 de elevi față de anul de studii 2017-2018.

În 5 localități (Budăi, Bălțați, Homuteanovca, Găureni, Piatra Albă) nu sunt instituții educaționale, iar copiii sunt transportați cu auto-buse speciale donate de Ministerul Educației. În 30 de instituții școlare din raion procesul educațional este organizat într-un schimb, iar în 2 licee și 1 gimnazii se derulează procesul în două schimburi.

În anul 2020-2021, din totalul elevilor cuprinși în învățământul primar și secundar general 41% reprezentau elevii din învățământul primar, 48,57% – elevii din învățământul gimnazial și 10,09% - elevii din învățământul liceal. Comparativ cu anul de studii 2017-2018 numărul

ISTRATEGIA DE DEZVOLTARE INTEGRATĂ A RAIONULUI IALOVENI 2022-2027

elevilor din învățământul primar a scăzut cu o pondere de 2,88 %, iar din gimnazial se atestă o creștere cu 1,7% , iar a celor din liceal a scăzut cu 9,29%.

Diminuarea numărului de elevi s-a produs în ambele medii de rezidență și în două niveluri de învățământ general (primar, liceal) și este în strânsă legătură cu evoluția demografică, plecarea părinților peste hotare și cu alegerea făcută de elevi în favoarea școlilor din orașele vecine, îndeosebi în cazul liceenilor. În strânsă legătură cu diminuarea numărului de elevi se remarcă și diminuarea numărului de cadre didactice.

În anul școlar 2020-2021 în învățământul primar, gimnazial și liceal își desfășurau activitatea 784 de bază și 109 cadre activează prin cumul. Respectiv în tot în acest an, în sistemul educațional raional au fost angajați peste 15 cadre tinere, iar în anul 2019 au fost angajați 11 tineri specialiști cu 5 cadre mai mult față de 2020, deci în ultimii 3 ani au fost angajați aproximativ 46 de tineri specialiști. În unele instituții școlare, din cauza insuficienței de cadre didactice cu o calificare suficientă, generată și de criza demografică, predarea unor discipline din planul-cadru devine problematică și unele discipline sunt predate de nespecialiști sau sunt formate clase cu instruire simultană în treapta primară.

Raportul elevi/cadre didactice s-a menținut constant în ultimii 2 ani la valoare de 14 și se datorează scăderii numărului de cadre didactice și de elevi. Acest fapt ar putea fi valorificat, în special în mediul rural, fiind posibilă la creșterea nivelului calitativ al actului didactic, situație ce va permite ca profesorii, respectiv, învățătorii putând să acorde mai mult timp pentru instruirea fiecărui elev în parte.

În anul de studii 2020-2021 numărul cadrelor didactice antrenate în procesul educațional la nivel primar, gimnazial și liceal este de 893 (cu 10,66% mai puțin decât în perioada 2016-2017), ponderea cadrelor cu studii superioare reprezintă 86% mai mult cu 1% față de 2010. Astfel, 12% din personal au studii medii de specialitate, iar 2% reprezintă cadre didactice cu studii neterminate.

Analizând ponderea cadrelor didactice după vechimea în muncă, în anul de studiu 2019-2020, deducem următoarele: până la 2 ani – 38; de la 2/5 ani - 66; de la 5/10- 66; de la 10/15 – 85; de la 15/20-67, mai mult de 20 ani constituie 439 cadre didactice. Numărul cadrelor didactice tinere antrenate în procesul educațional este în scădere față de anul de studiu 2016-2017.

Respectiv, cadrele didactice cu vârsta de pensionare în anul 2020 este în scădere și a constituit 143 de unități mai puțin cu 9 unități față de 2010. Diversificarea după gen este în creștere la femei, în 2017 constituie 86% femei iar la bărbați este în scădere de la an la an

Evoluția numărului de absolvenți în raion este în scădere de la an la an. În anul 2019-2020 numărul total de absolvenți a constituit 1136, mai puțin cu 132 absolvenți sau cu 10,41% mai puțin față de anul 2016-2017 (1268 de absolvenți).

În anul 2020, numărul elevilor din sate a constituit 8026 de elevi, de 3,68 ori mai mult decât în orașul Ialoveni (2177 elevi). Analiza în dinamică a numărului de elevi indică un trend

ISTRATEGIA DE DEZVOLTARE INTEGRATĂ A RAIONULUI IALOVENI 2022-2027

crescător pentru școlile din or. Ialoveni iar pentru cele din sate se observă o ușoară descreștere cu 3,5 % din 2016 până în 2020.

În anul 2019, numărul elevilor ce au studiat limba engleză este de 77,2%, la limba franceză acest indicator a constituit 22,8% . În perioada 2016-2020, ponderea elevilor ce au studiat limba franceză, în numărul total de elevi ce au studiat limbi străine, s-a redus de la 43% la 22,8%, iar în cazul limbii engleze acest indicator a crescut de la 57,2% la 77,2%. Tendința de creștere a ponderii elevilor din raion ce au studiat limba engleză ca limba cea mai preferată de circulație și comunicare internațională este o premisă foarte importantă pentru elevii ce planifică să-și continue studiile sau să se angajeze la muncă peste hotare.

Tabelul. Evoluția numărului de familii incomplete din raionul Ialoveni, 2016-2020

Copii de 7-18 ani:		
Anul de studii	0	0
2016-2017	1868	368
2017-2018	1913	412
2018-2019	2215	683
2019-2020	2137	592

Pe parcursul anilor 2016-2020, erau înregistrați în evidențele autorităților responsabile, în mediu 513 copii cu părinți plecați la muncă în străinătate. Acest fenomen este îngrijorător pentru întregul raion și mai ales pentru o categorie de copii care nu se află sub supraveghere directă a unui adult (părinte, rudă sau cunoștință). Astfel, acești copii nu beneficiază de un mediu familial adecvat pentru dezvoltarea lor psiho- emoțională normală. În raionul Ialoveni nu există nici un ONG care s-ar implica în formarea acestora copii, respectiv nu sunt nici grupe prelungite și ore de meditații.

Tabelul. Nivelul de frecvență a elevilor în școlile din raionul Ialoveni, 2016-2020

Anul școlar	Elevi neșcolarizați la începutul anului școlar	Elevi cu abandon școlar la sfârșitul anului școlar
0	0	1
0	0	2
0	0	6
0	0	7

ISTRATEGIA DE DEZVOLTARE INTEGRATĂ A RAIONULUI IALOVENI 2022-2027

Abandonul școlar apare, în general, în rândul categoriilor sociale defavorizate: copiii din grupe de risc. Pentru diminuarea și soluționarea problema abandonului școlar din raion sunt implicate următoarele instituții, ca: școala, primăriile, asistența socială și poliția. Cauzele acestei discrepante, precum și a abandonului școlar sunt:

- Intrarea pe piață;
- mariajul timpuriu;
- Implicarea copiilor de la sate în munca fizică de acasă;
- Numărul mare de copii rămași fără supravegherea părinților;
- Insuccesul școlar;
- Dificultăți materiale, dezorganizarea familiei;
- Atitudinea neglijentă și indiferentă a părinților referitor la educarea școlară a copiilor;
- Integrearea insuficientă în colectivul și clasele de elevi.

Baza tehnico-materială

Distribuirea cheltuielilor din sistemul educațional este ineficient, sunt multe instituții școlare care nu funcționează la capacitate deplină, respectiv media pe raion de utilizare a spațiului este de 81%, însă în G. Dănceni, G. Ialoveni se utilizează doar 37-35% din spațiu. Pentru eficientizarea în gimnaziul Misovca în perioada rece a anului este conservat etajul doi. Per raion capacitatea de utilizare a instituțiilor este de 68,9%, cel mai mic procent de utilizare este în: Gimnaziul Misovca- 21%; Gimnaziul „Alexandrina Rusu”, Dănceni – 31,25%; Gimnaziul „Grigore Vieru”, Ialoveni – 60%.

Procentul de acoperire a spațiului în cadrul instituțiilor de educație timpurie per raion constituie 107,85 %. 21 de instituții acoperirea spațiilor este de 100%, în 7 IET acoperirea spațiilor este un procentaj mai mic de 100%, în 10 IET acoperirea spațiilor este peste 100% . În cadrul Proiectului: „Eficiența energetică” în 2015-2016 au fost realizate activități de renovare a următoarelor instituții: Liceul Teoretic „I. Pelivan” Răzeni (359350 lei), Liceul Teoretic „P. Ștefănuță” Ialoveni (3597601 lei), Liceul Teoretic Puhoi (2356204 lei), în 2016-2017: Gimnaziul „A.Rusu” Dănceni (2062463 lei), Liceul Teoretic Țîpala (2100000 lei).

Proiectul „Reforma învățământului din R Moldova” , finanțat de FISM a permis renovarea Liceul Teoretic „Andrei Vartic” Ialoveni și Liceul Teoretic „I.Pelivan” Răzeni.

Cu sprijinul FISM-ului au fost renovate blocurile sanitare din LT „D.Cantemir” Văsieni, G „Grigore Vieru” Ialoveni. În baza parteneriatului a fost reparat capital acoperișul Liceului teoretic „Olimp” Costești.

În baza parteneriatului cu AO „Lumos” Moldova au fost dotate 10 Centre de Resurse în IET din raion.

În 2016 CR a contribuit în 69 instituții din raion „Dotarea instituțiilor de învățământ cu echipament TIC și formarea cadrelor didactice”.

În cadrul proiectului „Clasa viitorului” au fost dotate 4 instituții de învățământ, LT „P.Ștefanucă” Ialoveni, LT „Ion Pelivan” Răzeni, LT Puhoi, LT „M.Bârcă” Mileștii Mici.
Îmbunătățirea infrastructurii instituțiilor de învățământ: 2018-2019

ISTRATEGIA DE DEZVOLTARE INTEGRATĂ A RAIONULUI IALOVENI 2022-2027

- Repararea instituțiilor de învățământ: acoperișul blocului principal LT „D. Cantemir”, reparația capitală a clădirii Gimnaziului Gangura, reparația capitală a blocului ABC a LT „I.Pelivan” Răzeni, instalarea sistemului de evacuare a apelor de pe acoperișul instituției G. „M.Eminescu” Ulmu, construcția punctului sanitar intern și canalizare în ȘPG Ruseștii Vechi, construcția cantinei școlare în LT Horești, etc. ;
  - Dotarea cu materiale de predare/învățare , echipament specializat pentru copii cu dizabilități și/sau CES a CREI (LT „I.Pelivan” Răzeni, LT Horești, LT „Olimp” Costești, LT „M.Bârcă” Mileștii Mici, G.,Gr.Vieru” Ialoveni, LT Ruseștii Noi)
- Îmbunătățirea infrastructurii instituțiilor de educație timpurie: 2015-2020**

- schimbarea acoperișului - 25 % IET
- termoizolarea pereților exteriori - 13% IET
- reparații capitale a spațiilor IET - 43 % IET
- lucrări de construcții - 38%IET
- reparații a sistemului de canalizare - 13%
- reparația sistemului de iluminare - 13%

În baza acordurilor de parteneriat între Consiliul raional și județul Dâmbovița sa construit Grădinița din com. Ruseștii Noi; datorită donațiilor județului Ilfov s-au dotat fiecare grădiniță (35) și școală (34) cu biblioteca digitală, proiector și laptop. 2. instituțiile de învățământ, aplicante la diverse proiecte cu atragerea fondurilor extrabugetare sunt susținute (prin alocări financiare) de către Consiliul raional în implementarea proiectelor câștigate (Asigurarea incluziunii copiilor cu dizabilități severe (Unitatea de educație incluzivă, LT „P. Ștefănuță), Dotarea centrelor pentru incluziunea educațională a preșcolarilor (10 IET), Implicarea tinerilor în atragerea surselor extrabugetare (Fontul pentru tineri Ialoveni), Eficiența energetică (5 instituții), sporirea accesului și gradului de participare a copilului în R. Moldova (G.Hansca), Construcția sistemului de epurare (2 instituții).

În perioada anilor 2016-2020 s-a pus un accent vădit pe dotarea instituțiilor de educație timpurie cu mobilier - 75 %. De asemenea se pune accent pe crearea condițiilor optime de activitate a cadrelor didactice și de organizare a procesului educațional, dotarea instituțiilor cu TIC. 50 % din instituții sunt dotate toate spațiile educaționale cu TIC și 33 % din instituții au conectare internet 100% toată instituția, 67 % dotarea instituțiilor cu rețeaua internet cu acoperire mică.

Prin intermediul parteneriatelor constructive s-au dotat instituțiile cu:

- materiale didactice - 8%
- tehnologii informaționale și comunicații - 8%
- mobilier - 20%
- complexe de joacă exterioare - 15%

În ultimii ani 2016-2020, are loc îmbunătățirea periodică a bazei tehnico-materiale. Anual administrația publică de nivelul I și II alocă resurse financiare suficiente pentru reparații capitale și curente, asigurarea cu literatură a bibliotecilor școlare.

ISTRATEGIA DE DEZVOLTARE INTEGRATĂ A RAIONULUI IALOVENI 2022-2027

Toate școlile și grădinițele sunt asigurate cu minimumul necesar de mobilier școlar conform cerințelor sanitar-igienice și standardelor de dotare minimă a instituțiilor, deși mobilierul în unele instituții este învechit.

Cabinetele și atelierile școlare au insuficiență de aparate, ustensile, instrumente în organizarea și realizarea eficientă a părții practice prevăzute în curricular școlară. În unitățile școlare din raion sânt dotate 30 clase de calculatoare. Unele instituții nu dispun de cantine ca: G Cărbuna, G Văsieni, LT Horești. Doar 85% de instituții preșcolare sunt dotate cu calculatoare, imprimante și copiatoare.

Probleme în domeniul educației

Sistemul educațional din raionul Ialoveni se confruntă cu o serie de probleme majore. Astfel, din analiza de mai sus elucidăm cele mai principalele probleme referitoare la acest domeniu. Ele sunt:

- Rețeaua școlară (număr mic de copii în clase, imposibilitatea asigurării normei cadrelor didactice, predarea unor materii școlare de pedagogi nespecialiști, cheltuieli nejustificate pentru întreținerea spațiilor școlare, etc.), impun necesitatea optimizării și restructurării rețelei instituțiilor educaționale din raion;
- Ponderea înaltă a cadrelor cu vârsta de pensionare (42,6% din total pensionari);
- Lipsa mijloacelor financiare pentru a introduce orele de meditații în grupa cu regim prelungit;
- Asigurarea bazei materială a școlilor și inclusiv dotarea cu tehnică de calcul;
- Migrația părinților fapt ce contribuie la neimplicare în educația copiilor.

- Migrarea personalului didactic, didactic auxiliar și nedidactic spre alte domenii de activitate și peste hotarele țării;
- Implicarea insuficientă a comunității și a familiei în soluționarea problemelor cu care se confruntă școala/grădinița;
- Suprasarcina didactică a unor cadre didactice;
- Suprasolicitarea unor instituții de educație timpurie (nr. mare de copii);
- Lipsa conducătorilor muzicali, asistenților medicali, psihologilor în instituțiile de învățământ;
- Lipsa instituțiilor de educație timpurie în 5 localități ale raionului (Horodca, Găureni, Budăi, Misovca, Homuteanovca);
- Implementarea necalitativă a curriculei la unele discipline opționale;
- Lipsa asistentului personal, alocat copiilor cu un grad redus de independență și autoadministrare;
- Fluctuația cadrelor specializate și tehnice în cantinele școlare și IET;
- Nu dispun de cantine școlare 3 instituții (LT Horești, G Cărbuna, G Văsieni). Elevii se alimentează în ospătăriile grădinițelor, cantină adaptată;
- Lipsa sediului Gimnaziul Cigârleni (la moment procesul educațional se desfășoară în incinta grădiniței din localitate);
- Dotarea insuficientă a laboratoarelor, atelierelor școlare, sălilor de sport și a instituțiilor de educație timpurie.

ISTRATEGIA DE DEZVOLTARE INTEGRATĂ A RAIONULUI IALOVENI 2022-2027

Analiza SWOT sistemul educațional

PUNCTE FORTE	PUNCTE SLABE
<ul style="list-style-type: none"> ● Amplasarea geografică a raionului favorizează accesul la educație. ● Poziția activă și deschisă a managerilor școlari spre schimbare în realizarea politicilor educaționale. ● Formarea tuturor managerilor școlari în elaborarea de proiecte. Implementarea proiectelor de parteneriat și investiționale. ● Imaginea învățământului este promovată prin gradul de acoperire cu personal de conducere și didactic calificat, performanțele elevilor. ● Centrul metodic oferă managerilor școlari, cadrelor didactice, tinerilor specialiști suport în formarea continuă. ● Cadrul normativ de organizare și desfășurare a procesului educațional adecvat. ● Instituțiile din raion implementează principiile educației incluzive. ● 61,7 din cadrele didactice dețin grade didactice; 2 – titlu științific. În ultimii 5 ani 98,5% din cadrele didactice au realizat formarea continuă în instituții specializate abilitate de Ministerul Educației. ● Procesul instructiv-educativ favorizează susținerea examenelor de BAC în proporție de 96,5% și 99,5% a examenului de absolvire a gimnaziului. ● În raion este instituit un sistem de activități extracurriculare cu specific cultural, sportiv, artistic, științific etc. ● În cadrul proiectului “Refoma Învățământului în republica Moldova” 2 licee din raion au fost renovate capital. ● Nr. de instituții educaționale (23 școli, 21 grădinițe) au implementat proiecte investiționale susținute de mai mulți donatori. ● Dezvoltarea unor parteneriate durabile cu AP de toate nivelurile, ONG-uri ce activează în domeniu, agenți economici, părinți și comunitate. ● Stabilirea parteneriatelor între AP, instituții educaționale din raion cu omologii din alte raioane, țări, regiuni etc. ● Funcționalitatea Unității de Educație Incluzivă pentru copii cu dizabilități severe din raion, o subdiviziune a LT „P.Ștefănuță” Ialoveni; ● Crearea Centrelor de Resuse pentru copii cu CES în 10 IET	<ul style="list-style-type: none"> ● Lipsa unei conexiuni sănătoase „familie-școală” ; ● Creșterea fenomenului de abandon școlar; ● Competențe insuficiente, lipsa motivației, indiferență din partea managerilor în realizarea unui sistem de management școlar modern; ● Suprasarcină didactică a unor cadre manageriale și didactice. ● Elemente de planificare formală a activității unor instituții educaționale. ● 23,5% din numărul cadrelor manageriale și didactice sînt de vîrstă pensionară. ● 7,8% din cadrele didactice din instituțiile preșcolare au studii medii nepedagogice și fără studii. ● Nu sunt organizate ore de meditații în instituțiile școlare. ● Interes neuniform din partea populației și a elevilor față de obținerea studiilor de calitate. ● Strategiile didactice continuă să fie preponderent tradiționale, bazate pe activitatea profesorului. ● Evaluarea nu se aplică reglatoriu în proiectarea de proces. Colectivul de cadre didactice, nu cuantifică, prin intermediul rezultatelor evaluărilor, progresul școlar și nu iau în considerare acest aspect la evaluarea activității didactice ● Pregătirea sub nivelul cerințelor a unor cadre didactice, preponderent a tinerilor specialiști, în realizarea unui demers didactic modern. ● Sistemul existent de formare continuă a cadrelor didactice nu totdeauna răspunde necesităților și provocărilor. ● Număr mare de copii cu cerințe educaționale speciale proveniți din medii sociale și familii defavorizate sau lipsiți de supravegherea și interesul părinților. ● Sistem de consiliere psihopedagogică și sociale în stare de formare (la nivel incipient). Lipsa specialiștilor (psihologi, logopezi etc) în instituțiile preșcolare, școli primare și gimnazii. ● Resursele financiare alocate nu satisfac cerințele funcționării eficiente a sistemului educațional din raion. ● Alarmantă rămîne situația la gimnaziul din satul Cigîrleni. ● Dotare insuficientă cu mijloace multimedia a instituțiilor, lipsa soft-urilor educaționale licențiate, număr insuficient de calculatoare comparativ cu numărul de elevi. ● Bibliotecile școlare nu sunt asigurate suficient cu literatură (didactică, beletristică, de referință). ● În unele grădinițe spațiile educaționale duc lipsă de dotările necesare pentru organizarea activităților. ● Lipsa unei baze de date a posibililor parteneri în educație.
OPORTUNITĂȚI	AMENINȚĂRI

ISTRATEGIA DE DEZVOLTARE INTEGRATĂ A RAIONULUI IALOVENI 2022-2027

<ul style="list-style-type: none"> ● Posibili parteneri pentru eficientizarea procesului educațional, atragerea mijloacelor financiare care ar contribui la dezvoltarea în sistemului educațional din raion. ● Parteneri în crearea de noi servicii educaționale și sociale orientate copiilor de vârstă preșcolară și școlară. ● APL, agenți economici, părinți, comunități locale și sociale deschise în susținerea dezvoltării învățământului din raion. ● Instituții abilitate în țară în analiza și elaborarea propunerilor pentru eficientizarea procesului educațional. ● Instituții abilitate în țară și peste hotare pentru dezvoltarea și consolidarea capacităților și competențelor pentru cadrele didactice și managerii școlari. ● Politici educaționale clare și consecvente, bine formulate accesibile în domeniul implementării curricula școlară axată pe competente. ● Mediu geografic propice în accesul elevilor și a cadrelor didactice la diverse resurse informaționale, cultural artistice etc. ● Posibilitatea prestării serviciilor contra plată. ● Colaborare cu alte instituții de învățământ, schimb de experiență. ● Asociații obștești care activează în bază legală în susținerea învățământului. ● Posibilitatea îmbunătățirii și modernizării bazei tehnico-materiale a instituțiilor de învățământ din raion prin atragere de fonduri.	<p>Îmbătrânirea cadrului didactic în mediul rural;</p> <ul style="list-style-type: none"> ● Existența unui cadru legislativ stabil în domeniul învățământului; ● Rezistența populației vis-a-vis de reforma structurală în domeniul educației. ● Plecarea profesorilor calificați, ● Influența abuzivă a politicului asupra sistemului de învățământ; ● Trendul descendent al populației școlare în perioada 2016-2020; ● Lipsa unui mecanism clar de motivare și stimulare a cadrelor didactice. ● Starea materială, condițiile de lucru și trai a angajaților. ● Motivație scăzută a unor primării, agenți economici, ONG-uri, părinți, comunitate în colaborare și parteneriat cu instituțiile educaționale. ● Reducerea resurselor financiare alocate.
---	---

Recomandări sistemul educațional

În urma analizei efectuate, se propun următoarele recomandări de ameliorare a problemelor și de sporire a sistemului educațional:

- Promovare a parteneriatului prin încheierea noilor contracte de colaborare și cooperare,
- Dotarea și modernizarea bazei tehnico-materiale (asigurarea cu materiale curriculare, didactice. etc);
- Optimizarea rețelei instituțiilor în scopul asigurării unui proces educațional de calitate;
- Asigurarea cadrelor didactice care intenționează să își îmbunătățească capacitatea profesională, prin suportul și/sau cofinanțarea cursurilor sau vizitelor de studii.
- Stabilirea unei culturi organizaționale care ar crea o bună imagine instituțiilor;
- Dezvoltarea unor programe vizând combaterea și prevenirea abandonului școlar;
- Dezvoltarea practicilor educaționale inclusive în învățământul general;
- Evaluarea perfecționării continuă a cadrelor didactice în baza unor criterii de performanță și proiectarea activităților;
- Pregătirea nediferențiată a generației tinere pentru participarea socială activă, destinată evitării sărăciei și excluziunii sociale;
- Crearea condițiilor optime pentru atragerea cadrelor didactice tinere;
- Garantarea egalității șanselor de acces în învățământul preuniversitar asigurând-se un standard optim, la nivelul drepturilor fundamentale;

STRATEGIA DE DEZVOLTARE INTEGRATĂ A RAIONULUI IALOVENI 2022-2027

- Performanțele școlare ale elevilor, având în vedere diferențele de rezultate înregistrate la testele naționale și ratele mai scăzute de promovare la examenele terminale, în cazul elevilor din mediul rural;
- Completarea anuală a fondurilor bibliotecilor școlare.
- Promovarea implementării tehnologiilor informaționale de comunicare în sistemul educațional;
- Extinderea serviciilor de educație incluzivă în IET;
- Încurajarea proiectelor naționale și internaționale în promovarea imaginii pozitive a sistemului educațional din raion;
- Sporirea accesului și a gradului de participare la educație și formare profesională pe parcursul întregii vieți;
- Asigurarea accesului fiecărui copil la servicii educaționale de calitate.

1.13. DOMENIUL CULTURAL

Evaluarea mediului cultural

Raionul Ialoveni se remarcă cu o istorie culturală bogată și cu un prezent în care cultura este un pilon important al comunității locale. Prin urmare, cultura este promovată în principal prin intermediul caselor de cultură, instituțiilor de învățământ artistic biblioteci, muzee, punându-se accent pe promovarea culturii și artei populare tradiționale.

În raionul Ialoveni sunt înregistrate peste 62 de instituții culturale, dintre care 34 biblioteci, 3 muzee, o galerie expozițională, 2 instituții de învățământ artistic, 24 case și cămine de cultură cât și 40 formații care dețin titlul de formație-model și 24 fără titlu model. Toate instituțiile culturale sunt în subordinea administrației publice locale de nivelul I și II.

Prin urmare, raionul Ialoveni este bogat în edificii religioase având 18 biserici monumente arhitecturale cu statut național, cum ar fi: Biserica „Sf. Cuvioasa Paraschiva” din Ialoveni construită în anul 1897, Biserica „Sf. Nicolae” din Costești construită în anul 1909, etc.

Tabelul 53. Valorile culturale ale raionului Ialoveni

Nr.	Denumirea	Numărul
1	Case și cămine de cultură	24
2.	Biblioteci	32
3.	Muzee	4
4.	Instituții de învățământ artistic	2
5.	Formații cu titlu model	40
6.	Formații fără titlu mode	24
7.	Monumente, dintre care:	263
7.1.	Monumente arheologice	188
7.2.	Arhitectură civilă	3
7.3.	Sculptură și pictură monumentală	8
7.4.	Monumente de istorie	31
8.	Arhitectură religioasă, dintre care	27
8.1.	Troițe	6
8.2.	Biserici și mănăstiri	18/3
9	Arhitectură rurală și industrială	6

Sursa: în baza datelor oferite de Consiliul Raional Ialoveni

Conform „Registrul monumentelor din raionul Ialoveni”, sunt înregistrate 263 de monumente de diferite tipuri în cele mai semnificative sunt monumentele arheologice în număr de 188, dintre care: 133 sunt așezări, 8 necropole, 7 cetățui, 39 tumuli, 1- valuri de pământ.

Casele de cultură

Casele de cultură își organizează activitatea în baza Regulamentului propriu de activitate (conform programelor anuale și trimestriale de activitate), elaborat și aprobat în corespundere cu prevederile Regulamentului-tip, precum și de actele legislative și normative în vigoare.

ISTRATEGIA DE DEZVOLTARE INTEGRATĂ A RAIONULUI IALOVENI 2022-2027

Casele și căminele de cultură se află în gestiunea APL-I și II și se află într-o stare satisfăcătoare. Capacitatea caselor culturale conform datelor BNS pentru anul 2021 este de 7124 mii de spectatori.

În raionul Ialoveni, activează 24 de case și cămine culturale: 21 special construite, 2 adaptate (Văratîc, Dănceni) și una fără edificiu (Sociteni). Starea căminelor culturale este, în general, satisfăcătoare, din totalul clădirilor, 16 case/cămine de cultură au nevoie de reparație capitală din 23. Sunt în stadii de reparație capitală Bardar, Puhoi, Zîmbreni. Pe lângă Casele de Cultură din raion își desfășoară activitatea 64 de colective artistice de amatori, din care 40 formații cu titlu „Model”.

Sunt instituții care nu au încălzire în perioada rece a anului. Dintre 23 instituții doar 4 se încălzesc integral în perioada rece: Ialoveni, Dănceni, Molești, Răzeni, și 6 parțial: Bardar, Costești, Horești, Puhoi, Suruceni și Văsieni.

Biblioteci

Cultura raionului Ialoveni este promovată, de asemenea, prin intermediul rețelei de biblioteci ce cuprinde în structura sa 32 de biblioteci (24 biblioteci mixte pentru copii și adulți, 4 biblioteci pentru copii și 4 biblioteci pentru adulți), ce pun la dispoziția utilizatorilor sute de mii de volume și antrenează publicul cititor în diferite activități culturale. Din numărul total pe țară, 3% din biblioteci publice sunt în raionul Ialoveni, în număr de 32 cu un număr de cititori 18082, dintre care 10974 de utilizatori copii. Pe parcursul anului 2020 fondurile bibliotecilor publice din raionul Ialoveni s-au completat cu 2875 titluri noi de resurse informaționale. Respectiv, analizând evoluția fondului de carte, se observă o creștere semnificativă a numărului de cărți și reviste în perioada 2020, ceea ce denotă că îmbogățirea cu fond de carte a bibliotecilor raionului este constantă.

Bibliotecile publice teritoriale din rețea și-au extins și reorganizat activitățile conform tendințelor de cerere din comunitate, au dezvoltat 132 servicii, acestea fiind plasate pe următoarele domenii: educație - 30, cultură - 40, sănătate - 7, comunicare - 15, IT- 40. Numărul cărților și revistelor în medie la 100 locuitori este de 371 în dinamică acest indicator este în descreștere, la fel ca și la nivelul țării (475).

Bibliotecile publice teritoriale din rețea dispun de 163 de calculatoare și 37 de imprimante multifuncționale. Nu sunt echipate biblioteca publică din Pojoreni și Homuteanovca. Tehnologiile informaționale moderne de care dispun bibliotecile permit să organizeze instruirii cu utilizatorii, să creeze și să redacteze documente, instruirii referitoare la accesul paginilor de internet, căutarea informațiilor. Biblioteca publică Raională „Petre Ștefănuță” și filiala ei număra un fond de circa 86 mii de volume. La 01.01.2021 în colecția bibliotecilor din rețea sunt 2444379 exemplare cărți în limba de stat, care alcătuiesc 74,3% din volum. Cel mai impunător procent de documente în colecțiile bibliotecilor din orașul Ialoveni sunt cărțile 324888 ex., care reprezintă 98,7 %, apoi edițiile periodice – 3142 ex., care alcătuiesc 0,95 %. Numărul documentelor electronice – 563 ex. alcătuiesc numai 0,17 % din volumul colecțiilor. Colecțiile bibliotecilor permit anual servirea circa a 7000 de cititori.

ISTRATEGIA DE DEZVOLTARE INTEGRATĂ A RAIONULUI IALOVENI 2022-2027

Completarea colecțiilor din raion, s-a efectuat prin achiziții și donații. Suma achizițiilor constituie 32,1 mii lei în anul 2020.

Gradul de utilizare a bibliotecilor publice din raion

Nivelul de implicare culturală a bibliotecii în viața comunității și impactul asupra utilizatorilor este determinat de rezultatul vizitelor la bibliotecă. Astfel, 57% din numărul total de vizitatori îl constituie elevii, 36% adulții, iar 8% alte categorii. Cei mai mulți dintre utilizatori frecventează biblioteca pentru a participa la atelierele de creație, la activitățile culturale și programele instituției. Livrarea serviciilor moderne de bibliotecă este un capitol important în activitatea acestora. Un rol important în activitatea bibliotecii îl are încheierea unor parteneriate la nivel local, național sau internațional unor mini granturi, organizarea și desfășurarea acțiunilor culturale, atragerea investițiilor, donatorilor, promovarea imaginii bibliotecii. Conform indicilor de performanță pentru bibliotecile din raion pe perioada anului 2020 bibliotecile au oferit servicii de lectură și informare pentru 17,1 (utilizatori activi).

Pe parcursul anului 2020 fondurile bibliotecilor publice din raionul Ialoveni s-au completat cu 2875 titluri noi de resurse informaționale..

Personalul antrenat în domeniul culturii

În domeniul culturii activează 164 de specialiști. În cadrul casei și căminelor de cultură sunt 103 de specialiști, 35 cu funcții de conducere și 68 de specialiști. Respectiv, din 103 de specialiști din cadrul caselor/căminelor de cultură doar 51 au studii superioare, dintre ele 42 fiind în domeniu; 39 au studii profesionale tehnice post secundare, dintre care 30 sunt de specialitate.

La biblioteci lucrează 48 de bibliotecari majoritatea au studii de specialitate (bibliotecar).

Iar personalul antrenat în activitatea muzeelor este de 13 persoane dintre care 5 de specialitate și 6 sunt personal tehnic.

Activități culturale

Cei 103 de specialiști ai caselor de cultură în comun cu 40 colective artistice cu titlul „model”, pe parcursul întregului an, organizează și desfășoară pentru populația raionului Ialoveni o gamă largă de manifestări culturale, artistice, festivaluri și concursuri. În anul 2020 au fost efectuate aproximativ 300 de manifestări - artistice, o parte fiind transmise online (din cauza pandemiei).

Acțiunile artistice prin participarea colectivelor la festivalurile tradiționale, organizate în Ialoveni la nivel raional:

- Sărbătoarea cântecului popular „Mândră floare de pe Botna”;
- Sărbătoarea meșterilor populari „La poalele Țiglei”;
- Festivalul-concurs național bienal al violoniștilor „Filip Todirașcu”;
- Festivalul de satiră și umor „Tudor Tataru”
- Festivalul bucatelor tradiționale „La vatra plăcintelor”

- Festivalul cireșelor și vărzărilor
- Festivalul de folclor și muzică folk „Gustul pâinii de acasă”
- Festivalul folcloric „Frunza nucului”
- Sărbătorea dansului popular „Festivalul horelor”
- Festivalul raional al tradițiilor și obiceiurilor de iarnă „V-am ura, v-am tot ura etc.
- Comemorarea Domnitorului Ștefan cel Mare și Sfânt

Principalele probleme ale domeniului cultural

În urma analizei efectuate au fost evidențiate următoarele constrângeri ce crează impedimente în dezvoltarea domeniului cultural. Aici pot fi menționate cele mai importante:

- *Insuficiența finanțării din sursele bugetare.* Din punctul de vedere al desfășurării activităților culturale, instituțiile de resort din raionul Ialoveni întâmpină o problemă extrem de bine cunoscută și popularizată: subfinanțarea. Lipsa fondurilor face imposibilă desfășurarea unor evenimente de amploare și de motivează personalul instituțiilor de cultură.
- *Lipsa conlucrării dintre agenții economici și APL în promovarea produsului autohton cultural;*
- *Nu există un concept și nu este promovat produsul cultural în mediul rural;*
- *Remunerarea muncii la un nivel scăzut cât și a condițiilor de muncă insuportabile,* conduc la fenomenul migraționism ce se observă în sfera artiștilor locali din raion cât și a angajaților din domeniu spre alte domenii de activitate sau în alte țări.
- *Sistemul de finanțare nu este transparent și nu stimulează creativitate.* Reprezentanții puterii locale (primarul și consilierii) deseori nu conștientizează rolul și necesitatea activităților culturale în viața comunității, primarii și consilierii redirecționează fondurile destinate culturii pentru alte necesități.
- Oamenii de creație nu beneficiază de scutiri fiscale cât și de un sistem de asistență socială.
- Artiștii profesioniști cu diplomă de absolvire, dar și cei care deja activează în domeniu, nu-și pot găsi un loc de muncă conform calificării și rămân șomeri sau se confruntă cu probleme de ordin social. Există o problemă a integrării acestora în lumea artei și asigurării protecției sociale.
- Majoritatea a edificiilor culturale în raion necesită reparații.
- Majoritatea instituțiilor de cultură nu dispun de mijloace financiare pentru dotarea cu sistemă de încălzire și echipament necesar.

STRATEGIA DE DEZVOLTARE INTEGRATĂ A RAIONULUI IALOVENI 2022-2027

Analiza SWOT mediul cultural

PUNCTE FORTE	PUNCTE SLABE
<ul style="list-style-type: none"> ● Existența unui patrimoniu cultural bogat; ● Existența în raion a instituțiilor artistice; ● Existența tradițiilor populare; ● Evoluția pozitivă a fondului de carte ● Existența potențialului uman în domeniul culturii – factor esențial de dezvoltare a sectorului cultural și de producere a brandului regional (ansambluri folclorice, etc.).	<ul style="list-style-type: none"> ● Nevalorificarea potențialului etnografic și istoric al zonei; ● Insuficiența resurselor umane, materiale și financiare în domeniu; ● Lipsa fondurilor locale pentru dezvoltarea sectorului cultural (starea avansată de degradare a unei mari părți din casele și căminele culturale); ● Dotare insuficientă a instituțiilor cu echipament tehnic; ● Lipsa unor magazine/ puncte de valorificare a produselor meșteșugărești și de artizanat.
OPORTUNITĂȚI	AMENINȚĂRI
<ul style="list-style-type: none"> ● Acces la fonduri externe și granturi ● Stimularea creației populare și revigorarea meșteșugurilor tradiționale; ● Remunerarea specialiștilor calificați existenți; ● Atragerea tinerilor în domeniul cultural; ● Programe de susținere ● Informatizarea bibliotecilor și a serviciilor oferite de acestea; ● Organizarea unor seminare de instruire a specialiștilor din domeniul cultural pentru promovarea și păstrarea culturii naționale.	<ul style="list-style-type: none"> ● Capacitate redusă de satisfacere a nevoilor culturale, informaționale, de comunicare; ● Îmbătrânirea cadrelor în cadrul instituțiilor culturale, în mediul rural al raionului; ● Înrautățirea situației sociale a populației; ● Dispariția meșterilor populari pe fondul lipsei posibilității valorificării produselor create; ● Lipsa producției cinematografice în raion; ● Migrarea persoanelor talentate (artiști, meșteri, etc.) spre alte raioane sau peste hotarele țării.

Recomandări mediul cultural

Pentru redresarea situației în domeniul culturii, se recomandă următoarele:

- Atragerea și menținerea tinerilor specialiști în câmpul muncii prin remunerarea atractivă;
- Intensificarea schimbului intercultural între raionul Ialoveni și localități similare din Republica Moldova și alte țări;
- Atragerea și dezvoltarea produselor culturale de calitate;
- Susținerea diasporei apărute în ultimii ani peste hotarele țării;
- Crearea unui fond de arhivă și scoaterea din anonimat a patrimoniului cultural (cântec, dans, obiceiuri și tradiții);
- Perfecționarea și instruirea continuă a cadrelor;

STRATEGIA DE DEZVOLTARE INTEGRATĂ A RAIONULUI IALOVENI 2022-2027

- Îmbunătățirea fondului de carte al bibliotecilor, în special a celor din mediul rural, prin monitorizarea achiziției de carte;
- Crearea unor posibilități reale și sensibilizarea populației, în special a tinerilor, privind importanța manifestărilor culturale pentru îmbogățirea potențialului individual și ridicarea nivelului cultural;
- Reconstrucția și reabilitarea edificiilor culturale, a obiectivelor din patrimoniul național, ar trebui să devină un obiectiv primordial al statului;
- Crearea unor spații pentru expoziții, prezentări de cărți și alte evenimente culturale în localitățile rurale din raion;
- Reabilitarea infrastructurii culturale la nivel de comunitate, prin:
  - ← Majorarea alocațiilor bugetare.
  - ← Atragerea fondurilor extrabugetare.
  - ← Crearea de parteneriate publice – private.
- Refacerea unor centre de practicare a meșteșugurilor artistice printr-un program de identificare a micilor meseriași și îndrumarea lor pentru înființarea de microferme și asociații familiale;
- Educarea cititorului, promovarea interesului față de carte prin organizarea de lecturi publice în școli, biblioteci și muzee;
- Asigurarea transparenței deciziilor luate de APL, discuții publice ale proiectelor culturale, etc .

1.14. DEZVOLTAREA POLITICILOR DE TINERET ALE RAIONULUI IALOVENI

Istoria politicilor de tineret ale raionului Ialoveni începe în unison cu formarea unității administrativ-teritoriale și fortificarea structurilor de tineret care se manifestau, cu entuziasm, prin participarea civică și voluntară la toate dimensiunile vieții social-economice.

În anul 2008, prin decizia sa, Consiliul Raional Ialoveni a instituit funcția de specialist în domeniul politicilor de tineret în cadrul aparatului președintelui raionului. Rolul acestui specialist e să asigure parteneriatul cu societatea civilă, conform principiilor inovației, responsabilității și co-managementului, pentru a contribui la creșterea gradului de participare a tinerilor la viața publică; pentru a oferi suportul administrației raionului la dezvoltarea serviciilor prietenoase tinerilor, prestate de organizațiile non-guvernamentale; pentru a se implica în organizarea și desfășurarea diverselor activități, proiecte și programe dedicate tineretului ingenios și talentat.

În anul 2009 a fost format primul *consiliu raional al tinerilor*, prin alegeri locale participative, în baza proiectului „Primul vot pentru tinerii din raionul Ialoveni”, implementat de Asociația Obștească „Eco-Răzeni” în parteneriat cu administrația raionului Ialoveni. În primăvara anului 2014 au fost organizate alegeri locale pentru constituirea consiliilor locale ale tinerilor în 16 localități, prin proiecte susținute financiar de Programul „Fondul pentru Tineri Ialoveni”. În toamna anului 2016, în cadrul Programului „Ialoveni – Capitala Tineretului 2016”, iarăși au fost organizate alegeri locale pentru membrii consiliilor locale ale tinerilor în 16 localități, prin proiecte susținute financiar de Programul „Fondul pentru Tineri Ialoveni”.

Astfel, a fost creată *Rețeaua consiliilor locale ale tinerilor din raionul Ialoveni*, care beneficiază de suport logistic și financiar prin intermediul proiectelor depuse la cele 2 runde de granturi mici, desfășurate anual, primăvara și toamna. De asemenea, rețeaua consiliilor locale de tineret beneficiază de suport din cadrul Programului național de asistență pentru consolidarea și dezvoltarea consiliilor raionale/municipale ale tinerilor, implementat de A. O. „Rețeaua Națională a Consiliilor Locale ale Tinerilor din Moldova”, Ministerul Educației și Cercetării al Republicii Moldova și autoritățile administrației publice locale de nivelul II. Deci, Rețeaua consiliilor de tineret reprezintă un exercițiu democratic, axat pe puterea de decizie a tinerilor, care se implică și participă la viața publică, în colaborare specialistul de tineret din administrația publică locală, sporind, în acest sens, capacitatea de dialog și conexiunea între actorii societății civile și ai statului.

Subliniem faptul că, anual, în cadrul Forumului rețelei consiliilor locale ale tinerilor din raionul Ialoveni sunt elaborate propuneri pentru *planul de acțiuni în domeniul politicilor de tineret* pentru anul viitor. Planul este prezentat administrației raionului Ialoveni pentru a-l include spre aprobare în agenda ședinței Consiliul Raional Ialoveni. Planul anual de acțiuni cuprinde și recomandările partenerilor din sectorul asociativ: A. O. „Eco-Răzeni”; A. O. „Alternativa”, Costești și A. O. „Asociația Locală pentru Educația Copiilor și Tinerilor”, Mileștii Mici. Prin urmare, sunt incluse în plan și susținute, activitățile de educație non-formală,

ISTRATEGIA DE DEZVOLTARE INTEGRATĂ A RAIONULUI IALOVENI 2022-2027

de implicare civică și de voluntariat, de instruire și de informare, pentru promovarea și valorificarea potențialului creator al tinerei generații.

Prin Decizia Consiliului Raional Ialoveni nr. 01 – 18 din 28 februarie 2013 s-a aprobat Regulamentul *Comisiei raionale pentru politicile de tineret Ialoveni*, după modelul Hotărârii Guvernului Republicii Moldova nr. 733 din 29. 09. 2011, „Cu privire la crearea Comisiei guvernamentale pentru politicile de tineret”, urmare a implementării proiectului „Participarea tinerilor în procesul de luare a deciziilor la nivel local în raionul Ialoveni”, în toamna anului 2012 de administrația raionului Ialoveni și A. O. „Eco-Răzeni”, cu suportul Consiliului Național al Tineretului din Moldova. Această comisie, instituită pe principiul co-managementului, este întrunită la elaborarea și implementarea programului, a planului anual de acțiuni și a bugetului pentru tineret.

Evoluția valorică continuă ascendentă a politicilor de tineret promovate și susținute de administrația raionului Ialoveni și partenerii săi de dezvoltare, consemnează rezultatele:

- *Programul „Fondul pentru Tineri Ialoveni” și Programul „Fondul pentru tinerii antreprenori din raionul Ialoveni”*, în parteneriat cu Asociația Obștească „Eco-Răzeni” și Fundația Est-Europeană din Moldova;

- *Programul: „Ialoveni – Capitala Tineretului 2013”* cu genericul: „Tineretului făuritor – Demn și nobil viitor”, precum și *Programul: „Ialoveni – Capitala Tineretului 2016”* cu genericul: „Ialoveni – orașul tinerilor și posibilităților”, în parteneriat cu Ministerul Tineretului și Sportului al Republicii Moldova, Primăria orașului Ialoveni și Asociația Obștească „Eco-Răzeni”;

- *Programul: „Costești – Capitala Tineretului 2019”*, cu genericul: „Costești – satul unde îți găsești locul”, în parteneriat cu Ministerul Educației, Culturii și Cercetării al Republicii Moldova, Primăria satului Costești și Asociația Obștească „Alternativa”, Costești;

- Suma bugetului Consiliului Raional Ialoveni aprobat pentru dezvoltarea domeniului politicilor de tineret a crescut până la 500 000 lei în anul 2021.

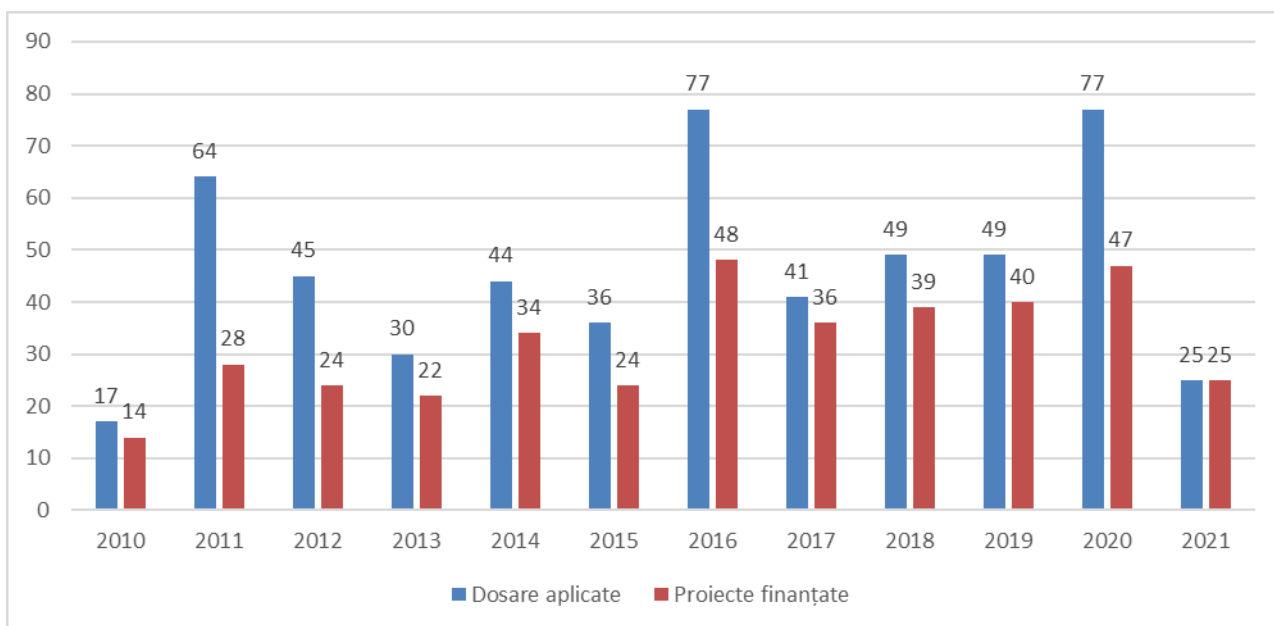
Subliniem că Programul „Capitala tineretului” a impulsat colaborarea eficientă cu actorii politicilor de tineret pentru a pune în aplicare „noul management” bazat pe rezultate, obiective și soluții creative, dar și indicatori de performanță atinși în implementarea proiectelor pentru tineret.

Administrația raionului Ialoveni a fortificat parteneriatul cu A. O. „Eco-Răzeni”; A. O. „Alternativa”, Costești; A. O. „Asociația Locală pentru Educația Copiilor și a Tinerilor”, Mileștii Mici; Centrul de Sănătate Prietenos Tinerilor „Avante”, Ialoveni, și Întreprinderea Socială de Inserție „Floare de Cireș” SRL, Răzeni. Prin diferite proiecte sunt atrase investiții de la donatorii externi pentru a facilita accesul tinerilor la diverse servicii de informare, instruire, consiliere, orientare vocațională și de voluntariat. Este simțit impactul acestui parteneriat sustenabil în dezvoltarea politicilor de tineret, deoarece atingerea indicatorilor de succes însumează eforturile noastre sistematice.

În scopul stimulării activismului civic al tinerilor și promovării voluntariatului, Programul raional „Fondul pentru Tineri Ialoveni” este implementat din anul 2010 de A. O. „Eco-Răzeni” în parteneriat cu Consiliul Raional Ialoveni și Fundația Est-Europeană din Moldova. Menționăm că, „Fondul pentru Tineri Ialoveni” este un program de finanțare a inițiativelor și a proiectelor tinerilor cu vârsta cuprinsă între 14 și 35 ani din localitățile raionului Ialoveni. Proiectele finanțate se desfășoară pe aria geografică a raionului Ialoveni și au drept obiectiv încurajarea și creșterea participării tinerilor la dezvoltarea durabilă a comunităților în care locuiesc. Programul este în anul doisprezece de activitate și se remarcă prin rezultatele: au fost desfășurate 23 de runde de granturi mici pentru tineri; au fost implementate circa 381 de proiecte (*Figura nr. 1*) elaborate și realizate de grupurile de inițiativă civică și consiliile locale ale tinerilor din 25 de localități ale raionului Ialoveni, cu un buget total de peste 2,4 mln. lei (*Tabelul nr. 1*), dintre care circa 1 311 000 lei este contribuția Consiliului Raional Ialoveni; au fost implicați peste 5 mii de tineri în acțiuni de dezvoltare comunitară și de voluntariat. Prin Programul „Fondul pentru Tineri Ialoveni” este oferit suport financiar pentru realizarea ideilor ingenioase ale tinerilor și pentru susținerea structurilor și a serviciilor pentru tineret. Informația despre program poate fi accesată pe paginile web: www.fondultinerilor.md sau www.il.md. Prin Decizia Consiliului Raional Ialoveni nr. 6/7 din 03 decembrie 2020, a fost aprobat Acordul de parteneriat între Consiliul Raional Ialoveni și Asociația Obștească „Eco-Răzeni”, privind implementarea Programului „Fondul pentru Tineri Ialoveni” pentru perioada 2021 – 2023.

ISTRATEGIA DE DEZVOLTARE INTEGRATĂ A RAIONULUI IALOVENI 2022-2027

Figura nr. 1: Dinamica dosarelor aplicate și a proiectelor finanțate prin intermediul Programului de granturi mici pentru tineri 2010-2021

Nr.	Denumirea localității	Valoarea totală a proiectelor finanțate, lei	Rata, %	Numărul de proiecte finanțate
1	Bardar	240372.94	10.13	23
2	Cărbuna	47617.01	2.01	7
3	Cigîrleni	51060.64	2.15	8
4	Costești	218814.69	9.22	38
5	Dănceni	62402.17	2.63	9
6	Gangura	57062.67	2.41	7
7	Hansca	51948.81	2.19	7
8	Horești	114259.85	4.82	24
9	Horodca	3387.50	0.14	1
10	Ialoveni	280946.85	11.84	49
11	Malcoci	28526.48	1.20	4
12	Mileștii Mici	161610.78	6.81	19
13	Mileștii Noi	32200.18	1.36	2

ISTRATEGIA DE DEZVOLTARE INTEGRATĂ A RAIONULUI IALOVENI 2022-2027

14	Molești	43937.17	1.85	9
15	Nimoreni	25915.31	1.09	6
16	Puhoi	112717.77	4.75	22
17	Răzeni	259537.33	10.94	41
18	Ruseștii Noi	80972.90	3.41	18
19	Sociteni	62687.72	2.64	8
20	Suruceni	97767.87	4.12	15
21	Țipala	96253.59	4.06	18
22	Ulmu	53097.54	2.24	10
23	Văsieni	106999.47	4.51	22
24	Văratice	15891.00	0.67	2
25	Zîmbreni	66138.26	2.81	12
Total		2372126.50	100.00	381

Tabelul nr. 1: Distribuția pe localități și valoarea totală a proiectelor finanțate prin intermediul Programului de granturi mici pentru tineri 2010-2021

Programul „Fondul pentru tinerii antreprenori din raionul Ialoveni” este implementat din anul 2018 de A. O. „Eco-Răzeni” în parteneriat cu Consiliul Raional Ialoveni și Fundația Est-Europeană din Moldova, aprobat prin Decizia Consiliului Raional Ialoveni nr. 8/2 din 24 decembrie 2021. Prin acest program, tinerii, inclusiv din categorii defavorizate, rezidenți ai raionului Ialoveni, sunt abilitați și accesează mai multe oportunități sustenabile de participare economică la nivel local. Programul oferă susținere financiară echipelor de tineri pentru lansarea și dezvoltarea afacerilor ce contribuie la dezvoltarea durabilă a comunității. Totodată, anual, este organizat Concursul planurilor de afaceri, ce se adresează echipelor de tineri (femei și bărbați), persoane fizice, cu vârsta cuprinsă între 17 – 35 ani, din localitățile raionului Ialoveni, care întrunesc condițiile de eligibilitate prevăzute de Regulamentul de organizare a concursului. Astfel, în anul 2019 a fost desfășurată prima rundă de granturi pentru tinerii antreprenori, cu finanțarea a 7 afaceri inițiate de către 7 tineri din 6 localități. În anul 2020 a fost desfășurată a II-a rundă de granturi pentru tinerii antreprenori, cu finanțarea a 4 afaceri inițiate de către 4 echipe de tineri înzestrați cu spirit de întreprinzător din 4 localități. În anul 2021, Consiliul raional a susținut cu suma de 100 000 lei implementarea celor 3 planuri de afaceri desemnate finaliste ale Concursului planurilor de afaceri pentru tineri, Ediția a III-a, pentru a putea fi realizate în perioada decembrie 2021 – septembrie 2022. Aceste rezultate sunt minuțios analizate în cadrul Forumului raional al tinerilor antreprenori.

ISTRATEGIA DE DEZVOLTARE INTEGRATĂ A RAIONULUI IALOVENI 2022-2027

În cadrul proiectului „Activismul tinerilor – soluția dezvoltării comunitare”, implementat de Asociația Obștească „Eco-Răzeni” în parteneriat cu administrația raionului Ialoveni, a fost elaborat Programul de dezvoltare a politicilor de tineret ale raionului Ialoveni pentru anii 2022 – 2026. Conform prevederilor Regulamentului aprobat prin Hotărârea Guvernului Republicii Moldova nr. 386 din 17 iunie 2020, cu privire la planificarea, elaborarea, aprobarea, implementarea, monitorizarea și evaluarea documentelor de politici publice, secțiunea a II-a, *Programul este un document de politici publice pe termen mediu (3-5 ani), care derivă din strategie și, respectiv, contribuie la implementarea acesteia prin detalierea și concretizarea acțiunilor ce urmează a fi realizate într-un domeniu sau subdomeniu de activitate.* Respectiv, Programul de dezvoltare a politicilor de tineret ale raionului Ialoveni pentru anii 2022 – 2026 contribuie la implementarea Strategiei de Dezvoltare Integrată a Raionului Ialoveni pentru anii 2022 - 2027.

Antrenați în procesul de elaborare și implementare a programului, tinerii conștientizează ce înseamnă democrația participativă, implicarea civică, voluntariatul și lucrul în echipă, fiind instruiți și motivați să desfășoare alegerile pentru crearea consiliilor de tineret în localitățile raionului. Aceste structuri de reprezentare și de participare ale tinerilor sunt fortificate cu două mecanisme digitale de informare și interacțiune: Platforma online „Eu sunt Ialoveni !” și pagina web de podcasturi „RadiO2 Tineret”. Astfel, le este oferită posibilitatea consiliilor locale de tineret de a-și realiza misiunea de reprezentare a intereselor și necesităților tinerilor în raport cu autoritățile administrației publice locale. Totodată, au oportunitatea de a elabora și implementa documente de politici publice, precum sunt planurile locale de acțiuni în domeniul tineretului, cu un buget destinat tinerilor și semnarea acordurilor de colaborare cu APL.

Cadrul normativ național:

1. Legea cu privire la tineret nr. 215 din 29.07.2016;
2. Legea privind administrația publică locală, nr. 436-XVI din 28 decembrie 2006;
3. Hotărârea Guvernului Republicii Moldova nr. 1213 din 27 decembrie 2010, privind aprobarea unor măsuri de susținere a activităților pentru tineret;
4. Hotărârea Guvernului Republicii Moldova nr. 1006 din 10.12.2014 cu privire la aprobarea Strategiei naționale de dezvoltare a sectorului de tineret și a Planului de acțiuni privind implementarea acesteia.

Documente de politici locale:

1. Strategia de Dezvoltare Integrată a Raionului Ialoveni pentru anii 2014 – 2020, 2022 - 2027.
2. Decizia Consiliului Raional Ialoveni nr. 7/4 din 16 decembrie 2021 „Cu privire la aprobarea Planului de acțiuni pentru dezvoltarea politicilor de tineret ale raionului Ialoveni pentru anul 2022”;

ISTRATEGIA DE DEZVOLTARE INTEGRATĂ A RAIONULUI IALOVENI 2022-2027

3. Decizia Consiliului Raional Ialoveni nr. 6/7 din 03 decembrie 2020 „Cu privire la aprobarea acordului de parteneriat între Consiliul Raional Ialoveni și Asociația Obștească „Eco-Răzeni” privind implementarea Programului raional „Fondul pentru Tineri Ialoveni” în perioada 2021 – 2023;

4. Decizia Consiliului Raional Ialoveni nr. 8/2 din 24 decembrie 2021 „Cu privire la aprobarea acordului de parteneriat între Consiliul Raional Ialoveni și Asociația Obștească „Eco-Răzeni” privind implementarea Programului „Fondul pentru tinerii antreprenori din raionul Ialoveni” în perioada 2022 – 2023.

Cadrul normativ și metodologic în domeniul politicilor de tineret ghidează autoritățile administrației publice locale și organizațiile societății civile din localitățile raionului Ialoveni să elaboreze și să implementeze politici efective în scopul abilitării tinerilor din raionul Ialoveni cu mecanisme funcționale, accesibile și durabile de participare la etapele procesului decizional și a bunei guvernări, atât la nivel local, cât și raional. Considerăm că, educarea tinerilor în spiritul democrației participative, îmbunătățirea comunicării dintre structurile reprezentative ale tinerilor și factorii de decizie, precum și crearea contextului pentru implicarea lor în procesul democratic, va facilita dezvoltarea personală a tinerilor pentru a deveni oameni de încredere și actori de valoare ai societății.

Călăuzindu-ne de instrumentele de politică integrată ale Uniunii Europene: „Carta Albă a Comisiei Europene „Un nou elan pentru tineretul european”, „Pactul European pentru Tineret”, „Carta Europeană privind Participarea Tinerilor la Viața Locală și Regională” a Consiliului Europei, precum și Strategia Uniunii Europene pentru Tineret 2019-2027: implicarea, conectarea și responsabilizarea tinerilor, Strategia sectorului tineret 2030: asimilarea valorilor Consiliului Europei de către tineri, ne convingem că aceste documente consfințesc puterea cetățenească a tinerilor și consolidează pilonii de bază ai participării la viața publică: formarea și informarea tinerilor pentru participare; promovarea tinerilor și a organizațiilor de tineret prin tehnologiile de informare și comunicare; încurajarea activităților de voluntariat; sprijinirea proiectelor și inițiativelor tinerilor prin acordarea suportului necesar.

Analizând Teoria academicianului Rogert Hart din New York, axată pe înțelegerea vieții cotidiene a copiilor și tinerilor, ce relevă metodologia participativă de lucru cu tinerii, numită *Scara lui Roger Hart cu privire la participarea tinerilor*, elaborată în anul 1992 și utilizată pentru a aprecia nivelul de participare și de implicare a tinerilor la viața publică, sunt evidențiate treptele:

Treapta 8: Tinerii inițiază, iar în procesul de luare a deciziilor participă împreună adulții cu tinerii;

Treapta 7: Tinerii inițiază și conduc acțiunile;

Treapta 6: Deciziile inițiate de adulți, sunt luate în comun cu tinerii;

Treapta 5: Tinerii sunt consultați și informați;

Treapta 4: Tinerii sunt abilitați de a pune întrebări și de a fi informați;

ISTRATEGIA DE DEZVOLTARE INTEGRATĂ A RAIONULUI IALOVENI 2022-2027

Treapta 3: Tinerii sunt simbolizați, în sensul de participare formală;

Treapta 2: Participarea tinerilor este un decor;

Treapta 1: Tinerii sunt manipulați.

Prin urmare, actorii politicilor de tineret din raionul Ialoveni și-au trasat drept obiectiv de - a ajunge la cel mai înalt nivel de participare, deoarece, ultimele trei trepte (nr. 1, 2, 3) sunt non-participare. Prin urmare, participarea activă a tinerilor la elaborarea politicilor care îi afectează, prin intermediul unui dialog structurat continuu între autoritățile administrației publice cu structurile reprezentative ale tinerilor și organizațiile de tineret din localitățile raionului Ialoveni, a contribuit, esențial, ca vocea tinerilor să fie auzită despre modul în care trebuie să fie elaborate și puse în aplicare politicile de tineret. Forumul raional de tineret și conferința rețelei consiliilor locale ale tinerilor sunt evenimentele, organizate anual, pentru a consolida dialogul structurat, ce promovează participarea activă a tinerilor și interacțiunea acestora cu factorii de decizie, pentru a-și spune punctul de vedere în momentul elaborării planului raional de acțiuni în domeniul politicilor de tineret, în baza analizei situației tinerilor.

Legea cu privire la tineret nr. 215 din 29.07.2016, prevede că, tineretul reprezintă segmentul populației cu vârsta cuprinsă între 14 și 35 de ani, dar politicile pentru tineret reprezintă un ansamblu de principii, metode și măsuri menite să asigure tinerilor oportunități de participare, de bunăstare, dezvoltare personală și profesională. În spiritul acestei legi, la articolul 2, sunt definite noțiunile:

- *activitate de tineret (lucrul de tineret)* – orice acțiune cu și pentru tineri, de natură socială, culturală, educațională sau civică, ce are la bază procesele de învățare non-formală și de participare voluntară a tinerilor, coordonată de către un lucrător de tineret sau de un specialist în lucrul de tineret;
- *consiliu local al tinerilor* – structură de reprezentare și de împuternicire a tinerilor căreia i se poate atribui statutul de organizație necomercială și a cărei misiune este asigurarea participării tinerilor la dezvoltarea comunitară, în special în procesul decizional;
- *educație nonformală a tinerilor* – proces educațional organizat prin activități în comunitate sau prin programe, care are loc în afara sistemului educațional formal, menit să răspundă nevoilor educaționale ale tinerilor, afirmat prin dobândirea și/sau dezvoltarea aptitudinilor și abilităților necesare pentru a se adapta la un mediu în continuă schimbare, având obiective clare de învățare;
- *organizație de tineret* – organizație necomercială în care tinerii constituie cel puțin 2/3 din numărul de membri și din componența organelor de conducere și ale cărei scopuri statutare sunt orientate spre dezvoltarea personalității tinerilor și integrarea lor în viața publică;
- *structură de participare a tinerilor* – formă de organizare a tinerilor, întruniți benevol și cu interese comune, formală sau neformală, pentru a participa și a contribui la viața publică.

ISTRATEGIA DE DEZVOLTARE INTEGRATĂ A RAIONULUI IALOVENI 2022-2027

Articolul 3 al legii nominalizate ne sugerează că realizarea politicii de tineret este fundamentată pe principiile: a) *cooperare intersectorială* – coordonarea între instituțiile statului și organizațiile de tineret care activează în domeniu; b) *egalitate* – asigurarea echității și diversității tinerilor fără nici o discriminare; c) *informare* – instituțiile de lucru cu tinerii și organizațiile de tineret asigură informarea tinerilor cu privire la provocările, oportunitățile și drepturile acestora; d) *participare* – implicarea activă a tinerilor în procesul de luare a deciziilor prin consultările publice și realizarea de activități care se produc în societate; e) *paritate* – proces de luare a deciziilor de comun acord între autoritățile publice și tineri prin distribuirea egală a responsabilităților în bază de încredere și de respect reciproc; f) *transversalitate* – stimularea colaborării la toate nivelele a instituțiilor și autorităților publice cu competențe în domeniul tineretului.

Potrivit articolului 12, alin. 1, al Legii cu privire la tineret, „autoritățile administrației publice locale promovează în teritoriu politicile de tineret și coordonează implementarea lor”; alin. 2 „autoritățile administrației publice locale au următoarele competențe”: lit. (b) „elaborează și implementează politici de tineret la nivel local”; lit. (c) „organizează programe de granturi, destinate organizațiilor de tineret, pentru a susține prin concurs proiectele și inițiativele tinerilor din comunitate”; lit. (e) „stimulează participarea tinerilor la procesul decizional local”; lit. (f) „colaborează în implementarea politicilor cu organizațiile de tineret, cu consiliile locale ale tinerilor”; lit. (i) „asigură informarea tinerilor despre activitățile pe care le desfășoară și care au efect asupra acestora”; alin. 3 „administrația publică locală dezvoltă instrumente care”: lit. (a) „formează abilități pentru participare a tinerilor”; lit. (b) „informează tinerii”; lit. (c) „încurajează tinerii să participe la activități de voluntariat”; lit. (d) „acordă sprijin, inclusiv financiar proiectelor și inițiativelor tinerilor la nivel local”.

În conformitate cu prevederile art. 5 al Legii cu privire la tineret, alin. 1 „Statul stimulează inițiativele antreprenoriale ale tinerilor prin”: lit. (b) „susținerea inițiativelor tinerilor antreprenori dezvoltând programe de abilitate economică a acestora”; lit. (d) „susținerea programelor de educație nonformală a tinerilor antreprenori în domeniul afacerilor”; lit. (e) „dezvoltarea instrumentelor de informare și de schimb de experiență pentru tinerii antreprenori”; lit. (f) „elaborarea și dezvoltarea programelor de antreprenariat social”.

Potrivit articolului 6 al Legii cu privire la tineret, alin. 1 „Statul asigură participarea tinerilor la procesul decizional prin”: lit. (a) „susținerea creării structurilor de participare a tinerilor la nivel național și local, finanțarea acestora în limita bugetelor disponibile”; lit. (b) „implicarea tinerilor în procesul de elaborare, luare și implementare a deciziilor”; lit. (c) „susținerea financiară a inițiativelor tinerilor prin programe de granturi, desfășurate la nivel central și local, în limita bugetelor disponibile; alin. 2 „Statul susține educația nonformală și informală a tinerilor prin”: lit. (b) „susținerea financiară a activităților de educație non-formală și informală în limita bugetelor disponibile”; alin. 3 „Statul susține și promovează educația pentru cetățenie activă în rândul tinerilor prin”: lit. (a) „susținerea inițiativelor și proiectelor de educație civică pentru tineret”; lit. (b) „dezvoltarea programelor de participare la procesele democratice prin asumarea responsabilității civice de către tineri și exercitarea drepturilor cetățenești”; alin. 4 „Statul stimulează potențialul creator al tinerilor prin”: lit. (a) „crearea condițiilor de identificare, promovare și stimulare a tinerelor talente”; lit. (b) susținerea,

ISTRATEGIA DE DEZVOLTARE INTEGRATĂ A RAIONULUI IALOVENI 2022-2027

conform legislației, a persoanelor fizice și juridice care promovează tinerele talente”; lit. (c) „formarea și dezvoltarea capacităților și aptitudinilor creative ale tinerilor în cadrul centrelor culturale, și expoziționale, atelierelor, studiourilor și laboratoarelor de creație și inovație”.

Conform prevederilor art. 43 al Legii privind administrația publică locală, nr. 436-XVI din 28 decembrie 2006, alin. 1, „Pornind de la domeniile de activitate ale autorităților administrației publice locale de nivelul al doilea stabilite la art. 4 alin. (2) din Legea privind descentralizarea administrativă, consiliul raional realizează în teritoriul administrat următoarele competențe de bază”: lit. (s) „decide organizarea și desfășurarea de activități științifice, instructiv-educative, cultural-educative, sportive și de tineret, de interes raional”. Astfel, prin Decizia Consiliului Raional Ialoveni nr. 7/17 din 24 decembrie 2020, a fost aprobat Planul de acțiuni pentru dezvoltarea politicilor de tineret ale raionul Ialoveni pentru anul 2021. De asemenea, anual, un grup de lucru elaborează planul de acțiuni în domeniul politicilor de tineret care este aprobat de Consiliul Raional Ialoveni.

Conform prevederilor art. 20 al Hotărârii Guvernului Republicii Moldova nr. 1213 din 27 decembrie 2010, privind aprobarea unor măsuri de susținere a activităților pentru tineret, „activitățile pentru tineret se desfășoară conform ordinului conducătorului autorității administrației publice, în care se specifică scopul, programul și termenul de derulare a activității, numărul persoanelor participante, precum și se desemnează persoanele responsabile. Astfel, activitățile raionale pentru tineret sunt organizate prin dispoziția președintelui raionului Ialoveni, prin care se instituie o comisie specială, se aprobă un regulament și o agendă a evenimentului, precum și un deviz de cheltuieli.

Hotărârea Guvernului Republicii Moldova nr. 1006 din 10. 12. 2014 cu privire la aprobarea Strategiei naționale de dezvoltare a sectorului de tineret 2020 și a Planului de acțiuni privind implementarea acesteia, trasează direcțiile prioritare de dezvoltare a sectorului de tineret și definește un plan specific de acțiuni ce permite tinerilor să-și dezvolte cunoștințele și competențele în vederea integrării depline, implicării active în toate aspectele vieții.

ANALIZA SWOT

Puncte tari

- ✓ amplasarea geografică favorabilă a raionului Ialoveni în regiunea de centru a țării;
- ✓ numărul mare al tinerilor din localitățile raionului;
- ✓ actorii sociali organizează activități pentru tineri;
- ✓ în fiecare an sunt organizate ateliere de instruire privind consolidarea capacităților tinerilor în scrierea și implementarea proiectelor;
- ✓ anual, se desfășoară câte 2 runde de granturi mici ale Programului raional „Fondul pentru Tineri Ialoveni”;
- ✓ anual, se desfășoară concursul ideilor de afaceri ale tinerilor în cadrul Programului raional „Fondul de susținere a antreprenoriatului pentru Tineri Ialoveni”;
- ✓ funcționează o rețea de consilii locale de tineret active care atrag resurse și implementează proiecte de dezvoltare comunitară în parteneriat cu autoritățile administrației publice locale;

ISTRATEGIA DE DEZVOLTARE INTEGRATĂ A RAIONULUI IALOVENI 2022-2027

- ✓ în localitățile raionului sunt grupuri de inițiativă civică ale tinerilor care desfășoară diferite activități de voluntariat în comunitate;
- ✓ sunt asociații obștești care desfășoară programe pentru tineri în parteneriat cu autoritățile administrației publice: A. O. „Eco-Răzeni”; A. O. „Alternativa”, Costești; A. O. „ALECT”, Mileștii Mici.
- ✓ Centrul de Sănătate Prietenos Tinerilor „Avante”, Ialoveni prestează servicii de calitate tinerilor;
- ✓ sediul spațios al Centrul de sprijinire a mediului de afaceri transfrontaliere – training, expoziții și simpozioane, loc pitoresc în pădurea Ruseștii Noi este un centru de evenimente pentru tineri;
- ✓ anual, este elaborat și aprobat un plan raional de acțiuni în domeniul tineretului, precum și un buget pentru susținerea activităților de tineret.

Puncte slabe

- ✓ numărul redus al tinerilor care se implică în activități de voluntariat;
- ✓ numărul sporit de tineri care nu au un mod sănătos de viață;
- ✓ nu se implică toți tinerii din toate localitățile raionului pentru a beneficia de suport financiar din cadrul rundelor de granturi ale Programului raional „Fondul pentru Tineri Ialoveni”;
- ✓ sunt puțini tineri cu spirit de antreprenor care să se manifeste în cadrul concursului ideilor de afaceri al Programului raional „Fondul de susținere a antreprenoriatului pentru tineri Ialoveni”;
- ✓ nu sunt consilii locale de tineret în toate cele 25 de localități ale raionului;
- ✓ nu sunt grupuri de inițiativă civică în toate localitățile raionului;
- ✓ numărul redus al ONG-urilor ce desfășoară programe pentru tineri în parteneriat cu autoritățile administrației publice;
- ✓ majoritatea tinerilor din localități nu cunosc toate oportunitățile care li se oferă, inclusiv despre serviciile prestate de Centrul de Sănătate Prietenos Tinerilor „Avante”, Ialoveni;
- ✓ insuficiența spațiilor prietenoase tinerilor în localități;
- ✓ unele consilii locale de tineret nu dispun de un sediu;
- ✓ colaborarea slabă între consiliile de tineret și autoritățile administrației publice;
- ✓ numărul redus al primăriilor localităților care au elaborat și aprobat un plan anual de activități și un buget pentru tineri, care să reflecte activitățile ONG-urilor, ale consiliilor de tineret, ale grupurilor de inițiativă civică, și să beneficieze de contribuția APL la realizarea proiectelor lor;
- ✓ incluziunea socio-profesională a tinerilor cu dizabilități nu este suficientă.

Oportunități

- ✓ acordurile de parteneriat și de înfrățire cu localitățile din România permit efectuarea schimbului de bune practici și experiențe în cadrul proiectelor transfrontaliere;
- ✓ Fundația Est-Europeană și administrația raionului Ialoveni oferă suport financiar la Programul raional „Fondul pentru Tineri Ialoveni”, precum și la Programul raional „Fondul de susținere a antreprenoriatului pentru tineri Ialoveni”;
- ✓ consiliile locale de tineret beneficiază de suport de la A. O. „Rețeaua Națională a Consiliilor Locale ale Tinerilor din Moldova”;

ISTRATEGIA DE DEZVOLTARE INTEGRATĂ A RAIONULUI IALOVENI 2022-2027

- ✓ ONG-urile: A. O. „Eco-Răzeni”; A. O. „Alternativa”, Costești; A. O. „ALECT”, Mileștii Mici, atrag resurse europene de la donatorii externi și desfășoară programe pentru tineri.

Riscuri

- ✓ din cauza restricțiilor pandemice activitățile au trecut on-line și nu sunt eficiente;
- ✓ instabilitatea politică;
- ✓ imixtiunea politică;
- ✓ familia limitează accesul tinerilor la diferite oportunități;
- ✓ migrația tinerilor și a specialiștilor din raion;
- ✓ discriminarea și stigmatizarea anumitor categorii de tineri;
- ✓ gestionarea incorectă a resurselor financiare;
- ✓ situația pandemică ce stopează desfășurarea activităților, începerea unui nou val de virus COVID;
- ✓ neaprobarea bugetului;
- ✓ frică de eșec;
- ✓ vandalii care distrug rezultatele proiectelor de dezvoltare comunitară implementate de către tineri.

PRIORITĂȚI. OBIECTIVE. REZULTATE

Obiectiv general:

Tinerii (fete și băieți), inclusiv din categoriile defavorizate, cu vârste cuprinse între 14 și 35 de ani, din orașul și localitățile rurale ale raionului Ialoveni, accesează oportunități de dezvoltare personală, se implică activ în viața comunității și participă la procesul decizional local, în parteneriat cu actorii sociali.

Prioritatea I. Sporirea activismului civic al tinerilor

Obiectivul specific 1.1. „Până la finele anului 2027 sunt desfășurate, anual, câte 2 runde de granturi mici, cu participarea a cel puțin 300 de tineri, reprezentanți ai consiliilor locale de tineret, consiliilor elevilor și ai grupurilor de inițiativă civică din cele 25 de localități ale raionului Ialoveni”

1.1.1. Implementarea Programului raional „Fondul pentru Tineri Ialoveni”. Desfășurarea rundelor de granturi mici pentru tineri (primăvara și toamna);

1.1.2. Desfășurarea atelierelor de instruire pentru tineri „Managementul proiectelor de dezvoltare comunitară” (la începutul fiecărei runde de granturi);

1.1.3. Desfășurarea concursului de proiecte ale tinerilor. Selectarea celor mai reușite proiecte;

1.1.4. Finanțarea și implementarea proiectelor de dezvoltare comunitară ale tinerilor din localitățile raionului;

ISTRATEGIA DE DEZVOLTARE INTEGRATĂ A RAIONULUI IALOVENI 2022-2027

1.1.5. Întrunirea Clubului tinerilor lideri ai comunității - raportarea intermediară și finală a implementării proiectelor;

1.1.6. Organizarea Galei bunelor practici „Activismul civic al tinerilor – soluția dezvoltării comunicare” (eveniment de totalizare a runde de granturi de primăvară și de premiere a celor mai active echipe de proiect);

1.1.7. Organizarea Festivalului raional al tinerilor activi. Gala premiilor pentru tineret și activism civic (eveniment de totalizare a runde de granturi de toamnă și premierea celor mai active structuri de participare a tinerilor);

1.1.8. Acordarea suportului necesar pentru buna organizare și desfășurare a alegerilor pentru consiliile locale de tineret prin intermediul rundelor de granturi;

1.1.9. Creșterea treptată a bugetului raional pentru tineret destinat rundelor de granturi pentru tineri și planificarea de către APL I a resurselor pentru a oferi suportul financiar consiliilor locale de tineret și grupurilor de inițiativă civică la implementarea proiectelor de dezvoltare comunitară.

Responsabili: Consiliul Raional Ialoveni, Asociația Obștească „Eco-Răzeni”, echipa Programului raional „Fondul pentru Tineri Ialoveni”, rețeaua consiliilor locale de tineret și primăriile localităților raionului Ialoveni.

Obiectivul specific 1.2. „Până la finele anului 2027 sunt consolidate capacitățile structurilor de reprezentare și de participare ale tinerilor din cele 25 de localități ale raionului Ialoveni cu mecanisme funcționale de implicare la viața publică și la etapele procesului decizional local”

1.2.1. Organizarea Forumului raional de tineret și a post-forumului;

1.2.2. Organizarea Conferinței anuale a rețelei consiliilor locale de tineret din raionul Ialoveni;

1.2.3. Extinderea rețelei consiliilor locale de tineret în toate cele 25 de localități ale raionului Ialoveni;

1.2.4. Desfășurarea activităților dedicate Săptămânii Voluntariatului în raionul Ialoveni;

1.2.5. Organizarea vizitelor de studiu în scopul efectuării schimbului de bune practici și experiențe în implementarea politicilor de tineret și voluntariat;

1.2.6. Dezvoltarea relațiilor de colaborare și parteneriat între consiliile locale de tineret, asociațiile obștești și autoritățile administrației publice locale.

Responsabili: Consiliul Raional Ialoveni, Asociația Obștească „Eco-Răzeni”, echipa Programului raional „Fondul pentru Tineri Ialoveni”, rețeaua consiliilor locale de tineret, primăriile localităților raionului Ialoveni și asociațiile obștești sau organizațiile non-guvernamentale în domeniul politicilor de tineret.

Prioritatea II. Dezvoltarea serviciilor de educație non-formală, informare și instruire pentru tineri

Obiectivul specific 2.1. „Anual, în perioada 2022 – 2027, este oferit suportul pentru dezvoltarea capacităților prestatorilor de servicii de educație non-formală, instruire și informare, astfel încât, în cele 25 de localități, să fie sporit cu 30% numărul tinerilor beneficiari care accesează serviciile acestora”

2.1.1. Acordarea suportului necesar prestatorilor de servicii prietenoase tinerilor, pentru desfășurarea proiectelor și a diverselor activități de educație non-formală, inclusiv pentru tinerii cu oportunități reduse;

2.1.2. Semnarea acordurilor de parteneriat între autoritățile administrației publice de nivelul I și II, și asociațiile obștești privind desfășurarea programelor pentru tineri;

2.1.3. Planificarea de către APL I și II a resurselor financiare pentru a oferi suport asociațiilor obștești la implementarea programelor ce dezvoltă servicii prietenoase tinerilor;

2.1.4. Desfășurarea ateliere de instruire pentru tineri pe diverse tematici;

2.1.5. Susținerea și promovarea cluburilor pe interese ale tinerilor: de lectură, dezbateri, etc;

2.1.6. Desfășurarea campaniilor de informare pe diverse tematici;

2.1.7. Crearea și lansarea platformei online „Eu sunt Ialoveni!”;

2.1.8. Lansarea paginii web de podcasturi „RadiO2 Tineret Ialoveni”.

Responsabili: Consiliul Raional Ialoveni, Asociația Obștească „Eco-Răzeni”, echipa Programului raional „Fondul pentru Tineri Ialoveni”, rețeaua consiliilor locale de tineret, primăriile localităților raionului Ialoveni și asociațiile obștești sau organizațiile non-guvernamentale în domeniul politicilor de tineret.

Obiectivul specific 2.2. „Sunt organizate, anual, cel puțin 10 de activități raionale de petrecere a timpului liber, inclusiv de divertisment, pentru tineri și familiile tinere, până la finele anului 2027”

2.2.1. Organizarea activităților dedicate sărbătorii „15 mai – Ziua Internațională a Familiei”;

2.2.2. Organizarea activităților dedicate sărbătorii „12 august – Ziua Internațională a Tineretului”;

2.2.3. Organizarea activităților dedicate sărbătorilor „Ziua Națională a Tineretului” și „Ziua Internațională a Studentului”;

2.2.4. Antrenarea tinerilor în concursuri intelectuale și în jocuri de societate;

2.2.5. Organizarea concursurilor tematice, a activităților cultural-artistice, a conferințelor, simpoziunilor și a festivalurilor pentru tineret;

2.2.6. Organizarea competițiilor de orientare sportivă și turistică pentru rețeaua consiliilor locale de tineret și grupurile de inițiativă civică ale tinerilor.

Responsabili: Consiliul Raional Ialoveni, Asociația Obștească „Eco-Răzeni”, echipa Programului raional „Fondul pentru Tineri Ialoveni”, rețeaua consiliilor locale de tineret, primăriile localităților raionului Ialoveni și asociațiile obștești sau organizațiile non-guvernamentale în domeniul politicilor de tineret.

Prioritatea III. Dezvoltarea oportunităților antreprenoriale și de angajare în rândul tinerilor, inclusiv a celor cu șanse reduse

Obiectiv specific 3.1. „Până la finele anului 2027 este desfășurată, anual, câte o rundă de granturi pentru susținerea planurilor de afaceri inițiate de echipele de tineri din localitățile raionului Ialoveni”

3.1.1. Implementarea Programului „Fondul pentru tinerii antreprenori din raionul Ialoveni”. Desfășurarea runde de granturi pentru tinerii antreprenori (anual);

3.1.2. Organizarea atelierelor de instruire pentru tineri privind dezvoltarea capacităților antreprenoriale ale tinerilor;

3.1.3. Desfășurarea concursului planurilor de afaceri ale tinerilor. Selectarea celor mai reușite idei de afaceri, cu inovație, ale tinerilor;

3.1.4. Acordarea suportului financiar pentru dezvoltarea afacerilor locale inițiate de echipele de tineri din localitățile raionului;

3.1.5. Organizarea Forumului raional al tinerilor antreprenori;

3.1.6. Creșterea treptată a bugetului raional pentru tineret destinat runde de granturi pentru tinerii antreprenori și planificarea de către APL I a resurselor pentru a oferi suportul financiar ideilor de afaceri inițiate de către tineri.

Responsabili: Consiliul Raional Ialoveni, Direcția pentru Ocuparea Forței de Muncă Ialoveni, Asociația Obștească „Eco-Răzeni”, echipa Programului raional „Fondul pentru Tineri Ialoveni” și primăriile localităților raionului Ialoveni.

Obiectiv specific 3.2. „Până la finele anului 2027 sunt dezvoltate serviciile integrate de incluziune socio-profesională a tinerilor cu dizabilități și alte categorii defavorizate din localitățile raionului Ialoveni”

ISTRATEGIA DE DEZVOLTARE INTEGRATĂ A RAIONULUI IALOVENI 2022-2027

- 3.2.1. Susținerea implementării proiectului: Întreprinderea socială de inserție „Floare de cireș” S.R.L. – bună practică de integrare socio-profesională a tinerilor cu dizabilități;
- 3.2.2. Contractarea serviciilor de catering prestate de Întreprinderea socială de inserție „Floare de cireș” S.R.L. la evenimentele locale și raionale;
- 3.2.3. Instruirea la locul de muncă și angajarea asistată a tinerilor cu dizabilități și din alte categorii defavorizate;
- 3.2.4. Organizarea Conferinței naționale pentru antreprenoriat social;
- 3.2.5. Organizarea meselor rotunde cu participarea angajatorilor și a tinerilor. Târgul raional al locurilor de muncă pentru tineri;
- 3.2.6. Organizarea vizitelor de studiu la întreprinderi și a atelierelor de ghidare în carieră;
- 3.2.7. Crearea Centrului raional de (re)integrare socială a tinerilor cu oportunități reduse.

Responsabili: Consiliul Raional Ialoveni, Direcția pentru Ocuparea Forței de Muncă Ialoveni, Asociația Obștească „Eco-Răzeni”, echipa Programului raional „Fondul pentru Tineri Ialoveni”, primăriile localităților raionului Ialoveni și asociațiile obștești sau organizațiile non-guvernamentale în domeniul politicilor sociale pentru tineret.

Prioritatea IV. Promovarea modului sănătos de viață în rândul tinerilor și prevenirea comportamentelor riscante

Obiectiv specific 4.1. „Intensificarea măsurilor de promovare a modului de viață sănătos al tinerilor și de prevenire a comportamentelor riscante”

- 4.1.1. Organizarea sesiunilor de informare pentru tineri despre consecințele consumului de substanțe nocive;
- 4.1.2. Organizarea dezbaterilor, a concursurilor și a flashmob-urilor privind modul sănătos de viață al tinerilor;
- 4.1.3. Organizarea sesiunilor de informare pentru tineri despre alimentația sănătoasă;
- 4.1.4. Organizarea atelierelor de instruire și a concursurilor despre educația sexuală a tinerilor;
- 4.1.5. Desfășurarea meselor rotunde cu participarea tinerilor și a specialiștilor (ginecolog, dermato-venerolog, psiholog, polițist, etc.);
- 4.1.6. Crearea echipelor de tineri voluntari care să promoveze modul sănătos de viață în rândul semenilor lor;
- 4.1.7. Organizarea atelierelor de instruire și a concursurilor privind metodele de prevenire a violenței domestice, a bullying-ului și a cyberbullying-ului, precum și siguranța online;

4.1.8. Desfășurarea ședințelor de consiliere psihologică pentru tinerii părinți.

Responsabili: Consiliul Raional Ialoveni, Inspectoratul de Poliție Ialoveni, Asociația Obștească „Alternativa”, Centrul de sănătate prietenos tinerilor „Avante”, rețeaua consiliilor locale de tineret, primăriile localităților raionului Ialoveni și asociațiile obștești sau organizațiile non-guvernamentale în domeniul politicilor de tineret.

Rezultatele scontate:

- ✓ Numărul sporit de tineri, fete și băieți, inclusiv din categoriile defavorizate, cu vârste cuprinse între 14 – 35 de ani, din 25 de localități ale raionului Ialoveni, care dispun de cunoștințe teoretice și competențe practice consolidate în domeniul participării civice și sunt implicați activ în consiliile locale de tineret, în grupurile de inițiativă ale tinerilor, precum și în programele organizațiilor de tineret;
- ✓ Numărul sporit de tineri activi și informați despre oportunitățile de participare la viața publică, dezvoltare personală și voluntariat prin desfășurarea rundelor de granturi mici;
- ✓ Structurile reprezentative ale tinerilor (consiliile locale de tineret și grupurile de inițiativă civică) și asociațiile obștești sau organizațiile non-guvernamentale în domeniul politicilor de tineret din localitățile raionului Ialoveni aplică diverse tehnici de participare la procesul de elaborare, implementare și monitorizare a planurilor locale de acțiuni în domeniul tineretului;
- ✓ Autoritățile administrației publice din localitățile raionului Ialoveni recunosc și valorifică potențialul creator al tinerei generații în toate etapele procesului de dezvoltare comunitară: planificare, consultare, implementare, implicare, informare, monitorizare și evaluare;
- ✓ Circa 100 de tineri din 25 de localități ale raionului Ialoveni sunt instruiți anual în identificarea, prioritizarea și soluționarea problemelor prin elaborarea și implementarea proiectelor de dezvoltare comunitară;
- ✓ Parteneriate consolidate între structurile de reprezentare și de participare ale tinerilor cu actorii sociali din localitățile raionului;
- ✓ Bunele practici de implicare a tinerilor în dezvoltarea comunitară sunt replicate și promovate prin intermediul evenimentelor publice, cât și publicate pe paginile web din localitățile raionului;
- ✓ Bugetul pentru tineret este în creștere constantă, pentru susținerea proiectelor tinerilor realizate, inclusiv, cu suportul actorilor comunitari din localitățile raionului Ialoveni;
- ✓ Două runde de granturi mici pentru tineri desfășurate, anual, în parteneriat de administrația raionului Ialoveni cu A.O. „Eco-Răzeni” și cofinanțate de Fundația Est-Europeană din Moldova;
- ✓ Circa 30 de proiecte de dezvoltare comunitară implementate de tineri, în fiecare an;
- ✓ Circa 200 de tineri și asociațiile obștești sau organizațiile non-guvernamentale în domeniul politicilor de tineret, sunt implicați în dezvoltarea localităților raionului Ialoveni, precum și, împărtășesc experiența lor de implicare în proiecte de dezvoltare comunitară în cadrul evenimentelor publice.

Efectele implementării planului de acțiuni:

- ✓ Tinerii din localitățile raionului Ialoveni se implică activ în identificarea, prioritizarea și soluționarea problemelor din comunitate prin elaborarea și implementarea proiectelor de dezvoltare comunitară;
- ✓ Sporește participarea tinerilor la etapele procesului decizional local;
- ✓ Crește numărul tinerilor asociați în structurile de reprezentare și de participare ale tinerilor; inclusiv asociațiile obștești sau organizațiile non-guvernamentale în domeniul politicilor de tineret;
- ✓ Este majorat constant bugetul alocat dezvoltării politicilor de tineret.

Grupul țintă sunt tinerii, fete și băieți, inclusiv din categoriile defavorizate, cu vârste cuprinse între 14 – 35 de ani, inclusiv structurile de reprezentare și de participare ale tinerilor (consiliile locale de tineret și grupurile de inițiativă civică), precum și actorii comunitari (APL I și II, instituțiile publice și organizațiile non-guvernamentale), responsabili de lucrul de informare, dezvoltare, suport și promovare a participării civice a tinerilor din localitățile raionului Ialoveni.

Impactul. Sporirea participării tinerilor la procesul de luare a deciziilor are un impact profund în dezvoltarea durabilă a comunității pe termen lung, deoarece tineretul (14 - 35 ani) reprezintă circa 35% din populația raionului Ialoveni de circa 100 mii de locuitori. Totodată, activitățile planificate vor contribui la mobilizarea resurselor administrative și comunitare pentru a asigura continuitatea activității structurilor de reprezentare și de participare ale tinerilor, inclusiv majorarea bugetului APL-urilor pentru realizarea politicilor de și pentru tineret.

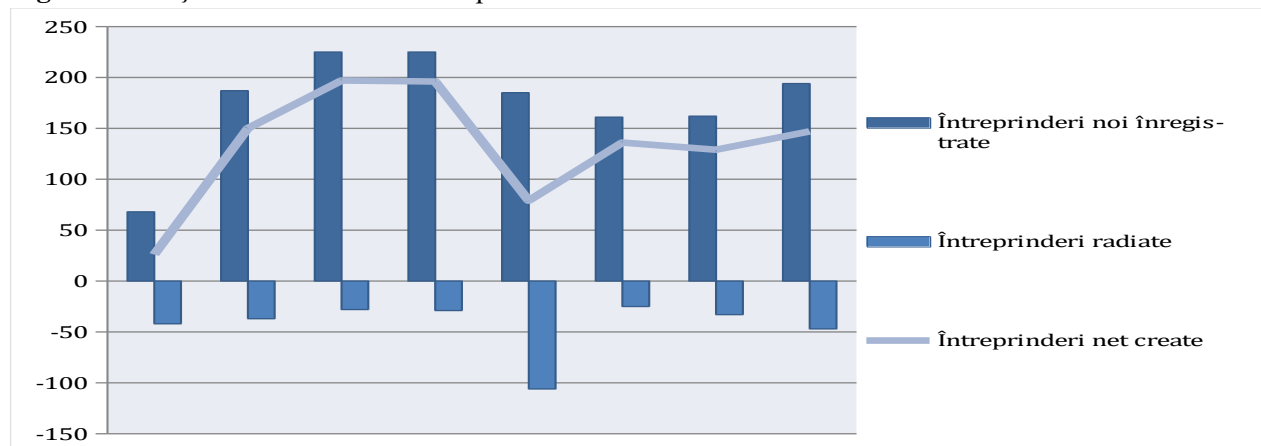
1.15. DEZVOLTARE ECONOMICĂ

Evaluarea mediului de afaceri

Conform datelor Camerei Înregistrărilor de Stat, la data de 1 septembrie 2019, în Registrul de stat, în r-nul Ialoveni erau înregistrate 24309 întreprinderi.

În ultimii 5 ani, numărul net de întreprinderi noi create a cunoscut o creștere relativ modestă. În anul 2017, 2018 și 2019 numărul acestora a fost în scădere comparativ cu anii precedenți, cu precădere ca urmare creșterii numărului de întreprinderi radiate, în r-nul Ialoveni 2019 erau radiate 215 de întreprinderi.

Figura Evoluția numărului net de întreprinderi

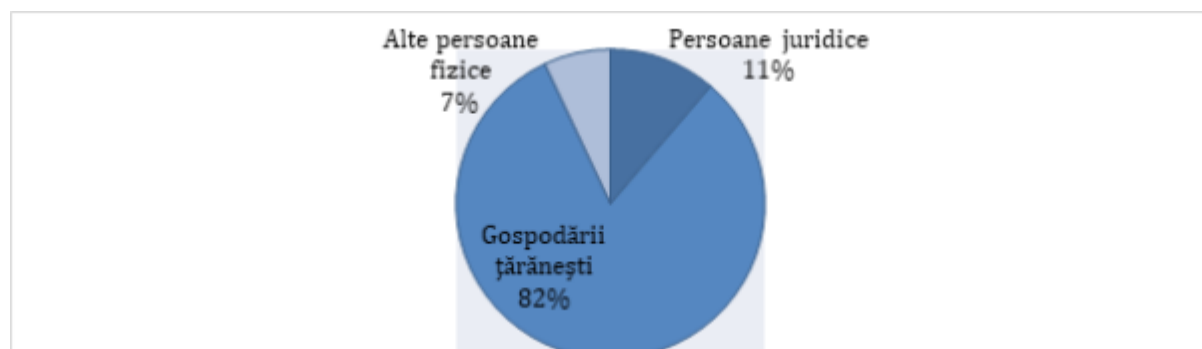

Sursa: Elaborat în baza datelor preluate de la Camera Înregistrărilor de Stat

Structura sectorului antreprenorial conform dimensiunii întreprinderilor

Din cele 24309 agenți economici aflați la evidență la Inspectoratul Fiscal Ialoveni în 2019, 4317 unități reprezintă persoanele juridice și 19992 unități – persoane fizice, gospodării țărănești.

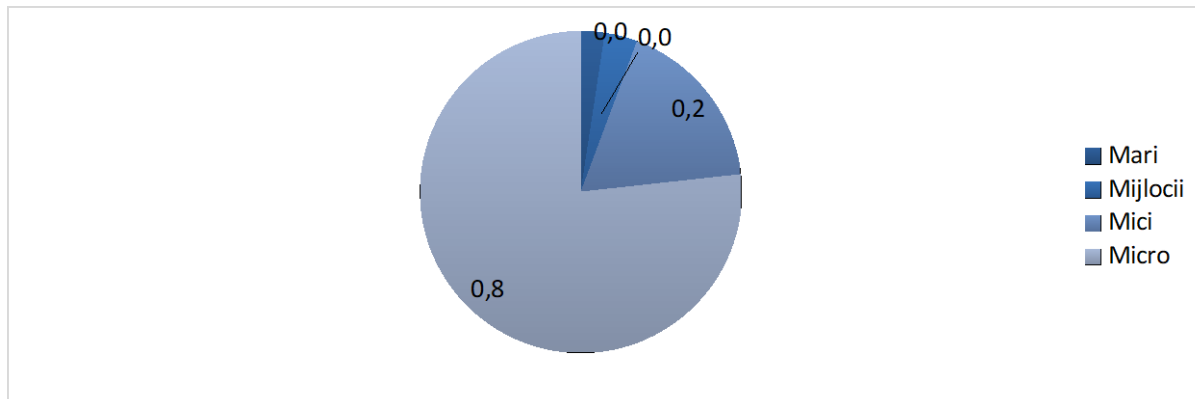
Figura Structura sectorului antreprenorial conform statutului de persoană fizică sau juridică înregistrați la IFT/DDF Ialoveni

Sursa: Elaborat în baza datelor preluate de la Inspectoratul Fiscal de Stat al Raionului/ DDF Ialoveni

Conform statisticii oficiale, în anul 2019 în raion activau 1250 întreprinderi¹. Din numărul acestora 25 sunt mari, sectorul întreprinderilor mici și mijlocii (IMM-uri), reprezentând 1225 unități, dintre care 82 – întreprinderi mijlocii, 405– mici și 738 micro.

Figura 1. Numărul de întreprinderi conform criteriului dimensiunii întreprinderilor, unități

Sursa: Elaborat de autori în baza datelor preluate de la Biroul Național de Statistică

Din punct de vedere sectorial, contribuția cea mai mare la angajarea populației și acumularea veniturilor din vânzări o are sectorul de servicii cu pondere de 60% și corespunzător 70,5%. Tot în acest sector activează și circa 80,5% din întreprinderi.

Al doilea sector după dimensiune este industria, în care activează 12,3% din întreprinderile active care angajează aproximativ un sfert din populația ocupată în întreprinderile active și realizează 17,7% din veniturile din vânzări. De menționat că, raionul reflectă o performanță mai bună pentru toți acești indicatori comparativ cu media pe țară.

În sectorul agricol activează 6,8% din întreprinderi, cu 1,6 p.p. mai puțin comparativ cu media pe țară. În același timp, deși după ocuparea forței de muncă deține o pondere asemănătoare comparativ cu cel înregistrat la nivel național, veniturile din vânzări obținute sunt mai mici.

Câștigul salarial mediu lunar nominal brut în trimestrul III -2019, pe activități economice¹

Activități economice	Lei	Trimestrul III- 2019 în % față de trimestrul III- 2018	Trimestrul III- 2019 în % față de trimestrul- II 2019
Total economie	6087,6	112,5	102,4
Agricultură, silvicultură și pescuit	4790,4	102,6	112,8
Industrie	7180,2	112,6	109,6

¹ Au fost luate în considerație întreprinderile active, care reprezintă unitățile ce au cifra de afaceri mai mare ca zero sau cel puțin un salariat

[STRATEGIA DE DEZVOLTARE INTEGRATĂ A RAIONULUI IALOVENI 2022-2027]

Administrație publică și apărare; asigurări sociale obligatorii	6251,5	108,5	97,3
Învățământ	5343,4	121,9	92,9
Alte activități de servicii	6061,9	112,8	102,6

¹ Datele cuprind unitățile economice (sectorul real) cu 4 și mai mulți salariați și toate instituțiile bugetare, indiferent de numărul de salariați, care își au sediul central în raionul Ialoveni

Conform datelor Agenției Naționale pentru Ocuparea Forței de Muncă, la 1 octombrie 2019 în căutarea unui loc de muncă se aflau 918 șomeri înregistrați, fiecare al doilea fiind disponibilizat de la unitățile economice. Din numărul total de șomeri, 39,4% la sută o constituie femeile. Circa 6,0% din șomerii înregistrați de la începutul anului beneficiază de ajutor de șomaj, mărimea medie a căruia a fost în luna septembrie 2019 de 1362,5 lei - persoană. La un loc liber de muncă, anunțat de către întreprinderi, reveneau în medie 2,32 șomeri.

Câștigul salarial mediu lunar nominal brut

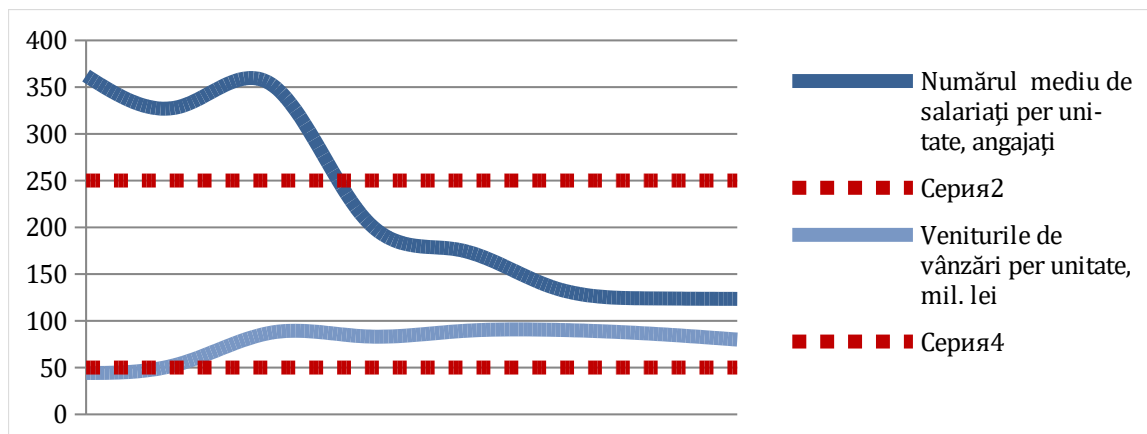
Activități economice	2017	2018	2019	2020
Total economie	5080,0	5577,8	6087,6	
Agricultură, silvicultură și pescuit	3791,6	5091,2	4790,4	
Industrie	6172,3	5844,5	7180,2	
Administrație publică și apărare; asigurări sociale obligatorii	5680,6	7056,1	6251,5	
Învățământ	4095,0	4807,2	5343,4	
Alte activități de servicii	5063,8	5375,6	6061,9	

Sursa: Elaborat în baza datelor preluate de la Biroul Național de Statistică

Conform situației din anul precedent, 2,4% din numărul total de întreprinderi erau întreprinderi mari, nivel superior mediei pe regiune și asemănător mediei pe țară. Din totalul întreprinderilor mari – 9 activau în producere, dintre care 7 în industria alimentară, 1 – în confecționarea articolelor de îmbrăcăminte, 1 – fabricarea articolelor finite din beton și 16 în domeniul serviciilor. Important este de menționat în acest sens faptul că activitatea întreprinderilor mari în domeniul serviciilor este relativ diversificată, acestea având reprezentanți în sectoarele de construcții, transporturi, comerț, alte activități prestate întreprinderilor ș.a.

Contrar tendinței atestate în perioada anilor 2015-2019, criteriul principal de categorisire a întreprinderilor în grupul celor mari este volumul veniturilor din vânzări.

Figura 3. Evoluția numărului mediu de angajați și a veniturilor din vânzări per unitate de întreprinderi mari

Sursa: Elaborat în baza datelor preluate de la Biroul Național de Statistică

Sectorul întreprinderilor mici și mijlocii reprezintă o componentă foarte importantă a mediului de afaceri, prezentând o serie de beneficii pentru economia raionului. Mai întâi de toate dinamica acestuia indică direct asupra spiritului antreprenorial, iar indicatorii săi de performanță asupra eficienței sectorului. Deși, întreprinderile mari au o putere mai mare de influență a pieței, întreprinderile mici și mijlocii sunt mai flexibile și deci pot depăși uneori mai ușor anumite situații de criză.

În conformitate cu Legea nr. 206 din 07.07.2006 a Republicii Moldova privind susținerea întreprinderilor mici și mijlocii, acest sector cuprinde: întreprinderile micro al căror număr mediu scriptic anual de salariați este de cel mult 9 persoane, sumă anuală a veniturilor din vânzări de cel mult 3 milioane de lei și valoare totală anuală de bilanț a activelor nu depășește 3 milioane de lei; întreprinderile mici al căror număr mediu scriptic anual de salariați este de cel mult 49 de persoane, suma anuală a veniturilor din vânzări de cel mult 25 milioane de lei și valoare totală anuală de bilanț a activelor nu depășește 25 milioane de lei; întreprinderi mijlocii al căror număr mediu scriptic anual de salariați este de cel mult 249 de persoane, suma anuală a veniturilor din vânzări de cel mult 50 milioane de lei și valoare totală anuală de bilanț a activelor nu depășește 50 milioane de lei.

Sectorul întreprinderilor mici și mijlocii reprezintă unități, constituind, astfel, 97,8% din totalul întreprinderilor. Contrar situației întreprinderilor mari, ponderea IMM-urilor în total este mai mică comparativ cu nivelul mediu înregistrat în regiunea Centru, dar similar cu media pe țară.

Pe genuri de activitate, 82% din întreprinderi activează în domeniul serviciilor, circa 12% în industria prelucrătoare și 6% în sectorul agricol. De menționat că la nivel de țară, în anul precedent, în domeniul serviciilor activau 84,5% din întreprinderi, diferența realizându-se din

ISTRATEGIA DE DEZVOLTARE INTEGRATĂ A RAIONULUI IALOVENI 2022-2027]

contul numărului mai mic de întreprinderi agricole cu 1 p.p. și cu 1,5 p.p. a întreprinderilor industriale.

Tabelul. Structura sectorului antreprenorial conform dimensiunii întreprinderilor, sub aspect regional

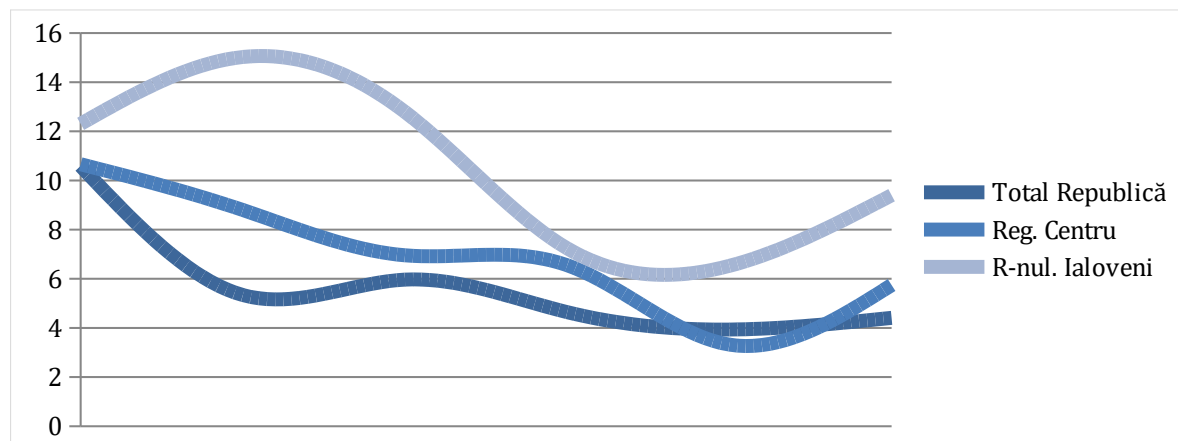
	Total	mun. Chișinău	Nord	Centru	Ialoveni	Sud	U.T.A. Găgăuzia
Total	100	100	100	100	100	100	100
Mari	2.4	2.6	2.4	1.9	2.0	2.2	2.4
IMM	97.6	97.4	97.6	98.1	98	97.8	97.6
Mijlocii	3.0	2.7	4.2	3.3	6.56	4.2	3.7
Mici	18.9	17.5	23.5	19.3	32.4	23.3	20.9
Micro	75.6	77.2	69.9	75.5	59.04	70.2	73.0

Sursa: Elaborat în baza datelor preluate de la Biroul Național de Statistică

Evoluția numărului de întreprinderi

Un indicator bun al mediului de afaceri este dinamica înaltă a întreprinderilor active, care în perioada ultimilor cinci ani au sporit cu un ritm mediu anual de 10,2%, comparativ cu ritmul de 6,3% la nivelul regiunii Centru și 4,9% la nivel de țară. Această evoluție, vine în tandem cu tendința de creștere mai rapidă a numărului net de întreprinderi noi create în r-nul. Ialoveni, comparativ media pe țară – 4,2% vs. -10,2%

Figura Ritmul de creștere al numărului de întreprinderi, în profil teritorial (%)

Sursa: Elaborat în baza datelor preluate de la Biroul Național de Statistică

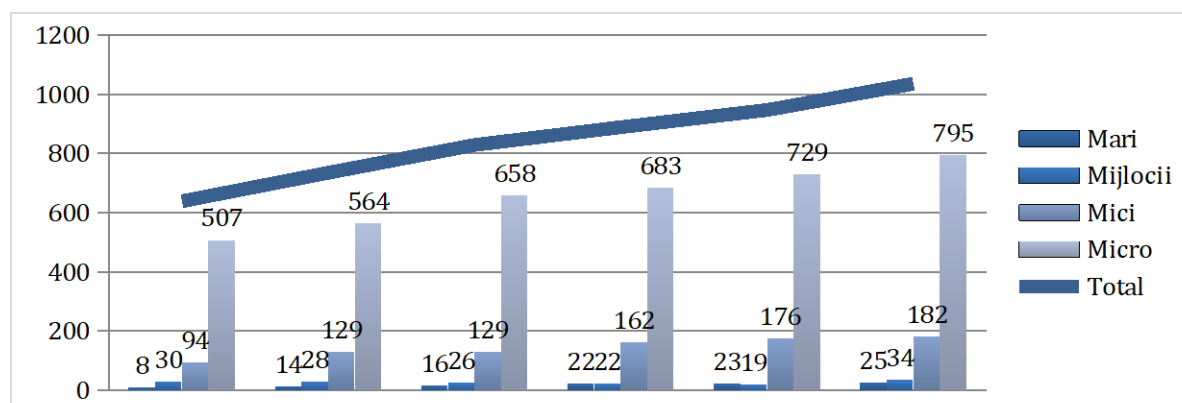
Tabelul Media anuală de creștere a numărului de întreprinderi active în perioada anilor

20017-2019, %

Regiunea Centru	6,3	Ungheni	8,9
Anenii Noi	4,6	Hâncești	5,9
Călărași	4,1	Ialoveni	10,2
Criuleni	4	Nisporeni	11
Dubăsari	6,1	Orhei	6,8
IALOVENI	3,2	Șoldănești	-0,2
Strășeni	6,3	Telenești	1,1

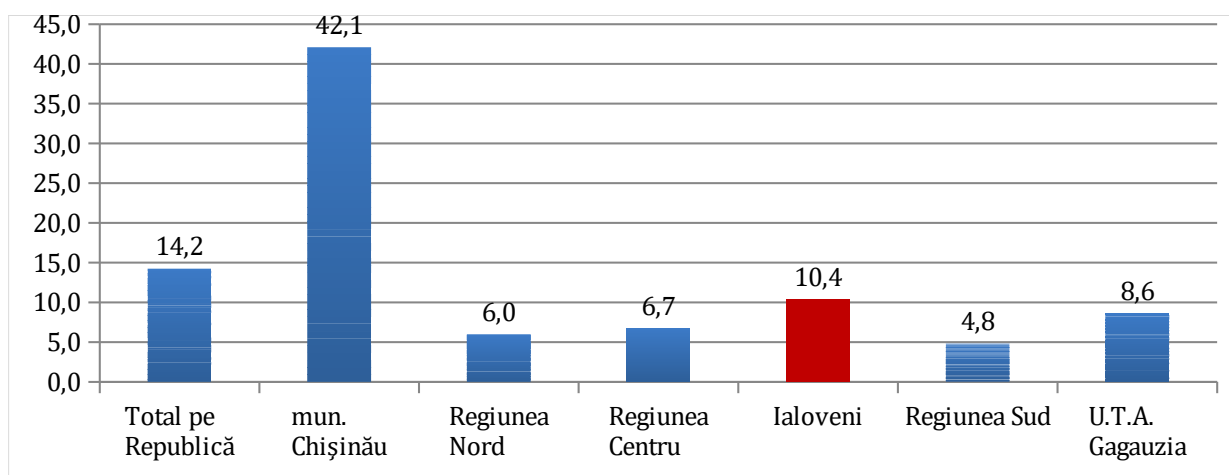
Sursa: Elaborat în baza datelor preluate de la Biroul Național de Statistică

Astfel, în ultimii cinci ani numărul total al întreprinderilor active a sporit cu 300 de întreprinderi, ceea ce reprezintă o creștere cu 41%. Această dinamică a fost determinată, preponderent de o creștere rapidă a numărului de întreprinderi mari (media anuală 28% în perioada 2014-2019) și a întreprinderilor mici (media anuală 15% în perioada 2014-2019). Numărul întreprinderilor micro și mijlocii a evoluat mai lent în această perioadă, cu o media anuală de 9,5% și, respectiv, 7,2%. În cazul ultimelor, trebuie de menționat, totodată, că începând cu anul 2016 și până în 2019 numărul acestora a marcat o scădere constantă, de la 30 la 19 unități, însă putem presupune că această tendință ar putea fi cauzată de trecerea unei părți din întreprinderile din acest grup în categoria întreprinderilor mari.

Figura Dinamica numărului de întreprinderi în r-nul. Ialoveni pe categorii de întreprinderi, unități**Sursa:** Elaborat în baza datelor preluate de la Biroul Național de Statistică**Densitatea întreprinderilor la 1000 de locuitori**

Densitatea întreprinderilor în raionul Ialoveni, calculată ca raport al numărului de unități la 1000 de persoane, a constituit 10,4 unități, cifră superioară mediei în regiunea Centru – 6,7 unități, dar și celelalte regiuni cu excepția municipiului Chișinău – 42,1%.

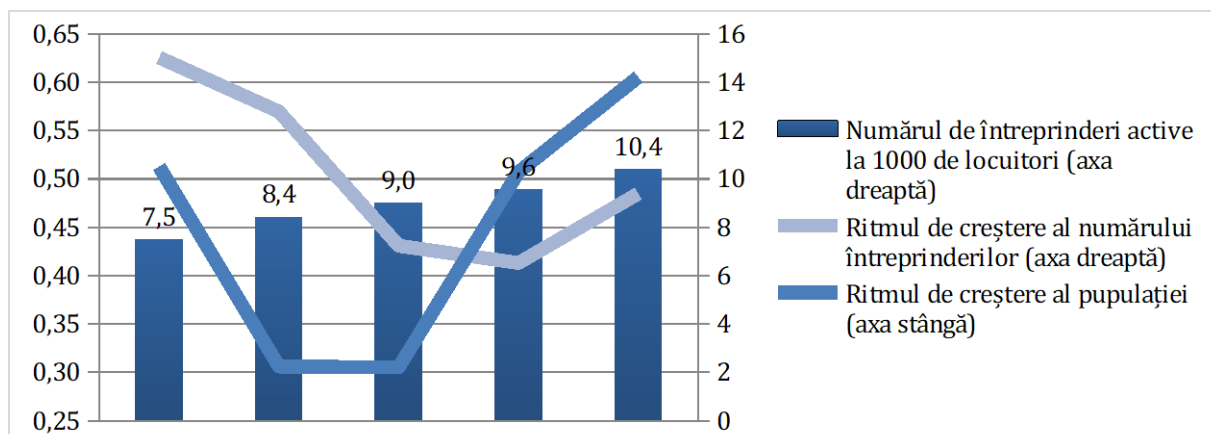
Figura. Densitatea întreprinderilor la 1000 de locuitori, în profil teritorial

Sursa: Elaborat în baza datelor preluate de la Biroul Național de Statistică

Pe lângă nivelul, relativ înalt, un indicator bun este creșterea acestuia în timp. În perioada ultimilor cinci ani, densitatea întreprinderilor la 1000 de locuitori a sporit de la 7,5 unități la 10,4 unități, și aceasta în pofida creșterii numărului populației, ceea ce vorbește despre o creștere mai accelerată a numărului de întreprinderi active.

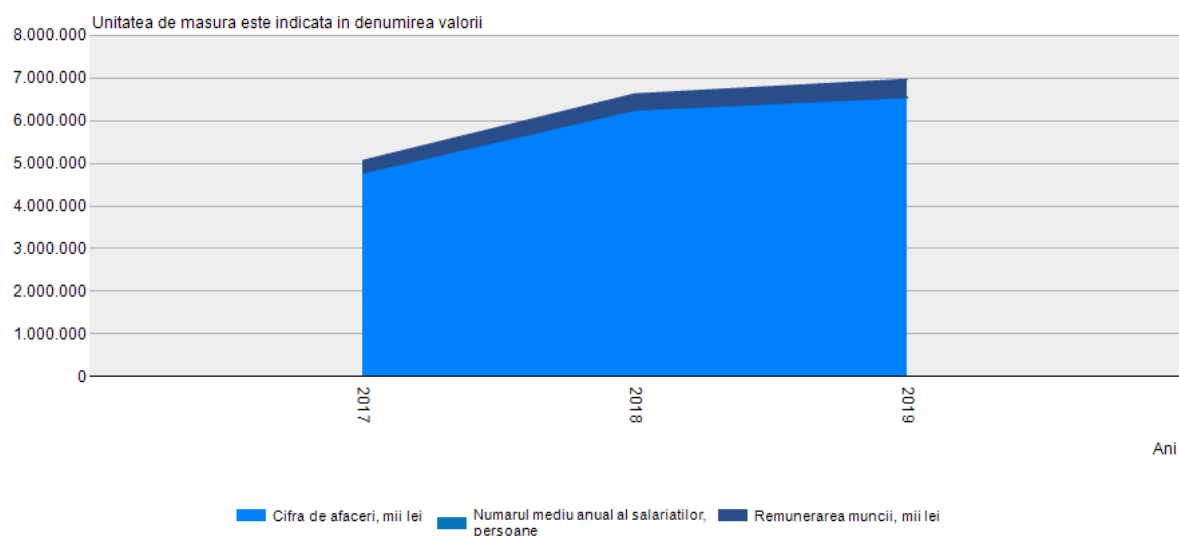
Figura. Evoluția densității întreprinderilor la 1000 de locuitori

Sursa: Elaborat în baza datelor preluate de la Biroul Național de Statistică

STRATEGIA DE DEZVOLTARE INTEGRATĂ A RAIONULUI IALOVENI 2022-2027

Activitatea întreprinderilor în profil teritorial, 2017-2019

Sursa: Elaborat în baza datelor preluate de la Biroul Național de Statistică

Principalii indicatori ai situației social-economice a raionului Ialoveni

	valoarea absolută			
	2017	2018	2019	2020
Numărul populației stabile, la începutul anului, persoane	100490		99400	
Rata natalității, ‰	10,8	7,4	8,6	
Rata mortalității, ‰	9,6	4,4	15,9	
Rata nupțialității, ‰	6,9	4,5	14,5	
Rata divorțialității, ‰	2,3	26,5	14,9	
Câștigul salarial mediu lunar, lei	5080	5577,8	6087,6	
Numărul șomerilor oficial înregistrați (la 01,01,2019), persoane	1253	1106	918	
Valoarea producției industriale, mil. lei (în prețuri curente)	764805,2	806968,7	360103,2	
Investiții în active imobilizate din contul tuturor surselor de finanțare, mii. lei	174938,9	116320	174938,9	

[STRATEGIA DE DEZVOLTARE INTEGRATĂ A RAIONULUI IALOVENI 2022-2027]

Parcursul mărfurilor realizat de întreprinderile de transport rutier, mii. tone-km	215385,3	224003,2	183594,6
Mărfuri transportate de întreprinderile de transport rutier, mii tone	391,6	391,8	355,3
Parcursul pasagerilor cu autobuze și microbuze, mil. pasageri-km	46630,1	86204,7	79374
Pasageri transportați cu autobuze și microbuze, mii pasageri:	2071,6	2599,3	1637

Sursa: Datele Biroului Național de Statistică

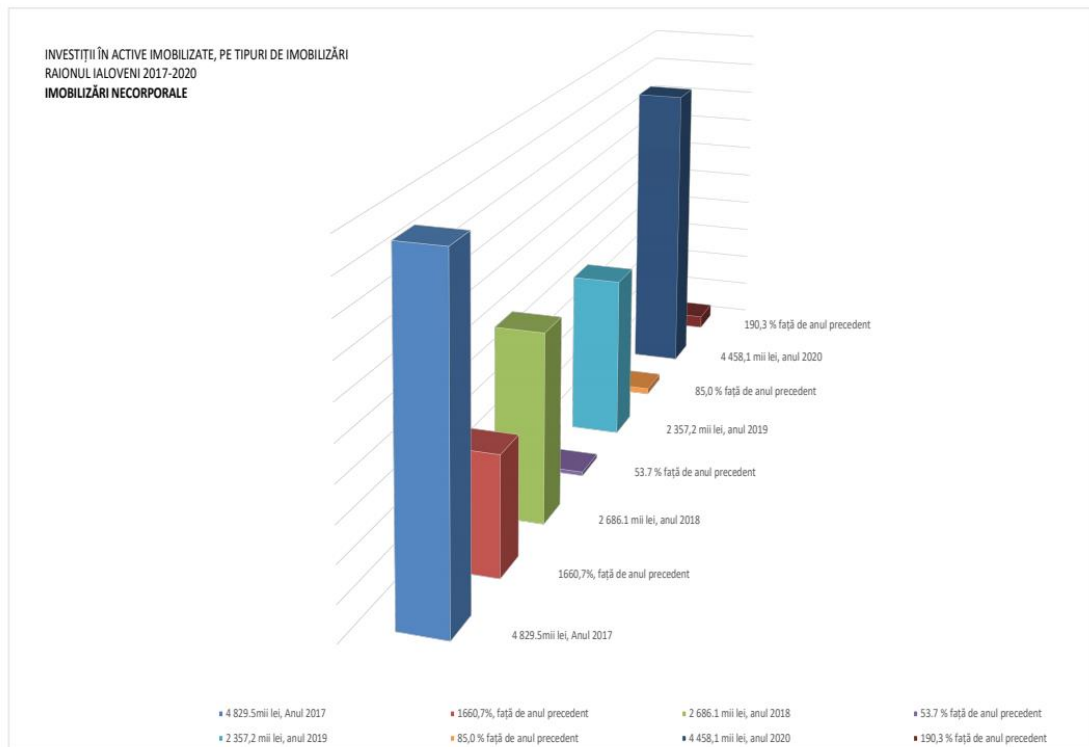
Migrația interne

	2017		2018		2019		2020	
Total persoane	1229		1398		1250			
	Numărul de sosiri	Numarul plecare	Numărul de sosiri	Numarul plecare	Numărul de sosiri	Numarul plecare	Numărul de sosiri	Numarul plecare
Localități urbane	176	96	229	129	236	115		
Localități rurale	369	412	502	538	421	478		
Total	545	508	731	667	657	593		

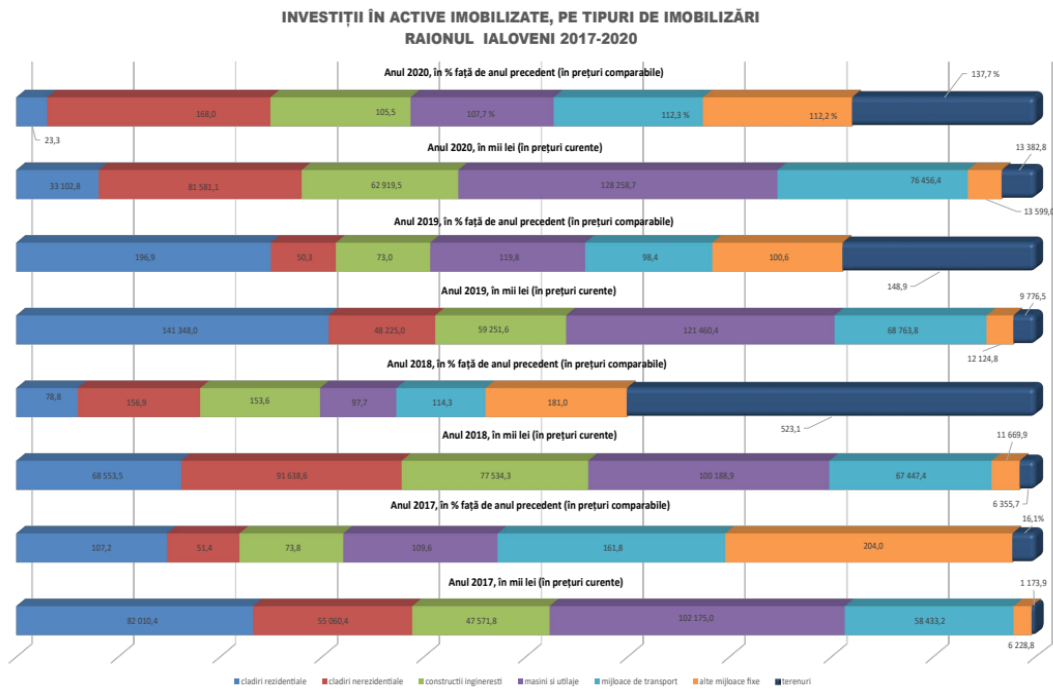
Sursa: Datele Biroului Național de Statistică

STRATEGIA DE DEZVOLTARE INTEGRATĂ A RAIONULUI IALOVENI 2022-2027

Investiții în raionul Ialoveni, pentru perioada 2017-2020 (imobilizări necorporale).

Investiții în raionul Ialoveni, pentru perioada anilor 2017-2020 (imobilizări corporale).

ISTRATEGIA DE DEZVOLTARE INTEGRATĂ A RAIONULUI IALOVENI 2022-2027***Numărul contribuabililor pe forme organizatorico-juridice DDF Ialoveni la situația din 30.09.2021***

67 - IALOVENI	2017	2018	2019	2020	2021	Evoluția 2017/2021
Total	12 852	13 005	11 568	10 847	10 730	
420 - Alte întreprinderi individuale	1 413	1 374	1 155	1 052	937	-476
430 - Societati in nume colectiv	23	23	19	18	17	-6
450 - Gospod.taranesti (de fermieri)	8 271	8 335	7 071	6 395	6 398	-1 873
500 - Societate pe actiuni	2	2	2	2	2	0
510 - Societati pe actiuni de tip inchis	26	26	26	25	19	-7
520 - Societati pe actiuni de tip deschis	36	36	34	34	25	-11
530 - Societati cu raspundere limitata	2 312	2 417	2 480	2 527	2 538	226
540 - Cooperative de productie	66	66	64	61	58	-8
541 - Cooperative de intreprinzator	9	9	9	9	9	0
550 - Cooperative de consum	53	53	52	53	53	0
560 - Alte cooperative	1	1	1	1	1	0
590 - Intreprinderi de stat	34	34	17	17	16	-18
620 - Intreprinderi municipale	23	22	20	19	18	-5
690 - Alte intreprinderi	5	5	4	4	4	-1
700 - Uniuni de persoane juridice	3	3	3	3	3	0
870 - Institutii	18	14	12	12	11	-7
871 - Institutii private	1	1	2	2	2	1
880 - Institutii publice	92	93	89	89	86	-6
881 - Administratia municipala	6	6	7	7	7	1
890 - Asociatii obstesti	220	221	230	239	241	21
891 - Miscari obstesti	0	0	0	0	0	0
892 - Organizatii obstesti	0	0	0	0	0	0
893 - Institutii obstesti	0	0	0	0	0	0
899 - Asociatii religioase	60	61	60	59	59	-1
900 - Partide s.a. org. social-pol.	2	2	2	2	2	0

ISTRATEGIA DE DEZVOLTARE INTEGRATĂ A RAIONULUI IALOVENI 2022-2027

910 - Fundatii	6	6	6	7	8	2
920 - Redactii si agentii de presa	0	0	0	0	0	0
930 - Sindicatele	25	25	25	25	25	0
940 - Patronate	1	1	1	1	1	0
950 - Birou asociat de avocati	12	12	13	13	13	1
960 - Alte organizatii necomerciale	9	8	7	8	9	0
970 - Alte forme de asociatii	40	43	47	50	51	11
980 - Birou individual de avocati	11	12	13	13	13	2
AIF - Activitate independenta PF	30	48	49	52	55	25
APF - Activitate profesionala	42	46	48	48	49	7

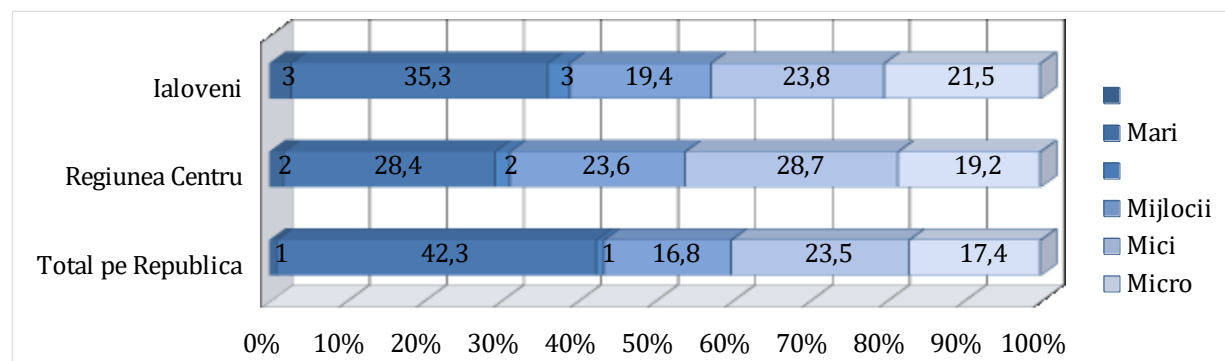
Sursa: Datele Direcției Deservire Fiscală Ialoveni

Ocuparea forței de muncă în întreprinderile active

În anul 2019, conform statisticii oficiale în cele 24309 de întreprinderi activau 99400 de angajați, ceea ce reprezintă în jur de 96.9% din populația activă în raion sau în jur de 13% din populația activă până la vârsta de pensionare.

Cea mai mare parte a angajaților este ocupată în întreprinderile mari , puțin peste o treime din personalul mediu scriptic în întreprinderile active. Astfel putem constata că deși ca număr de întreprinderi, ponderea acestora în total este similară în raion comparativ cu nivelul înregistrat pe țară, ca pondere a numărului mediu scriptic de angajați valoarea înregistrată în raion este mai mică, ceea ce indică pe de o parte asupra rolului redus al acestor companii în ocuparea forței de muncă. Pe de altă parte, putem presupune, că acest indicator ar putea indica asupra performanței bune a întreprinderilor care după numărul angajaților s-ar încadra în categoria întreprinderilor mijlocii.

Figura. Repartizarea angajaților pe categorii de întreprinderi

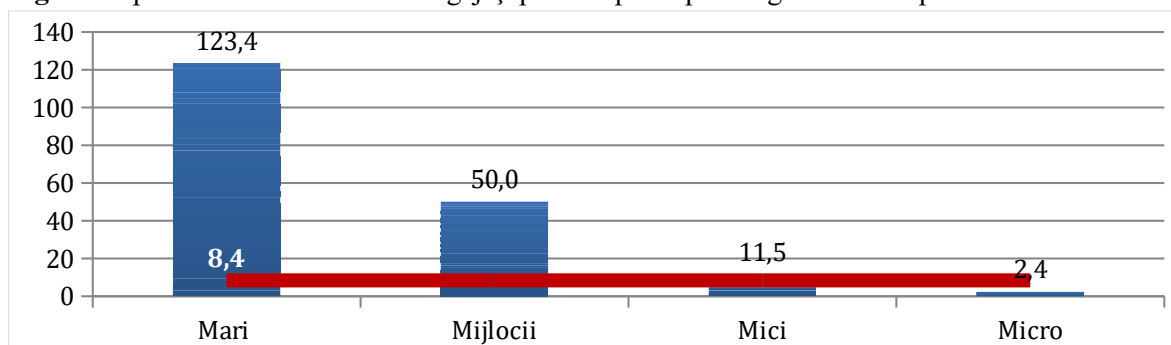

Sursa: Elaborat în baza datelor preluate de la Biroul Național de Statistică

ISTRATEGIA DE DEZVOLTARE INTEGRATĂ A RAIONULUI IALOVENI 2022-2027

În raionul Ialoveni activează circa 2% din numărul total de întreprinderi active și numărul de angajați pe țară. Este un indicator bun, ținând cont că o valoare mai mare a acestui indicator se atestă doar în municipiile Chișinău și Bălți și un nivel similar cu cel al r-ului. Ialoveni, în r-nele. Orhei și Ungheni, inclusiv Soroca și Cahul după numărul de angajați. Totodată, ținând cont de nivelul mic al numărului de angajați per întreprindere, contribuția acestora în ocuparea forței de muncă ar putea fi sporită. În r-nul Ialoveni, în anul 2019, numărul de angajați per întreprindere a fost de 8,4 salariați, cel mai mic nivel înregistrat în regiune, dar și comparativ cu alte raioane.

Figura Repartizarea numărului de angajați per companie pe categorii de întreprinderi

Sursa: Elaborat în baza datelor preluate de la Biroul Național de Statistică

Creșterea modestă a fost determinată, mai cu seamă, de reducerea numărului de angajați în întreprinderile mijlocii în toată această perioadă cu excepția anului 2019. La fel, o evoluție foarte modestă a avut-o și numărul de salariați în întreprinderile mari, înregistrând o medie anuală de 2% în perioada de referință, ținând cont că numărul acestora a sporit cu 28%.

În anul 2019, întreprinderile active au acumulat venituri din vânzări în valoare de 6087.6 mil. lei. În ultimii cinci ani, acestea au avut o tendință de creștere, chiar și în perioada anilor de criză, înregistrându-se doar o temperare a ritmurilor de creștere. Totodată, luând în considerație media anuală din această perioadă, acestea au păstrat un ritm de creștere superior (27%) nivelului înregistrat la nivel de țară (8,3%).

În trimestrul IV 2020, **câștigul salarial mediu lunar nominal brut** al unui angajat a fost de 7330.0 lei în creștere cu 11,8 % față de trimestrul IV 2019 și cu 9,6 % mai mic comparativ cu câștigul salarial mediu pe țară (8107,5 lei).

În sfera bugetară în trimestrul IV 2020 salariul mediu lunar a constitui 6930,7 lei cu 12,7 % mai mult față de trimestru IV 2019, iar în sectorul economic (real) acest indicator a constituit 7506,3 lei și s-a mărit cu 11,6 % față de cel înregistrat în aceeași perioadă a anului trecut.

Câștigul salarial mediu lunar nominal brut în trimestrul IV-2020, pe activități economice¹

Activități economice	Lei	Trimestrul IV 2020 în % față de trimestrul IV- 2019	Trimestrul IV 2020 în % față de trimestrul- III 2020
Total economie	7330	118,6	108,3

ISTRATEGIA DE DEZVOLTARE INTEGRATĂ A RAIONULUI IALOVENI 2022-2027

Agricultură, silvicultură și pescuit	5682,3	121,8	111,8
Industrie	7412,9	111,3	95,1
Administrație publică și apărare; asigurări sociale obligatorii	8111,1	125,8	117
Învățământ	7057,7	126,7	122,6
Alte activități de servicii	7485,9	117,4	108,4

¹ Datele cuprind unitățile economice (sectorul real) cu 4 și mai mulți salariați și toate instituțiile bugetare, indiferent de numărul de salariați, care î-și au sediul central în raionul Ialoveni

Serviciile de suport propuse mediului de afaceri

Având în vedere obiectivul comun de colaborare în scopul susținerii și dezvoltării sectorului IMM în raionul Ialoveni, la finele anului 2020 s-a încheiat Acordul-Memorandum de Colaborare dintre: **Organizația pentru Dezvoltarea Sectorului Întreprinderilor Mici și Mijlocii** care activează în baza Hotărârii Guvernului nr. 538 din 17 mai 2007, **Consiliul raional Ialoveni și Primăria Dănceni**, prin care au convenit asupra următoarelor:

- Stabilirea unei colaborări în scopul creării și dezvoltării Platformei Industriale Multifuncționale în satul Dănceni, r. Ialoveni.
- Asigurarea condițiilor pentru funcționarea eficientă și dezvoltarea durabilă a ”Platformei Industriale Multifuncționale”, prin acordarea terenului pentru amplasarea ”Platformei Industriale Multifuncționale” și implementarea programului de creare și dezvoltare a PIM în satul Dănceni, r. Ialoveni;
- Dezvoltarea continuă a „Platformei Industriale Multifuncționale” și a Entității de Administrare a ”Platformei Industriale Multifuncționale”;
- Dezvoltarea economică a regiunii prin sprijinirea întreprinderilor mici și mijlocii, cu accent sporit de inovare, transfer de tehnologii și dezvoltare durabilă;
- Atragerea investițiilor și promovarea regiunii în calitate de poli de dezvoltare.

În scopul atingerii obiectivelor Acordului-Memorandum de Colaborare, Părțile au stabilit că vor activa în următoarele condiții:

- **Primăria satului Dănceni, r. Ialoveni va efectua următoarele:**

La etapa I:

- Va selecta și va acorda terenul în corespundere cu criteriile de eligibilitate a programului;
- Va forma dosarul cadastral al terenului;

ISTRATEGIA DE DEZVOLTARE INTEGRATĂ A RAIONULUI IALOVENI 2022-2027

- Va crea sau numi entitatea juridică de administrare a „*Platformei Industriale Multifuncționale*” și va crea Echipa de administrare a ”*Platformei Industriale Multifuncționale*”;

La etapa II:

- Va pune la dispoziția ODIMM terenul selectat, pentru efectuarea lucrărilor de proiectare, în scopul amplasării Platformei Industriale Multifuncționale;
- Va contribui la efectuarea studiului potențialului zonal de producere pentru identificarea specificului industrial al PIM;
- Va veni cu propuneri pentru ridicarea nivelului și a competitivității producătorilor din zonă printr-o integrare tehnologică și logistică a acestora în lanțul de producere, deschis în cadrul PIM;
- Va utiliza terenul alocat doar pentru amplasarea Platformei Industriale Multifuncționale;
- Va planifica și desfășura întâlniri cu potențiali investitori;
- Va soluționa la nivel local, problemele legate de executarea lucrărilor de construcție a infrastructurii tehnice și de producție a PIM;
- Va conlucra împreună cu partenerii de dezvoltare a PIM în vederea:
- Stabilirii obiectivelor specifice/strategice și prioritățile de dezvoltare a PIM;
- Planificării acțiunilor necesare pentru atingerea obiectivelor PIM;
- Dezvoltării criteriilor de formare a echipei de administrare a PIM;
- Stabilirea profilului industrial al PIM;

La etapa III:

- Se va implica activ în procesul de identificare și incubare a rezidenților Platformei Industriale Multifuncționale;
- Va veni cu propuneri pentru proiecte investiționale în industria specifică PIM, procese și tehnologii noi în contextul proiectelor pilot PIM;
- Va acorda tot suportul necesar pe durata procesului de creare a Platformei Industriale Multifuncționale și în atragerea investitorilor;
- Va identifica și atrage alte surse pentru finanțarea creării și dezvoltării PIM, inclusiv din Fondul Național de Dezvoltare Regională și alte fonduri de stat.
- Va promova și dezvolta capacitățile în administrarea PIM;

Consiliul raional Ialoveni va efectua următoarele:

La etapa I:

- Va crea Grupul de lucru pentru implementarea Programului de creare a Platformei Industriale Multifuncționale;
- Va efectua analiza social economică actuală a raionului Ialoveni;

La etapa II:

- Va conlucra și contribui la stabilirea profilului industrial al PIM;
- Va participa și contribui la efectuarea studiului potențialului zonal de producere pentru identificarea specificului industrial al PIM;
- Va veni cu propuneri pentru ridicarea nivelului de producere și a competitivității producătorilor din zonă printr-o integrare tehnologică și logistică a acestora în lanțul de producere, deschis în cadrul PIM;
- Va acorda tot suportul necesar pe durata procesului de creare a Platformei Industriale Multifuncționale;
- Va conlucra împreună cu partenerii de dezvoltare a PIM în vederea:
  - Stabilirii obiectivelor specifice/strategice și prioritățile de dezvoltare a PIM;
  - Planificării acțiunilor necesare pentru atingerea obiectivelor PIM;
  - Dezvoltării criteriilor de formare a echipei de administrare a PIM;
  - Stabilirea profilului industrial al PIM;
- Va include în programele și politicile de dezvoltare regională obiectivele stabilite pentru Platforma Industrială Multifuncțională.

La etapa III:

- Va identifica și atrage alte surse pentru finanțarea creării și dezvoltării infrastructurii PIM, inclusiv din Fondul Național de Dezvoltare Regională și alte fonduri de stat;
- Va veni cu propuneri pentru proiecte investiționale în industria specifică PIM, cu procese și tehnologii noi în contextul proiectelor pilot PIM;

ODIMM va efectua următoarele:

La etapa I:

- Va conlucra cu instituțiile statului în inițierea procesului de creare a PIM;
- Va oferi informații și consultanță în identificarea celui mai potrivit teren destinat creării PIM în conformitate cu criteriile de eligibilitate;
- Va elabora și promova un plan de acțiuni pentru crearea PIM pe terenul selectat;
- Va încheia cu autoritatea publică locală un acord-memorandum, care va stabili atribuțiile și responsabilitățile fiecărei părți pentru asigurarea creării, funcționării și dezvoltării Platformei Industriale Multifuncționale.
- Va coordona și monitoriza acțiunile necesare din cadrul planului pentru implementarea proiectului pilot PIM;

La etapa II:

- Va iniția demararea unui studiu de pre – proiectare, care va evalua oportunitățile de dezvoltare a Platformei Industriale Multifuncționale din punct de vedere tehnic și social economic;
- Va contribui la stabilirea parametrilor necesari pentru infrastructura PIM;
- Va conlucra împreună cu partenerii de dezvoltare a PIM în vederea:

ISTRATEGIA DE DEZVOLTARE INTEGRATĂ A RAIONULUI IALOVENI 2022-2027

- Stabilirii obiectivelor specifice/strategice și prioritățile de dezvoltare a PIM;
- Planificării acțiunilor necesare pentru atingerea obiectivelor PIM;
- Dezvoltării criteriilor de formare a echipei de administrare a PIM;
- Stabilirea profilului industrial al PIM;
- Va desfășura procedurile de achiziție a serviciilor și lucrărilor necesare pentru crearea și dezvoltarea Platformei Industriale Multifuncționale pe terenul destinat amplasării PIM;
- Va coordona și monitoriza toate acțiunile necesare din cadrul planului pentru implementarea proiectului pilot PIM;

La etapa III:

- Va contribui la promovarea imaginii PIM și la acordarea unui suport informațional în limitele competenței și posibilităților sale;
- Va contribui la dezvoltarea capacităților de administrare a Platformei Industriale Multifuncționale;
- Va conlucra împreună cu partenerii de dezvoltare a PIM pentru promovarea activităților economice în cadrul PIM, în atragerea investițiilor și promovarea PIM în calitate de pol de dezvoltare în regiune;
- Va înainta propuneri cu privire la organizarea unei bune activități în procesul de dezvoltare și funcționare a PIM;
- Va identifica necesarul de instruire pentru personalul implicat în programul de implementare a PIM;
- Va examina posibilitățile și instrumentele, oferite de Acordul de Asociere cu UE și alte acorduri comerciale cu alte țări, pentru implementarea lor în procesul de dezvoltare a PIM, a unităților de producere, orientate pentru exportul pe piețele din UE și alte țări;
- Va acorda suport în procesul de instruire și selectare a potențialilor rezidenți PIM;
- Va coordona și monitoriza acțiunile necesare din cadrul planului pentru implementarea proiectului pilot PIM;

TERȚII

- Părțile sunt de acord să accepte sprijin de la terțe persoane, inclusiv experți privați, consultanți ș.a., din Republica Moldova și alte țări. Entitățile menționate pot fi angajate în ceea ce privește realizarea obiectivelor prezentului Acordul-Memorandum de Colaborare.
- Părțile vor conlucra cu principalii parteneri ai Programului, pentru:
- Atragerea agenților economici în calitate de rezidenți ai PIM;
- Identificarea și atragerea altor surse pentru finanțarea creării infrastructurii PIM, inclusiv din Fondul Național de Dezvoltare Regională;
- Părțile vor colabora cu partenerii Programului, menționați în HGRM nr. 748 din 13.10.2020 precum și cu alți parteneri identificați, în scopul acordării suportului necesar în crearea, funcționarea și dezvoltarea PIM pe parcursul procesului de creare a PIM.

TERMEN DE VALABILITATE

ISTRATEGIA DE DEZVOLTARE INTEGRATĂ A RAIONULUI IALOVENI 2022-2027

- Acordul Memorandum de colaborare este valabil pe tot parcursul procesului de creare, dezvoltare și funcționare a PIM, până la o eventuală solicitare a unei părți de a rezilia acest Acord.

DISPOZIȚII FINALE

- Acordul-Memorandum de Colaborare intră în vigoare din ziua semnării lui de către toate Părțile.
- Orice modificare propusă la prezentul Acord-Memorandum de Colaborare se va efectua de către Partți doar în forma scrisă și cu confirmarea semnăturilor persoanelor autorizate, care reprezintă aceste Părți.
- Prezentul Acord-Memorandum de Colaborare este întocmit în 3 exemplare în limba de stat, versiunile fiind identice și având aceiași valoare juridică.

Centrul de Sprijinire a Afacerilor Transfrontaliere - Training, Expoziții și Simpozioane

Construcția Centrului a durat 3 ani, timp în care s-a creat cadrul favorabil pentru dezvoltarea relațiilor de cooperare cu caracter transfrontalier.

Centrul este dotat cu 4 amfiteatre, cu sisteme de proiecție video și sonorizare, un hol expozițional total utilat ce poate găzdui 50 de firme și 8 birouri administrative.

Prin implementarea proiectului ”**Centrul de Sprijinire a Afacerilor Transfrontaliere - Training, Expoziții și Simpozioane**” s-a avut în vedere dezvoltarea raionului Ialoveni, atragerea de noi investiții și construirea de parteneriate durabile la nivel transfrontalier.

Un aspect important al dezvoltării mediului de afaceri este accesul facil și cu costuri reduse la diverse servicii ce țin de înregistrarea și desfășurarea mediului de afaceri, inclusiv acordate de diverse instituții publice. Lipsa serviciilor descentralizate în anumite regiuni creează costuri suplimentare financiare și de timp antreprenorilor. Dat fiind apropierea de mun. Chișinău, antreprenorii din raion au un avantaj în a accesa majoritatea serviciilor ceea ce ține, cel puțin de economisirea pentru cheltuielile de transport și de timp, mai mult unele dintre acestea fiind dislocate în raion:

- Direcția Deservire Fiscală Ialoveni
- Trezoreria Ialoveni;
- Inspectoratul veterinar;
- Inspekția semincieră;
- Inspectorat protecția plantelor;
- Inspectoratul pentru protecția mediului;
- Oficiul ocupării forței de muncă;
- Casa de asigurări sociale;
- Direcția raională de statistică;
- Agenția Servicii Publice, filiala Ialoveni
- Biroul pentru evidență și documentare (în cadrul ASP);
- Oficiul stare civilă (în cadrul ASP);
- Oficiul teritorial cadastral;

ISTRATEGIA DE DEZVOLTARE INTEGRATĂ A RAIONULUI IALOVENI 2022-2027

- Direcția poștă Ialoveni;
- Telecom – Ialoveni;
- Centrul Medicină Preventivă;
- Inspectoratul de Poliție;
- Procuratura Ialoveni;
- Judecătoria Ialoveni;
- Secția situații excepționale;
- Secția Administrativ Militară;
- Inspecția muncii (reprezentant).

Direcția Economie din cadrul Consiliului raional este angajată în realizarea altor activități ce vin întru susținerea mediului de afaceri, în special a sectorului IMM, printre care pot fi menționate:

- ✘ asigurarea întreprinderilor mici cu servicii informaționale relevante;
- ✘ îmbunătățirea accesului IMM la servicii de informare și consultanță și promovarea schimbului de experiență;
- ✘ ajustarea cadrului normativ de reglementare la necesitățile dezvoltării întreprinderilor mici și mijlocii;
- ✘ îmbunătățirea accesului IMM-urilor la finanțare;
- ✘ dezvoltarea capitalului uman prin promovarea competențelor și culturii antreprenoriale;
- ✘ sporirea competitivității întreprinderilor mici și mijlocii și încurajarea spiritului inovator;
- ✘ dezvoltarea parteneriatelor în afaceri.

Pe parcursul ultimilor cinci ani Direcția a organizat mai multe seminare și cursuri de instruire pentru mediul de afacere. În cooperare cu ODIMM, Organizația pentru Dezvoltarea Întreprinderilor Mici și Mijlocii, s-au efectuat instruirii, cum se inițiază o afacere, suport în utilizarea remitențelor pentru crearea noilor afaceri și a locurilor de muncă, cu - Programul național de abilitare economică a tinerilor PNAET, Garantarea creditelor pentru afaceri FGC, programul Gestiunea Eficientă a Afacerii pentru antreprenori GEA, Protecția Consumatorilor, seminare de instruire cu privire la bonul de casă utilizate de agenții economici în domeniul comerțului, metodele de organizare și coordonare a activităților de export a mărfurilor în spațiul UE, ș.a.

ISTRATEGIA DE DEZVOLTARE INTEGRATĂ A RAIONULUI IALOVENI 2022-2027

Analiza SWOT a mediului de afaceri

PUNCTE FORTE	PUNCTE SLABE
<ul style="list-style-type: none"> • <i>Proximitatea de mun. Chișinău ceea ce asigură o piață largă de desfacere pentru producătorii locali, accesul la diverse servicii publice, alte servicii pentru susținerea mediului de afaceri;</i> • <i>Existența companiilor mari și, corespunzător, a unei cereri pentru servicii auxiliare;</i> • <i>Existența afacerilor de succes care ar putea servi un bun exemplu pentru antreprenori;</i> • <i>Experiența antreprenorilor în vederea accesării diverselor programe pentru dezvoltarea afacerilor.</i> • <i>Experiența de conlucrare a APL cu instituțiile de resort pentru instruirea mediului de afaceri;</i> • <i>Existența unei direcții în cadrul CR care se ocupă de stimularea sectorului antreprenorial;</i> • <i>Disponibilitatea forței de muncă relativ mai calificată comparativ cu alte regiuni mai îndepărtate de capitală.</i>	<ul style="list-style-type: none"> • <i>Cultura antreprenorială redusă;</i> • <i>Lipsa infrastructurii de afaceri;</i> • <i>Capacități reduse de realizare a studiilor de evaluare a situației mediului de afaceri;</i> • <i>Capacități instituționale reduse de elaborare și implementare a programelor de susținere a sectorului IMM;</i> • <i>Dialogul redus dintre mediul de afaceri, în special mic și mijlociu cu APL-urile; Insuficiența informatizării antreprenorilor privind experiența bunelor practici ale mediului de afaceri;</i> • <i>Colaborarea redusă dintre mediul de afaceri și instituțiile de cercetare;</i> • <i>Capacități reduse de gestiune a antreprenorilor în gestiunea afacerilor; Accesul limitat al întreprinderilor, în special al IMM-urilor, la sursele de finanțare;</i> • <i>Lipsa unor asociații de business viabile. Conștientizarea redusă a rolului cooperării întreprinderilor.</i>
OPORTUNITĂȚI	AMENINȚĂRI
<ul style="list-style-type: none"> • <i>Valorificarea beneficiilor de pe urma implementării Strategiei de dezvoltare a sectorului întreprinderilor mici și mijlocii pentru anii 2012-2020;</i> • <i>Existența programelor de suport în finanțarea afacerilor;</i> • <i>Accesul facilitat pe piețele externe ca urmare regimurilor de comerț preferențial în Uniunea Europeană și Comunitatea Statelor Independente;</i> • <i>Posibilitatea accesării diverselor programe de finanțare a afacerilor ca urmare semnării Acordului de Asociere cu UE, care ar putea crea premise pentru stimularea investițiilor străine;</i> • <i>Creșterea populației;</i>	<ul style="list-style-type: none"> • <i>Costurile înalte ale factorilor de producție: energie electrică, forță de muncă, resurse financiare;</i> • <i>Lacunele cadrului de reglementare a achizițiilor publice, care creează condiții discriminatorii pentru agenții economici;</i> • <i>Calitatea redusă a serviciilor publice prestate mediului de afaceri;</i> • <i>Lipsa ghișeului unic;</i> • <i>Capacitățile reduse ale APL de monitorizare a activității antreprenorilor;</i> • <i>Birocrația în instituțiile publice</i>

- *Conlucrarea slabă dintre Agenția de ocupare a forței de muncă și mediul de afaceri.*

Recomandări pentru dezvoltarea mediului de afaceri

Reieșind din rezultatele analizei efectuate, în prezent se vede important consolidarea mediului de afaceri, acționând pe următoarele dimensiuni:

- ➔ **Susținerea inițiativelor antreprenoriale:** identificarea opțiunilor și crearea parcului industrial, crearea seminarelor privind lansarea afacerilor cu o ulterioară monitorizare a afacerilor efectiv inițiate și a constrângerilor existente în acest proces, crearea unui ghid a celor mai (performante) de succes afaceri, în special din sectorul IMM;
- ➔ **Dezvoltarea afacerilor:** crearea unei platforme de dialog permanente între APL cu mediul de afaceri; implicarea mediului de afaceri în procesul decizional și consolidarea încrederii acestora în instituțiile statului; organizarea seminarelor de instruire în domeniile de interes ale mediului de afaceri; consultarea permanentă a mediului de afaceri privind constrângerile existente; informarea mediului de afaceri privind programele disponibile de finanțare la achizițiile noilor tehnologii;
- ➔ **Lărgirea accesului la informații:** lărgirea spectrului de informații privind dezvoltarea afacerilor plasat pe situl CRI și sporirea vizibilității acestuia; elaborarea pe pagina WEB a unei rubrici dedicate consultării mediului de afaceri privind constrângerile sale, precum și alte aspecte;
- ➔ **Sporirea capacităților instituționale ale CR** în stimularea afacerilor: adoptarea programului de dezvoltare a IMM până în perioada anilor 2020, sporirea competențelor specialiștilor în stabilirea unui dialog constructiv cu mediul de afaceri, crearea unei direcții de atragere a investițiilor, crearea unui fond de susținere a IMM-urilor;
- ➔ **Sporirea capacităților de monitorizare a activității antreprenorilor:** Instituirea de către APL a unor proceduri de colectare a informațiilor relevante privind activitatea agenților economici;
- ➔ **Stimularea inițiativelor de asociere a mediului de afaceri:** instituirea unui curs privind metodele de cooperare a mediului de afaceri, avantajele cooperării cu exemplificarea bunelor practici.

INDUSTRIA

Evaluarea generală a industriei

Industria deține o pondere importantă în economia raionului, iar această trăsătură devine mai vizibilă în contextul comparației cu situația la nivel de țară. Economia raionului are potențial de dezvoltare, iar gradul de valorificare a acesteia depinde direct de capacitatea de conlucrare a autorităților cu mediul de afaceri, prin a înlătura constrîngerile din calea producătorilor și de a asigura o infrastructură fizică și de afaceri dezvoltate.

Situația din sectorul industrial al economiei raionului este influențată preponderent de activitatea întreprinderilor din industria alimentară și băuturilor, care dețin ponderea de 71,8 % în valoarea totală de producție, obținută la întreprinderile cu activitate industrială.

Industria este un segment important în economia raionului, unde își desfășoară activitatea : 126 întreprinderi din industria prelucrătoare, 5 întreprinderi din producția și distribuția energiei electrice, apei și gazului, ponderea cea mai mare o au industria alimentară și a băuturilor. Un alt sector reprezentativ este industria ușoară reprezentată de 17 întreprinderi.

1. Industria alimentară

În raion funcționează câteva secții de prelucrare a producției agricole. Ialovenenii produc mezeluri, făină, pâine și produse de panificație, paste făinoase. Bine cunoscută în republică este S.A. "Sandrilliona" din centrul raional Ialoveni, specializată în producerea înghețatei și a dulciurilor. Compania "Monicol" SRL a fost fondată în anul 2001 și are ca domeniul principal de activitate: procesarea, uscarea și exportul fructelor și a legumelor proaspete și uscate precum și a băuturilor tari.

2. Industria vinicolă

Cea mai dezvoltată în raion este industria vinificației, reprezentată prin 12 fabrici. Volumul anual global al producției echivalează cu circa 200 milioane lei. Cele mai mari fabrici sunt: Întreprinderea de Stat Combinatul de Vinuri de Calitate "Mileștii Mici", numită una din cele 7 minuni ale Moldovei. Acest oraș vinicol subteran cu o lungime totală de 200 km constituie o adevărată perlă a economiei naționale. Întreprinderea a fost inclusă în Cartea Guinness. S.A. "Vinăria-Bardar" e specializată în producerea divinurilor (coniacurilor) înalt apreciate de consumatorii de pretutindeni. De asemenea, sunt înalt apreciate și vinurile de tip „heres”, produse la fabrica de profil "Vinuri-Ialoveni" din centrul raional, SRL "Asconi" este fondat în 1994, deținător de 550 ha plantații viticole proprii, genul principal de activitatea este producerea vinurilor seci, vinurile licoroase cu indicație geografică cotieră, exportarea, comercializarea angro. Piața de desfacere e diversă – Rusia, Bielarus, Izrael, Asia și Europa.

3. Industria ușoară

Industria textilă și de tricotaje este reprezentată de întreprinderile SRL "Codru" din satul Ulmu. Producția fabricată aici este solicitată în multe țări din Europa.

4. Industria construcțiilor

ISTRATEGIA DE DEZVOLTARE INTEGRATĂ A RAIONULUI IALOVENI 2022-2027

Industria construcțiilor este reprezentată de Întreprinderea "Euroaccent" SRL care activează de doi ani pe piața industrială de construcții a Republicii Moldova din or. Ialoveni. Cu un potențial de servicii destul de mare este îndreptată spre producerea betonului și articolelor din beton de o înaltă calitate.

Tabelul 6. Structura industriei prelucrătoare a raionului Ialoveni, 2020

Domeniul de activitate	Numărul de întreprinderi		Numărul mediu de salariați		Venituri din vânzări	
	unit.	%	pers.	%	mil. lei	%
Industria prelucrătoare	126	100	1 985	100	638	100
Industria alimentară și a băuturilor	48	38	1 218	61	473	74
Fabricarea produselor textile	2	2	51	3	6	1
Fabricarea articolelor de îmbrăcăminte	17	13	304	15	21	3
Producție din piei, articole din piei și încălțăminte	2	2	8	0	0	0
Prelucrarea lemnului și fabricarea articolelor din lemn	10	8	39	2	9	1
Fabricarea hârtiei și cartonului	2	2	91	5	13	2
Edituri, poligrafie și producerea materialelor informative	3	2	8	0	1	0
Industria chimică	7	6	22	1	5	1
Producția articolelor din cauciuc și materiale plastice	9	7	57	3	57	9
Producția altor produse din minerale nemetalifere	10	8	81	4	36	6
Fabricarea produselor finite din metal, exclusiv producția de mașini și utilaje	7	6	77	4	17	3
Fabricarea de mașini și echipamente	2	2	4	0	0	0
Producția de mașini și aparate electrice	1	1	1	0	0	0
Producția de mobilier și alte activități industriale	6	5	24	1	3	0

Sursa: Elaborat de autori în baza datelor preluate de la Biroul Național de Statistică

Un alt sector reprezentativ ca pondere în numărul de întreprinderi și forța de muncă ocupată este fabricarea articolelor de îmbrăcăminte. În același timp, în conformitate cu datele anului precedent majoritatea companiilor din sector au înregistrat pierderi, iar profiturile realizate de către cele 4 companii profitabile a constituit doar 647 mii lei.

Un argument în plus celor menționate anterior, sunt datele oferite de către Consiliul Raional Ialoveni privind principalele companii industriale din raion. Astfel, după cum este reprezentat și în tabel, acestea provin preponderent din următoarele sectoare: producția vinului, înghețatei, cărnii și produselor din carne, fabricarea îmbrăcăminte s.a.

[STRATEGIA DE DEZVOLTARE INTEGRATĂ A RAIONULUI IALOVENI 2022-2027]

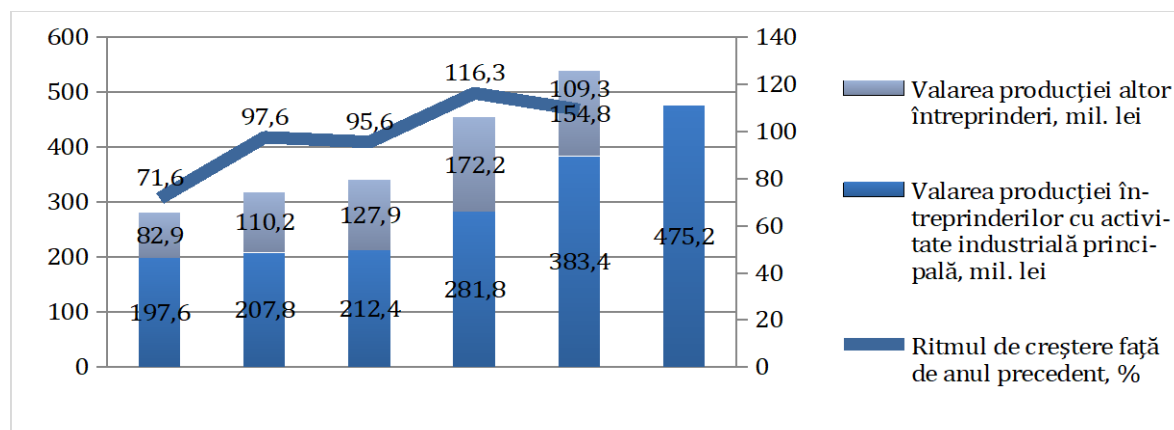
Tabelul privind Principalele întreprinderi industriale r-nul Ialoveni, 2020

Nr.	Denumirea companiei	Localitatea	Gen de activitate	Activitate de export	Sectorul
1.	VINARIA "Mileștii Mici"	s.Mileștii Mici	Fabricarea vinului	Da	Industria alimentară
2	"Asconi"	s. Puhoi	Fabricarea băuturilor alcoolice distilate	Da	Industria alimentară
3.	"Poiana Codrilor"	s.Ulmu	Fabricarea vinului	Da	Industria alimentară
4.	"Vinăria Bardar"	s.Bardar	Fabricarea băuturilor alcoolice distilate	Da	Industria alimentară
5.	"Sandriliona"	or. Ialoveni	Fabricarea înghețatei	Da	Industria alimentară
6.	"Monicol"	s.Nimoreni	Fabricarea fructelor semănțoase și simburtoase	Da	Industria alimentară
7.	"Cascad Vin"	or.Ialoveni	Fabricarea macaroanelor, tăitei	Da	Industria alimentară
8.	" Carmangeria "	s.Bardar	Fabrica procesarea cărnii	Da	Industria alimentară
9.	"CODRU-TEXTIL"	s.Ulmu	Fabricarea de articole de îmbrăcăminte pentru lucru	Da	Industria ușoară
10.	" MedStil GT "	or.Ialoveni	Fabricarea de articole de îmbrăcăminte	Da	Industria ușoară
11.	„Bașina Rădog”	s.Dănceni	Edituri	Da	Industria ușoară
12.	"Flax"	s.Vasieni	Fabrica de mobilă	Da	Industria ușoară
13.	„Euroaccent”	or.Ialoveni	Fabricarea elementelor de montare din beton	Da	Industria grea

Sursa: Conform datelor Consiliului Raional Ialoveni

Valoarea producției industriale în anul 2020 a constituit 1108.7 mil. lei, în termeni fizici, înregistrând o creștere cu 9,3% față de anul precedent. De menționat că cel puțin datele pentru perioada începând cu anul 2019 indică asupra unei evoluții instabile a producției industriale.

Figura . Evoluția activității industriale în perioada 2014-2020

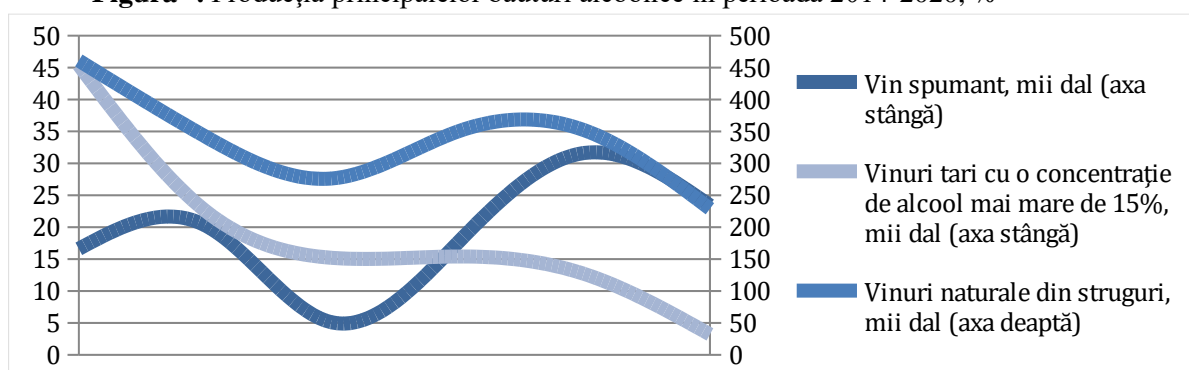

Sursa: Elaborat în baza datelor preluate de la Biroul Național de Statistică

Astfel, evoluția producției industriale în această perioadă poate fi caracterizată prin următoarele tendințe:

- ➔ Reducerea continuă a producției industriale în perioada anilor 2014-2020. Aceasta poate fi explicată de mai mulți factori. Primul factor este embargoul rus impus vinurilor moldovenești în 2018 care a afectat producătorii locali de băuturi alcoolice. De fapt interzicerea impusă exporturilor de vinuri pe piața rusă a afectat producătorii locali mai mulți ani, dat fiind că acesta a fost ridicat definitiv abia în 2020. Un al doilea factor este seceta din anul 2020 care a afectat sectorul agricol și inclusiv producția alimentară care are o pondere impunătoare în industria raionului.

Figura--. Producția principalelor băuturi alcoolice în perioada 2014-2020, %

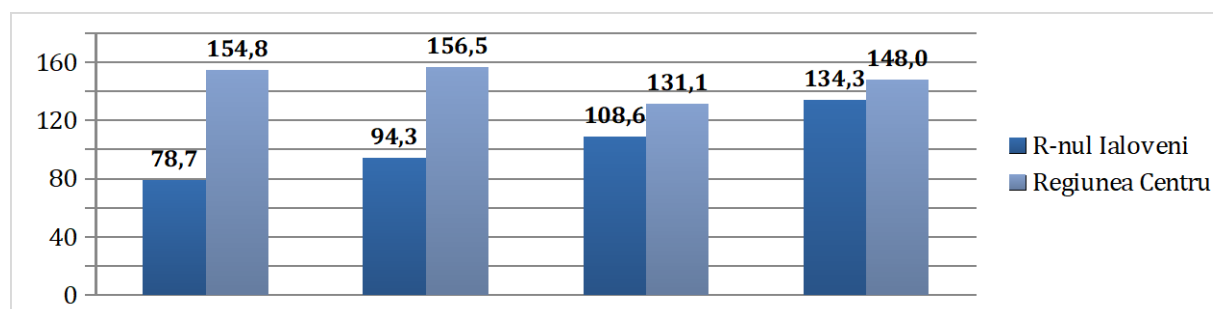

Sursa: Elaborat în baza datelor preluate de la Biroul Național de Statistică

Începând cu anul 2020 se atestă o creșterea a volumelor de producție industrială comparativ cu anii precedenți. Pe principalele categorii de produse, în perioada de referință s-a putut observa o creștere semnificativă a producției de carne și mezeluri, paste făinoase, vinuri naturale din struguri, divin ș.a. Deși unele din acestea au cunoscut o ușoară scădere în anul 2020. De menționat că anul 2020 a fost un an secetos care a avut un impact nefast asupra producției agricole, furnizor de materie primă pentru industria alimentară.

Un factor important care caracterizează industria raionului în ultimii ani este creșterea productivității muncii și reducerea decalajului dintre nivelul înregistrat în industria raionului și cel la nivel de regiune. În perioada anilor 2014-2020, volumul producției raportat la un angajat în industrie a sporit cu 70,5%, în timp ce în medie, în regiunea Centru acesta s-a redus cu 4,4%. Calculat în prețuri curente, această creștere corespunde următoarelor valori +97% și, respectiv, +10,5%. În fond, decalajul mare din acești ani a fost determinată, inclusiv de existența unor producători majori în regiunea Centru, iar îngustarea acestuia indică asupra potențialului de creștere al producătorilor din raion.

Figura. Evoluția productivității muncii în industrie în perioada 2014-2020, mii lei

Sursa: Elaborat în baza datelor preluate de la Biroul Național de Statistică

Notă: Productivitatea muncii a fost calculată ca raport al volumului producției în prețurile anului 2019 și a numărului de salariați în întreprinderile industriale

Un punct forte al industriei raionului este și existența unui potențial relativ înalt al producătorilor la export. Mai multe companii importante din sector sunt antrenate în activități de export. În anul 2020, valoarea producției livrate de către întreprinderile cu activitate principală industrială a constituit 1111,5 mil. lei, în creștere cu 32,3% față de anul precedent. Lipsa datelor nu permite tendința de export a producătorilor industriali pe o serie mai lungă de timp, dar existența companiilor exportatoare și capacitatea acestora (cel puțin a întreprinderilor cu activitate principală industrială) de a exporta circa jumătate din producția sa este un indicator optimist.

Tabelul -. Orientarea externă a producției industriale, 2014-2019

	Valoarea producției, mil. lei	Valoarea producției livrate, mil. lei	Valoarea producției livrate pe piața externă, %	Valoarea producției livrate pe piața internă, %
Valoarea producției				
2014	971,1	734,1	2,2	44,8
2015	889,3	868	2	35,4
2016	1044,2	986,8	2,2	35,8
2017	1022,2	986,8	1,9	32,8
2018	1109	1042,7	2	32,5
2019	1108,7	1111,5	1,9	32,3
Ritmul de creștere				
Mediu	1024,08	954,98	2	35,6

Sursa: Elaborat de autori în baza datelor preluate de la Biroul Național de Statistică

Principalele probleme ale industriei

Analiza activității industriale în raionul Ialoveni a avut la bază atât o serie de informații calitative obținute în urma atelierelor de lucru desfășurate cu reprezentanții APL și ai serviciilor descentralizate precum și cu mediul de afaceri, precum și prelucrarea datelor statistice oferite de instituțiile publice relevante. Rezultatele acestora au permis identificarea acelor puncte forte care ar putea stimula dezvoltarea industriei pe termen mediu și lung, dar și constrângerile în acest context, care dacă nu vor fi abordate corespunzător s-ar putea transforma în riscuri.

STRATEGIA DE DEZVOLTARE INTEGRATĂ A RAIONULUI IALOVENI 2022-2027

Industria raionului, după o perioadă de câțiva ani, a început să-și revină începând cu anul 2016, și factorul ce redă un anumit nivel de optimism este sporirea productivității muncii care permite, inclusiv reducerea decalajului comparativ cu media înregistrată în regiunea Centru.

În sector activează mai multe companii orientate spre export, iar un alt indicator care considerăm a fi bun este că producția industrială livrată este echilibrat orientată atât spre piața internă cât și pe cea externă, ceea ce ar permite amortizarea anumitor șocuri parvenite fie de pe o piață sau alta.

Totodată, există mai multe constrângeri, unele care s-ar putea transforma foarte rapid în riscuri și este vorba despre:

- ➔ Specializarea relativ înaltă a producătorilor în industria alimentară;
- ➔ Eficiența redusă a unor sectoare cu o pondere relativ importantă ca număr de agenți economici și populație angajată, spre ex. industria de confecții și textilă;
- ➔ Reducerea numărului de angajați în industrie;
- ➔ Numărul mare de întreprinderi care înregistrează pierderi;
- ➔ Cooperarea slabă între producătorii industriali pe orizontală și pe verticală;
- ➔ Neîncrederea mediului de afaceri în instituțiile publice;
- ➔ Dialogul redus dintre APL-uri și mediul de afaceri;
- ➔ Dificultatea producătorilor de dimensiuni mai mici de a se conforma procedurilor de export;
- ➔ Puterea slabă de influență a pieței a producătorilor industriali de dimensiuni mici;
- ➔ Capacitatea limitată a CR de a colecta date privind activitatea principalilor producători și de a efectua analize de evaluare a situației economice în raion;
- ➔ Caracterul limitat al informațiilor statistice care reflectă activitatea economică, din cauza problemelor de colectare a datelor statistice;
- ➔ Mediatizarea redusă a bunelor practici în domeniul producerii.

STRATEGIA DE DEZVOLTARE INTEGRATĂ A RAIONULUI IALOVENI 2022-2027

Analiza SWOT industrie

PUNCTE FORTE	PUNCTE SLABE
<ul style="list-style-type: none"> Proximitatea de mun. Chișinău care asigură o piață mare de desfacere ca număr al consumatorilor și ca nivel al puterii de cumpărare; Posibilități mai largi de furnizare cu materie primă;<ul style="list-style-type: none"> Existența producătorilor mari cu tradiții; Experiența de operare pe piețele externe a principalilor producători industriali;<ul style="list-style-type: none"> Creșterea productivității muncii; Disponibilitatea infrastructurii transporturilor și energetice; Disponibilitatea forței de muncă relativ calificată;	<ul style="list-style-type: none"> Lipsa infrastructurii de suport a afacerilor.<ul style="list-style-type: none"> Specializarea îngustă a producătorilor industriali; Ponderea înaltă a industriei alimentare, ceea ce sporește volatilitatea față de șocurile externe; Cooperarea slabă a producătorilor pe orizontală și pe verticală; Existența companiilor cu capacitate înaltă de ocupare a forței de muncă din industria de confecții, dar în mare parte care au o activitate cu performanță redusă; Reducerea numărului de angajați în industrie; Lipsa asociațiilor viabile a oamenilor de afaceri, inclusiv a producătorilor; Lipsa companiilor de consultanță în afaceri din raion.
OPORTUNITĂȚI	AMENINȚĂRI
<ul style="list-style-type: none"> Existența a două școli profesionale, inclusiv de pregătire a cusătoreșelor și în domeniul agriculturii; Acces liber pe principalele piețe de export – Comunitatea Statelor Independente și Uniunea Europeană; Existența programelor de susținere a antreprenorilor, în special a tinerilor producători (PNAET, PARE 1+1); Lărgirea posibilităților de cofinanțare a afacerilor agroindustriale din fondul de subvenționare de stat; Posibilitatea semnării Acordului de Liber Schimb, Aprofundat și Cuprinzător cu UE, care ar putea crea premise pentru stimularea investițiilor străine.	<ul style="list-style-type: none"> Specializarea în sectoare cu o expunere înaltă la șocurile climaterice și la perturbările de pe piețele externe;<ul style="list-style-type: none"> Instabilitatea politicilor; Birocrația în instituțiile publice și calitatea redusă a serviciilor oferite mediului de afaceri; Dialogul redus dintre APL și mediul de afaceri. Lipsa platformelor de dialog; Caracterul limitat al informațiilor statistice care reflectă activitatea economică în raion;<ul style="list-style-type: none"> Lipsa unui profil investițional.

Recomandări privind dezvoltarea industriei

Industria deține o pondere importantă în economia raionului, iar această trăsătură devine mai vizibilă în contextul comparației cu situația la nivel de țară. Economia raionului are potențial de dezvoltare, iar gradul de valorificare a acestuia depinde direct de capacitatea APL-urilor de nivelul întâi și doi, de rând cu mediul de afaceri de a înlătura constrângerile din calea producătorilor și de a asigura o infrastructură fizică și de afaceri dezvoltată.

Reieșind din constrângerile identificate, eforturile urmează a fi orientate spre realizarea următoarelor obiective strategice:

- ➔ Intensificarea dialogului APL-urilor cu mediului de afaceri, câștigarea încrederii acestora prin realizarea unor acțiuni concrete care vin să soluționeze nevoile concrete ale mediului de afaceri;
- ➔ Crearea unor platforme de dialog permanente dintre mediul de afaceri și APL;

ISTRATEGIA DE DEZVOLTARE INTEGRATĂ A RAIONULUI IALOVENI 2022-2027

- ➔ Sporirea capacităților reprezentanților CR întru monitorizarea situației în industria raională. Ar fi recomandabilă conlucrarea cu mediul academic, companiile de consultanță;
- ➔ Efectuarea unor anchete periodice privind constrângerile producătorilor;
- ➔ Acționarea reprezentanților CR în calitate de facilitatori ai dialogului producătorilor de pe diverse filiere;
- ➔ Consultarea producătorilor în diverse probleme ce țin de activitatea de export, inclusiv asistarea acestora în a obține informațiile relevante privind diverse piețe potențiale de export, procedurile de export;
- ➔ Crearea unui incubator de afaceri care va contribui inclusiv la diversificarea activităților industriale:

Mediatizarea bunelor practici în domeniul producției; Sporirea conlucrării dintre producători, școlile de meserii și Agenția de ocupare a forței de muncă.

1.17. AGRICULTURA ȘI FONDUL FUNCİAR

La 1 ianuarie 2022 suprafața totală a raionului constituia **78349,77** ha, inclusiv **52252,0266(66,69%)** ha - terenuri agricole: din care **33161,2324** ha (**42,32%**) – terenuri arabile, **12417,7371** ha (**15,85%**) - plantații multianuale, **6541,1345** ha (**8,34%**) – fînețe și pășuni, **131,9226** ha (**0,16** la sută) – pîrloage.

După tipul de proprietate categoriile de terenuri sunt divizate în :

- terenuri proprietate publică a statului;
- terenuri proprietate publică a unităților administrativ-teritoriale;
- terenuri aflate în proprietate privată.

Suprafața terenurilor proprietate publică a statului constituie - **12040,5225** ha (**15,36 %**), suprafața terenurilor proprietate publică a unităților administrativ-teritoriale – **19471,1679** ha (**24,85%**) și suprafața terenurilor aflate în proprietate privată - **46838,0796** ha (**59,78 %**).

Suprafața terenurilor destinate industriei, transporturilor, precum și a terenurilor cu destinație specială constituia **1303,7592** ha (**1,66** la sută), inclusiv **115,60** ha – suprafața terenurilor întreprinderilor industriale, **378,82** ha – ale transportului feroviar, **505,6728** ha – ale transportului rutier, sistemului energetic – **12,23** ha, transportul telecomunicațiilor – **15,704** ha, destinate necesităților de apărare – **159,75** ha.

Suprafața terenurilor destinate protecției naturii, ocrotirii sănătății, activităților recreative, de valoare cultural-istorică, zonelor suburbane și ale zonelor verzi constituia **63,50** ha (**0,08%**).

Suprafața terenurilor fondului silvic constituia **14981,1262** ha, (**18,97** la sută).

Suprafața terenurilor fondului apelor constituia **2816,05** ha (**3,59** la sută).

La 1 ianuarie 2021 suprafața totală a terenurilor ameliorate constituia **1504** ha, inclusiv **989,00** ha irigate și **515,00** ha desecate.

Specializarea raionului Ialoveni este domeniul fitotehnicii și în particular viticultura. Conform Hotărârii Guvernului Republicii Moldova nr. 514 din 10.05.2007 bonitatea medie a solului în

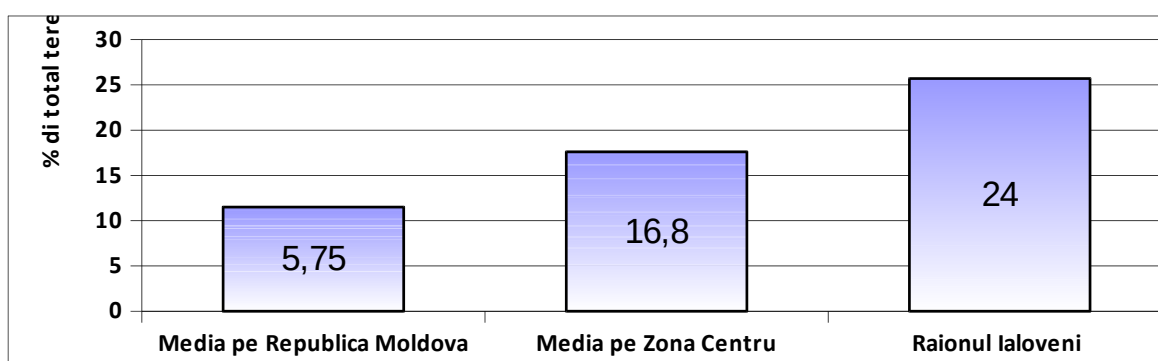
ISTRATEGIA DE DEZVOLTARE INTEGRATĂ A RAIONULUI IALOVENI 2022-2027

raionul Ialoveni este de 58 de grade, fiind mai mică decât bonitatea medie pe zona Centru, care este de 61 grade.

Sectorul fitotehnic al raionului Ialoveni este specializat în producția de cereale și leguminoase boabe, floarea-soarelui, legume de câmp, fructe, struguri.

O parte considerabilă din terenurile agricole din raion nu sunt lucrate. Astfel, conform datelor MADRM pentru anul 2019, ponderea terenurilor agricole din raion constituia cca. 24 %, comparativ cu media pe țară de 5,75 % și pe Zona de Centru de 16,8 %, fiind unul dintre cele mai înalte nivele de terenuri agricole nelucrate pe republică, fapt ce denotă apropierea de capitală.

Tabelul --. Ponderea terenurilor nelucrate în total terenuri agricole din r-l Ialoveni 2019, %.

Aproximativ 30 % din totalitatea terenurilor agricole din raionul Ialoveni sunt lucrate de circa 1,5 mii de gospodării țărănești. În urma reformei efectuate de către Inspectoratul fiscal în anul 2016, foarte multe gospodării țărănești au fost lichidate, ceea ce a dus la majorarea terenurilor prelucrate de particulari și la mărirea terenurilor prelucrate de SRL-uri, micșorând terenurile mici.

Cele 70 de societăți cu răspundere limitată (SRL) și cooperative de producție prelucrează peste 32 % din totalul terenurilor agricole, gospodăriile țărănești cu suprafața de peste 5 ha prelucrează peste 25 % din terenurile agricole, iar gospodăriile țărănești cu suprafața de până la 5 ha și persoanele fizice prelucrează cca 38 % din terenurile agricole, fapt ce denotă un nivel foarte înalt de parcelare.

Suprafața însămânțată a culturilor agricole pentru roada anului 2020 în întreprinderile agricole și gospodăriile țărănești (de fermier) cu suprafața terenurilor 10 ha și peste, a constituit 12470 ha sau cu 14,7% mai mult față de perioada respectivă a anului 2019.

Tabelul -- : Suprafețele însămânțate cu culturi agricole pentru roada anului 2020.

	Suprafețele însămânțate		Structura suprafețelor însămânțate, %	
	hectare	în % față 2019	2020	2019
Suprafața însămânțată - total	12470	104,7	100	100

[STRATEGIA DE DEZVOLTARE INTEGRATĂ A RAIONULUI IALOVENI 2022-2027]

din care:				
Cereale și leguminoase pentru boabe	8935	131,6	62	64,8
din care:				
grâu de toamnă și primăvară	3800	156,3		
orz de toamnă și primăvară	272	78,6		
porumb	4500	116,4		
leguminoase boabe	30	X		
Culturi tehnice, din care:	3500	64,3	30	32,8
sfeclă de zahăr (industrială)				
tutun				
floarea soarelui	3500	62,2		
soia				
rapiță de toamnă				
Cartofi, legume și culturi bostănoase alimentare	118	98,5	1	1,2
din care:				
cartofi	65	100		
legume de câmp	28	129,4		
culturi bostănoase alimentare	25	82,4		
Culturi pentru nutreț	250	1036,2	7	1,2

Sursa: Datele Biroului Național de Statistică

În urma secetei hidrologice din toamna anului 2019-vara 2020, culturile cerealiere nu s-au dezvoltat și roada din anul 2020 a fost foarte scăzută.

Tablelul- Recolta globală și roada medie la 1 hectar pentru întreprinderile agricole cu suprafețe de peste 10 ha.

TIPUL CULTURILOR	Recolta globală obținută – total			
	tone	în % față de 2019	Roada medie la 1 hectar, Qhintale /Tone	în % față de 2019
Cereale și leguminoase pentru boabe - total	2268,6	22,8	6,4	22,7

[STRATEGIA DE DEZVOLTARE INTEGRATĂ A RAIONULUI IALOVENI 2022-2027]

din care:				
grâu de toamnă și primăvară	1485,5	44,4	6,4	29,2
orz de toamnă și primăvară	101,3	25,5	7,2	34,8
porumb pentru boabe	667,7	10,8	6,4	18,4
Floarea-soarelui	1617,2	27,2	9,7	44,1
Sfeclă de zahăr				
Rapiță				
Soia				
Cartofi	230,5	90,9	177,3	97,6
Legume de câmp	197,4	88,9	219,3	79
Fructe sămânțoase	92	30,9	10,8	45
Fructe sămburoase	669,5	138,3	17,9	105,9
Pomușoare	750,0	47,3	18 t/h	6,0
Struguri - total	1315,8	45,8	34,3	47,6

Sursa: Datele Biroului Național de Statistică

Ponderea raionului Ialoveni în volumul total al producției globale din Republica Moldova la aceste culturi în ultimii ani este destul de mică, fiind de ordinul la 1%.

Tablelul -. Producția globală a culturilor agricole în gospodăriile țărănești în Republica Moldova și în raionul Ialoveni, 2018-2019, tone, %

Întreprinderile agricole				
	Anii	Republica Moldova, tone	raionul Ialoveni, tone	Ponderea, %
Grâu	2018	1152800	5190	0,45
	2019	1140900	5100	0,44
Orz	2018	140700	570	0,41
	2019	37100	520	1,4
Porumb	2018	2065100	48880	2,37
	2019	2129900	40400	1,9
Floarea soarelui	2018	788000	6275	0,8

ISTRATEGIA DE DEZVOLTARE INTEGRATĂ A RAIONULUI IALOVENI 2022-2027]

	2019	811400	7140	0,88
Fructe	2018	894200	921,3	0,1
	2019	845600	781,7	0,09
Struguri	2018	730200	4422,1	0,6
	2019	658700	2871,6	0,43

Sursa: Datele Biroului Național de Statistică

Analiza comparativă a recoltelor medii la culturi agricole de bază din raion, demonstrează că recoltele medii la cereale sunt aproximativ egale cu recoltele medii pe Republica Moldova, pe când la floarea soarelui recoltele medii din raion sunt cu 10-15% mai mici decât media pe republică.

Tablelul --. Producția medie la hectar la unele culturi agricole, comparativ în Republica Moldova și raionul Ialoveni, 2018-2019, tone.

Cultura	Anii	Republica Moldova, raionul Ialoveni,	
		t/ha	t/ha
Grâu	2018	3,13	2,73
	2019	3,26	2,0
Orz	2018	3,02	1,9
	2019	3,27	2,11
Porumb	2018	4,28	4,29
	2019	4,33	4
Floarea soarelui	2018	2,18	1,8
	2019	2,27	2
Fructe	2018	3,8	2,5
	2019	4,5	2
Struguri	2018	5,7	6,2
	2019	5,5	5,8

Sursa: Datele Biroului Național de Statistică

Producția animală. În ianuarie-decembrie 2020, în raport cu aceeași perioadă a anului precedent, în întreprinderile agricole și gospodăriile țărănești (de fermier), care au la bilanț animale a fost înregistrată o scădere a producției de ouă ceia ce a constituit 168 mii buc. sau 91,0% fata de perioada ianuarie- decembrie 2019. Producția (creșterea) vitelor și păsărilor (în masă vie) s-a micșorat cu 34,0%,fata de perioada ianuarie-decembrie 2019, iar producția de lapte –sa majorat cu 10,1%. fata de perioada ianuarie -decembrie 2019.

STRATEGIA DE DEZVOLTARE INTEGRATĂ A RAIONULUI IALOVENI 2022-2027

În ianuarie-decembrie 2020 s-a înregistrat micșorarea sporului zilnic în greutate la creșterea și îngrășarea bovinelor cu 11,7% și a porcinelor sa micșorat cu 32,1% față de ianuarie-decembrie 2019. Volumul de vânzare a vitelor și păsărilor pentru sacrificare s-a majorat cu 2,6% ori comparativ cu trimestru IV 2019. Productivitatea medie de lapte la o vacă sa majorat cu 25,1% față de perioada similară a anului precedent.

Efectivul de animale în gospodăriile de toate categoriile pe principalele specii se prezintă după cum urmează:

	La 1 ianuarie 2020		Ponderea (în % față de total)
	capete	în % față de situația la 1 ianuarie 2019	
Bovine - total	1263	79,2	100
din care:			
întreprinderile agricole	252	178,7	15,9
gospodăriile populației	1011	69,5	84,1
din ele vaci – total din care:	857	71,3	100
întreprinderile agricole	106	77,9	12,9
gospodăriile populației	751	70,4	87,1
Porcine - total	3361	69,9	100
din care:			
întreprinderile agricole	339	21,3	18
gospodăriile populației	3022	94	82
Ovine și caprine - total	3829	67,3	100
din care:			
întreprinderile agricole			
gospodăriile populației	3829	67,6	99,4
Cabaline - total	201	64,8	100
din care:			
întreprinderile agricole	4	100	1,4

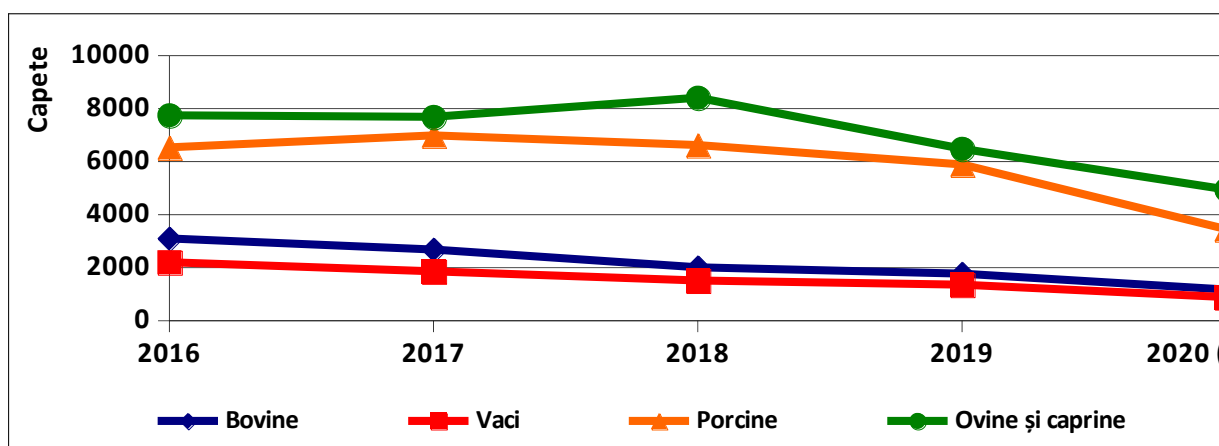
ISTRATEGIA DE DEZVOLTARE INTEGRATĂ A RAIONULUI IALOVENI 2022-2027

gospodăriile populației	197	64,4	98,6
Păsări - întreprinderile agricole	3354	44,9	100

Întreprinderile agricole și gospodăriile țărănești (de fermier) care au la bilanț animale

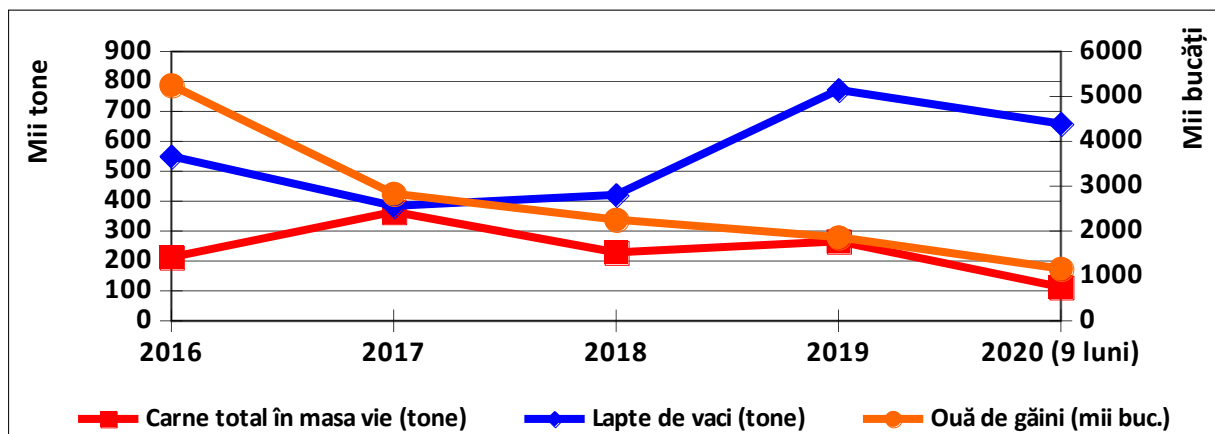
Sectorul zootehnic al raionului Ialoveni este specializat preponderent în creșterea bovinelor, porcinelor, ovinelor, caprinelor și păsărilor. Șeptelul de bovine, inclusiv vaci este în scădere de la 3107 și 2209 respectiv în anul 2016 până la 1779 și 1361 respectiv în anul 2019, înregistrând o scădere cu 42,7 % și 38,4 %, respectiv, în perioada 2016-2019. Șeptelul de ovine și caprine a avut o creștere semnificativă în anul 2018 de 8417 capete, iar în urma secetei din 2019 numărul de capete a scăzut până la 6488, tendința de micșorare a capetelor fiind resimțită și în anul 2020.

Figura. Efectivul de animale în gospodăriile de tot tipul din raionul Ialoveni, 2016-2020, (9 luni), capete

Volumul global al producției agricole, în ceea ce privește producția de lapte, a fost în creștere de la 384 tone în anul 2017 la 772 tone în anul 2019, sau aproximativ de 2 ori datorită creșterii vacilor de rasă. Producția totală de carne în masă vie variază de la an la an. Astfel volumul producției globale de carne în masă vie a crescut în anul 2019 cu cca 25 % comparativ cu anul 2016. Producția ouălor de găini se caracterizează prin descreștere de la 5252 în anul 2016 până la 1863 în anul 2019.

Figura --. Volumul global al producției animaliere în gospodăriile de tot tipul din raionul Ialoveni, 2016-2020, tone.

Comparând productivitatea sectorului animalier în toate tipurile de exploatații agricole din r-l Ialoveni cu valorile medii pe țară și pe zona Centru se observă că, în anul 2018, producția medie anuală de ouă pe o găină ouătoare a fost mai mică decât media pe țară cu cca. 24%, iar producția medie anuală de lapte, la o vacă a fost mai mică decât media pe țară cu cca. 21%. Aceasta denotă un nivel redus de competitivitate a producției de ouă și lapte comparativ cu alte raioane ale țării.

Figura --. Productivitatea sectorului zootehnic în toate tipurile de exploatații agricole din r-l Ialoveni comparativ cu valorile medii pe țară și pe zona Centru, 2018

Principalele probleme cu care se confruntă agricultorii

Problemele cu care se confruntă agricultorii din raionul Ialoveni sunt multiple și pot fi clasificate în câteva grupe majore și anume: problemele legate de prelucrarea terenurilor agricole, problemele ce se referă la parcelarea și consolidarea terenurilor agricole, problemele legate de irigarea terenurilor agricole, problemele legate de piața de desfacere a produselor agricole, problemele legate de dialogul între persoanele din agricultură și APL.

Probleme legate de prelucrarea terenurilor agricole:

- Fragmentarea înaltă a terenurilor agricole private
- Imposibilitatea proprietarilor de terenuri agricole de a lucra pământul din cauza lipsei de tehnică și a prețurilor înalte la serviciile agro-tehnice.
- Lipsa planificării în producția agricolă
- Prețurile mari la procurarea tehnicii și a echipamentului agricol.
- Nerespectarea asolamentului de către producătorii agricoli
- Lipsa hărților tehnologice
- Monitorizarea insuficientă a terenurilor agricole și lipsa specificării zonelor agricole
- Gradul înalt de eroziune a solurilor

Problemele ce se referă la parcelarea și consolidarea terenurilor agricole:

- Prețurile mari la serviciile de perfectare a actelor în procesul de cumpărare-vânzare, schimb, comasare de terenuri, etc.
- Imperfecțiunea cadrului juridic îndreptat la soluționarea problemelor menționate
- Proprietarii terenurilor agricole plecați peste hotare.

Problemele legate de irigarea terenurilor agricole

- Lipsa rezervelor de apă și deficitul de apă pentru irigare.
- Lipsa unui sistem centralizat de irigare
- Calitatea nesatisfăcătoare a apei pentru irigare
- Lipsa unei întreprinderi de asigurare a producătorilor agricoli cu apă pentru irigare

Problemele legate de piața de desfacere a produselor agricole

- Lipsa planificării producerii agricole
- Lipsa garanției că producția agricolă va fi comercializată
- Insuficiența utilităților de procesare și comercializare a producției agricole
- Accesul insuficient la piețele de desfacere

Printre alte lacune existente, care nu permit dezvoltarea agriculturii raionului Ialoveni pot fi menționate:

- Lipsa cadrelor pregătite în domeniul agriculturii;
- Salariile mici în agricultură;
- Caracterul sezonier al lucrărilor agricole;
- Cooperarea insuficientă a producătorilor agricoli pentru procurarea serviciilor tehnice, a input-urilor agricole și comercializarea produselor finite;
- Dezvoltarea și promovarea insuficientă a producției ecologice, dar și a celei cu valoare adăugată înaltă ;
- Susținerea financiară insuficientă în special a micilor producători agricoli;
- Insuficiența cantitativă și calitativă a tehnicii și echipamentului agricol;
- Reducerea continuă a sectorului zootehnic.

Analiza SWOT a sectorului agricol

PUNCTE TARI	PUNCTE SLABE
<ul style="list-style-type: none"> ● Tradiții de legumicultură în cadrul populației raionului; ● Condiții favorabile pentru un spectru larg de activități agricole și ne-agricole; ● Proximitatea piețelor de desfacere din or. Chișinău.	<ul style="list-style-type: none"> ● Fragmentarea înaltă a terenurilor agricole; ● Insuficiența infrastructurii post-recoltare de colectare, procesare și păstrare a materiei prime agricole; ● Conexiuni slabe între agricultură și sectorul de prelucrare a produselor agricole; ● Tendințe demografice nefavorabile ca îmbătrânirea, depopularea și migrarea în masă; ● Lipsa rezervelor de apă și deficitul de apă pentru irigare.
OPORTUNITĂȚI	AMENINȚĂRI
<ul style="list-style-type: none"> ● Dezvoltarea irigației prin reabilitarea sistemelor vechi de irigare, dar și a irigației mici; ● Dezvoltarea agriculturii specializate în microzone; ● Elaborarea planului de consolidare a terenurilor agricole; ● Dezvoltarea producției ecologice, ca produs de nișă; ● Dezvoltarea și promovarea structurilor asociative ; ● Valorificarea potențialului comercial al zonelor turistice specifice raionului.	<ul style="list-style-type: none"> ● Intensificarea hazardurilor naturale; ● Extinderea proceselor de eroziune a solurilor.

Recomandări

Se propune spre analiză următoarele recomandări de remediere a problemelor din sectorul agricol al raionului Ialoveni:

- ➔ Consolidarea investițiilor în agricultură prin:
  - ➔ Stimularea asocierii producătorilor agricoli pentru procurarea tehnicii și prestarea serviciilor tehnice;
  - ➔ Informarea producătorilor agricoli privind diversele oportunități de finanțare internă și externă, și acordarea asistenței pentru atragerea investițiilor;
  - ➔ Acordarea asistenței la elaborarea planurilor de afaceri pentru producătorii agricoli mici și mijlocii și instruirea acestora pentru perfectarea abilităților de antreprenariat;
  - ➔ Consolidarea terenurilor.
-
- ➔ Cointeresarea deținătorilor de terenuri de a arenda terenurile agricole;
  - ➔ Perfectarea cadrului juridic, care ar permite consolidarea mai ușoară a terenurilor prin crearea posibilităților de deplasare spre margini a proprietarilor ce nu doresc să consolideze loturile.

STRATEGIA DE DEZVOLTARE INTEGRATĂ A RAIONULUI IALOVENI 2022-2027

- ➔ Promovarea diferitor forme de consolidare cum ar fi cumpărare-vânzarea, arenda, schimbul sezonier, asocierea etc.
- ➔ Perfectarea și revizuirea permanentă a listei persoanelor care doresc să consolideze terenurile
- ➔ Informarea producătorilor agricoli despre măsurile de subvenționare a proceselor de consolidare oferite de către AIPA și MAIA.

Îmbunătățirea infrastructurii de irigare.

- ➔ Informarea producătorilor despre măsurile de subvenționare a procurării sistemelor de irigare
- ➔ Trecerea de la irigarea mare prin aspersiune la cea mică prin picurare
- ➔ Crearea bazinelor de acumulare a apelor pluviale în văile râurilor Ișnovăț, Botna, Botnișoara și a altor pâraie mai mici.

Facilitarea accesului pe piață prin:

- ➔ Promovarea creării unor întreprinderi mici și mijlocii de procesare și comercializare a producției agricole;
- ➔ Promovarea diversificării producției agricole cu valoare adăugată înaltă;
- ➔ Dezvoltarea infrastructurii post-recoltare prin crearea întreprinderilor de colectare, ambalare și păstrare a producției agricole;

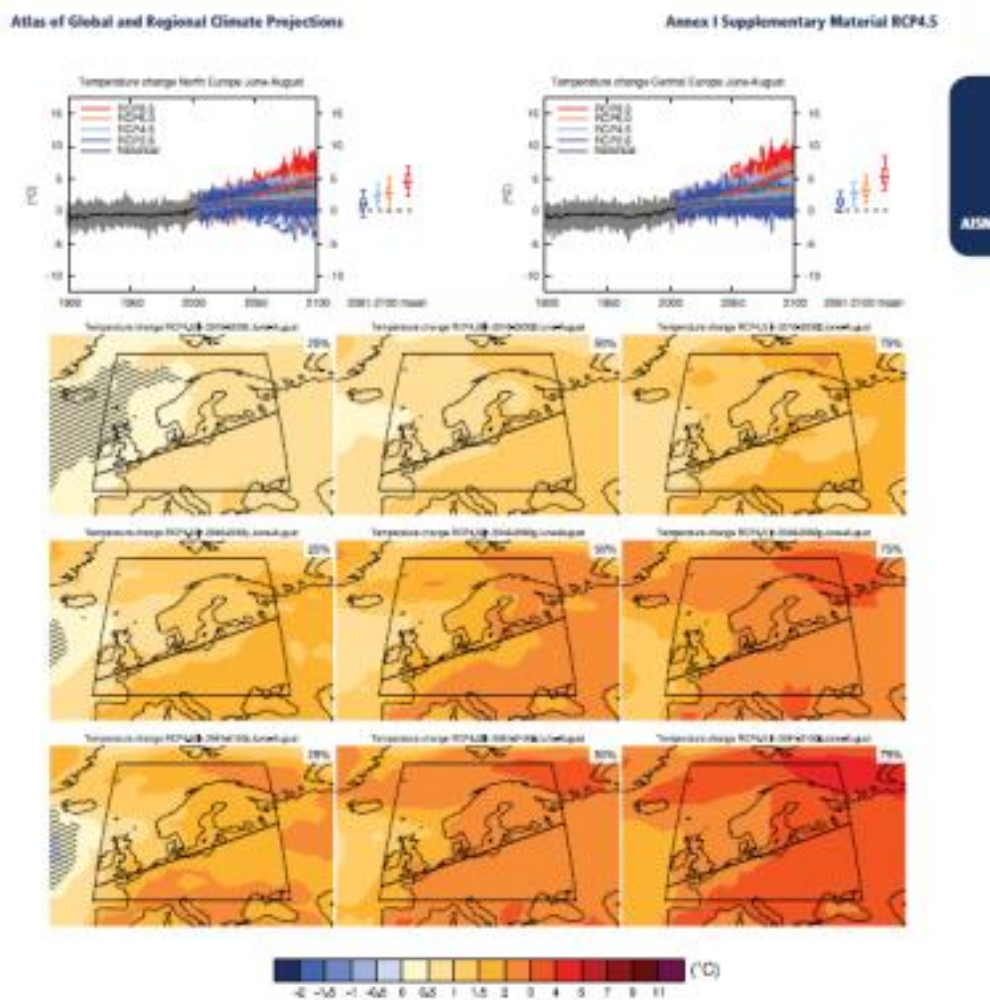
Revitalizarea sectorului zootehnic prin:

- ➔ Promovarea procurării animalelor de prăsilă;
- ➔ Promovarea procurării utilajului tehnologic pentru producția animalieră;
- ➔ Promovarea procurării utilajului și echipamentului tehnologic pentru procesarea producției animaliere;
- ➔ Îmbunătățirea calității solurilor prin informarea agricultorilor despre consecințele nerespectării asolamentului și prelucrarea incorectă a solului;
- ➔ Promovarea fondării asociațiilor de exploatare a tehnicii agricole;
- ➔ Instruirea agricultorilor în domeniul prelucrării solurilor;
- ➔ Elaborarea regulamentelor necesare pentru evitarea și prevenirea eroziunii solurilor și implementarea măsurilor anti-erozionale.

CADRUL CLIMATIC ACTUAL AL RAIONULUI ȘI CEL AȘTEPTAT ÎN CONTEXTUL SCHIMBĂRILOR CLIMATICE

Condițiile climatice actuale și cele așteptate la nivel de raion administrativ

Clima anotimpuală după cum demonstrează cercetările anterioare, este influențată de schimbările climatice la nivel regional. Conform diverselor proiecții climatice (fig.1.1), incluse în *Atlas of Global and Regional Climate Projections* a ultimului Raport de evaluare IPCC (AR5)

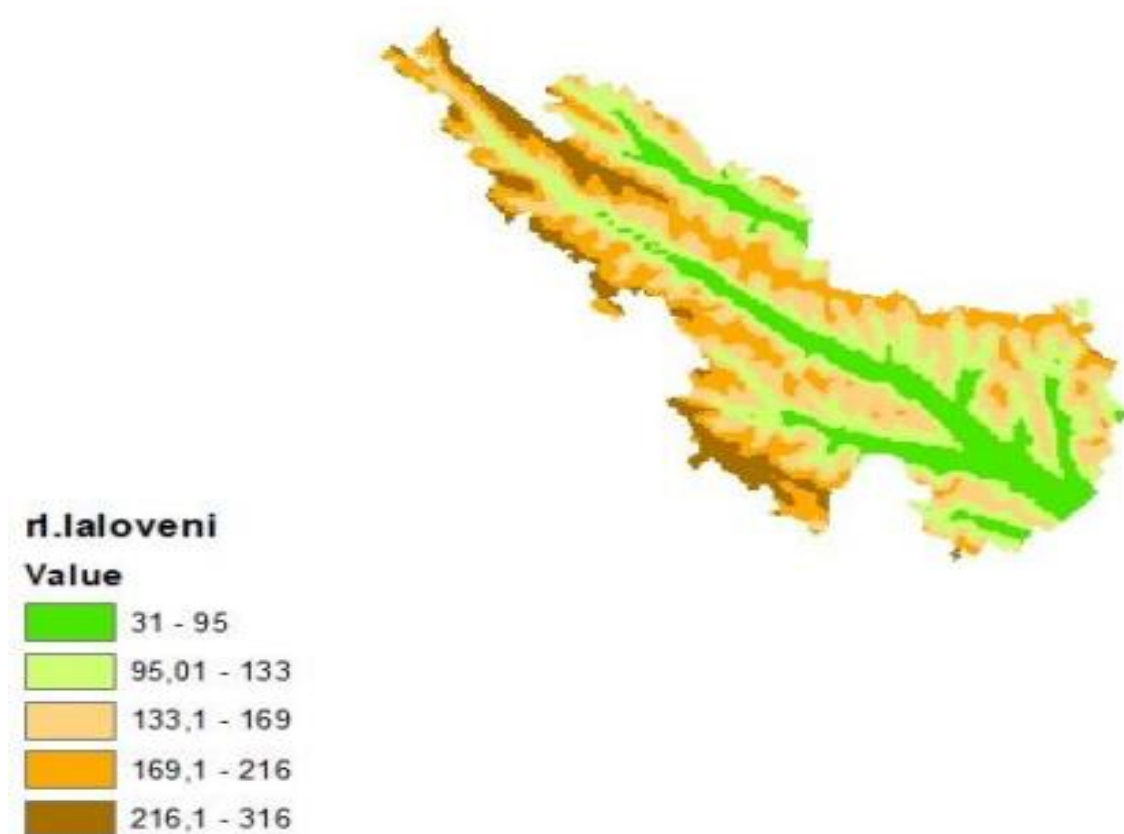
Fig. Proiecții climatice privind schimbarea climei în anotimpul de vară conform diverselor proiecții climatice

privind schimbările climatice, în viitorii ani apropiați (2016-2035), în limitele Republicii Moldova, temperatura medie anuală va constitui 11.1...11.6⁰C, față de media de referință de 10.1⁰C (1986- 2005). În același timp, constatăm, că în cel mai cald deceniu (2000-2010) din seria observațiilor instrumentale, când temperatura medie anuală pe țară a constituit 10,4⁰C, în cadrul unor areale din sudul și sud-estul republicii, această valoare termică a depășit cu 0,2⁰C temperatura proiectată

pentru viitoarele decenii (2016-2035) cu cele mai drastice scenarii climatice (RCP8.5;

RCP4.5). Cele relatate, vine să confirme faptul, că ne aflăm în pragul unor schimbări climatice substanțiale, în care, luarea măsurilor de adaptare, ar putea contribui esențial la asigurarea dezvoltării durabile la nivel local.

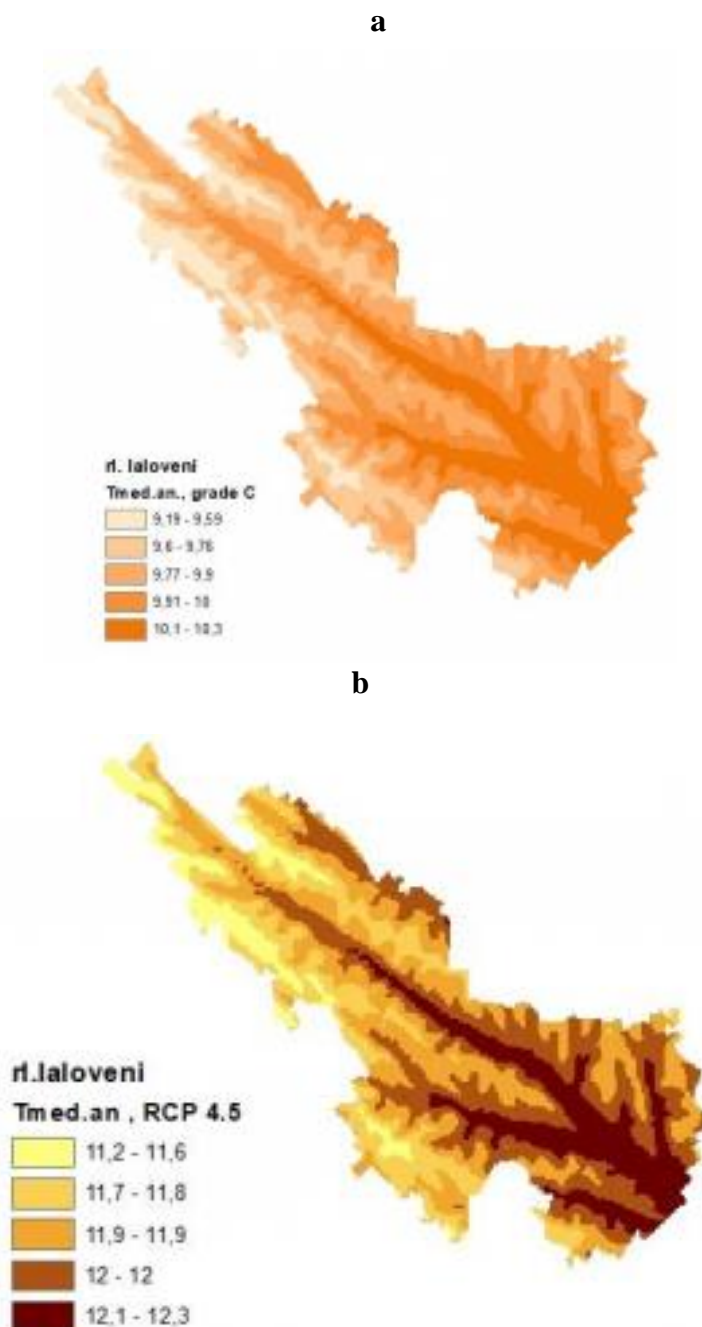
Așadar, în limitele raionului Ialoveni temperatura medie anuală variază de la 9,19...10,3⁰C (fig.1.3 a), media pe țară constituind 9,8⁰C. Ținând cont de faptul, că pe teritoriul Republicii Moldova se atestă o tendință stabilă de majorare a valorilor termice cu 0,01⁰C/an, aceste valori în limitele ariei, la fel, vor crește. Va spori intensitatea și frecvența extremelor termice. Simulările climatice conform proiecției RCP 4.5 pentru viitorii ani apropiați relevă, că în viitoarele decenii (2016-2035), temperatura medie anuală va crește și va constitui 11,2⁰C...12,3⁰C corespunzător, comparativ cu perioada de referință (1986-2005). Așadar, datorită orografiei compuse care înregistrează diferențieri mari spațiale de la 31m la 316 m (fig.1.2), variabilitatea termică spațială este de 1,1⁰C în aria raionului Ialoveni (fig.1.3).

Fig.1.2 Harta altitudinilor absolute (raionul Ialoveni)

Menționăm, că atât în perioada actuală (fig.1.3a), cât și în viitorul apropiat (2016-2035)

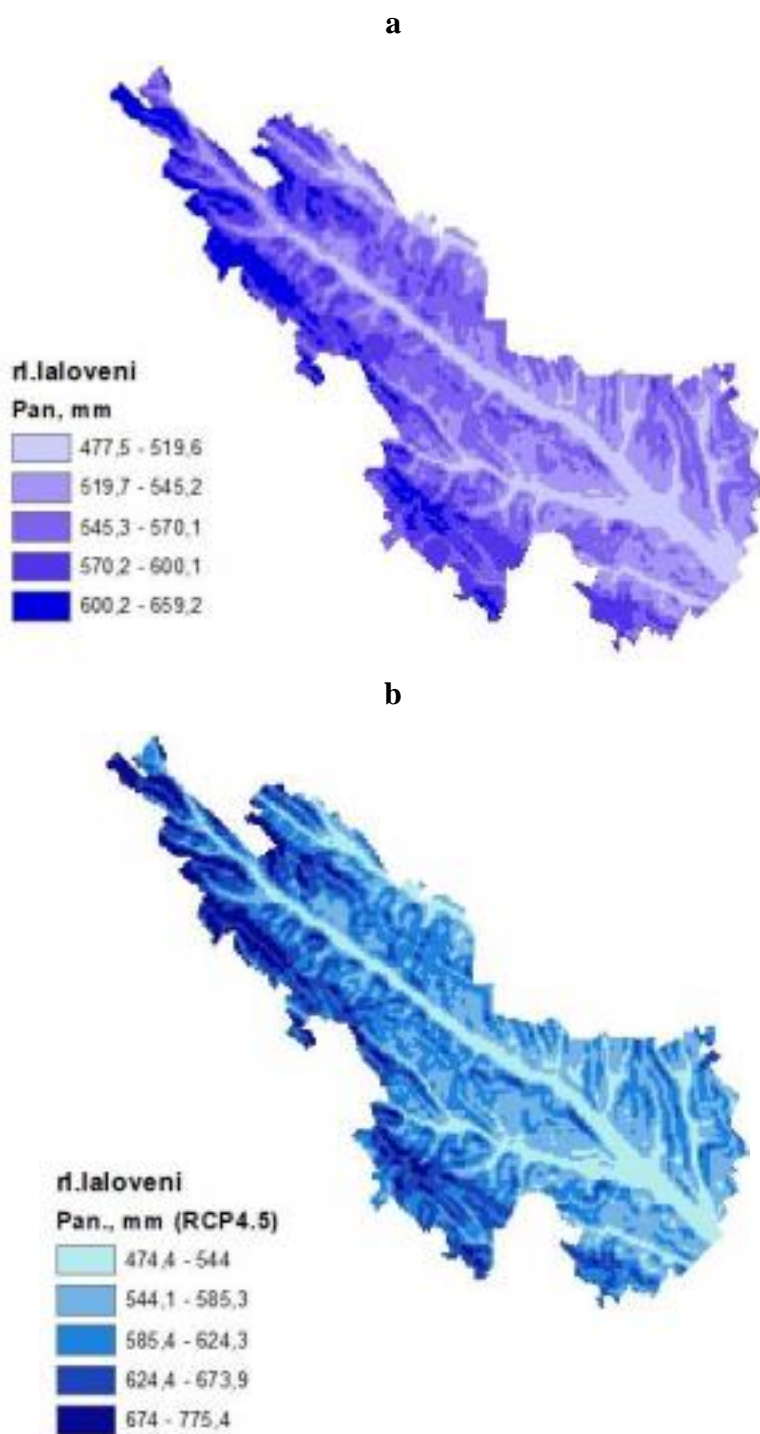
(fig.1.3b), văile râurilor mijlocii și mici vor însuma cele mai semnificative valori termice ce caracterizează temperatura medie anuală, iar cele mai echilibrate condiții termice, se vor stabili la altitudini.

Fig.1. 3. Raionul Ialoveni (a- temperatura medie anuală în perioada 1986-2005, b- temperatura medie anuală proiectată cu scenariul RCP 4.5 pentru anii 2016-2035)

Cantitatea anuală a precipitațiilor atmosferice (fig.1.4 a, b), unul din indicatorii de bază ce caracterizează resursele de umiditate indică, că pe o bună parte din teritoriu acestea variază de la 600,2...659,2 mm la 477,5...519,6 mm, față de media pe țară (540 mm).

Deci, în cazul precipitațiilor atmosferice, la etapa actuală altitudinile (fig.1.4a), însumează și cele mai mari cantități pluviometrice, cu diferențieri spațiale de 181,7 mm în teritoriu.

Fig.1.4 Raionul Ialoveni (a-cantitatea anuală de precipitații în perioada 1986-2005, b cantitatea anuală de precipitații proiectată cu scenariul RCP 4.5 pentru anii 2016-2035)

[STRATEGIA DE DEZVOLTARE INTEGRATĂ A RAIONULUI IALOVENI 2022-2027]

Proiecțiile climatice conform RCP 4.5 (fig. 1.4b) indică la o majorare cu 10% a cantității anuale de precipitații la altitudini și o scădere cu 10% în formele joase de relief pentru viitoarele decenii (2016-2035).

Acestea ar constitui în teritoriu la diferențieri substanțiale de 301,0 mm, adică formele înalte de relief vor însuma circa 659,2 mm, în timp ce văile râurilor se vor caracteriza prin sume doar de 477,5 mm, devenind vulnerabile către asigurarea teritoriului cu resurse de umiditate.

Manifestarea înghețurilor periculoase și a fenomenului de chiciură în contextul schimbărilor climatice, influențează substanțial agricultura raionului Ialoveni. De aceea considerăm, că cunoașterea arealelor vulnerabile cu manifestarea factorilor meteo-climatici de risc din semestrul rece a anului, este extrem de importantă și necesită a fi la fel incorporate în Strategia de Dezvoltare a raionului Ialoveni pentru viitorii ani apropiați.

Deci, estimarea spațială a fenomenelor meteo-climatice de risc nu poate fi tratată izolat de cea de frecvență și probabilitate, din care, în mod firesc, derivă, la fel, nu pot fi tratată izolat nici de cea de timp (sau perioadă) de retur, de revenire, sursa lor comună și logică, fiind tot probabilitățile de producere a evenimentelor extreme. De aceea, în delimitarea în spațiu a arealelor vulnerabile către manifestarea diferitor riscuri cu caracter meteo-climatic s-a ținut cont de revenirea acestor fenomene odată în 10 ani pe aria studiată. În acest context, menționăm, că o abordare altfel decât cea cantitativă a riscurilor meteo-climatice dintr-un anumit teritoriu nu poate fi posibilă întrucât, risc înseamnă în primul rând cantitatea sau magnitudinea cu care se manifestă sau ar putea să se manifeste un fenomen concret, în speță climatic, pe o anumită scală temporală, dar și spațială.

Toate fenomenele atmosferice de risc din anotimpul rece al anului au grave urmări, în primul rând, asupra agriculturii. Spre exemplu, în cazul înghețului, sunt cunoscute efectele grave asupra viticulturii și pomiculturii. Pagubele de pe urma manifestării înghețurilor periculoase de primăvară și de toamnă pot fi diminuate prin: măsuri de prevenire anterioare plantării sau însămânțării, măsuri destinate creșterii temperaturii solului și aerului; măsuri de atenuare a răcirilor radiative nocturne; măsuri pentru împiedicarea producerii inversiunilor termice.

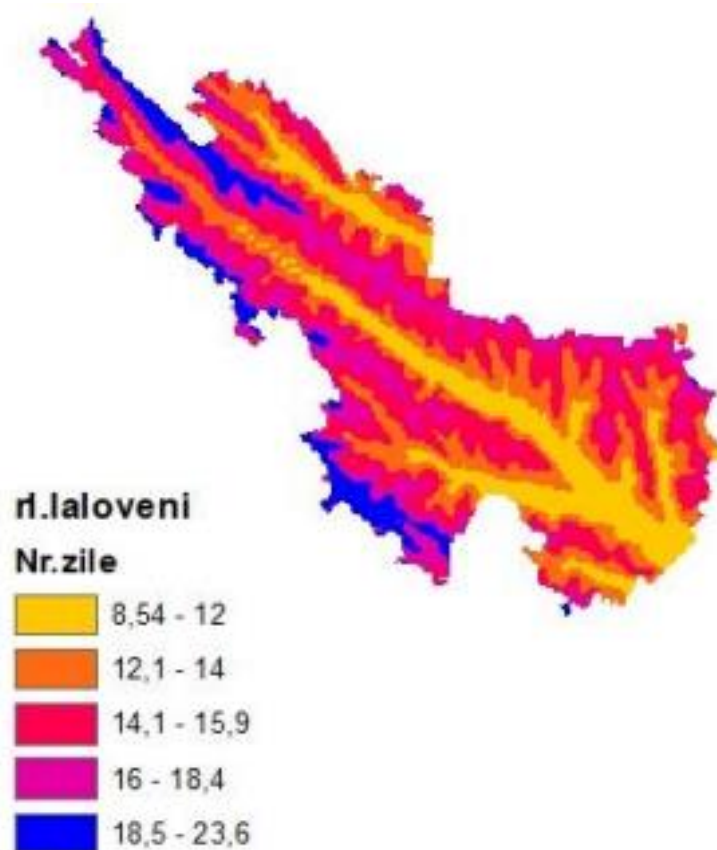
În Republica Moldova chiciura granuloasă se formează la temperaturi de 0°, -5°C (în 40–80% din cazuri), cea cristalină la -10°...-20°C (în 50–75% din cazuri).

Numărul mediu de zile cu chiciură în locurile joase și adăpostite este de 5–7, iar pe cumpenele apelor deschise și la înălțimi – 10–16. Acest fenomen înregistrează o tendință de scădere a perioadelor cu chiciură, mai ales în ultimele decenii, ceea ce poate fi explicat prin alternările dese de temperatură în contextul încălzirii globale a climei. Frecvența cea mai mare a zilelor cu chiciură înregistrează lunile decembrie și ianuarie (2–5), cea mai mică în aprilie (o dată la 10 ani). Depunerile maxime pot să atingă în diametru până la 40–60 mm.

În limitele ariei raionului Ialoveni în sectoarele comunelor amplasate la unele din cele

mai mari altitudini și anume de 216...316 m, numărul zilelor cu chiciură este cel mai mare și variază în limitele 18,5...23,6 zile, în timp ce în areale adăpostite (31-95 m) ale raionului, numărul acestora este mai mic și constituie 8,5...12,0 zile (fig.1.5).

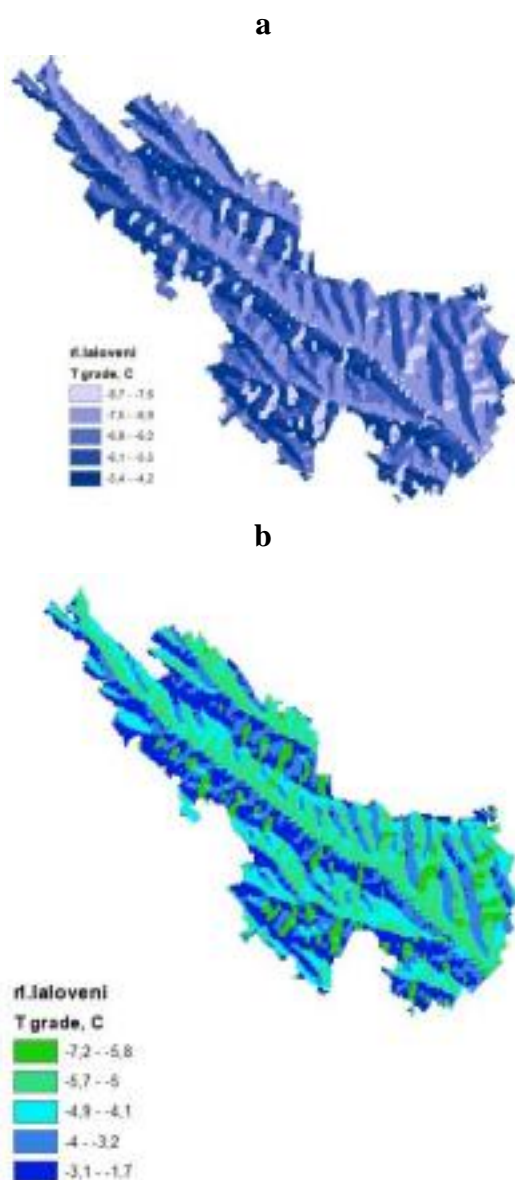
Fig.1.5 Numărul zilelor cu chiciură, raionul Ialoveni

Înghețurile prezintă și ele un fenomen de risc în anotimpurile de tranziție (primăvara și toamna). În nordul republicii, ultimul îngheț la sol, primăvara, se înregistrează în prima decadă a lunii mai, iar primul îngheț de toamnă în decada a treia a lunii septembrie; în partea de sud, respectiv, în intervalul 19–30 aprilie și 29 septembrie–10 octombrie. Înghețurile în aer primăvara se termină aproximativ cu 10–12 zile mai devreme decât înghețurile la sol și tot cu atâtea zile mai târziu se produc toamna. În raioanele nordice înghețurile în aer pe locurile deschise și înalte se termină cel mai devreme între 25 și 30 martie și cel mai târziu între 14 și 24 mai, în raioanele sudice respectiv între 17 și 25 martie și între 11 și 19 mai. În locurile joase și adăpostite din nordul republicii înghețurile încetează cel mai devreme între 30 martie și 4 aprilie, cel mai târziu – între 24 și 29 mai, la sud, respectiv, între 22 și 30 martie și între 16 și 24 mai. Numărul mediu de zile cu îngheț la sol în aprilie și octombrie în partea de nord constituie 10–12, în cea de sud – 5–10, în lunile mai și septembrie – 1,5–2,0 în partea de nord, și 0,2–0,5 în partea de sud. Înghețurile târzii de primăvară, în funcție de formele de relief, o dată în 10 ani pot atinge temperaturi de –4, –5°C, iar toamna, o dată în 10 ani, primele înghețuri

pot atinge de $-7... -8^{\circ}\text{C}$, afectând esențial culturile agricole.

În raionul Ialoveni, înghețurile periculoase (târzii) de primăvară și (devreme) de toamnă odată în 10 ani se pot manifesta cu o intensitate de $-4,2...-8,7^{\circ}\text{C}$ toamna devreme (fig.1.6a) și -

$1,7...- 7,2^{\circ}\text{C}$ respectiv, primăvara târziu (fig.1.6b). Elaborarea hărților digitale, privind distribuția înghețurilor periculoase, scoate în evidență rolul expoziției și a orientării versanților, a latitudinii geografice și altitudinii absolute în redistribuirea valurilor de frig pe fonul stabilirii constante a temperaturilor ridicate. Astfel, diferențierile termice în teritoriu a temperaturilor minime constituie toamna de $4,5^{\circ}\text{C}$, iar primăvara $5,5^{\circ}\text{C}$, punând în pericol creșterea, dezvoltarea și recolta culturilor agricole.

Fig.1.6 Înghețurile periculoase de toamnă (a) și de primăvară (b), raionul Ialoveni

Considerăm, că aceste date sunt extrem de utile în efectuarea măsurilor adecvate de

adaptare către noile condiții climatice. De aceea, considerăm oportun încorporarea acestora în Strategia de dezvoltare a raionului Ialoveni, cu scopul minimizării consecințelor negative de manifeste ai factorilor meteo-climatici de risc asociați schimbărilor climatice.

1.2. Estimarea factorilor meteo-climatici de risc din anotimpul de vară asociate schimbărilor climatice la nivel local

În perioada caldă a anului, secetele, perioadele uscate și de uscăciune sunt cele prejudicioase riscuri meteo-climatice. Secetele sunt fenomene atmosferice de risc complexe, datorate reducerii sau chiar absenței precipitațiilor, caracterizate prin deficit de umezeală în aer și sol și prin creșteri ale evapotranspirației potențiale. Seceta atmosferică, caracterizată prin lipsa totală sau parțială a precipitațiilor pe timp mai îndelungat, conduce la apariția secetei pedologice, datorită deficitului de umezeală din ce în ce mai adânc în sol. Absența precipitațiilor se datorează staționării pe timp îndelungat a formațiunilor barice anticlonale.

Intensitatea fenomenelor de secetă depinde de intensitatea cauzelor. Pot dura de la câteva zile până la câteva luni, un an sau mai mulți ani consecutivi. De asemenea, secetele se diferențiază de la un loc la altul și în unele regiuni pot fi mai puțin extinse în teritoriu și mai puțin severe, iar în alte regiuni secetele sunt îndelungate, fiind astfel un fenomen extrem caracteristic acestor regiuni. Impactul asupra populației și mediului este devastator în ambele situații. În arealele cu apariție episodică datorită caracterului imprevizibil, daunele pot fi impunătoare. Secetele influențează, în primul rând, productivitatea culturilor agricole, calitatea apelor de suprafață, etc., fiind unele dintre cele mai agresive fenomene de risc cu urmări asupra condițiilor de trai ale populației și mediului. Durata și intensitatea secetei, precum și unele fenomene care premerg seceta sau care o însoțesc îi determină caracterul de dezastru.

Indicele de Ariditate (*Ia*) propus de UNEP (1992) și UNESCO (1979), care exprimă raportul dintre cantitatea precipitațiilor atmosferice și evaporabilitate, practic se utilizează în toate țările cu regim de umiditate instabil. În funcție de variația regională a valorilor sale (tab.2.1), au fost stabilite patru categorii de ariditate a teritoriilor la nivel global (UNEP, 1992).

În limitele raionului Ialoveni o bună parte din teritoriu clima este semi-aridă și uscat semi-umedă, areale unde frecvența și intensitatea secetelor este majoră (*Ia* constituie 0,45...0,55), excepție fac altitudinile și partea superioară a versanților, adică locurile deschise, unde *Ia* variază în limitele 0,73...0,86 unde clima este caracterizată în aspect anual ca umedă (fig.2.1).

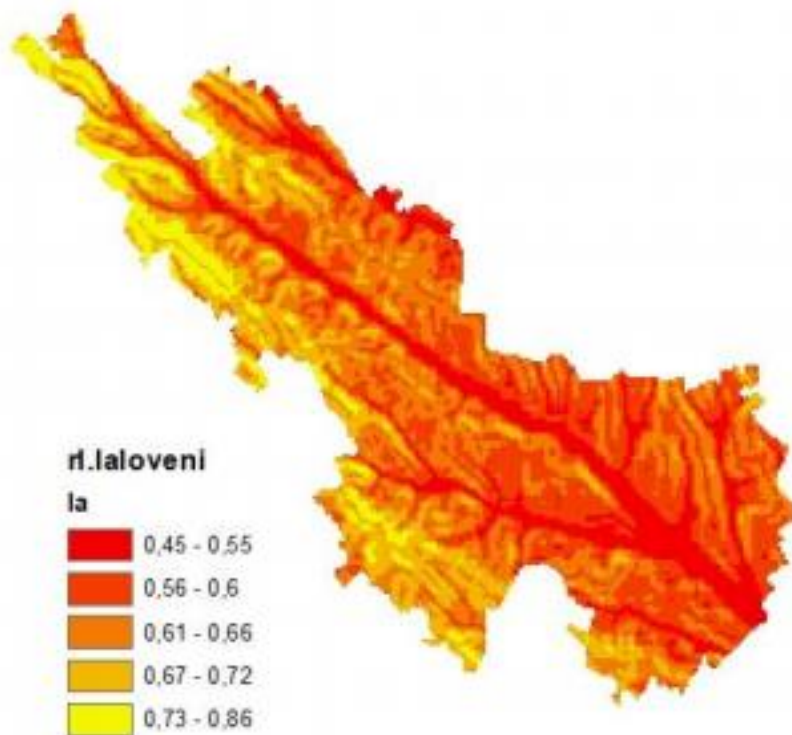
Tabelul 2.1. Clasificarea UNESCO/UNEP climatelor în funcție de gradul de ariditate, conform *Ia*

[STRATEGIA DE DEZVOLTARE INTEGRATĂ A RAIONULUI IALOVENI 2022-2027]

Caracterizarea climatelor	Indicele de ariditate
Hiper-arid	< 0,05
Arid	0,05 -0,20

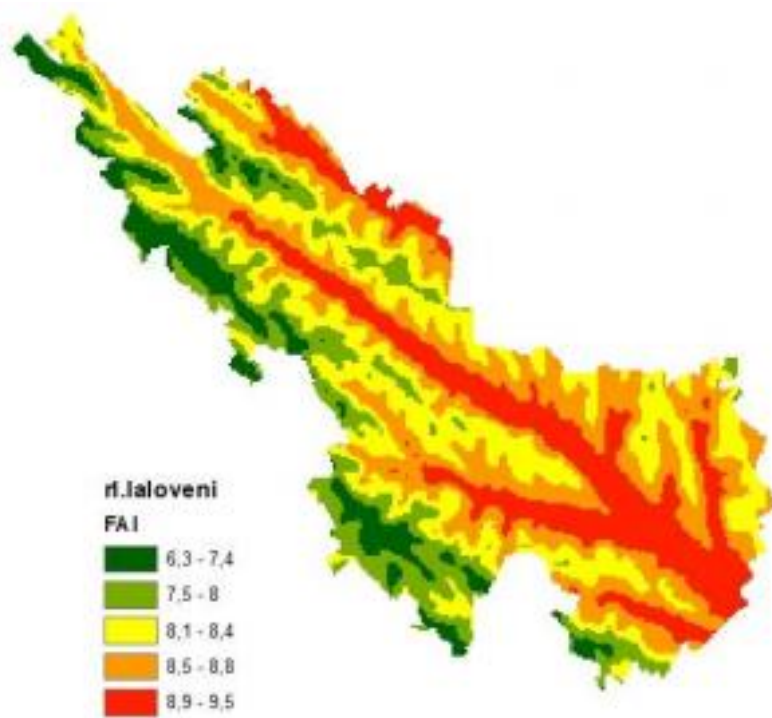
Semi-arid	0,20 -0,50
Uscat semi umed	0,50 -0,65
Umed	0,65 -0,75
Hiper-umed	>0,75

Luând în considerație, că rezultatele realizate au fost evaluate în baza de date actualizată (1961-2019), iar calitatea modelelor elaborate este înaltă (exprimată prin valorile înalt semnificative a coeficientului de determinare R^2 și a nivelului semnificației fiecărui factor fizico geografic, P inclus în model), considerăm oportun utilizarea acestora la luarea diverselor decizii cu caracter aplicativ.

Fig.2.1. *Indicele de Ariditate (Ia) în limitele raionului Ialoveni*

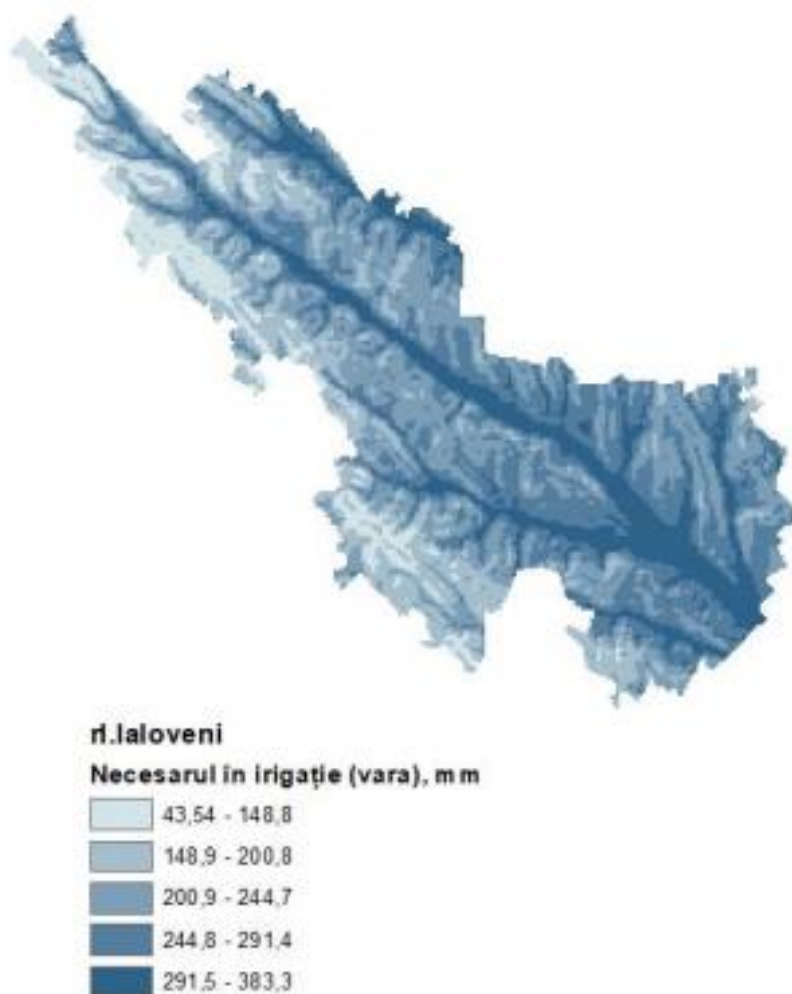
Gestionarea durabilă a pădurilor este tot mai des asociată evaluărilor factorilor de mediu, unde un rol deosebit îi revine climei. Conform evaluării vulnerabilității sub aspectul mărimii impactului cu probabilitate de risc din cauza schimbării posibile a climei în sectorul forestier, cele mai vulnerabile zone din Republica Moldova ar fi: sudul, unde deja este cel mai scăzut nivel de împădurire, 7,7% și, parțial, centrul, unde în prezent se află cea mai mare suprafață acoperită de păduri, și anume 209,4 mii ha, sau circa 14,5% din teritoriul total al zonei geografice, pentru care s-a determinat și cea mai mare probabilitate de risc asociat cu schimbarea climei. În aceste condiții pot să apară grave și imprevizibile (ca evoluție) consecințe ecologice, economice și sociale în domeniul forestier, ori ritmul alert al schimbărilor climatice actuale, depășește capacitatea naturală a ecosistemelor, inclusiv a celor forestiere, de a se adapta rapid acestora. Se preconizează că, prin impactul schimbărilor climatice, arealele optime de astăzi nu vor mai fi favorabile dezvoltării anumitor tipuri de păduri (îndeosebi, a celor aflate la limita arealelor lor naturale de distribuție sau în zone de tranziție), ceea ce va provoca schimbări ale distribuției naturale a speciilor forestiere și modificări ale creșterii arboretelor existente, precum și o vulnerabilitate sporită față de declanșarea incendiilor în cadrul ecosistemelor forestiere favorizate de manifestarea secetelor prelungite și a condițiilor de aridizare a climei. Fenomenul aridizării climei poate fi estimat prin intermediul unor indici climatici, unul din ei aplicabil pentru zona temperată este Indicele de Ariditate Forestier (*FAI – Forestry Aridity Index*).

Fig.2.2. *Indicele de Ariditate Forestier (FAI) în limitele raionului Ialoveni S-a*

constatat că latitudinea geografică și altitudinea absolută sunt principalii factori fizico geografici care influențează repartizarea lui spațială. Pentru teritoriul Republicii Moldova acest indice constituie 5,70 pentru partea de nord; 8,35 pentru cea centrală și 10,75 pentru regiunea de sud a țării, astfel că ecosistemele forestiere din sudul și centrul țării sunt cele mai afectate de condițiile climatice aride.

În ultimii ani și incendiile provocate de aridizarea climei, exprimată prin manifestarea secetelor prelungite devin tot mai frecvente, iar în limitele raionului Ialoveni, *FAI* indică la condiții prielnice pentru pădurile amplasate doar la altitudini cu 6,3...7.4 unități (fig.2.2), în restul teritoriului, persistă condițiile de aridizare (8,9...9.5) a climei, de care trebuie să se țină cont de către organele publice locale în asigurarea realizării măsurilor adecvate de atenuare a impactului schimbărilor climatice și a riscurilor asociate ale acestora.

Fig.2.3. *Necesarul în irigație (vara), raionul Ialoveni*

Ariditatea spre deosebire de secetă (care este o anormalitate temporară) e restrânsă la precipitațiile scăzute și se caracterizează printr-un potențial crescut de evapotranspirație, reprezentând o caracteristică a climei. După cum s-a menționat și anterior, impacturile observate și așteptate ale schimbărilor climatice indică o creștere medie a temperaturii medii anuale și o variabilitate semnificativă a cantității precipitațiilor atmosferice pe multe areale. De aceea, considerăm că realizarea hărților privind necesarul în apă la nivel topoclimatic ar putea contribui la redresarea situației ecologice legată de impactul aridizării asupra sectorului agricol.

Analiza repartiției spațiale a necesarului în apă pentru irigație în perioada de vară în aspect teritorial relatează diferențierea spațială a acestuia, reieșind din particularitățile fizico-geografice ale amplasamentului raionului și a ponderii factorilor fizico-geografici de influență. Astfel, în cadrul acestui raion pe cumpenele de apă sunt necesare doar 43,5...148,8 mm de apă. Necesarul în apă semnificativ crește în văile râurilor mijlocii și mici până la 383,3 mm (fig.2.3).

[STRATEGIA DE DEZVOLTARE INTEGRATĂ A RAIONULUI IALOVENI 2022-2027]

Deci, în cazul asigurării cu necesarul în apă, este semnificativă ponderea de influență a latitudinii geografice, a altitudinii absolute, a unghiului de înclinație și orientarea versanților. S-a ținut cont, ca nivelul semnificației fiecăruia dintre factorii fizico-geografici sus menționați să fie înalt, la fel, și semnificația modelului în întregime. Drept indicator a corelației înalte dintre variabilele climatice (dependente) și factorii fizico-geografici (variabile independente) au servit valorile înalte și a coeficientului de determinare (R^2).

Precipitațiile excedentare, de obicei, măresc scurgerea superficială și exercită o acțiune de eroziune asupra pantei, cu atât mai mare, cu cât capacitatea de infiltrare a apei scade, condiționând starea de fragilitate a solurilor.

Se cunoaște, că în aspect regional, pe măsura deplasării spre sud, se atestă o frecvență mai sporită atât a agresivității pluviale moderate, cât și a pericolozității exceselor pluviometrice de scară foarte severă și extrem de severă, ceea ce la părerea noastră, este condiționată de influența ciclonilor mediteraneeni retrogradați.

Deci, în perioada de vară, alternările frecvente a secetelor cu aversele de ploaie argumentează utilizarea Indicelui pericolozității exceselor pluviometrice (*IPP*), elaborat la nivel regional și care se calculează conform formulei: unde,

$$P_i_{IPP} = P_{max} * 100$$

P_i- cantitatea precipitațiilor atmosferice (VI) în ani concreți

P_{max}- cantitatea maximă a precipitațiilor atmosferice observată (VI) în perioada de studiu (1961- 2017).

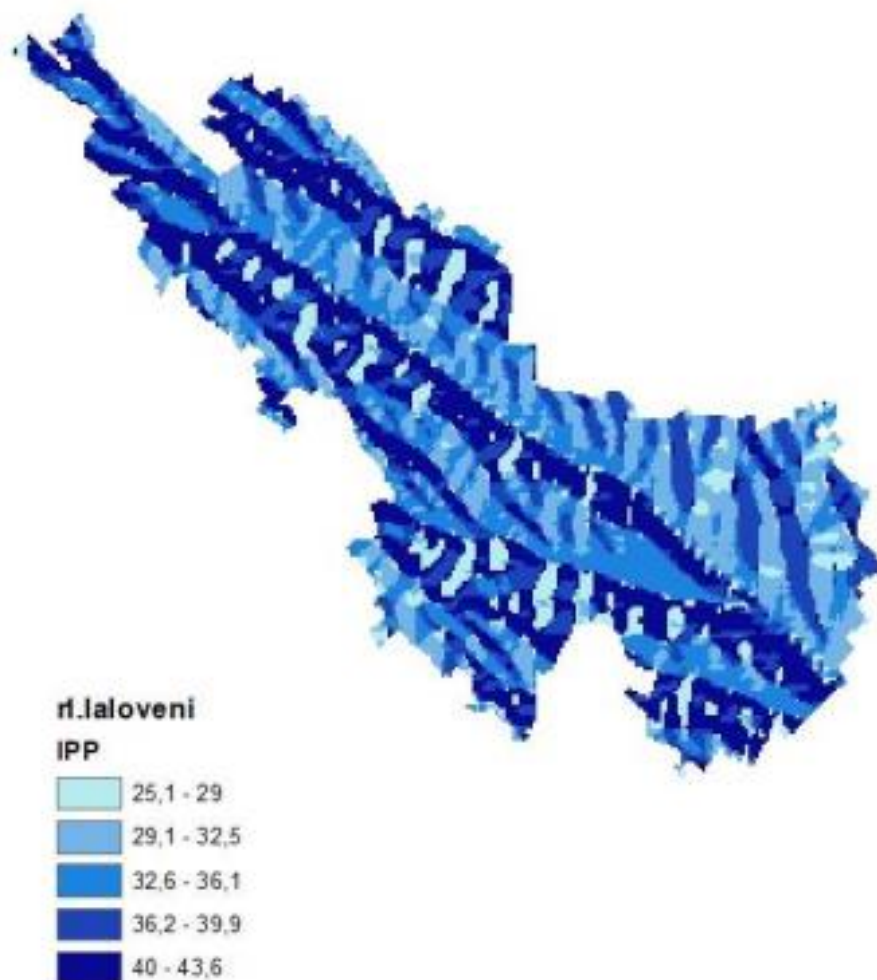
Coraportul dintre cantitatea precipitațiilor atmosferice din luna iunie, cea mai ploioasă lună a anului, înregistrată în ani concreți și valorile maxime observate în perioadele analizate scoate în evidență nivelul diferit de pericolozitate pluvială (tab.2. 2) asupra terenurilor.

Tabelul 2. 2. Clasele de pericolozitate pluvială , determinate după IPP

Clasa de pericolozitate	<i>IPP</i>
Foarte mică	0-20
Mică	20-40
Moderată	40-60
Severă	60-80
Foarte severă	80-90
Extrem de severă	100

Printre principalii factorii fizico-geografici (latitudinea și longitudoinea geografică, altitudinea absolută și relativă, orientarea și gradul de înclinație a versanților) ce contribuie la redistribuirea valorilor Indicelui periculozității exceselor pluviometrice, rolul latitudinii geografice și a orientării versanților este cel mai mare, fapt confirmat prin analiza regresională.

Fig.2.4. *Indicele Periculozității Exceselor Pluviometrice (IPP) în limitele raionului Ialoveni*

Modelarea cartografică, având la bază analiza regresională, a permis interpolarea acestui indice în teritoriu cu limitele variabilității de la 25,1 la 43,6 (fig.2.4).

Deci, în perioada anilor 1961-2019, precipitațiile excedentare, se caracterizează printr-un grad mic și moderat de periculozitate în limitele raionului Ialoveni. În unii ani concreți, după cum demonstrează schimbările climatice din ultimii ani, gradul de periculozitate a precipitațiilor excedentare poate fi sever și chiar foarte sever pe unele sectoare concrete. Reieșind din cele relatate considerăm, că realizarea hărților ce caracterizează riscul deșertificării, a manifestării secetelor, a înghețurilor periculoase, etc., la nivel de raion administrativ și detalierea acestora cu scopul de a asigura administrația locală cu informație

[STRATEGIA DE DEZVOLTARE INTEGRATĂ A RAIONULUI IALOVENI 2022-2027]

actualizată, cu prioritate în zonele cu necesar sporit în apă prezintă un interes deosebit. Includerea hărților digitale în planurile de dezvoltare durabilă, în planurile de urbanism local, adoptarea unor normative de amplasare a construcțiilor în zonele inundabile, care să asigure pe de o parte siguranța acestora la evenimentele mai intense apărute ca urmare a schimbărilor climatice, evaluarea necesarului de apă în perioada de vară, în condițiile schimbărilor climatice - sunt cele mai prioritare obiective în asigurarea securității ecologice ale raionului la etapa actuală.

1.19. TURISMUL.

POTENȚIALUL TURISTIC AL RAIONULUI IALOVENI

Un pilon important pentru dezvoltarea integrată a raionului îl reprezintă turismul și potențialul acestuia.

Datorită legăturilor complexe dintre industria turistică și celelalte ramuri ale economiei, turismul are și un important efect de antrenare, de stimulare a producției în alte domenii.

Pe lângă faptul că permite o valorificare superioară a resurselor naturale și antropice (forme de relief, peisaje, factori naturali de cultură, monumente istorice, etc.), prin dezvoltarea și exploatarea resurselor de mici dimensiuni, dispersate, turismul contribuie la dezvoltarea economiilor locale.

Formele turismului sunt variate; de cele mai multe ori acestea rămân neschimbate pe parcursul timpului. Unul dintre aspectele cele mai importante este produsul și oferta turistică, care trebuie să fie atractivă și diversă, pentru ca rolul acestui sector să fie resimțit pentru întreaga societate.

Potențialul turistic al raionului Ialoveni

Potențialul turistic al raionului Ialoveni constă din monumente de diferite tipuri: naturale geologice și paleontologice, arii protejate de stat, rezervații naturale silvice, monumente de natură peisagistică, râuri și lacuri, precum și numeroase monumente culturale: de arhitectură, de arheologie, monumente de for public.

Fondul acvatic

Fondul acvatic include râurile Botna și Isnovăț cu o lungime de peste 202 km, care tranzitează raionul și apele subterane ocupând o suprafață de peste 1900 km pătrați. Cele mai mari suprafețe ocupate de lacuri sunt prezente în localitățile Ialoveni, Costești, Dănceni, Răzeni, Ulmu.

În teritoriul raionului sunt 74 de bazine acvatice, cu suprafața totală de 1423.95 hectare. Cele mai importante fiind: Dănceni 1 cu 181.3 ha, Dănceni 2 cu 18 ha, Dănceni 3 cu 110.7 ha, Dănceni cu 117.18 ha, Malcoci cu 37.1 ha, Țîpala cu 180 ha, Răzeni cu 88.05 ha, Costești cu 104 ha și Ulmu cu 114ha.

Monumente naturale Conform ASS "Moldsilva", în zona centru, în raionul Ialoveni, zona monumentelor naturale este prezentată în tabelul de mai jos:

Tabelul . Monumente ale naturii, R-nul Ialoveni

Nr. ctr.	Denumirea	Suprafața (ha)	Amplasamentul	Deținătorul funciar
A) GEOLOGICE SI PALEONTOLOGICE				
1.	„Râpele de la Văsieni”	3	Pe coasta dreaptă a văii râului Botna, la vest de spital	Intreprinderea agricolă „Văsieni”
2.	Aflorimentul Costești	1	La nord de satul Costești, pe coasta stângă a văii râului Botna, lângă drumul spre Mileștii Mici	Primăria satului Costești, Societatea pe acțiuni „Ialoveni”
3.	Reciful Ialoveni	3	Lângă orașul Ialoveni, pe drum spre satul Costești, pe malul stâng a râului Ișnovăț	Asociația științifică de Producție „Codru”
REZERVAȚII NATURALE SILVICE				
4.	Molești	5	La 2km sud de satul Molești Ocolul Silvic Răzeni Vila Molești – Răzeni, parcela 11, subparcela 1; parcela 12; subparcela 3;	Gospodăria silvică Cimișlia (Ialoveni)
5.	Sectorul etalon de pădure „de scumpie”	110,2	Între satele Malcoci și Condița, ocolul Silvic Scoreni, parcela 22, subparcela 1;4;7; parcela 23, subparcela 3	ISC Strășeni
REZERVAȚII PEISAGISTICE				
6.	Cărbuna	607	Între satul Cărbuna și stația de cale ferată Zloți	Ocolul Silvic Zloți, Vila Mircești-Răzeni
		Total 729,2		

Potențialul turistic antropoc

Patrimoniul antropoc al raionului este caracterizat de:

- 188 situri arheologice, de diferite tipuri cum ar fi:
- 18 biserici cu statut de monument de arhitectură de nivel național
- o moară de vânt monument de arhitectură de categorie Națională

Potențialul turistic etnografic și meșteșugăresc

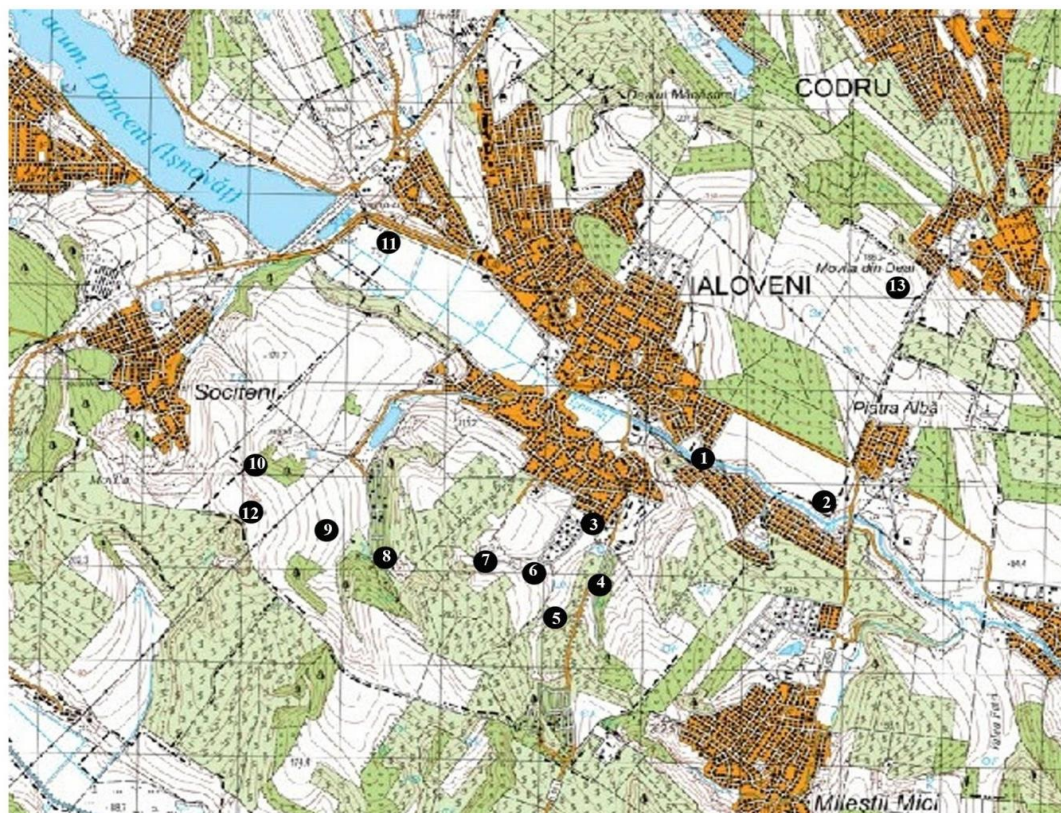
Un obiectiv de interes turistic deosebit ar putea fi Muzeul Raional de istorie și etnografie din s. Văsieni „Anatol CANDU”. Un tezaur în sine îl constituie meșterii populari din satele Bardar, Dănceni, Malcoci, Mileștii Mici, Suruceni, Văsieni, Ulmu.

Totodată, existența a 47 de colective artistice oferă posibilitatea dezvoltării unui turism cultural calitativ.

În raionul Ialoveni anual au loc următoarele activități culturale :

1. Serată literar-muzicală în contextul Zilei Culturii Naționale, 15 ianuarie Ialoveni
2. Serata literară închinată poetului Grigore Vieru „E-o liniște iubirea?”, februarie, Ialoveni;
3. Spectacolul „La braț cu Dragobete”, 24 februarie, Ialoveni;
4. Festivalul de satiră și umor „Tudor Tătaru” 1 aprilie, Pojăreni;
5. Concursul declamatorilor „Tineri talente”, aprilie, Ialoveni;
6. Concursul „La izvoarele înțelepciunii”, aprilie, Ialoveni;
7. Sărbătoarea cântecului popular „Mândră floare de pe Botna”, Ispas, Zâmbreni;
8. Festivalul bucatelor tradiționale „La vatra plăcintelor”, iunie, Cigârleni;
9. Festivalul cireșelor și vârzărilor, iunie, Ruseștii Noi
10. Festivalul folcloric „Ișnovăț-Botna-Botnișoara” iunie-iulie
11. Evenimentul de comemorare a domnitorului Ștefan cel Mare și Sfânt „Ștefan, Ștefan, Domn cel Mare”, iulie, Ialoveni
12. Sărbătoarea meșterilor populari „La poalele Țiglei” , 28 august, Văsieni;
13. Festivalul de folclor și muzica folk „Gustul pâinii de acasă” Răzeni
14. Festivalul folcloric „Frunza nucului” septembrie, Bardar
15. Festivalul de folclor „La gura teascului”, septembrie Ialoveni
16. Sărbătoarea dansului popular „Festivalul horelor”, octombrie, Horești
17. Festivalul – Concurs Național al violoniștilor „Filip Todirașcu” bienal, noiembrie
18. Hramul Casei Raionale de Cultură „Seara Sfântului Andrei”
19. Festivalul-Concurs Raional al tradițiilor și obiceiurilor de iarnă „V-am ura, v-am tot ura”, decembrie, Ialoveni;

Inventarierea resurselor turistice din localitățile raionului
Harta obiectelor arheologice din microzona or. Ialoveni

Situri arheologice - or. Ialoveni

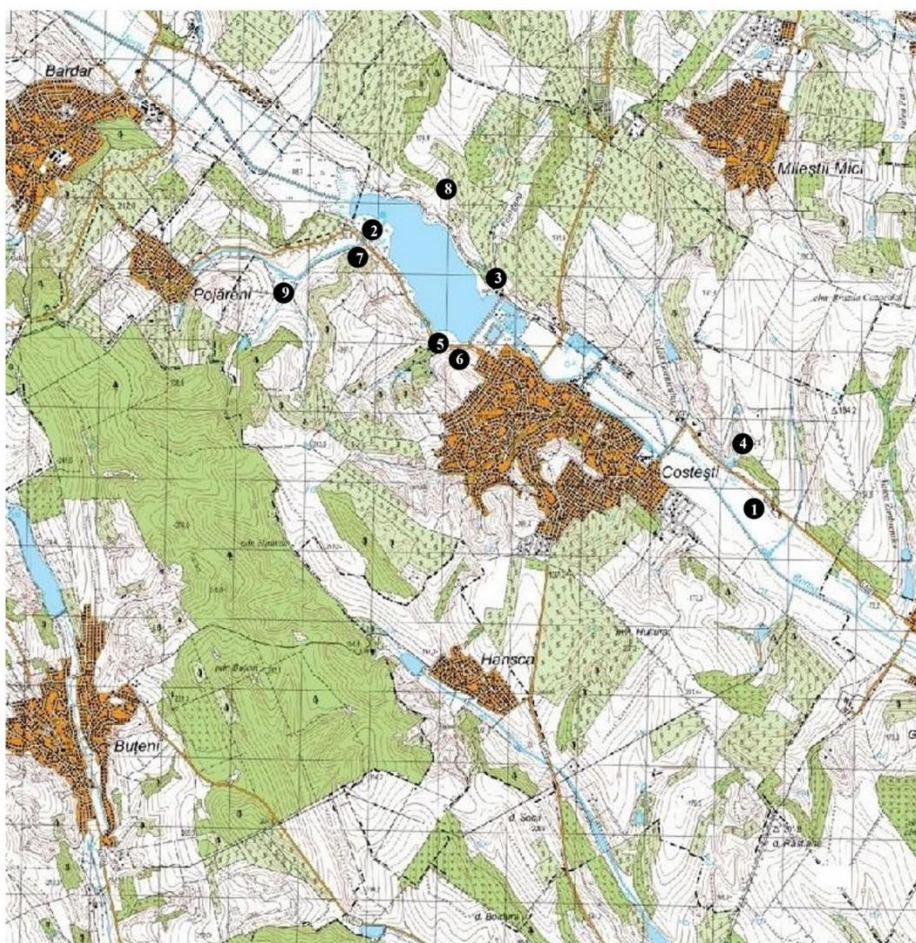
1. Ialoveni- Marginea de est a orașului;
2. Ialoveni- Hotarul de est a orașului;
3. Ialoveni- Marginea de sud a orașului;
4. Ialoveni- La sud de oraș;
5. Ialoveni- Panta estică a Șesului lui Mardari;
6. Ialoveni- Panta vestică a Șesului lui Mardari;
7. Ialoveni- Hârtop;
8. Ialoveni- Timileauca (Savantul);
9. Ialoveni- La sud-vest de Iazul lui Bozu;
10. Sociteni- La sud-est de sat;
11. Ialoveni- La sud-est de Iazul de la Dănceni;
12. Ialoveni. Tumulul 1;
13. Ialoveni. Tumulul 2.

Atracțiile turistice ale orașului:

- Biserica "Sfântă cuvioasă Parascheva"
- Biserica "Acoperământul Maicii Domnului"

Costești

Harta obiectelor arheologice din microzona s. Costești

Situri arheologice. s. Costești

1. Costești I „Gârlea”
2. Costești II
3. Costești III
4. Costești IV „Cetățuie”
5. Costești V
6. Costești VI
7. Bardar IV
8. Bardar VII
9. Pojăreni I

„*Orașul medieval de pe Botna*”, numit și „Oraș al Hoardei de Aur” se extinde pe ambele maluri ale râului Botna, pe o suprafață cu lungimea de 2,5 km și lățimea de 2,0 km. La marginea de nord-est a orașului pe un promontoriu se află un cimitir cu înhumații medievale. Un alt cimitir cu înhumații medievale se găsește la nord-est de oraș pe versanta de est a unui promontoriu din stânga Botnei. La nord de oraș pe platoul «Cetățuie» din imediata apropiere a primului cimitir se găsesc vestigiile unei fortificații medievale. În partea centrală a monumentului, în lunca

Botnei la adâncimea 1,0-1,5 m într-un șanț de meliorație au fost observate mai multe temelii din piatră, rămășițe ale clădirilor orășenești din sec.XIV. La marginea de nord-est a orașului în vâlcea de lângă primul cimitir se găsea un cartier cu ateliere pentru producerea și arderea ceramicii. În toate sectoarele monumentului poate fi observată ceramică orășenească a Hoardei de Aur, iar în perimetrul așezării din sec. X-XIII ceramică lucrată la roata înceată cu incizii vâlurite-orizontale.

Ortofotoplanul ansamblului arheologic medieval de la Costești-Gârlea. 1, așezarea urbană; 2, cartierul meșteșugăresc; 3, cetatea 1; 4,,cetatea" 2; 5, cimitirul 1; 6, cimitirul 2.

Prima mențiune documentară despre existența satului Costești datează din anul 1573. În acest act se zice că Ioan Vodă cel Cumplit întărește preotului Toader din Lăpușna o jumătate din satul Costești, partea de sus cu heleșteul și moara în Botna.

Horăști

Localitatea Horăști se găsește pe râul Botna, la 31 km de Chișinău, între satele Costesti, Zîmbreni, Țâpala, Răzeni, Cigîrleni, Băcioi. Horăștii au fost atestați la 7 august 1617.

Ca obiective de atracție turistică sunt:

- Iazul Chihnicea
- Biserica "Sf. Nicolae de vară"
- Mănăstirea "Sf. Cneaz Vladimir"
- "Cei cinci plopi"

Mileștii Mici

Comuna Mileștii Mici este situată în valea râului Ișnovăț și pârâiașului Râpa Satului, cu coord. geografice: 46.53°, long. 27.28°, cu distanța de la Chișinău: 22 km, atracțiile turistice fiind:

- Vatra istorică a satului, care a păstrat sistemul tradițional de ulcioare, piețe și străzi;
- Fântâni seculare cu cumpănă (7 sunt amplasate în "Larga", altele 7 în "Stoian");
- Biserica "Sf. Nicolae" din 1870;
- Cimitir, cu o vârstă de circa 1000 de ani;
- Moara de vânt;
- Brazda Cazacului;
- Î.S CVC "Mileștii Mici" – cea mai mare cramă subterană din Moldova. Are peste 200 km de tuneluri de calcar, dintre care 55 km sunt folosiți pentru depozitarea vinului. Pivnița are o colecție imensă de vinuri de peste 2 milioane de sticle fiind cea mai mare colecție din lume conform Cărții Recordurilor Guinness. Vizitatorii au posibilitatea unică de a se plimba de-a lungul galeriilor pline de butoaie cu trenulețul electric, cu mașina personală, dar și să facă o promenadă cu bicicleta. Temperatura în galerii este de 12-14 grade Celsius și rămâne constantă pe tot parcursul anului, în timp ce umiditatea variază între 85% și 90%. Copiii sunt bineveniți, desigur că însoțiți de părinți. Până la vârsta de 12 ani excursia este gratuită. ÎS CVC "Mileștii Mici" are aproape jumătate de secol de experiență în tehnologia de fabricare a vinului de înaltă calitate. Noi oferim servicii turistice, excursii și degustări la cel mai înalt nivel, prețuri competitive și servicii excelente pentru clienți.

Evaluarea structurilor turistice. Hoteluri și tabere turistice.

Complexul Turistic "Costești"

Complexul Turistic "Costești", situat la 20 km de capitala Republicii Moldova – Chișinău este o zonă verde, pe malul lacului, locul perfect pentru odihnă, relaxare în sânul naturii, dar și pentru a savura din bucatele tradiționale la terase precum și la piscină. Complexul oferă toate premisele pentru organizarea mai multor evenimente precum: Seminare, cazare – 2 hoteluri, banchete.

Piscina este o zonă separată ce include 2 bazine separate (bazinul mare: 25,5×12,5m și bazinul pentru copii: 4x4 m) dotate cu șezlonguri, terase, bar, bucătărie de tip fast-food. Adâncimea piscinelor este de la 1,60 m la 1,70 m. Este deschisă începând cu luna mai până la sfârșitul lunii septembrie. Piscina oferă posibilitatea familiilor, copiilor, dar și tinerilor de a petrece zilele toride de vara într-o atmosferă plăcută și de neuitat. Complexul Turistic Costești

dispune de 15 terase , cu o capacitate de la 20 la 100 persoane. Foișoarele dispun de grătar, apeduct, electricitate și frigider.

Poiana Codrilor

Poiana Codrilor este amplasata în satul Ulmu si se află în mijlocul unei poiene minunate la 30 de km de la Chișinău, pe traseul Chișinău-Leușeni. Are posibilitatea de cazare pentru un număr de 10 persoane. De asemenea oferă și excursie cu degustare, excursiile se petrec în limbile: română, rusă, franceză, engleză, germană. Ca servicii, Poiana Codrilor oferă:

- Cazare
- Degustare de Vin (grupul minim pentru degustări e de 5 persoane)
- Magazin de Vinuri și Suveniruri
- Nunți, Evenimente Corporative și Conferințe
- Restaurant
- Plimbatul cu Barcă
- Excursie Casa Pădurarului (excursie doar pentru grupuri de maxim 8 persoane)
- Descoperirea Împrejurimilor Vinăriei Poiana cu Bicicletă

Villa Sano

Villa Sano se află în satul Văsieni, situat la 22 km de la or. Chișinău, pune la dispoziție o unitate de cazare cu 4 căsuțe cu foișoare și aer condiționat, acces la o grădină cu piscină în aer liber. Trei căsuțe cu capacitatea de două persoane/căsuță și una cu capacitatea de 6 persoane/căsuță .

Agropensiuni

Agropensiuni în Ialoveni au fost deschise pe baza a câtorva case strămoșești, selectate în cadrul proiectului „Turismul rural în satul Mileștii Mici”. Proiectul este finanțat de Agenția Germană InWent și este implementat de compania internațională Spelleken Associates. Agro-pensiunile „Elena și Tudor” , „Doina și Ion” sunt două pensiuni care se află în satul Mileștii Mici la 20 km depărtare de or. Chișinău.

În cadrul proiectului “Turismul rural în satul Mileștii Mici” s-au deschis trei pensiuni turistice: în familia Castraveț, pensiunea “Elena-Tudor”, în familia Guzun,"Doina & Ion”, și în familia Gavrilan.

Proiectul presupune crearea spațiilor de cazare și recreere pentru turiștii care vizitează Combinatul de vinuri “Mileștii Mici”. Turiștii vor putea participa la lucrările agricole sezoniere, se vor implica în activitățile gospodărești, vor cunoaște modul nostru de trai, cât și tradițiile noastre.

Proiectul este finanțat de Agenția germana “InWent”, implementată de către compania „Spelleken Associates”, în parteneriat cu Combinatul de Vinuri de Calitate “Mileștii Mici”,

care timp de câteva luni a pregătit familiile selectate în domeniul promovării și vânzării serviciilor turistice.

Sub supravegherea arhitectului și managerului de proiect, casele acestora au fost restaurate și mobilate în stil tradițional moldovenesc. Nu lipsesc încăperile tradiționale cum este „Casa Mare”, ograda și grădina țărănească. În fiecare gospodărie au fost amenajate câte două camere duble cu grup sanitar. La amenajarea gospodăriilor, proprietarii au depus mult suflet și multă dragoste în lucrările lor, totul pentru a reda cât mai bine tradițiile și obiceiurile moldovenilor.

Complexul Agroturistic „Turnul Alb”

Pensiunea, situată în comuna Costești, la 20 de km de orașul Chișinău și 8 km de Ialoveni, vă oferă condiții excelente de a vă petrece vacanța, sărbătorile, concediul sau sfârșitul de săptămână. Retrasă și îndepărtată de aglomerația și rutina orașului. Pensiunea „Turnul Alb” vă oferă condițiile necesare relaxării și odihnei la natura. Pensiunea este amplasată pe un teren de 5 ha, cu o capacitate mare de recepționare a persoanelor, și se diferențiază de celelalte pensiuni prin cadrul natural deosebit și condițiile bune de cazare.

Pensiunea oferă condiții pentru relaxare, dintre care: o sală mare pentru recreație, sală pentru nunți și cumetrii, crama, terase, un teren de joacă pentru copii, pescuit, condiții moderne și televiziune prin satelit. Pe lângă piscină și terasele pe care le deținem, pensiunea dispune și de cazare.

FOREST CLUB

Pensiunea Agroturistică — FOREST CLUB este recunoscută ca un loc ideal de odihnă și agrement în Moldova, peisaje pitorești și aer curat, datorită ariei de pădure ce îl înconjoară, localizată în localitatea Cărbuna.

Doar la o jumătate de oră de Chișinău, se întinde o zonă de agrement cu căsuțe în arendă comod echipate, terase pentru odihnă, 4 piscine mari pentru copii și maturi, aer curat, soare și multă veselie.

Pensiunea FOREST CLUB dispune de două piscine pentru copii de diferită vârstă de dimensiuni 4 x 4m / 0,40cm și 20 x 10m / 0,40cm – 120cm și două piscine pentru adulți de 20 x 10m / 160cm și 20 x 10m / 120cm – 170cm

ZooClub, Bardar

Un punct de atracție în cadrul traseului turistic din raionul Ialoveni este Ferma de animale exotice din s. Bardar, care deține o bogăție de exponate vii: struți, aici sunt crescuți fazani, păsuni, prepelițe, șoimi, ponei, cai sălbatici, mistreți și porci vietnamezi, găini mătase japoneză, wiandotte argintii pitice, rațe mandarine și caroline, etc.

ZooClubul din Bardar este situat la 13 km de Chișinău, a devenit una dintre cele mai frumoase atracții turistice din zonă și asta datorită „locatarilor” săi pufoși și gălăgioși.

La grădina ZOO oamenii pot hrăni și mângâia animăluțele.

Pentru călăreții mai experimentați, administratorii propun închirierea unui cal cu care să meargă în tururi ecvestre împreună cu instructorul de echitație, admirând liniștea și frumusețea câmpiilor din jur.

Pensiunea oferă, cină romantică pe malul iazului cu lebede, cazare într-o cabană confortabilă cu un acoperiș din stuf, 3 dormitoare și o saună, precum și o priveliște minunată spre lac și întreaga zonă.

Aqua Magic.

Aqua Magic primul parc acvatic din țară construit după toate standardele internaționale. Aici găsești o atmosferă și perfectă pentru distracție. Aqua Magic este situat chiar în apropierea capitalei la o distanță de 10 km. Lângă localitatea Sociteni, poate găzdui peste 300 de persoane. Adrenalina este garantată de sistemele de tobogane cu piscine de aterizare.

DESCRIERE:

Sisteme de tobogane cu piscine de aterizare pentru copii și maturi:

- Water PlayGround,
- Space Bowl,
- MultiSlide,
- River Ride,
- Mega Pipe.

Un teren de volei de plajă, două pizzerii și două terase, care î-ți oferă cele mai picante bucate și cele mai bune oferte, un bar lângă o piscină, șezlonguri cu umbrele, parcare pentru 140 de automobile.

Analiza SWOT

-
- Existența unui număr variat de obiecte de destinație turistică; - Prezența valorilor artizanale; - Fondul cultural istoric diversificat; - Cunoașterea de către populație de existența turismului religios din raionul IALOVENI ; - Existența unui potențial și tradiții etno folclorice care poate fi valorificat în cadrul diferitor trasee turistice; - Obiective ale patrimoniului turistic de valoare și cunoscute în rândul potențialilor turiști - Existența unei structuri turistice de primire clasificate - Resursele turistice competitive și atractive - Turismul de afaceri dezvoltat; - Flora și fauna diversă; - Existența unor agenți economici cunoscuți care activează în domeniul turismului - Există evaluarea întregului potențial antropoc care ar permite zonarea turistică - Existența bazei meșterilor populari care constituie o resursă turistică importantă pentru raion - Tradiții de organizare a manifestațiilor culturale și ecologice - Existența planului de dezvoltare a turismului	- Inexistența parteneriatelor între APL, agenții turistice naționale și obiectele de deservire turistică în raion; - Capacitatea centralizată de management în domeniul turismului slab dezvoltată; - Implicarea redusă a APL-urilor în dezvoltarea turismului; - <i>Lipsa postului pentru personalul din domeniul turismului și insuficiența specializării personalului existent în domeniu.</i> - Canalele și mijloacele de promovare a infrastructurii turistice a raionului slab dezvoltate; - Lipsa cunoștințelor, instrumentelor, metodelor de marketing turistic. - Lipsesc campaniile de promovare a turismului din partea administrațiilor locale - Nu există un sistem de informare – orientare a turiștilor pe trasee locale, diversificarea ofertei meșteșugărești și comercializarea acestora în apropierea resurselor turistice. - Lipsa traseelor turistice și a programelor turistice coordonate la nivel local de instituție sau persoană specializată în domeniu–conlucrarea redusă cu agenții economici în domeniul practicării turismului - Starea fizică a obiectelor turistice precară - Nu există o zonare a obiectelor și a destinațiilor istorico-turistice; - Multe obiecte turistice au fost privatizate și nevalorificate de către agentul economic - Rețeaua structurilor de cazare din Raion slab dezvoltată, în special în localitățile din mediul rural cu potențial turistic mare, cum ar fi: Mileștii Mici, Horești, Ruseștii Noi, Malcoci, Văsieni - Insuficiența de hărți turistice locale tematice (hartă rutier-turistică, hărți cu itinerare turistice pentru diverse forme de turism). - Lipsa produsului turistic; - În raion nu există nici un sanatoriu.
-

[STRATEGIA DE DEZVOLTARE INTEGRATĂ A RAIONULUI IALOVENI 2022-2027]

<i>OPORTUNITĂȚI</i>	<i>AMENINȚĂRI</i>
<ul style="list-style-type: none"> - Existența resurselor și zăcămintelor naturale care pot fi utilizate la dezvoltarea meșteșugăritului popular; - Oportunitatea de dezvoltare a unui portofoliu de servicii turistice/ oferte turistice, în funcție de obiectul turistic; - Posibilitatea de includere a unităților de cazare turistică în programul traseelor turistice existente și colaborarea eficientă cu proprietarii acestor unități; - Posibilitatea dezvoltării turismului de afaceri în raion - Existența ONG-urilor locale care pot fi implicate în promovarea și dezvoltarea traseelor turistice - Rețeaua hidrografică a raionului dezvoltată - Repararea drumurilor și porțiunilor de drum naționale cu conexiune la raionul IALOVENI - Susținerea de către donatorii externi a proiectelor de conservare a patrimoniului turistic; - Posibilitatea aplicării la programele transfrontaliere în domeniul turismului; - Posibilitatea includerii obiectivelor turistice în rutele turistice regionale; - Diversitatea florei și faunei - Existența premiselor de dezvoltare a unui portofoliu larg de produse și categorii de turism; - Perspective de adoptarea, la nivel de stat, a mecanismului de asigurare a calității serviciilor prestate de către ghizii de turism; - Diversificarea instrumentelor de informare și promovare turistică; - Republica Moldova este membru al organismelor internaționale care sprijină dezvoltarea turismului (Organizația Mondială a Turismului a Națiunilor Unite, Centrul de Competență Dunăreană, OCEMN, Consiliul pentru Turism al CSI, etc.); - Posibilitatea creării pensiunilor turistice în localitățile în localitățile Ialoveni, Bardar, Costești, Hansca, Horodca, Molești, Malcoci, Mileștii Mici, Nimoreni, Răzeni, Ulmu, Văsieni - Disponibilitatea societății civile de a se implica în derularea proiectelor de dezvoltare ecologică, turistică și culturală. 	<ul style="list-style-type: none"> - Lipsa concepției de dezvoltare durabilă a turismului; - Bugetul raional pentru dezvoltarea turismului limitat; - Infrastructura de acces la obiectele de destinație turistică precară; - Nu există personal instruit în domeniul acordării serviciilor turistice - Dezorganizarea zonelor de recreere turistică; - Lipsa capacităților antreprenorilor de operare pe piața specifică artistică - Prețurile la transportul turistic nu stimulează dezvoltarea turismului intern; - Lipsa de hărți turistice naționale tematice (hartă rutier-turistică, hărți cu itinerare turistice pentru diverse forme de turism); - Lipsa experienței APL de toate nivelurile în administrarea resurselor turistice; - Accesul limitat al localităților la infrastructura tehnico-edilitară ceea ce cauzează și un interes mai scăzut din partea potențialilor agenți economici ale unităților de cazare ca să activeze în zonă - Insuficiența facilităților pentru dezvoltarea turismului; - Insuficiența promovării raionului; - Conștientizarea insuficientă a populației privind importanța turismului în raion; - Lipsa personalului instruit în domeniul managementului turistic; - Cadrul legal în domeniul turismului împovărat și imperfect; - Încălcările legislației cinegetice și existența cazurilor de braconaj.

Realizarea proiectelor investiționale pentru produsele/traseele turistice în vederea atragerii potențialelor surse de finanțare pentru dezvoltarea zonelor și sporirea numărului de vizitatori;

Consolidarea tuturor actorilor implicați în dezvoltarea activității turistice în raionul Ialoveni;
Crearea centrului de informare turistică;

[STRATEGIA DE DEZVOLTARE INTEGRATĂ A RAIONULUI IALOVENI 2022-2027]

- Crearea și dezvoltarea rețelelor de pensiuni rurale;
- Restaurarea obiectelor de interes turistic;
- Crearea și reabilitarea drumurilor de acces la principalele zone turistice;
- Reînnoirea rețelei de indicatoare rutiere care să indice spre obiectele de interes turistic;
- Amenajarea zonelor de odihnă și diversificarea serviciului de agrement;
- Amenajarea zonelor de agrement acvatic;
- Stabilirea relațiilor de bună vecinătate și intensificarea colaborării în domeniul turismului cu euro-regiunile;
- Elaborarea unor mecanisme eficiente transfrontaliere și inter-regionale, stabilirea parteneriatului cu unități administrativ-teritoriale din alte țări europene;
- Crearea mecanismelor care să asigure transparența activității turistice în raion;
- Crearea și certificarea spațiilor adecvate pentru activitatea de turism;
- Asigurarea creării agențiilor de turism în raion și atragerea ghizilor turistici.

1.20. DEZVOLTAREA CULTURII FIZICE ȘI SPORTULUI

Sportul are impact major asupra comunităților. Experiența internațională demonstrează că sportul este unul dintre cei mai importanți factori pentru formarea coeziunii unei națiuni.

Strategia de dezvoltare a culturii fizice și sportului, în raionul Ialoveni prezintă o viziune coerentă asupra condițiilor necesare pentru participarea activă a tuturor cetățenilor la activitățile sportive dar și asupra unui cadru unificat de performanță înaltă a sportivilor și antrenorilor.

Principiile care stau la baza Strategiei sunt următoarele:

- 1 Accesul lărgit al populației la spațiile sportive, pe întreg teritoriul raionului;
- 2 Promovarea sportului în calitate de factor de coeziune socială și de motor al sănătății persoanei;
- 3 Creșterea rezultatelor sportivilor profesioniști și de performanță pe arena națională.
- 4 O comunitate sănătoasă înseamnă și o comunitate prosperă, motiv pentru care Direcția Sport se angajează să dezvolte parteneriate de implementare a unor politici publice sectoriale care să încurajeze Sportul și să-l transforme într-o componentă a dezvoltării sociale și economice.

Sportul este reglementat de Legea cu privire la cultura fizică și sport nr. 330 – XIV din 25.03.99. conform căreia, promovarea culturii fizice și sportului stă în sarcina tuturor autorităților de specialitate, a agenților economici și a asociațiilor obștești.

Politica Națională de sănătate, aprobată prin HG nr. 886 din 06.08.2007 menționează în mod expres, sporirea practicării activităților fizice de către cetățeni este una dintre prioritățile Guvernului, iar *"Acțiunile orientate spre reducerea dinamiei și sporirea activității fizice"* se vor adresa tuturor grupurilor de populație, inclusiv celor implicate în activități sedentare sau procese cu cheltuieli fizice nesemnificative.

Este necesară construirea, îmbunătățirea și sporirea accesului la terenuri sportive pentru a stimula comunitatea să practice mai multe activități sportive. Acest lucru se poate realiza prin construcția de terenuri de sport multifuncționale în parcuri; dotarea parcurilor cu echipament sportiv; realizarea unor trasee dedicate alergării sau ciclismului, prin conectarea parcurilor și crearea coridoarelor verzi.

Infrastructura

În anul 2020 pe teritoriul raionului Ialoveni sunt atestate 108 de edificii sportive, dintre care: 2 stadioane, cu tribune de peste 500 locuri, 69 terenuri sportive, 32 săli sportive (capacitatea – 9x18 m), 26 terenuri de baschet, 27 terenuri de fotbal, 31 terenuri de minifotbal, 3 terenuri de handbal, 27 terenuri de volei, 16 încăperi adaptate pentru practicarea exercițiilor fizice și sportului, 12 terenuri amenajate în instituțiile de educație timpurie. Aceste edificii reprezintă o pondere de 3,6% din totalul pe republică. Majoritatea din aceste edificii sunt în stare satisfăcătoare (excepție fac terenurile sportive). Evoluția în dinamică a edificiilor sportive

[STRATEGIA DE DEZVOLTARE INTEGRATĂ A RAIONULUI IALOVENI 2022-2027]

indică faptul că în perioada anilor 2015-2020 în raion s-a păstrat intact numărul de stadioane și săli sportive, excepție fac doar terenurile sportive.

În raion există Școala de sport în care activează: 14 profesori-antrenori, deținători ai gradelor didactice : superior (3), unu (4), doi (3); și titlurilor onorifice : Antrenor Emerit (4), Om Emerit (2), Maestru în Sport (2), la 14 secții sportive și 7 probe diferite, precum : tenis de masă, fotbal, handbal, volei, lupte greco-romane, lupte libere, judo . În aceste secții sunt antrenați circa 298 copii .

Raionul Ialoveni nu are la moment în proprietate publică nici un edificiu sportiv, care ar corespunde unor condiții contemporane de dotare, igienă și cazare. Drept rezultat, raionul nu poate găzdui competiții de rang republican și internațional. Acest lucru periclitează și posibilitatea atragerii unor investiții majore în infrastructura sportivă.

Personalul antrenat în domeniul Sport

Numărul total de lucrători angajați în domeniul dat este de 75 persoane, dintre care 62 profesori cu studii superioare, 14 cu studii medii speciale și 12 fără studii în domeniul culturii fizice și sportului.

Secțiile sportive au la dispoziție 30 de antrenori, dintre care: 20 cu studii superioare și 10 antrenorii cu studii medii.

Conducătorii instituțiilor sportive nu posedă cunoștințe și deprinderi de management în condițiile economiei de piață, iar insuficiența de cadre calificate este consecința migrației în masă din domeniul dat al specialiștilor, în special cei tineri, cauzată de salariile mici.

Numărul manifestărilor sportive pe parcursul ultimilor 5 ani a depășit de 160, ceea ce reprezintă în mediu câte 2 evenimente pe lună.

Potențialul sportiv

- * *Handbal*: Campionatul Republicii Moldova seniori - locul III; Campionatul Republicii Moldova junioare- locul III
- * *Fotbal*: Camp. Republicii Moldova , Divizia A, juniori U 18, locul III
- * *Volei*: Camp. Republicii Moldova (Chișinău 2015) (fete), junioare, locul I
- * *Lupte libere*: Camp. Mondial (Bulgaria 2016), seniori- locul II, Tonu Ștefan, Camp. European (Serbia 2013), cadeți-locul III, Iovu Petru, C. European, tineret-locul II, Buruiană Anatol
- * *Lupte Greco-romane* : Vladimir Popov –Maestru In Sport, multiplu Campion al R.M.; Dumitru Popov- dublu Campion Mondial (2018,2019) la veteran; frații Ghenadie și Igor Balaur- multipli Campioni ai R.M.; Tabacari Ghenadie- Campion al R.M. la seniori; Codreanu Vladimir- Campion al R.M. la greco-romane cadeți și premiant cu argint și bronz la Campionatul European, cadeți,

[STRATEGIA DE DEZVOLTARE INTEGRATĂ A RAIONULUI IALOVENI 2022-2027]

la lupte libere, Anatol Moldovan, premiant la Campionatul Mondial locul III „*la lupte la brâie*”, în anul 2020.

- × *Judo*: Camp. R. Moldova (Chișinău 2019), seniori- locul II , Mereacre Veronica
- × *Judo*: Campionatul Republicii Moldova (Chișinău 2020), juniori - locul II,V
- × *Lupte Greco-romane* : Turneu Internațional Slovacia (Nesvadi 2020), locul II,II
- × *Fotbal*: Campionatul Republicii Moldova (2020) , Divizia B, juniori U 14, locul III
- × *Fotbal*: Campionatul Republicii Moldova (2020) , Divizia B, juniori U 16, locul V
- × *Handbal*: Campionatul Național (2020), seniori - (tur), locul I
- × *Lupte libere*: Turneu Internațional “Invită Nicolae Oriol” , LIRPS (Chișinău 2020), locul IV
- × *Volei*: Campionatul Raionului Ialoveni (2020), senioare, locul I

Reușitele sportivilor de performanță ai raionului sunt impresionante, iar activitățile sportive menite să educe un stil de viață sănătos și activ au un rol din ce în ce mai mic în viața tinerilor.

Conform ultimelor sondaje efectuate, în raionul Ialoveni în timpul liber se practică sportul, circa 3000 de tineri frecventează cercurile sportive și participă la competiții. Oportunitățile de participare în activități sportive sunt mai mari pentru băieți decât pentru fete.

Principalele probleme

Principalele probleme și impedimente cu care se confruntă raionul Ialoveni în domeniul sportului sunt următoarele:

- Lipsa unei concepții viabile de dezvoltare a sportului profesionist, precum și antrenarea în viața sportivă a populației și, în mod special a tineretului.
- Lipsa unui parteneriat de colaborare public-privat în domeniul sportului.
- Infrastructura slab dezvoltată în domeniul sportului profesionist.
- Lipsa inventarului sportiv performant, starea deplorabilă a terenurilor sportive.
- Nu este dezvoltată infrastructura legată de agrement, cum ar fi spațiile verzi dotate cu inventar sportiv, bazin de înot, benzi de ciclism, terenuri pentru sportul cu roțile, skateboard etc.
- Conducătorii instituțiilor nu posedă cunoștințe și deprinderi de management în condițiile economiei de piață.
- Lipsa unei săli polivalente pentru organizarea antrenamentelor și competițiilor de nivel național și internațional.

Analiza SWOT

Analiza SWOT, utilizată la elaborare ca instrument de lucru, demonstrează următoarele:

PUNCTE FORTE	PUNCTE SLABE
<ul style="list-style-type: none"> ✓ Tradiții sportive; ✓ Rezultate remarcabile în sport; ✓ Existența școlii sportive; ✓ Existența potențialului uman în domeniul sportului (sportivi emeriți, antrenori cu performanță, etc/) ✓ Poziția activă și deschisă a administrației raionului, spre schimbare și realizarea politicilor educației fizice și sportului. ✓ Implementarea proiectelor de parteneriat și investiții. ✓ Preocuparea administrației publice locale pentru dezvoltarea bazei sportive. ✓ Colaborarea APL între Școala Sportivă și alte instituții de sport bugetare din raion, în vederea dezvoltării sportului de masă. ✓ Amplasarea geografică a raionului favorizează organizarea competițiilor și meciurilor amicale. 	<ul style="list-style-type: none"> ✓ Lipsa unui parteneriat de colaborare public-privat în domeniul sportului; ✓ Necoresponderea infrastructurii sportive existente, conform necesităților de pregătire; ✓ Gradul scăzut de interes al populației pentru sportul pentru toți. ✓ Insuficiența cadrelor de specialitate; ✓ Gradul fizic scăzut al copiilor și tineretului; ✓ Resursele financiare alocate insuficient nu satisfac pe deplin cerințele funcționării a sistemului de instruire și antrenamentelor, precum și a mijloacelor de stimulare a sportivilor, antrenorilor, managerilor ce denotă activitatea sportivă de înaltă calitate. ✓ Motivația scăzută a unor agenți economici, ONG-uri, lipsa parteneriatelor pentru susținere sportului.
OPORTUNITĂȚI	AMENINȚĂRI
<ul style="list-style-type: none"> ✓ Acces la fonduri externe și granturi; ✓ Posibilități de creare a parteneriatelor naționale și internaționale (publice-private); ✓ Atragerea tinerilor în domeniul Programelor de susținere; ✓ Instituții abilitate în analiza și elaborarea propunerilor pentru eficientizarea procesului de instruire; ✓ Posibilitatea prestării serviciilor contra plată; ✓ Colaborarea cu alte instituții, schimb de experiență. 	<ul style="list-style-type: none"> ✓ Migrația specialiștilor calificați și sportivilor profesioniști; ✓ Interesul scăzut al populației față de sport; ✓ Situația socio-economică scăzută în rândul populației;

Recomandări

Per concluzie putem evidenția tendința de descreștere a activităților sportive, iar pentru redresarea situației în domeniul sportului se recomandă următoarele măsuri:

[STRATEGIA DE DEZVOLTARE INTEGRATĂ A RAIONULUI IALOVENI 2022-2027]

- Reabilitarea infrastructurii sportive la nivel de comunitate și consolidarea bazei tehnico-materiale, prin:
  - ← Majorarea alocațiilor bugetare.
  - ← Atragerea fondurilor extrabugetare.
  - ← Crearea de parteneriate publice-privat.
- Încurajarea organizării activităților sportive
  - ← Perfecționarea și instruirea continuă a cadrelor.
  - ← Atragerea și menținerea tinerilor specialiști în câmpul muncii.
  - ← Crearea unor posibilități reale și sensibilizarea populației, în special al tinerilor, privind importanța manifestărilor sportive și asigurarea unui mod sănătos de viață.

VIZIUNEA STRATEGICĂ:

Raionul Ialoveni va avea stabilit un sistem clar de identificare și dezvoltare a talentelor, prin crearea centrelor sportive, specializate pe domenii, cât și implementarea unui sistem informatic complex de urmărire a potențialului copiilor, juniorilor și tineretului.

Drept rezultat al implementării strategiei, către anul 2025, gradul de participare al populației în activități sportive va crește, datorită măsurilor de motivare a populației pentru practicarea sportului, dar și stabilirii competențelor, responsabilităților autorităților, prin îmbunătățirea sistemului raional de management al sportului.

Investițiile vor fi prioritizate către sporturile care demonstrează cele mai înalte șanse de performanță pe termen scurt, mediu și lung. Deciziile vor fi luate în baza unor criterii de evidență permanentă a performanțelor.

Un standard înalt al sportului de performanță va încuraja populația, la nivel de comunități, să practice activ sportul, fapt care este un beneficiu ce nu mai are nevoie de argumente suplimentare.

Prioritatea prezentei strategii este:

- *A dezvolta condițiile și a motiva cetățenii pentru practicarea sportului la nivel de comunitate;*
- *A crea un sistem de propulsare a talentelor din comunități și a forma condiții excelente de creștere și antrenament al tinerilor și juniorilor;*
- Participarea activă a persoanelor de toate vârstele la activități sportive în scopul ameliorării stării de sănătate și creșterea speranței de viață, a calității vieții, confortului și încrederii sociale;
- Creșterea numărului de copii și tineri, în scopul integrării, participării și coeziunii sociale, a formării și dezvoltării lor ca cetățeni activi, educați și responsabili;
- Susținerea sportului de performanță în vederea creșterii calitative și cantitative, a performanțelor naționale și internaționale;
- Propuneri de măsuri care să asigure impact socio-economic și durabilitate sportivă.

OBIECTIVE STRATEGICE:

Pentru atingerea scopului strategic este nevoie de intervenții atât la nivel de infrastructură, cât și în principiile de motivare a populației la activitățile sportive. Totodată este importantă dezvoltarea mediului managerial de funcționare, monitorizare și control al sportului de performanță.

Rezultatul analizei, a **determinat următoarele obiective** strategice prioritare:

- ✘ Creșterea gradului de practicare a sportului la nivel local și național.
- ✘ Asigurarea dezvoltării continue a performanțelor sportivilor pe arena raională și națională.
- ✘ Asigurarea accesului fiecărui cetățean la practicarea sportului;
- ✘ Promovarea imaginii instituțiilor sportive (la nivelul comunității și nivelul național, prin proiecte de cooperare și parteneriat);
- ✘ Antrenarea copiilor și tineretului în practicarea sistematică a culturii fizice și sportului;
- ✘ Formarea unui mod sănătos de viață; dezvoltarea fizica, intelectuală și morală, atingerea nivelului de performanță.